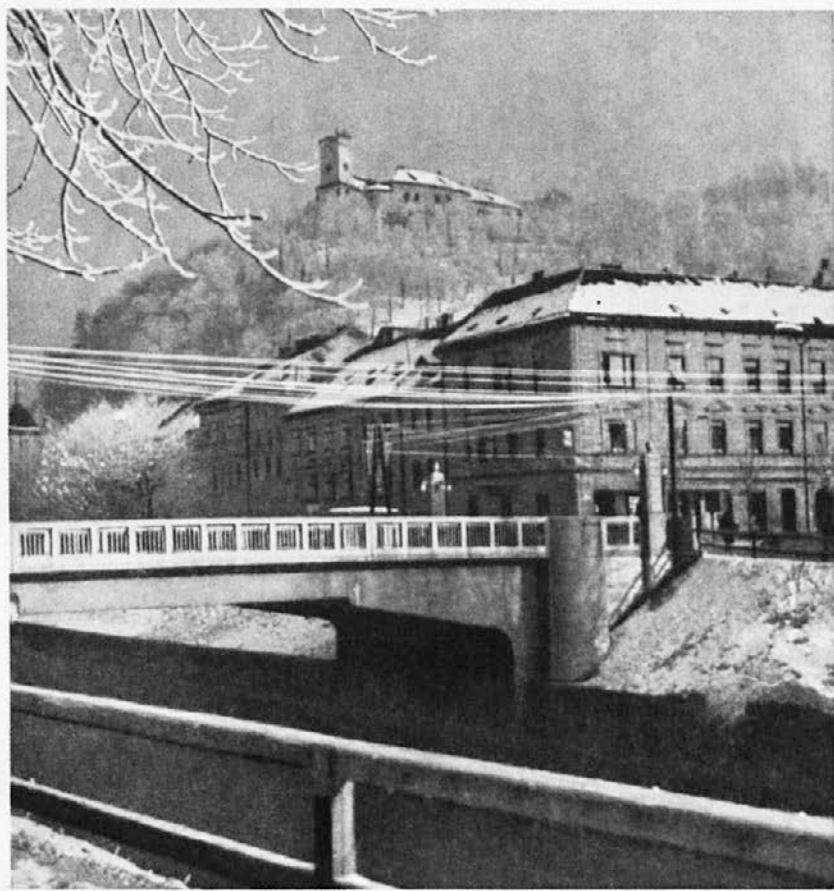

1939

VODNIKOVA

PRATIKA

Članom in poverjenikom Vodnikove družbe

Za leto 1938. je izdala Vodnikova družba 4 knjige, ki jih prejmejo člani po poverjenikih. Te knjige so:

Vodnikova pratika za leto 1939.
Dr. Ivo Šorli, Večne vezi.
Lojze Zupanc, Tretji rod.
Prof. Janko Orožen, Karadordeviči.

Vsak član prejme knjige pri poverjeniku, pri katerem se je vpisal in plačal članarino din 20— in za ekspedicijske stroške din 2— odn. din 1—. Člani, ki so se vpisali naravnost pri družbi, prejmejo knjige pri njej v Ljubljani, po pošti pa le tedaj, kadar so ji poslali poleg članarine v znesku din 20— še din 7— za poštnino in zavojnino.

Hkrati z razdelitvijo knjig se začne vpisovanje za leto 1939. Članarina za leto 1939. znaša za našo državo din 20—, za inozemstvo din 34— in za Ameriko 1 dolar.

Vsak član v Jugoslaviji plača svojemu poverjeniku za ekspedicijske stroške din 2— (ako prejme poverjenik knjige za svoje člane po pošti ali po železnici) odn. din 1— (ako poverjenik osebno dvigne knjige za člane pri družbi v Ljubljani ali se mu dostavijo v Ljubljani na avtobus).

Ta znesek plača vsak član svojemu poverjeniku istočasno s članarino.

Člani se nabirajo z nabiralnimi polami in nabiralnimi knjižicami, ki so priložene vsaki pošiljki knjig. Nabrani denar naj se pošlje po priloženih položnicah z nabiralnimi polami vred sproti Vodnikovi družbi v Ljubljani.

Nabiranje naj se vrši čim hitreje. Zaključiti pa se mora (po družbinih pravilih) konec meseca marca.

Na naročila brez denarja in na prepozno dospela naročila se družba ne bo mogla več ozirati.

Za leto 1939. izda Vodnikova družba zopet štiri knjige, in sicer:

Vodnikovo pratiko za leto 1940., dve pripovedni in eno poučno knjigo

V pisarni Vodnikove družbe se dobivajo posamezno naslednje družbine knjige:

Iv. Albreht, Zarečani. Povest.
Fr. Bevk, Gosposdična Irma. Povest.
Fr. Bevk, Hiša v strugi. Povest.
Fr. Bevk, Srebrniki. Povest.
Fr. Bevk, Žerjavi. Povest.
V. Bitenc, Sončne pege. Povest.
V. Bitenc, Zlati čevljički. Mladinska knjiga.
Dr. P. Brežnik, Temna zvezda. Povest.
Dr. P. Brežnik, V sencih nebotičnikov.
J. Daneš, Za vozom boginje Talije.
Fr. Govekar, Olga. Povest.
Juš Kozak, Beli macesen. Povest.
Juš Kozak, Lectov grad. Povest.
Zofka Kvedrova, Vladka in Mitka. Povest.
Dr. I. Lah, Sigmovo maščevanje. Zgodovinska povest.
Dr. I. Lah, V borbi za Jugoslavijo, I. del.
Dr. I. Lah, V borbi za Jugoslavijo, II. del.
Dr. I. Lah, Vodniki in preroki.

Vlad. Levstik, Dejanje. Povest.
Vlad. Levstik, Pravica kladiva. Povest.
Ing. F. Lupša, V džunglah belega slona.
I. Matičič, Moč zemlje. Povest.
I. Matičič, Na mrtvi straži. Povest.
M. Muc, Skozi Sibirijo, I. del.
M. Muc, Skozi Sibirijo, II. del.
Iv. Podržaj, Strte peruti.
Iv. Potrč, Šin.
Prof. M. Pupin, Od pastirja do izumitelja. I. in II. del.
D. Ravljen, Pot k mrtvim bataljonom.
D. Ravljen, Tulipan. Povest.
F. Roš, Zvesta četa. Povest.
Sl. Savinšek, Zgrešeni cilji. Povest.
O. Šest, Enaintrideset in eden.
Dr. I. Šorli, Petdeset odstotkov. Povest.
Ilka Vaštetova, Vražje dekle. Povest.
Iz tajnosti prirode. Zbirka prirodoslovnih črtic, s slikami. Uredil P. Karlin.

Vsaka broširana knjiga stane din 12—, v platno vezana din 20—.

V Ljubljani meseca oktobra 1938.

Vodnikova družba
Ljubljana — Knaflejeva 5, prtljaje

44197

VODNIKOVA PRATIKA

1939

Za členevo
Univerzitetne knjižnice
v Ljubljani

030024158

podaril a *Vodnikova družba*

dne *18/7* 1944

IZDALA IN ZALOŽILA VODNIKOVA DRUŽBA V LJUBLJANI
NATISNILA UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI. PREDSTAVNIK FRANCÈ ŠTRUKELJ

RODOVNIK KRALJEVSKEGA DOMA

Njegovo Vel. kralj Peter II., rojen dne 6. septembra (24. avgusta) 1923. v Beogradu. Prestol je zasedel po tragični smrti Nj. Vel. viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja dne 10. oktobra (27. septembra) 1934.

Njeno Vel. kraljica - mati Marija, rojena dne 9. januarja 1900. (27. decembra 1899.) v Goti, je bila poročena v Beogradu dne 8. junija (26. maja) 1922.

Njeg. Visoč. kraljevič Tomislav, brat Njeg. Vel. kralja, rojen dne 19. (6.) januarja 1928. v Beogradu. Njeg. Visoč. kraljevič Andrej, brat Njeg. Vel. kralja, rojen dne 28. (15.) junija 1929. na Bledu.

Njegovo Visočanstvo kraljevič Jurij, brat blagopokojnega kralja, rojen dne 8. septembra (26. avgusta) 1887. na Cetinju.

Njeno kralj. Visočanstvo kneginja Jelena, sestra blagopokojnega kralja, rojena dne 5. novembra (23. oktobra) 1884. na Reki. Poročila se je z Njegovim Visočanstvom knezom Ivanom Konstantinovičem dne 3. septembra (21. avgusta) 1911. v Peterhofu.

Njeg. Visoč. knez Arsenije Karagjorgjević, stric blagopokojnega kralja, rojen dne 16. (3.) aprila 1859. v Temišvaru.

Njeg. Visoč. knez - namestnik Pavle, sin kneza Arsenija, bratranec blagopokojnega kralja, rojen dne 27. (14.) aprila 1893. v Petrogradu.

Njeno Visoč. kneginja Olga, hči grškega kneza Nikole, rojena dne 29. (16.) maja 1903. v Tatoju. Poročena je bila dne 22. (9.) oktobra 1923. v Beogradu z Njeg. Visoč. knezom Pavlom.

Njeg. Visoč. knez Aleksander, sin kneza - namestnika Pavla, rojen dne 13. avgusta (31. julija) 1924. v White Lodge (Anglija).

Njeg. Visoč. knez Nikolaj, sin kneza - namestnika Pavla, rojen dne 29. junija (16. maja) 1928. v Beogradu.

Njeno Visoč. kneginja Elizabeta, hči kneza - namestnika Pavla, rojena dne 7. aprila (25. marca) 1936. v Beogradu.

Domnevno vreme leta 1939. po stoletnem koledarju

Leto 1939., ki ga bo vladal Mars, bo vobče bolj suho kakor vlažno in hkrati bolj toplo kakor mrzlo. Pomlad bo suha, včasih tudi mrzla in bo imela še mnogo slane. Poletje bo zelo vroče, noči jako tople, reke in studenci bodo majhni. Jesen bo ravno tako bolj suha kakor vlažna in bo prinesla izvrstno vino. Zima bo precej mrzla, bolj suha in popolnoma nestanovitna.

Januar

Bo suh in ne preveč mrzel.

Februar

Spočetka lepo vreme, od 13. do 18. sneg in veter, nato do konca meseca silno mraz.

Marec

Se bo pričel z mrzlim jutranjim vremenom, zvečer se bo otajalo; 8. in 9. dež in sneg vse vprek, od 10. do 21. mraz. Zjutraj 21. bo pozeblo, nato večinoma lepi dnevi.

April

Do 16. sršljivo in mrzlo vreme, nato milo do 23., potem spet slana in rezko do 29., ko se bodo pričeli lepi in prijetni dnevi.

Maj

3. bo grmelo, nato sledi kmalu neprijetno, megleno in hladno vreme, ki traja do 8., potem 3 dni spet milo. Od 11. do 20. mraz, nato lepo toplo. 30. led in slana.

Junij

Se bo pričel s slano, potem megleno. Od 9. do konca meseca lepo toplo.

Julij

Spočetka velika vročina, skoro dnevno nevihte z obilno točo. Do 12. ostane lepo, nato megleno, hladno in deževno do konca.

Avgust

Najprej nekaj meglenih dni, potem lepo, toplo, vročinsko do konca meseca.

September

Začetkoma zelo lepo vreme do 13., nato malo hladno in jesensko, potem kmalu spet lepo do 28., ko nastopi pusto deževno vreme.

Oktober

Spočetka slabo vreme, od 10. do 17. slana, nato en lep poletni dan, 25. mraz, potem spet lepo vreme. Od 27. do 30. precej mraz.

November

Mrzlo do 10., popoldne pa večinoma lepo in toplo. 11. se prične pusto vreme z meglo in dežjem do 13., ko jame zmrzovati do 30., popoldne sije sonce.

December

Najprej mraz, kmalu megleno vreme z dežjem in poledico. 10. sneg, nato mraz do 19., ko bo deževalo, nato spet mraz do konca meseca.

Navadno leto 1939

ima 365 dni, se prične z nedeljo in konča z nedeljo

Astronomski letni časi

Pomlad se prične dne 21. marca ob 13. uri 29 min.
Poletje se prične dne 22. junija ob 8. uri 40 min.
Jesen se prične dne 23. sept. ob 23. uri 50 min.
Zima se prične dne 22. dec. ob 19. uri 6 min.

Ure se štejejo od 1. do 24., to je od polnoči do polnoči po srednjeevropskem času.

Godovinsko število

Zlato število	2
Epakta ali lunino kazalo	X
Sončni krog	16
Rimsko število	7
Nedeljska črka	A
Značaj leta ali praznično število	19
Nedelj in zapovedanih praznikov	61

Nebesna znamenja

Pomlad		Jesen	
 oven	♈	 tehtnica	♎
 bik	♉	 škorpion	♏
 dvojčka	♊	 strelec	♐
Poletje		Zima	
 rak	♋	 kozel	♈
 lev	♌	 vodnar	♒
 devica	♍	 ribi	♑

Znaki za mesečne spremene

Mlaj	●	Ščip ali polna luna	☉
Prvi krajec	☾	Zadnji krajec	☽

Znamenja za dni v tednu

Nedelja	☩	Postni dan	☩
Praznik	△	Delavnik	▲

Kvaterni dnevi

1. marec, 31. maj, 20. september, 20. december.

Državni prazniki

Vidovdan 28. junija.
Ciril in Metod 5. julija
Rojstni dan Nj. Vel. kralja Petra II. 6. septembra.
Zedinjenje Srbov, Hrvatov in Slovencev 1. decembra.

Premakljivi prazniki

Sedemdesetnica 5. febr. Binkošti 28. maja
Pepel. sreda 22. febr. Sv. Trojica 4. junija
Velika noč 9. apr. Telovo 8. junija
Križovo 15., 16. in 17. maja Srce Jezusovo 16. junija
Vnebohod 18. maja Prva adv. nedelja 3. dec.

Od božiča do pepelnice srede je 59 dni. Pust traja 46 dni, post 40. Po Sv. treh kraljih so 4 nedelje, po binkošti 26. po Sv. Trojici 25.

Mrki sonca in lune leta 1939.

Sonce mrkne dvakrat, luna dvakrat. Pri nas bosta delno vidna samo prvi sončni in drugi lunin mrk.

1. Obročasti sončni mrk dne 19. aprila: pričetek mrka ob 15. uri 26 min., konec ob 20. uri 5 min. Mrk bo viden v severovzhodnem delu Tihega oceana, v skrajnem severovzhodu Azije, v Severni Ameriki, na severnem Lednem morju, na severnem delu Atlantskega oceana, na severu in zahodu Evrope in v srednji Evropi.

2. Popolni lunin mrk dne 3. maja: pričetek mrka ob 14. uri 28 min., konec ob 16. uri 43 min. Mrk bo viden v Alaski, na Tihem oceanu, v Avstraliji, Polineziji, na južnem Lednem morju, na Indijskem oceanu, v Aziji, na Madagaskarju, v Afriki in v vzhodni Evropi.

3. Popolni sončni mrk dne 12. oktobra: pričetek mrka ob 19. uri 35 min., konec ob 23. uri 45 min. Mrk bo viden v jugovzhodni Avstraliji, v Polineziji, na južni konici Južne Amerike in na južnem Lednem morju.

4. Delni (99%) lunin mrk dne 28. oktobra: pričetek mrka ob 5. uri 55 min., konec ob 9. uri 18 min. Mrk bo viden v Evropi, razen v skrajnem vzhodu, v zapadni Afriki, na Atlantskem oceanu, v Severni in Južni Ameriki, na severnem Lednem morju, na Tihem oceanu, v Polineziji, v vzhodni Avstraliji in v severovzhodni Aziji.

Vremenski ključ

po zvezdoslovcu J. W. Herschlu

Kadar se spremeni mesec, pomeni:

ob uri	poleti	pozimi
od 24. do 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozapadnik
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	sneg ob severo-zapadniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
od 12. do 14.	mного dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zapadniku, dež ob jugu ali jugozapadniku	dež in sneg ob jugu ali zapadniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Opomba: Vse leto se razdeli na dva dela: poletje in zimo. Za poletje velja čas od 15. aprila do 16. oktobra, ostali čas pa za zimo.

PROSINEC

JANUAR

Zvezda sije na snežene ceste ...
Sveti trije kralji, kam pa greste?
Srečo voščit se pri vas ustavimo,
bob, kolače v cekarje pospravimo.

Novo leto

Genovefa

Sv. 3 kralji

Valentin

Pavel, p.

1

3

6

7

10

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Ernest

Veronika

Hilarij

Anton, p.

Sebastijan

12

13

14

17

20

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Neža

21

21

Vincenc

22

22

Spreob. Pavla

25

25

Franč. Sal.

29

28

Peter Nol.

31

30

31

B e l e ž k e

1	N	Novo leto. Obr. Gospodovo
2	P	Ime Jezus; Makarij
3	T	Genovefa
4	S	Tit; Angela
5	Č	Telesfor; Grozdana
6	P	3 kralji ali razgl. G.; Darinka
7	S	Valentin, šk.; Svetoslav
8	N	1. po razgl. G.; Bogoljub, muč.
9	P	Julijan, muč.
10	T	Pavel, pušč.
11	S	Higin, p. m.; Božidar, op.
12	Č	Ernest, šk.; Blagoje
13	P	Veronika, d.; Zorislava; Juta
14	S	Hilarij, c. uč.; Neda
15	N	2. po razgl. G.; Pavel, pušč.
16	P	Marcel, p.
17	T	Anton, pušč.
18	S	Sv. Petra stol; Priska, d. m.
19	Č	Kanut, kr.; Hranimir
20	P	Fabijan in Sebastijan, m.
21	S	Neža (Janja), d. m.
22	N	3. po razgl. G.; Vincenc, m.
23	P	Alfonz, šk.
24	T	Timotej, šk.
25	S	Spreobrnjenje Pavla; Tatjana
26	Č	Polikarp, šk.; Vsevlad
27	P	Janez Zlatousti; Slavoja
28	S	Egidij; Julijan, šk.
29	N	4. po razgl. G.; Frančišek S.
30	P	Martina, d. m.
31	T	Peter Nolaški, sp.

Dan je dolg od 8 ur 25 min. do 9 ur 26 min.
 Dan zraste za 1 uro 1 min.
 Sonce stopi v znamenje vodnarja dne 20.
 ob 23. uri 51 min.

Ščip dne 5. ob 22. uri 30 min.

Zadnji krajec dne 12. ob 14. uri 10 min.

Mlaj dne 20. ob 14. uri 27 min.

Prvi krajec dne 28. ob 16. uri.

SVEČAN FEBRUAR

Ples in smeh, šegávi direndaj ...
Krepke roke, ljubezniv smehljaj ...
Kaj od srca se do srca spleta,
očka, mamca zvedeti ne smeta.

Ignacij

1

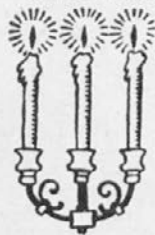

1

2

Svečnica

2

3

4

Blaž

3

5

6

Agata

5

7

8

Apolonija

9

9

10

Katarina

13

11

12

Valentin

14

13

14

Julijana

16

15

16

Simeon

18

17

18

Konrad

19

19

20

Aleksander

20

Pust

21

Stol sv. Petra

22

Matija

24

Roman

28

1	S	Ignacij (Igo); Budimil
2	Č	Svečnica; Dobrošin
3	P	Blaž, šk.; Oskar
4	S	Andrej, šk.; Daroslav

5	N	1. predpostna; Agata, d. muč.
6	P	Doroteja
7	T	Romuald, op.
8	S	Janez Matajski; Zvezdodrag
9	Č	Apolonija, d. muč.
10	P	Sholastika, dev.
11	S	Deziderij; Adolf, šk.

12	N	2. predpostna; Evlalija
13	P	Katarina, dev.
14	T	Valentin (Zdravko)
15	S	Favstin; Ljuboslava
16	Č	Julijana, d. muč.; Agaton, p.
17	P	Kristijan, m.; Konstancija
18	S	Simeon, šk. m.; Dobrana

19	N	3. predpostna; Konrad, pušč.
20	P	Aleksander (Saša)
21	T	Pust; Eleonora; Feliks
22	S	Pepelnica; Marjeta K.
23	Č	Peter Damj., šk.; Romana
24	P	Matija, ap.; Bogdan
25	S	Valburga, dev.

26	N	1. postna; Aleksander
27	P	Viktor
28	T	Roman, op.

Beleške

Dan je dolg od 9 ur 29 min. do 10 ur 56 min.
 Dan zraste za 1 uro 27 min.
 Sonce stopi v znamenje rib dne 19. ob
 14. uri 10 min.

Ščip dne 4. ob 8. uri 55 min.

Zadnji krajec dne 11. ob 5. uri 12 min.

Mlaj dne 19. ob 9. uri 28 min.

Prvi krajec dne 27. ob 4. uri 26 min.

SUŠEC

MAREC

Vedi, sinček, za bodoča leta:
zemlja skrbna je in dobra mati;
kar ji daš, stotero ti povrne —
ali treba je težko dajati.

Albin, šk.

Kunigunda

Evzebij

Janez od Boga

40 mučencev

1

3

6

8

10

▲
1▲
2⬥
3▲
4⬥
5▲
6▲
7▲
8▲
9⬥
10

Gregor

Matilda

Jedert

Edvard

Jožef

12

14

17

18

19

▲
11⬥
12▲
13▲
14▲
15▲
16⬥
17▲
18⬥
19▲
20

Benedikt

Mar. oznanjenje

Rupert, šk.

Janez Kap.

Benjamin

21

25

27

28

31

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

B e l e ž k e

1	S	Albin (Belko), škof
2	Č	Simplicij, p.; Milena
3	P	Kunigunda, ces.; Tician, šk.
4	S	Kazimir, spoz.
5	N	2. postna; Janez Jožef od križa
6	P	Evzebij; Friderik
7	T	Tomaž Akvinski, c. uč.
8	S	Janez od Boga, sp.; Bodin
9	Č	Frančiška Rim.; Danimir
10	P	40 mučencev; Viktor, m.
11	S	Heraklij; Sofronij, šk.
12	N	3. postna; Gregor I., p.
13	P	Rozina, vd.
14	T	Matilda; Desimir
15	S	Klemen; Ludovika Mar.
16	Č	Hilarij, m.; Ljubislava
17	P	Jedert (Jerica), dev.; Patricij
18	S	Edvard; Ciril, c. uč.
19	N	4. postna; Jožef, ženin M. D.
20	P	Aleksandra, muč.
21	T	Benedikt, op.
22	S	Katarina; Oktavian
23	Č	Jožef Or.; Oton
24	P	Gabrijel, nadang.
25	S	Marijino oznanjenje
26	N	Tiha ned.; Emanuel, muč.
27	P	Rupert, šk.
28	T	Janez Kapistran
29	S	Ciril, muč.
30	Č	Janez Kl.; Kvirin, m.; Radivoj
31	P	Benjamin, m.; Modest, šk.

Dan je dolg od 10 ur 59 min. do 12 ur 45 min.
 Dan zraste za 1 uro 46 min.
 Sonce stopi v znamenje ovna dne 21. ob
 13. uri 29 min.

Začetek pomladi

Ščip dne 5. ob 19. uri.

Zadnji krajec dne 12. ob 22. uri 37 min.

Mlaj dne 21. ob 2. uri 49 min.

Prvi krajec dne 28. ob 13. uri 16 min.

MALI TRAVEN

APRIL

V prožnem loku se vihti desnica:
 »Daj nam, oče, naš vsakdanji kruh;
 v bajti čaka nanj otrok kopica
 in spet nova pride k nam sestrica.«

Hugon

1

1

2

Rihard

3

3

4

Vincencij Fer.

5

5

6

Viljem, op.

6

7

8

Velika noč

9

9

10

Viktor

12

11

12

Justin

14

13

14

Helena

15

15

16

Rudolf

17

17

18

Ema

19

19

20

Simeon

21

21

Adalbert

23

23

Jurij

24

25

Marko

25

27

Peregrin

27

29

30

1	S	Hugon, šk.
2	N	Cvetna ned.; Frančišek Pavl.
3	P	Rihard, šk.
4	T	Izidor, šk.
5	S	Vincencij F.; Irena
6	Č	Vel. četrtek; Viljem, op.
7	P	Vel. petek; Herman Jožef, sp.
8	S	Vel. sobota; Albert, škof, muč.
9	N	Velika noč; Marija Kleofova
10	P	Vel. poned. Ezekijel, pr.
11	T	Lev. I., p.; Rada
12	S	Julij I.; Viktor
13	Č	Ida, d.; Milutina
14	P	Justin, m.
15	S	Helena, kr.
16	N	Bela nedelja; Benedikt; Turibij
17	P	Rudolf, m.
18	T	Apolonij, m.
19	S	Ema, vd.; Lev IX., p.
20	Č	Sulpicij; Neža Mont.
21	P	Simeon, šk.; Anzelm, c. uč.
22	S	Soter in Kajetan
23	N	2. povel. Adalbert, šk.
24	P	Jurij, m.; Igor
25	T	Marko, ev.; Tugomir
26	S	Klet in Marcellin
27	Č	Peregrin, sp.; Cita, dev.
28	P	Pavel od kr.; Vital, m.
29	S	Robert, op.; Peter, m.
30	N	3. povel.; Katarina Sienska, d.

Beleške

Dan je dolg od 12 ur 48 min. do 14 ur 27 min.
 Dan zraste za 1 uro 39 min.
 Sonce stopi v znamenje bika dne 21. ob
 0 uri 55 min.

Ščip dne 4. ob 5. uri 18 min.

Zadnji krajec dne 11. ob 17. uri 11 min.

Mlaj dne 19. ob 17. uri 35 min.

Prvi krajec dne 26. ob 19. uri 25 min.

VELIKI TRAVEN

MAJ

Spominčice že sanjajo kraj brega,
pesem slavca se v večer preliva,
vsa skrivnostna, sladka, zapeljiva...
če ni še slajša — fantova prisega.

Filip in Jakob

Najdenje sv. križa

Florijan

Stanislav

Gregorij N.

1

3

4

7

9

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Antonin

Servacij

Izidor

Janez Nep.

Pashal

10

13

15

16

17

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Vnebohod

18

Julija

22

Urban

25

Binkošti

28

Angela

31

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

1	P	Filip in Jakob ml., ap.
2	T	Atanazij, šk.; Živana
3	S	Najdenje sv. križa; Helena
4	Č	Florijan (Cvetko)
5	P	Irenej, šk.; Pij V., p.
6	S	Gregorij Nicianški
7	N	4. povel. ; Stanislav, šk. m.
8	P	Prik. nadang. Mihaela
9	T	Gregorij Nicianški
10	S	Antonin, šk.; Izidor
11	Č	Frančišek Hier.; Mamert, šk.
12	P	Pankracij, m.
13	S	Servacij, šk.
14	N	5. povel. ; Bonifacij, m.
15	P	Zofija; Izidor, kmet
16	T	Janez Nep.
17	S	Pashal, sp.
18	Č	Vnebohod ; Erik, kr.; Venancij
19	P	Celestin, pr.; Ivo, sp.
20	S	Bernardin, sp.
21	N	6. povel. ; Feliks Kant., sp.
22	P	Emil (Milan); Julija
23	T	Deziderij, šk.
24	S	Mar. Dev., pom. kristj.
25	Č	Urban I., p.
26	P	Filip Nerij
27	S	Janez I., p.
28	N	Binkošti (Duhovo) ; Avguštin
29	P	Binkoš. poned. ; Marija Magd.
30	T	Ferdinand, kr.
31	S	Angela, d.

Beleške

Dan je dolg od 14 ur 29 min. do 15 ur 45 min.
Dan zraste za 1 uro 16 min.

Sonce stopi v znamenje **dvojčkov** dne 22.
ob 0 uri 27 min.

☉ Ščip dne 3. ob 16. uri 15 min.

☾ Zadnji krajec dne 11. ob 11. uri 40 min.

☺ Mlaj dne 19. ob 5. uri 25 min.

☾ Prvi krajec dne 26. ob 0 uri 20 min.

ROŽNIK

JUNIJ

Kam pa s panji v mlado zarjo, mož?
Ej, s čebelami na letovanje,
treba pašo bo dobiti zanje.
Dal obilne jim, svetnik Ambrož!

Klotilda

Bonifacij

Norbert

Telovo Primož in Felician

8

5

6

8

9

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Anton Pad.

Bazilij

Vid

Gervazij in Protazij

Alozij

13

14

15

19

21

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Ahac

22

Janez Krstnik

24

Ladislav

27

Vidov dan
1389

28

Peter in Pavel

29

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

- 1 Č Fortunat; Radovan; Kuno
2 P Marcellin, m.; Erazem, šk. m.
3 S Klotilda, kr.

- 4 N 1. pobink.; Frančišek Kar.
5 P Bonifacij
6 T Norbert, šk.
7 S Robert, op.; Lukrecija
8 Č Telovo; Medard, šk.
9 P Primož in Felicijan, m.
10 S Marjeta, kr.; Bogomil, šk.

- 11 N 2. pobink.; Barnaba, ap.
12 P Janez Fakund, sp.
13 T Anton Padovanski
14 S Bazilij, šk.
15 Č Vid in tovariši, m.
16 P Jošt, op.; Frančišek
17 S Adolf, šk.

- 18 N 3. pobink.; Efrem Sirski, c. uč.
19 P Gervazij in Protazij, m.
20 T Silverij, p.
21 S Alojzij (Vekoslav, Slavko)
22 Č Ahacij, m.; Miloš
23 P Agripina, d. m.
24 S Kres; Janez Krstnik

- 25 N 4. pobink.; Viljem, op.
26 P Vigilij, m.; Rudolf
27 T Ladislav, kr.; Ema, vd.
28 S Vidov dan
29 Č Peter in Pavel, ap.
30 P Spomin sv. Pavla

Beleške

Dan je dolg od 15 ur 46 min. do 16 ur 2 min.
Dan zraste do 21. za 19 min. in se potem
skrči do 30. za 3 min.
Sonce stopi v znamenje raka dne 22. ob
8. uri 40 min.

Začetek poletja

- ☀ Ščip dne 2. ob 4. uri 11 min.
☾ Zadnji krajec dne 10. ob 5. uri 7 min.
☺ Mlaj dne 17. ob 14. uri 37 min.
☾ Prvi krajec dne 24. ob 5. uri 35 min.

MALI SRPAN

JULIJ

Zlatolasa, polna je pšenica,
rdečelična, brhka je žanjica,
koscu v soncu kosa se blešči,
škrjanček poje himno dobrih dni.

Obiskovanje M. D.

Urh

Ciril in Metod

Vilibald

Elizabeta

2

4

5

7

8

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Moh. in Fort.

Marjeta

Aleš

Vincenc Pavl.

Elija

12

13

17

19

20

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Magdalena

21

Apolinarij

23

Jakob

25

Ana

26

Ignacij

31

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

1	S	Teobald, pušč.
2	N	5. pobink.; Obisk Marije Dev.
3	P	Lev II., p.; Heliodor
4	T	Urh, šk.; Berta
5	S	Ciril in Metod, šk.
6	Č	Izaija, pr.; Bogomila
7	P	Vilibald, šk.; Pulherija, d.
8	S	Elizabeta (Špela), kr.
9	N	6. pobink.; Veronika Jul., dev.
10	P	Amalija, dev.
11	T	Pij I., p.; Olga
12	S	Mohor in Fortunat, muč.
13	Č	Marjeta, d. m.; Dragan
14	P	Bonaventura; Just, m.
15	S	Vladimir, kr.; Henrik
16	N	7. pobink.; D. M. Karmelska
17	P	Aleš, spoz.
18	T	Miroslav (Friderik)
19	S	Vincenc Pavl.; Avrelija
20	Č	Elija, pr.; Hieronim
21	P	Danijel; Prakseda, d.
22	S	Marija Magdalena, spok.
23	N	8. pobink.; Apolinarij, šk. m.
24	P	Kristina, dev.
25	T	Jakob (Radoslav)
26	S	Ana, mati D. M.
27	Č	Natalija (Božena), m.
28	P	Viktor (Zmagosl.), p.; Peregrin
29	S	Marta, dev.
30	N	9. pobink.; Abdon in Senen, m.
31	P	Ignacij (Ognjeslav)

Beleške

Dan je dolg od 16 ur 2 min. do 15 ur 8 min.
Dan se skrči za 54 min.
Sonce stopi v znamenje leva dne 23. ob
19. uri 37 min.

Začetek pasjih dni

- Ščip dne 1. ob 17. uri 16 min.
- Zadnji krajec dne 9. ob 20. uri 49 min.
- Mlaj dne 16. ob 22. uri 3 min.
- Prvi krajec dne 23. ob 12. uri 34 min.
- Ščip dne 31. ob 7. uri 37 min.

VELIKI SRPAN

AVGUST

Trudno, zlato klasje je požeto
in v bahave, težke snope speto.
Zdaj se cepec v pesem bo pognal,
za življenje naše bo koval.

Petra vezi

Alfonz Lig.

Döminik

Marija Snežnica

Lovrenc

1

2

4

5

10

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Klara

Veliki Šmaren

Rok

Bernard

Ivana Fr. Š.

12

15

16

20

21

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Timotej

Filip Benicij

Jernej

Avguštín

Obgl. Janeza

22

23

24

28

29

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

- 1 T Vezi Petra, ap.
 2 S Porciunkula; Alfonz Lig.
 3 Č Najdenje Štefana; Lidija, vd.
 4 P Dominik (Vladimil), spoz.
 5 S Marija Snežnica; Ožbolt, kr. m.

- 6 **N 10. pobink.**; Gosp. spreminjenje
 7 P Kajetan, spozn.
 8 T Cirijak in tov., m.
 9 S Afra, m.; Emigdigij
 10 Č Lovrenc, m.; Jurica
 11 P Suzana, m.; Tiburcij, m.
 12 S Klara, dev.; Hilarija, m.

- 13 **N 11. pobink.**; Kasijan in Hipolit
 14 P Evzebij, sp.
 15 **T Vnebovzetje M. D.**
 16 S Rok, spozn.
 17 Č Emilija (Milica), dev.
 18 P Helena (Jelena), ces.; Ljubo
 19 S Ludovik Tol., šk.

- 20 **N 12. pobink.**; Bernard, op.
 21 P Ivana Fr. Šantalska
 22 T Timotej, m.
 23 S Filip Benicij (Zdenko)
 24 Č Jernej, ap.; Borivoj
 25 P Ludovik, kr.
 26 S Cefirin, p.; Bernard Of., sp.

- 27 **N 13. pobink.**; Jožef Kal., sp.
 28 P Avguštín, c. uč.
 29 T Obglav. Janeza Krst.
 30 S Roža Limanska, dev.; Milka
 31 Č Rajmund (Rajko), sp.; Izabela

Beleške

Dan je dolg od 15 ur 5 min. do 13 ur 31 min.
 Dan se skrči za 1 uro 34 min.
 Sonce stopi v znamenje device dne 24. ob
 2. uri 31 min.

Konec pasjih dni

☾ Zadnji krajec dne 8. ob 10. uri 18 min.

☺ Mlaj dne 15. ob 4. uri 53 min.

☾ Prvi krajec dne 21. ob 22. uri 21 min.

☺ Ščip dne 29. ob 23. uri 9 min.

KIMAVEC

SEPTEMBER

Ded starina drevje je sadil,
cepil, čakal, a sadu ni vžil ...
Glej ga, svoji deci vnuk njegov
težko nese sadni blagoslov.

Egidij

Rozalija

Regina

Rojstvo M. D.

Nikolaj Tol.

1

4

7

8

10

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Ime Marijino

Notburga

Pov. sv. Križa

Ljudmila

Evstahij

12

13

14

16

20

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Matevž

21

21

22

Emeran

22

23

24

Kozma in Damijan

27

25

26

Mihael

29

27

28

Hieronim

30

29

30

1 P Egidij (Tilen), op.; Verena, dev.
2 S Štefan, kr.; Maksima, m.

3 N 14. pobink.; Doroteja in tov. m.
4 P Rozalija, d.; Ida
5 T Lovrencij Just., šk.
6 S Rojstni dan Nj. Vel. Petra II.
7 Č Regina, d. m.; Bronislava
8 P Rojstvo Marije Device
9 S Peter Klaver, spoz.

10 N 15. pobink.; Nikolaj Toledski
11 P Erna, d.; Milan
12 T Ime Marijino
13 S Frančišek K., sp.; Notburga, d
14 Č Povišanje sv. Križa; Ciprijan
15 P Nikomed, m.
16 S Ljudmila, vd.

17 N 16. pobink.; Lambert, šk.
18 P Irena, m.
19 T Januvarij, m.
20 S Evstahij, m.; Morana
21 Č Matevž, ap. in evang.
22 P Mavricij, m.; Emeran
23 S Tekla, d. m.; Linus, p.

24 N 17. pobink.; M. D., reš. ujetn.
25 P Kamil in tov., m.
26 T Ciprijan, m.
27 S Kozma in Damijan, m.
28 Č Venčeslav, kr.
29 P Mihael, nadang.
30 S Hieronim (Jerko), c. uč.

Beležke

Dan je dolg od 13 ur 28 min. do 11 ur 48 min.
Dan se skrči za 1 uro 40 min.
Sonce stopi v znamenje tehtnice dne 23.
ob 23. uri 50 min.

Začetek jeseni

☾ Zadnji krajec dne 6. ob 21. uri 24 min.

☺ Mlaj dne 13. ob 12. uri 22 min.

☾ Prvi krajec dne 20. ob 11. uri 34 min.

☼ Ščip dne 28. ob 15. uri 27 min.

VINOTOK

OKTOBER

Sonce v gorice razsipa zlatá,
 grozdje se s trte prepolne smehlja.
 Čriček o vinski dobroti drobi,
 kdor ne verjameš mu, vina ne pij!

Remigij

Frančišek Ser.

Rožnavenska

Brigita

Dionizij

1

4

7

8

9

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Kalist

Terezija

Gal

Luka

Uršula

14

15

16

18

21

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Klotilda

23

Rafael

24

Evarist

26

Simon in Juda

28

Volbenk

31

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

- 1 N 18. pobink.; Remigij, šk.
 2 P Angeli varuhi
 3 T Terezika Deteta J.
 4 S Frančišek Serafinski, sp.
 5 Č Placid in tov., m.
 6 P Brunon, sp.
 7 S Marija, kraljica sv. rož. venca

- 8 N 19. pobink.; Brigita, vd.
 9 P Dionizij, šk.
 10 T Frančišek Bor., sp.
 11 S Nikazij; Aleksander
 12 Č Maksimilijan, šk.; Serafin, sp.
 13 P Edvard (Slavoljub), kr.
 14 S Kalist, pap. muč.

- 15 N 20. pobink.; Terezija, dev.
 16 P Gal, op.; Florentin
 17 T Jadviga, kr.; Mira
 18 S Luka, evang.
 19 Č Peter Alkant., spoz.; Etbin, op.
 20 P Felicijan, m.; Janez Kan.
 21 S Uršula, d. m.

- 22 N 21. pobink. Kordula, m.
 23 P Klotilda, m.
 24 T Rafael, nadang.
 25 S Krizant in Darija
 26 Č Evarist, p.; Amand
 27 P Frumencij, šk.
 28 S Simon in Juda, ap.

- 29 N 22. pobink.; Narcis, šk.; Ida, d.
 30 P Alfonz Rodrig., sp.
 31 T Volbenk, šk.

B e l e ž k e

Dan je dolg od 11 ur 45 min. do 10 ur 2 min.
 Dan se skrči za 1 uro 43 min.
 Sonce stopi v znamenje škorpijona dne 24.
 ob 8. uri 46 min.

☾ Zadnji krajec dne 6. ob 6. uri 27 min.

☺ Mlaj dne 12. ob 21. uri 30 min.

☾ Prvi krajec dne 20. ob 4. uri 24 min.

♆ Ščip dne 28. ob 7. uri 42 min.

LISTOPAD NOVEMBER

Tu našli so poslednji mirni dom,
v naročju matere jim je topló.
Kako so srečni, da nič več
za naše težke boje ne vedo.

Vsi svetniki

Verne duše

Karel Bor.

Lenart

Bogomir

1

2

4

6

8

1

3

4

5

6

7

8

9

10

Martin

Stanislav Kostka

Leopold

Gregorij Čudod.

Elizabeta

11

13

15

17

19

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Dar. Marijino

Cecilija

Katarina

Virgilij

Andrej

21

22

25

27

30

▲
21▲
22▲
23⚠
24▲
25⚔
26▲
27▲
28▲
29▲
30

1	S	God vseh svetnikov
2	Č	Spomin vernih duš; Just, m.
3	P	Viktorin, šk. m.
4	S	Karel Bor., šk. (Dragotin)
5	N	23. pobink.; Emerik, spozn.
6	P	Lenart (Lenko), op.
7	T	Engelbert; Zdenka
8	S	Bogomir, šk.
9	Č	Božidar (Teodor), m.
10	P	Andrej Av., spozn.
11	S	Martin (Davorin), šk.
12	N	24. pobink.; Martin, p. m.
13	P	Stanislav Kostka
14	T	Borislava
15	S	Leopold (Levko), kr.
16	Č	Otmar, op.; Ivan Trogirski
17	P	Gregorij Čudod., šk.
18	S	Hilda; Odon, op.
19	N	25. pobink.; Elizabeta, kr.
20	P	Feliks Val., spozn.
21	T	Darovanje M. D.
22	S	Cecilija, d. m.
23	Č	Klemen (Milivoj) p.; Felicita
24	P	Janez od Križa
25	S	Katarina, d. m.
26	N	26. pobink.; Konrad
27	P	Virgilij, šk.
28	T	Eberhart, šk.
29	S	Saturnin, m.
30	Č	Andrej (Hrabroslav), ap.

Beleške

Dan je dolg od 9 ur 59 min. do 8 ur 42 min.
Dan se skrči za 1 uro 17 min.
Sonce stopi v znamenje strelca dne 23. ob
5. uri 59 min.

☾ Zadnji krajec dne 4. ob 14. uri 12 min.

☺ Mlaj dne 11. ob 8. uri 54 min.

☾ Prvi krajec dne 19. ob 0 uri 21 min.

♄ Ščip dne 26. ob 22. uri 54 min.

GRUDEN

DECEMBER

Daljne zvezde svetijo na vas
in na trudno, tiho, zasneženo polje...
S cerkvice samotne vabi glas:
Mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje.

Zedinjenje

Frančišek Ks.

Barbara

Miklavž

Ambrož

1

3

4

6

7

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Br. spoč. D. M.

Lucija

Spiridion

Lazar

Tomaž

8

13

14

17

21

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Božič

Štefan

Janez Evang. Ned. otročiči

Silvester

25

26

27

28

31

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

1 P Narodno zedinjenje

2 S Bibijana, d.

3 N 1. adv.; Frančišek Ksaverij, sp.

4 P Barbara (Bara), d.

5 T Saba, op.; Stojana

6 S Miklavž (Nikolaj), šk.

7 Č Ambrož, šk.

8 P Brezmadežno sp. M. D.

9 S Peter Fourier, šk.

10 N 2. adv.; Lavretanska M. B.

11 P Damaz, p.; Hugolin

12 T Aleksander, m.

13 S Lucija, d. m.; Otilija, d.

14 Č Spiridion (Dušan), op.

15 P Kristina, dekla

16 S Albina, d. m.

17 N 3. adv.; Lazar, šk.

18 P Gracijan, šk.

19 T Urban V., p.

20 S Evgenij in Makarij, m.

21 Č Tomaž, ap.

22 P Demetrij, m.

23 S Viktorija (Zmagoslava), d. m.

24 N 4. adv.; Adam in Eva; sv. večer

25 P Božič; Rojstvo Gospodovo

26 T Štefan, m.; Zlatka

27 S Janez Evangelist, ap.

28 Č Nedolžni otročiči; Zorica

29 P Tomaž, šk. m.

30 S Evgenij, šk.

31 N Silvester, p.

Beleške

Dan je dolg od 8 ur 40 min. do 8 ur 24 min.
Dan se skrči do 21. za 20 min., potem zra-
ste do 31. za 4 min.

Sonce stopi v znamenje kozla dne 22. ob
19. uri 6 min.

Začetek zime

☾ Zadnji krajec dne 3. ob 21. uri 40 min.

☺ Mlaj dne 10. ob 22. uri 45 min.

☾ Prvi krajec dne 18. ob 22. uri 4 min.

♁ Ščip dne 26. ob 12. uri 28 min.

Poštarne pristojbine

Pisemske pošiljke. a) Redne pristojbine

Vrsta pošiljk	V tuzemstvu				V inozemstvu					
	v krajevem prometu		v medkrajevem prometu							
1. Pisma V tuzemskem in inozemskem prometu je največja teža 2 kg. Razsežnost: Vsota njihove dolžine, širine in višine sme znašati največ 90 cm, pri tem pa največja od teh treh izmer ne sme presegati 90 cm. Pri pismih v obliki zvitka ne sme znašati dolžina in dvakratni premer več ko 100 cm, toda največja izmed teh izmer ne sme presegati 80 cm.	do 20 g	1	—	do 20 g	1	50	do 20 g ¹	4	—	
	" 50 "	2	—	" 50 "	2	—	" 40 "	6	—	
	" 250 "	3	50	" 250 "	3	50	" 60 "	8	—	
	" 500 "	5	—	" 500 "	5	—	" 80 "	10	—	
	" 1000 "	10	—	" 1000 "	10	—	" 100 "	12	—	
	" 2000 "	15	—	" 2000 "	15	—				
							ltd., za vsakih 20 g 2 din več			
2. Dopisnice. izdane po poštni upravi ali zasebniku, morajo biti iz trdega papirja. Dolžina 15—10 cm, širina 10-5—7 cm.			navadne	1	—		navadne ²	2	—	
			z odgovorom	2	—		z odgovorom	4	—	
			s slikami (drž. izdanje)	1	25		s slikami (drž. izdanje)	2	25	
3. Tiskovine Največja teža 2 kg, za knjige, ki se odpravljajo posebej, pa 3 kg. Razsežnost kakor pri pismih. Proste in nezložene v obliki dopisnice ista razsežnost kakor za dopisnice. Se pošiljajo odprte.			do 50 g	—	25		do 50 g ⁴	—	50	
			" 100 "	—	50		" 100 "	1	—	
			" 150 "	—	75		" 150 "	1	50	
			" 200 "	1	—		" 200 "	2	—	
			" 250 "	1	25		" 250 "	2	50	
			" 300 "	1	50		" 300 "	3	—	
			" 350 "	1	75		" 350 "	3	50	
			" 400 "	2	—		" 400 "	4	—	
			" 450 "	2	25		" 450 "	4	50	
			" 500 "	2	50		" 500 "	5	—	
							ltd., za vsakih 50 g 25 p več			
4. Vzorec brez vrednosti Vsebina: blago brez prodajne vrednosti Tuzemstvo in inozemstvo: največja teža 500 g. Razsežnost kakor pri pismih. Zaviti morajo biti tako, da se vsebina lahko pregleda. Vanje ne sme biti vloženo pismo, spis ali dokument, ki bi imel značaj stvarnega in osebnega dopisovanja. niti ne smejo imeti nobenih drugih z roko zapisanih podatkov razen naslova pošiljatelja in naslovnika, tvorniške ali trgovske znamke, zaporednih števil in opomb, ki se nanašajo na ceno, težo, mero, obseg, količino, izvor, kakovost ali kemično analizo.			do 100 g	—	50		do 100 g	1	—	
			" 150 "	—	75		" 150 "	1	50	
			" 200 "	1	—		" 200 "	2	—	
			" 250 "	1	25		" 250 "	2	50	
			" 300 "	1	50		" 300 "	3	—	
			" 350 "	1	75		" 350 "	3	50	
			" 400 "	2	—		" 400 "	4	—	
			" 450 "	2	25		" 450 "	3	50	
			" 500 "	2	50		" 500 "	5	—	
								ltd., za vsakih 50 g 25 p več		
5. Mali paketi Največja teža 1 kg. Razsežnost kakor pri pismih. Vsebina: blago s prodajno vrednostjo razen dragocenosti. Zaviti morajo biti tako, da se vsebina lahko pregleda. Priložen sme biti račun in seznam blaga.			v tuzemskem prometu niso dovoljeni							
						do 200 g			6	—
						" 250 "			7	50
						" 300 "			9	—
						" 400 "			10	50
						" 450 "			12	—
							ltd., za vsakih 50 g 1-50 din v 6			
6. Poslovni papirji Največja teža 2 kg. Razsežnost kakor pri pismih. Za poslovne papirje se smatrajo spisi in listine, ki so docela ali deloma pisani ali risani z roko in nimajo značaja osebnih dopisov, n. pr.: pravdni spisi, tovrni listi, nakladnice, računi, poslovni papirji zavarovalnic, rokopišne partiture, delavske knjižice itd. Pošiljajo se odprti.			do 200 g	1	—		do 300 g ⁵	3	—	
			" 250 "	1	25		" 350 "	3	50	
			" 300 "	1	50		" 400 "	4	—	
			" 350 "	1	75		" 450 "	4	50	
			" 400 "	2	—		" 500 "	5	—	
			" 450 "	2	25		" 550 "	5	50	
			" 500 "	2	50		" 600 "	6	—	
							ltd., za vsakih 25 g 25 p več			

¹ V prometu z Italijo, Češkoslovaško, Romunijo, Grško in Turčijo znaša pristojbina za pisma do 20 g 3 din.

² V prometu s Češkoslovaško, Romunijo, Grško in Turčijo za vsakih nadaljnjih 20 g 150 par več, v prometu z Italijo pa 2 din več.

³ V prometu z Italijo, Češkoslovaško, Romunijo, Grško in Turčijo znaša pristojbina za navadne dopisnice 1 din 50 par.

⁴ Za časopise in druge periodične publikacije in za pošiljke s knjigami, kadar jih pošiljajo izdajatelji ali knjigotržci in ki gredo v Italijo, Češkoslovaško, Romunijo, Grško in Turčijo, se plača za vsakih 50 g 25 par. Teža pošiljk s knjigami je dovoljena do 3 kg.

⁵ V prometu z Grško, Romunijo, Turčijo in Češkoslovaško znaša pristojbina za poslovne papirje za vsakih 50 g ali del te teže 25 par, a najmanj 175 din.

Za preklic pisma, za izpremembo naslova in za znižanje ali črtanje odkupnine se plača pristojbina za priporočeno pismo in eventualno tudi za brzojavko.

Opombe:

Teža 2 kg, vrednost neomejena.
Sprejemajo se samo zaprta pisma.

Vrednostna pisma (lettres de valeur) za inozemstvo

Promet z vrednostnimi pismi je dovoljen za sedaj le s posebnim dovoljenjem fin. ministrstva.

Teža 2 kg, največja vrednost 100.000 din.

Pristojbina kakor za priporočene pošiljke iste teže in vrednostna pristojbina din 750 za vsakih 300 frankov (= 4500 din) ali del te vrednosti. V prometu z Rumunijo, Grčijo, Češkoslovaško in Turčijo znaša ta pristojbina din 450.

Opomba:

Pošiljatelj mora predati predložiti dovoljenje finančnega ministrstva za izvoz valute. — Vrednost je treba označiti razen v dinarski veljavi tudi v frankih in centimih po relaciji (sedaj 1:15).

Vrednostne škatle (boîtes avec valeur déclarée) za inozemstvo

Pristojbine:

- težna pristojbina za vsakih 50 gramov po 2 din, najmanj pa 10 din;
- priporočnina 4 din;
- vrednostna pristojbina za vsakih 300 frs (4350 dinarjev) ali del tega zneska po 5 din.

Opomba:

Za izvoz nakitov, dragocenih predmetov, zlata, srebra, dragoga kamena in kovanega denarja je potrebno dovoljenje generalne direkcije carin v Beogradu.

Paketi za tuzemstvo

P r i s t o j b i n e																			
t e ž n a				vrednostna			obvestnina			dostavnina			nakaznina						
do kg		I. zona din	II. zona din	III. zona din	do din	din	p	do kg	din	p	do kg	din	p	za odkup- nino	din	p			
preko 1	do 3	3.—	3.—	3.—	100	1	—	25	1	—	5	2	—	do 50	din	2	—		
3	5	6.—	6.—	6.—	500	2	—	če je paket naslovljen v kraj, kjer pošta ne dostavlja na dom			10	4	—	100	3	—			
5	7.5	7.—	8.—	9.—	1000	5	—	če je paket naslovljen v kraj, kjer pošta dostavlja pakete na dom			25	6	—	300	4	—			
7.5	10	8.—	12.—	16.—	5000	10	—	potem pa za vsa- kih 1000 din ali del te vred- nosti še po 1 din			5000	10	—	500	5	—			
10	15	12.—	16.—	22.—													1000	6	—
15	20	16.—	22.—	30.—													2000	8	—
20	25	22.—	30.—	40.—													3000	9	—
																4000	10	—	
																5000	12	—	

Za ločenko (t.j. obsežniji paket ali paket, ki zahteva večjo opreznost) se plaća po kg redne pristojbine še 50% težne pristojbine

Dvokratna redna pristojbina za dostavo na dom. — Pri paketih, ki jih naslovna pošta ne dostavlja na dom, pa obvestnina 1 din in ekspresna 3 din za ekspresno dostavo obvestila. — Povratnica: ob predaji 3 din, po predaji 6 din. — Poizvednica 3 din. — Za preklic paketa, za izpremembo naslova in za znižanje ali črtanje odkupnine se plaća pristojbina za priporočeno pismo in eventualno tudi za brzojavko.

Opombe:

Največja teža 20 kg, vrednost neomejena

Za ekspresni paket se ne plaća niti dostavnina niti obvestnina. Paketi se ekspresno dostavljajo samo v krajih, kjer je pošta.

Za paket z odkupnino se plaća ob predaji tudi še nakaznina za odkupni znesek. Ludi ta pristojbina se naleplja v znakmah na spremnico. Pristojbina za pokaz se pri odkupnih paketih ne plačuje, a od izterjane odkupnine se nikakršne pristojbine ne odbijajo.

Obvestilo o nedostavljivem paketu se izroči zaprto pošiljatelju, ki plaća zanj 1 din 50 par, za inozemski paket pa 4 din.

Ležnina za pakete znaša 1 din za vsak dan, za katerega se ležnina zaračunava.

Za pošiljanje paketov za naslovnikom in za vraćanje paketov se zaračunava težna pristojbina, vrednostna pristojbina (če je vrednost označena) in dostavnina, oziroma obvestnina.

Paketi za inozemstvo

V katere države in do katere teže se pošiljajo paketi v inozemstvo in kakšne so pristojbine. se lahko poizve na vsaki pošti.

Vsaka pošiljka mora biti frankirana že pri predaji. Izvozne pošiljke se lahko predajajo na vseh poštah. V krajih, kjer so carinarnice, skrbe za ocarinjenje pošiljatelj sami, ki potem pošti predajajo že ocarinjene in plombirane pošiljke. Kjer ni carinarnice, sprejemajo izvozne pakete odatne pošte in jih odpravljaj na najbližjo pošto, kjer je carinarnica.

Zavoj izvoznih paketov naj bo iz močne lepenke, zavite v platno (če mogoče vočeno), ali pa iz močnih lesenih ali pločevinastih zabojev. Naslov naj bo napisan na pošiljki sami, ne s svinčnikom in samo v latinici. Vrednost mora biti označena v frankih besedami (v latinici) in s številkami.

Stvar pošiljateljeva je, da poizve, ali je uvoz predmetov v naslovno državo dovoljen ali ne. Prav tako si mora pošiljatelj sam preskrbeti razna potrebna izvozna in uvozna dovoljenja.

Pošiljatelj mora na spremnici označiti, kaj naj se s paketom zgodi, ako bi se naslovniku ne mogel izročiti.

Najvažnejše takse

Vloge in prošnje din 10.—

Priloge k prošnjam, vlogam in pritožbam, ako že niso taksirane z večjo takso, din 4.—

Izpričevala in potrdila, ne glede, ali jih izdajo oblastva ali privatniki, din 20.—

Odlombe (rešitve), odloki in vsa pismena obvestila administrativnih oblasti din 20.—

Pritožbe zoper odlombe nižjega administrativnega oblastva na višje oblastvo din 30.—

V vseh gornjih primerih se za posle iz državnega področja plačuje označena taksa v državnih kolkah, a za posle iz banovinskog područja v banovinskih kolkah.

Pritožbe zoper obsodbe po davčnih, carinskih, trošarinskih, taksnih zakonih, zakonu o drž. monopolih, umetnih sladilih in drugih finančnih zakonih din 50.—, vložene pri kasacijskem ali apelacijskem sodišču, din 100.—

Pritožbe (tožbe), vložene pri drž. svetu ali upravnem sodišču, 1% od skupne vrednosti spornog predmeta, s tem da ista ne more biti manjša za drž. svet od din 200.—, a za

upravno sodišče od din 100.—. — Ako pa je sporni predmet neocenljivega značaja, se plača na ime takse za pritožbo (tožbo) pri drž. svetu din 400.—, a pri upravnem sodišču din 200.—.

Pritožbe (tožbe) na drž. svet ali upravno sodišče zoper ukaze din 50.—, zoper volitve vobče din 100.—. — Za pritožbe zoper volitve narodnih poslancev se ne plačuje nobena taksa.

Pritožbe (tožbe) na drž. svet odn. upravno sodišče se oddajo istim neposredno ali po pošti na povratni receptis v 2 izvodi.

Reklame ali objave: lepaki din 0'50, ako pa se nosijo po mestu, din 10'— za vsak izvod.

Stalne reklame ali objave, napisane ali naslikane na zidovih, ograjah itd., kakor tudi svetlobne reklame po njih velikosti in sicer:

pod pol kv. metra letno din 40.—, od pol kv. metra do 1 kv. metra letno din 80.—, nad 1 kv. meter do 4 kv. metre letno din 150.—, nad 4 kv. metre letno din 250.—.

H gornji taksi se pobira še 50% banov. doklada. — Taksa za stalne reklame se plačuje za koledarsko leto, ne glede na čas, kdaj poteče ali se prične reklama. Takso plačuje in je za isto odgovoren lastnik objekta, na katerem je objava ali reklama. Plačana mora biti pri davčni upravi najkasneje v 5 dneh, ko se izvesi ali prične reklama, a za stare najkasneje do dne 15. januarja.

Pogodbe o daritvi med živimi in za primer smrti kakor vobče za vse prenosne premičnih in nepremičnih stvari ali pravic z daritvijo, oporoko ali po zakonitem dednem nasledstvu (dedna oz. darilna taksa):

Skupina	Osebo razmerje med zapustnikom in pridobiteljem	S t o p n j a											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
		čista vrednost pripadle imovine v dinarjih											
		do 2.000	nad 2.000 do 10.000	nad 10.000 do 25.000	nad 25.000 do 50.000	nad 50.000 do 100.000	nad 100.000 do 200.000	nad 200.000 do 400.000	nad 400.000 do 600.000	nad 600.000 do 1.000.000	nad 1.000.000 do 2.000.000	nad 2.000.000 do 3.000.000	nad 3.000.000
		Taksna stopnja v odstotkih											
I.	Otroci in vnuki	—	—	1'5	2	2'5	3	3'5	4	4'5	5	5'5	6
II.	Nezakonski ali pozakonjeni otroci; ostali sorodniki v ravni vrsti; zakonec, ki v času nastanka taksne obveznosti ni bil ločen od mize in postelje ali razporočen, in zakonec, ki je bil ločen ali razporočen brez lastne krivde	—	1	1'5	2	2'5	3	3'5	4	4'5	5	5'5	6
III.	Bratje in sestre, najsi tudi le po enem roditelju; pastorki(ke)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
IV.	Prvostopni potomci bratov in sester; zeti in snah	3'5	5	6'5	8	9'5	11	12'5	14	15'5	17	18'5	20
V.	Tast, tašča, posvojitelj in posvojiteljica, drugostopni potomci bratov in sester	8	10	12	14	16	18	20	22	24	26	28	30
VI.	Vse ostale osebe, kakor tudi naprave in ustanove, kolikor niso oproščene	12	14	16	18	20	22	24	26	28	30	32	34

Darilna taksa se plačuje tudi po gornji razpredelnici, toda vendar tako, da plačajo osebe iz I. in II. skupine za darila nad 2000 do 10.000 dinarjev 1%.

K drž. taksi od dediščin se pobira banovinska doklada v višini 20%. Pri dediščinah in darilih, ki so namenjena obči

koristi (zapuščine državi, znanstvenim, dobroteljnim napravam itd.) in ki so oproščena drž. takse se pobira banov. taksa v višini 1% čistega pripadka nad din 20.000.—.

Za prenos nepremičnin zaradi smrti ali daritve med živimi:

Skupina	Osebo razmerje med zapustnikom in pridobiteljem oziroma med darovalcem in obdarjencem	S t o p n j a					
		1	2	3	4	5	6
		Kosmata vrednost pripadle ali darovane nepremičnine v dinarjih					
		do 50.000	nad 50.000	do 30.000	nad 30.000	ne glede na vrednost	
		taksna stopnja v odstotkih					
I.	Otroci in vnuki; nezakonski in pozakonjeni otroci; ostali sorodniki v ravni vrsti; zakonec, ki v času nastanka taksne obveznosti ni bil ločen od mize in postelje ali razporočen, in zakonec, ki je bil ločen brez lastne krivde	1/2	1				
II.	Bratje in sestre, najsi tudi le po enem roditelju; pastorki(ke)			1 1/2	2		
III.	Prvostopni potomci bratov in sester; zeti in snah					3	
IV.	Tast, tašča; posvojitelj in posvojiteljica; drugostopni potomci bratov in sester					3	
V.	Vse ostale osebe, kakor tudi naprave in ustanove, kolikor niso oproščene						4

K navedeni drž. taksi se pobira še 2% banov. doklada odn. 1% od prenosa kmečkih nepremičnin na kmetih med živimi, če so odsvojitelj in pridobitelj med seboj sorodniki v prvi črti, ali so s takimi poročeni ali zaročeni, med možem in ženo, kakor tudi med ženinom in nevesto z ženitovanjsko pogodbo.

Pogodbe — dobavne in gradbene — 1 1/2%; za priloge k takim pogodbam: načrt, pogoji, proračun itd. din 5.— od pole.

Kupne in prodajne pogodbe od vrednosti: za nakup in prodajo premičnin 1 1/2%, za nakup in prodajo nepremičnin 4%, za listine din 10.—

Pogodbe: pooblastilne 1%, posojilne 0 5/8%, službene 1%, rabopupne, zakupne po trajanju in vrednosti zakupa 1%.

Pogodbe o najemu zgradb, stanovanj in lokalov po velikosti letne najemnine, in sicer:

nad din 2.400— do din 3.600—	din 10—
„ „ 3.600— „ „ 6.000—	„ 20—
„ „ 6.000— „ „ 10.000—	„ 30—
„ „ 10.000— „ „ 20.000—	„ 50—
„ „ 20.000— „ „ 30.000—	„ 100—
„ „ 30.000— „ „ 50.000—	„ 200—

nad tem zneskom pa od vsakih nadaljnjih din 100.— še 0 5/8%. Za najemninu nad din 2400.— letno je sestavitev pogodbe za najemodajalca obvezna. Uporabiti je monopolski obrazec.

Pooblastilo, neomejeno ali omejeno, občno ali posebno din 20.—

Menice — za iste se mora po vsoti uporabljati ustrezeni takсни papir menične goliče, razen če se glasi menica na vsoto, za katero menične goliče ni.

Listine o jamstvu in za kavcije 0 1/8%.

Ponudbe na oферnih licitacijah (pri drž. uradih, samopr. telesih in imovinskih občinah) od proračunane vrednosti posla do din 20.000— din 50.—

nad din 20.000— do din 100.000— din 100—

„ „ 100.000— „ „ 500.000— „ 200—

„ „ 500.000— „ „ 1.000.000— „ 300—

in za vsak nadaljnji pričetni milijon še po din 100.—

V banovinskih poslih se pobira h gornji taksi se 50% banovinska doklada.

Eskontne liste din 2.—

Potrdila ali priznanice — po vrednosti prejete vsote ali predmetov 0 5/8%.

Potrdila ali priznanice o prejeti najemnini za stanovanja in lokale: do din 500.— din 1.—, od din 500.— do din 1000.— din 2.—, od din 1000.— do din 2000.— din 5.— od din 2000.— do din 3000.— din 10.—, nad din 3000.— za vsakih din 100.— še din 0 2/5.

Lastniki stanovanj in lokalov morajo izdati priznanice o prejeti najemnini in zanje uporabljati le monopolske obrazce.

Naročilne, zaključne din 1.—

Računi — na iznos do din 50.— so takse prosti, nad din 50.— do din 100.— din 1.—; nad din 100.— do din 500.— din 2.—; nad din 500.— do din 1000.— din 3.—; nad din 1000.— do din 5.— od vsake pole. Pola papirja, ki se uporabi za račun, zavezan taksi, ne sme biti večja od 1750 kv. cm. Za račune je smatrati tudi izpiske računov, note, popise blaga in tudi njihove prepise.

Nabavne knjižice, v katere zapisujejo trgovci ali obrtniki prodano blago, din 10.— na leto.

Ceki, boni in priznanice v bančnih poslih med privatniki din 1.—, pri poštnih hranilnicah din 0 2/5.

Za prepis uradnih spisov in listin od polovične pole: ako izvrši prepis privatna oseba, din 2.—, ako pa oblastvo, din 10.— V banov. poslih se pobira k tej taksi še 50% banov. doklada. **Za potrditev ali overitev** vseh listin din 10.—, ako listina ni večja od ene pole; a za vsako nadaljnjo polo din 5.— K tej taksi se v banov. poslih pobira še 50% banov. doklada.

Prekmejni potni listi: za čas do vseh 6 mesecev din 50.—; nad 6 do 12 mesecev din 100.—; od enega do dveh let din 200.—. Izseljenjski potni list za Ameriko in prekmorske kraje din 250.—

Potni listi se smejo izdati največ za dobo 2 let.

Mali potni list ali izkaznica din 5.—.

Poselska listina s podpisom din 10.— in za vsak nadaljnji podpis pri oblatstvu din 5.—.

Državljanstvo: prošnja za sprejem din 100.—, dekret din 1000.—, za odpust din 600.—.

Drazbe — za zapisnik od pole din 5.—; za prodajo premičnin od izkupička 1 1/2%; za prodajo nepremičnin od prometne vrednosti odn. izkupička 4%; za oddajo v zakup od vrednosti 1 1/2%.

Izpričevala: pomočniško din 10.—, mojstrsko (zidarske, tesarске, klesarske in vodnjakarske obrti) din 50.—, ostala din 30.—.

Orožni listi: prijava din 10.—, enoletno dovolilo za vsako orožje din 50.—. K tej taksi se pobira letna banov. taksa v višini 50% drž. takse.

Za lovsko karto se plača letno: za lov brez psa din 30.—, z 1 psom din 40.—, z 2 psoma din 50.—, s 3 ali več psi din 60.— in banovinska taksa din 50.—. **Ribolovni list** (knjižice) din 20.—.

Zivinski potni listi: za male živali, ovce, koze in prašiče din 0 2/5; za enega konja ali rogato žival do 2 let starosti

ali za osla ali mežga ne glede na starost din 0 5/10; za 1 konja ali 1 rogato žival nad 2 leti starosti din 1.—.

Za prenos lastništva na kupca: za vsako malo žival din 1.— in banov. taksa din 2.—; za vsako veliko žival din 5.— in banov. taksa din 4.—.

Trgovske knjige: glavne od lista din 1.—, pomožne din 0 5/10. **Tovorni listi:** za kosovne pošiljke din 2.—, za vozovne pošiljke din 10.—.

Gradbene dovolitve od proračunske vsote: do din 50.000— 0 5/8%, nad din 50.000— do 200.000— 1 1/2%, nad din 200.000— 1 5/8%.

Solske takse: za vpis v višji razred na srednji in učiteljski šoli, srednji strokovni šoli itd. din 50.—, na meščanski, strokovno-obrtni itd. din 5.—, na univerzi (vsak semester) din 25.—.

Izpričevala: osnovne šole din 5.—, srednje šole za nižje razrede din 10.—, za višje din 20.—, strokovnih šol din 20.—, meščanskih šol din 50.—, nižji tečajni izpit din 100.—, višji tečajni izpit din 250.—; diploma univerze din 600.—; doktorska diploma din 1000.—.

Solnina za obiskovanje vseh drž. srednjih in visokih šol: če znaša davek na leto II. skupina I. skupina

dinarjev	dinarjev
nad 800— do 1.000—	75— 100—
„ 1.000— „ 3.000—	112 50 150—
„ 3.000— „ 5.000—	150— 200—
„ 5.000— „ 6.000—	262 50 350—
„ 6.000— „ 7.000—	300— 400—
„ 7.000— „ 8.000—	375— 500—
„ 8.000— „ 9.000—	487 50 600—
„ 9.000— „ 10.000—	600— 800—
„ 10.000— „ 12.000—	750— 1.000—
„ 12.000— „ 15.000—	1.125— 1.500—
„ 15.000— „ 20.000—	1.500— 2.000—
„ 20.000— „ 25.000—	1.875— 2.500—
„ 25.000— „ 30.000—	2.250— 3.000—
„ 30.000— „ 40.000—	2.625— 3.500—
„ 40.000— „ 50.000—	3.000— 4.000—

Nad din 50.000— davka se plača za vsakih nadaljnjih začetih din 1000.— še po din 10.— več.

Po I. skupini se plačuje za učence na univerzah in šolah iste veljave, za višje razrede srednjih šol, na učiteljskih, srednjih teh. šolah, trgov. akademijah, bogoslovnicah itd.; po II. skupini: za nižje razrede srednjih šol, na babiških šolah itd.

Na meščanskih, strokovno-obrtnih in gozdarskih šolah se plačuje polovična solnina iz II. skupine.

Osnova za plačevanje solnine je seštev ek neposrednih davkov roditeljev in učencev.

Prireditve: dovolilo din 5.—, javne radijske prireditve pavšalno največ din 1.— dnevno.

Vstopnice k prireditvam: od vrednosti prodane vstopnice ali od prostovoljnih prispevkov 20 1/2% in 5 1/2% kontrolne takse. K tej taksi se pobira še 40% banov. doklada, razen za gledališke predstave, koncerte in športne prireditve.

Za javno plesno prireditev se plačuje banovinska taksa in sicer v mestih z nad 40.000 prebivalci, v kopališčih in zdraviliščih din 300.—, 200.—, 150.—, 100.—; — v mestih do 4.000 prebivalcev in v trgih din 200.—, 150.—, 100.—, 60.—; — v vseh ostalih krajih din 100.—, 50.—. — Za odmero takse je odločilna uvrstitev v skupine po tar. post. 62 zakona o taksah (točilna taksa). — Če stranka, ki prireja plesno prireditev, ne doprinese dokaza o višini odmerjene točilne takse, plača najvišjo banovinsko takso. — Ta taksa pa se lahko odmeri tudi povprečno in višino povprečnice določi kraljev. banska uprava.

Za podaljšanje policijske ure v mestih z nad 4000 prebivalci, kopališčih in zdraviliščih din 100.—, v vseh ostalih krajih din 50.—. Za podaljšanje policijske ure preko 2. ure se plača dvojna banov. taksa.

Za prošnjo in dovolitev prireditve tombole in srečolovov din 50.—; za loterijo še pol 1/2 od vrednosti srečk, ako je ista nad din 2000.—. Če so dobiki v denarju, še 25 1/2 od izžrebanih dobikov.

Za prijavo posesti vozil se plača letno: za avtomobile, prikolico in avtobus din 100.—; za motocikle z ali brez prikolice din 50.—; za kočije din 25.— in za bicikel din 5.—.

Za vozniške izkaznice (šoferske legitimacije) se plača letna banov. taksa za usposobljenca za avtomobilsko vožnjo din 100.—, za motocikle din 50.—. Ob prvi izdaji izkaznice se plača din 250.— odn. din 125.—. Poklicnim šoferjem se taksa zniža na eno četrtino.

Krstni in rojstni list, samski, poročni in mrtvaški list po din 10.—.

Oporoke: za predajo izven sodne izjave v hrambo din 75.—; ustna izjava, dana na zapisnik, din 150.—, za listino od pole din 15.—.

Davek na dohodek hišnega služabništva znaša na leto din 50.— za vsako osebo. K temu davku se pobira banovinska davščina din 25.—.

Davek se plača z nakupom davčne karte pri davčni upravi najkasneje do konca januarja vsakega leta, odn. v 15 dneh po sprejemu v službo. Karta velja za leto dni za 1 služabniško osebo, ne glede na osebo, čas zaposlitve in višino dohodka. Poslodavec, ki nima te davčne karte ali je ne dobavi pravočasno, plača za kazen 5 kratno vrednost davčne karte.

1918 — 1938

*Kri je krsfila, solza te kropila,
umirajoči zibko so tesali,
kraljevski plašč so tvoj vojniki tkali,
iz konic mečev si se porodila.*

*In muka fisočev te je spojila
v enoto na junaštva večni skali;
to, kar grobovi zidati so znali,
moč živa živih strastno bo branila.*

*In luč te vodi na Oplencu vžgana,
s skrivnosfjo žrtvovanja posvečena,
vsem nam usoda je le ena dana.*

*In Jugoslavija je samo ena:
iskrenim dušam je nebeška mana,
triglavska roža bujno razcvetena!*

E. L. Gangl

Misli ob 20 letnici Jugoslavije

Prvih dvajset let je še v človeškem življenju doba, ki je namenjena samo rasti, vzgoji in pripravi za kasnejša leta, ko človek dozori in razvije vse svoje duševne in telesne moči, se razmahne in pokaže, je-li v njem kaj sile in sposobnosti. Tem manj pomena za končno sodbo in oceno ima doba dveh desetletij za države, ki so po svoji narodi mišljene kot dolgotrajne, vekovne tvorbe. Bilo bi odločno napačno, ako bi pri državah jemali za osnovo obračuna in presoje tako zelo kratko časovno razdobje. Če pogledamo v zgodovino, vidimo, da so se največje, najmočnejše in najnaprednejše države razvijale zelo počasi, da so zapadale notranjim zmešnjavam, da so silno trpele zaradi notranjih in zunanjih prilik, da pa so vse težave premagale, ako so njihovi državljani imeli trdno voljo, obdržati svojo politično skupnost, in so državni misli doprinašali žrtve.

Državno življenje vzgaja narod k zavesti skupnosti, bratski vzajemnosti in podrejevanju ozke osebne koristi širšemu interesu vseh državljanov. Veliki narodi: Rusi, Angleži, Francozi, Nemci itd. tudi niso znali vladati sami sebi že prav od začetka, marveč so si to znanje pridobili v življenjskih izkušnjah dolgih stoletij, v katerih beleži zgodovina sila mnogo krvavih prevratov, nemirov, notranjih in zunanjih vojn, pa vkljub vsemu temu opažamo, da se morajo baviti prav resno z vedno novimi nalogami, ki jih prinaša razvoj človeškega življenja in ki jih mora vsaka država reševati in se zanimati zanje prav resno, ako noče propasti. Kakor so za posameznika zelo koristne življenjske izkušnje, tako tudi narodi dozorevajo ob udarcih usode, v vedno se izpreminjajoči sreči, v napornem delu in neprestanih borbah.

Bilo bi neresno misliti, da bo ravno nam Jugoslovanom na svetu poslano s samimi rožicami in da nam bo že s samo besedo Jugoslavija vse privrženo. Tako so mnogi mislili pred dvajsetimi leti in zato ni moglo ostati brez bridkih razočaranj. Jugoslavija namreč ni neko bitje izven nas, marveč mi, nje sinovi in državljani, smo jo ustvarili. Ona je delo naših misli in rok, zato se na

nji prav natančno razodevajo vse naše vrline in napake. Preden tedaj ob dvajsetletnici izrečemo končno sodbo o naši državi, se potrkajmo na prsi in priznajmo, taka je, kakršni smo sami, ni brez sončnih, pa tudi ne brez senčnih strani, svetloba in tema je v njej razdeljena v enakem razmerju, kakor so med množico njenih državljanov razdeljene vrline in napake.

Ako se ozremo nazaj na samo rojstvo naše države, vidimo, da je med nami samimi vladalo veliko nezaupanje in nezadovoljstvo z našo novo državo. Vse je z neresno samoumevnostjo zahtevalo potoke medu in mleka, ki bi morali začeti teči od Triglava do Bitolja. Najglavnejši nezadovoljneci se niso ob svojem večnem zabavljanju nikoli vprašali: odkod pa se naj vendar kar naenkrat vzame bogastvo in blagostanje, ko smo vendar ravnokar prišli iz svetovne vojne, ki nam je izpraznila kašče in hleve, ko smo porabili zadnjo nitko, zadnji žebelj, v zameno pa dobili kupe ničrednega papirja za svoje dobro blago, ko so bili veliki deli naše države požgani in opustošeni, ko je vsaka družina objokovala smrt kakega svojca ali pa z žalostjo gledala pohabljenca? Nihče si ni bil zastavil tega vprašanja, pač pa je vse pričakovalo nekega Mojzesa, ki bi udaril po skali, da bi se iz nje razlila reka blagostanja, sreče in zadovoljstva. Po takem čudežu so kričali najbolj oni, ki so se v svetovnem pokolju najbolj pokvarili in se niso hoteli več vrniti k trdemu vsakdanjemu delu. Bilo je dovolj takih v vseh naših narodnih slojih. Pretežna večina, v jedru zdrava, pa se ni gnala za čudeži. Prijela je za delo, lečila rane, popravljala, kar je bilo poprave potrebno, gradila na novo in se skoro ni zavedala, da je ona prava stvariteljica našega novega doma, svobodne Jugoslavije.

Drugo vprašanje, ki bi si ga bili morali zastaviti, pa je tole: kaj smo mi iz stoletne sužnosti prinesli v novo državo? Stoletja in stoletja je bil naš človek vzgajan v srdcu in sovraštvu do države. Ta srd in sovraštvo sta bila popolnoma prirodna in globoko utemeljena, kajti od tedanje države naše ljudstvo ni doživelo drugega, kakor poniževa-

nje, zaničevanje in sramotjenje naše narodnosti in našega jezika. Habsburška država je terjala od Slovencev le težak krvni in denarni davek, v zameno pa jim je na vse načine stregla po življenju, da bi iz naših dežela napravila nemško ozemlje. Sovraštvo do nje je bila naša samoobramba in zdravi odpor proti zatiralcem. Ta stoletna usmerjenost se ni dala premagati v istem trenutku, ko smo dobili svojo državo. Podzavestno je strašila celo v dušah dobrih domoljubov in napravila mnogo škode. Šele z novim pokolenjem, ako bo vzgojeno v narodnem duhu in v ljubezni do države, se bo dalo odpomoči temu zlu, ki je marsikje še močno vkoreninjeno.

V avstrijski državi so se vse javne zadeve obravnavale brez nas, mimo nas in celo proti nam. Naš človek nikjer ni mogel in smel samostojno odločati, povsod je imel nad seboj nemškega gospodarja, ki mu je bila pridržana poslednja odločitev. Na tak način se niti naši najboljši možje niso naučili vladati, voditi samostojno državne in druge javne posle, kar se je v svobodi takoj pokazalo in se opaža še danes. Treba je samo pomisliti, da niti koroškega plebiscita nismo znali izvesti sebi v prid, dasi smo imeli tedaj popolnoma svobodne roke. Ta veliki poraz je bil prva posledica našega neznanja velike umetnosti vladanja in mednarodne politike. Zato smo po porazu tudi povsod drugod iskali krivca, le pri sebi in doma ne.

Kaj smo še prinesli v novo državo? Zedinili smo se izpod sedmih različnih vladavin in uprav: avstrijske, ogrske, hrvatske, bosanske, srbske, črnogorske in turške. Srbi so živeli pod vsemi sedmimi vladavinami, Hrvatje pod avstrijsko, ogrsko in bosansko, Slovenci vsi pod avstrijsko, razen Prekmurja, ki je prišlo k nam izpod Madžarov. Znano je, da vsaka vlada in vsaka uprava vtisneta ljudstvu svoj poseben pečat, mu ustvarita posebno miselnost, kar se nedvomno pokaže tudi v javnem udeleževanju. Namesto da smo vzeli stvari, kakor so in jih skušali odpraviti z razumevanjem, izgledati razlike in prienačiti eno pokrajino drugi, smo začeli na vso moč poudarjati te razlike, ki so bile vendar plod naše stoletne podrejenosti. Te posebnosti so nam bile postale nekako svete, dasi jih je med nami razvilo le tuje gospodstvo. Tudi v verskem pogledu smo bili razcepljeni na tri večje

cerkve: pravoslavno, rimsko-katoliško in muslimansko, v posameznih delih države se je vrhu tega opazal močan nemški, madžarski, italijanski ali turški vpliv. Vse to ni moglo služiti v pospeševanje čustva edinstva, ker so se vrhu vsega našli ljudje, ki so svojo politiko zgradili ravno na poudarjanju teh razlik, na razpihavanju strasti in na nasprotovanju edinstvu.

Porajalo se je nezadovoljstvo, ki pa ni naša jugoslovanska posebnost, marveč ga lahko v tej obliki opažamo pri vseh narodih. Erdeljski Romuni niso zadovoljni s svojim položajem v novi Romuniji, primorski Italijani in italijanaši so razočarani nad rimskim gospodarstvom, poznanjski Poljaki težko prenašajo večino iz bivše ruske Poljske in Galicije, celo Slovaki, ki so prišli iz najslabšega na najboljše, kar so mogli pričakovati, se pritožujejo nad modro praško vlado. Enako je bilo v prejšnjih časih. Po Napoleonovih vojnah je hotelo vse nemško Porenje ostati pod Francijo in dolgo ni bilo naklonjeno zedinjeni Nemčiji, ko sta pod Italijo pripadli bivši avstrijski pokrajini Lombardija in Beneška, se je preprosto ljudstvo še dolgo z domotožjem spominjalo »blašeni časov pod Nemci«. Toda vse to so le bežni pojavi. Višji narodni in državni interes je iz Porenjcev napravil dobre Nemce, iz Lombardcev in Benečanov pa dobre Italijane. Privezanost na staro se mora umakniti živim narodnim potrebam in v ljudstvu prej ali slej prodre zdravi smisel ter globoka zavest narodne pripadnosti. Življenje samo in nastop mladega pokolenja, ki ni obremenjeno s spomini na preteklost, zbrišče postopoma vse razlike in nove pokrajine krepko zveže z ostalo državo, ako med obema deloma obstoja prirodna zveza krvi in jezika.

Jugoslovansko narodno edinstvo se mora tedaj bojevati z vse večjimi zaprekami in težkočami, nego sta jih morali premagati Nemčija in Italija, preden so se njuni posamezni deli zedinili tudi duhovno ter se izenačili, kolikor se je le dalo. Izenačuje namreč zavest pripadnosti k istemu narodu in njegovi državi. Velika misel, ki je v odločilnem trenutku pripeljala Slovence, Hrvatje in Srbe v eno državo, tvori še vedno nje temelj. Ta misel je neprimerno silnejša nego so zgoraj naštetje ovire in je večna, ovire pa so omejene na posamezne dobe ter jih živi tok življenja postopoma oslabi,

zabriše in popolnoma zatre. Tako delo zblíževanja posebno uspešno opravlja državna uprava, o kateri smo že dejali, da more polagoma temeljito izpremeniti miselnost širokih ljudskih plasti. Enotna državna uprava zblížuje in zedinjuje, ta proces se vrši dolgo, počasi in neopazno. Vzplamtevanje stare miselnosti, ki se kaže v večjem ali manjšem poudarjanju plemenskih, verskih, upravnih in miselnih razlik, smemo smatrati samo za zanesljiv znak, da staro umira pod pritiskom razvoja in se brani pogina, ki mu je že pisan.

Še nekega problema se moramo dotakniti, kajti često ga čujemo kot ugovor proti naši državi. Marsikdo pravi: Če bi bilo ostalo pri starem, bi bil jaz osebno veliko na boljšem. Ta ugovor se čuje najčešče pri srednjem sloju in neredko ga čuješ celo iz ust človeka, ki je dovršil visoko šolo. Taki ljudje merijo svoj osebni dobiček z istim merilom kakor vseobčo narodno svobodo. — Slednja ima svojo odmišljeno vrednost, ki ni otipljiva ter se kaže šele v svojih posledicah za ves narod. Narodna svoboda in državna samostojnost je najvišja vrednota, po kateri mora stremeti vsak narod, ako se še ni pomiril z večnim hlapčevstvom in končnim poginom. Zdravi narodi so vedno pripravljeni tvegati vse, da si pribore ali ohranijo svobodo, le posamezniki med njimi, ki jim manjka trdnost značaja in ponosna zavest, so pripravljene udati se tujcu za boljši košček kruha.

Prvih 20 let Jugoslavije je bilo v miselnem pogledu posvečeno samo boju proti predsodkom, s katerimi je živeče pokolenje otovorjeno prišlo v novo državo. Vkljub re-

sni volji, da obdržimo in ojačimo svojo državo, ki smo si jo izvolili po svobodni izbiri in po zgodovinski nujnosti, se nismo mogli takoj vživeti v nove razmere. Človek je vedno navajen, da hodi po izhojenih potih, zato je marsikomu izprememba povzročala silne težkoče. Po preteku dveh desetletij pa staro pokolenje že prerašča mladina, ki je prosta vsakih predsodkov in pomni le Jugoslavijo. Vsako desetletje ojači vrste mladih Jugoslovanov, ki so si vsako leto bližji, kajti politična in gospodarska nujnost zblížuje skrajni sever s skrajnim jugom, ustvarja novo enotno miselnost in jači skupno državljansko zavest. Naj se nam doma tudi zdi, da na tej poti nismo prišli še posebno daleč, nam tujci, ki so naše pokrajine poznali pred prevratom, presenečeni potrjujejo velikansko izpremembo. Kdor izmed naših ljudi dobro opazuje, mu gotovo ne bo treba pričevanja tujcev. Danes lahko mirne duše ugotovimo, da smo vkljub raznim nevšečnostim notranje politike na dobrem in solidnem potu, da v prihodnosti premagamo vse, kar loči posamezne pokrajine, in ustvarimo enotno narodno in državno zavest.

V življenju države je dvajset let premajhna doba, da bi bilo mogoče z vseh strani pravično oceniti nje važnost. Ako pa premerimo to pot v duhu še enkrat, si ne moremo tajiti, da se je naša država že krepko usidrala v nas samih, v našem ljudstvu, na naši zemlji. Pokolenja zanamcev pa bodo še z večjo točnostjo lahko videla veliki napredek in razmah, ki ga naš narod dolguje tako zaželjeni in s tolikerkimi žrtvami odkupljeni svobodi.

* * *

DR. ERNEST TURK

Ob jubileju našega narodnega osvobojenja in zedinjenja

Državotvorna stremiljenja Jugoslovanov v prefeklosti

Po nastanku je naša država še mlada, toda težnje, ki so ustvarjale Jugoslavijo, so se pričele javljati že zdavnaj, ko so se Jugoslovani v usodnih trenutkih svoje preteklosti zavedali edinstva ter iskali medsebojne zveze in pomoči. Tako je frankovska nevarnost že v začetku 9. stoletja

združila Slovence, Hrvate in Srbe pod vodstvom Ljudevita Posavskega, ki se je uprl mogočni frankovski državi. Upor Ljudevita Posavskega pomeni eno najimenitnejših epizod v zgodnji zgodovini našega naroda. Njegov poskus, ustvariti proti frankovskemu prodiranju na slovanski jugovzhod močno državno zvezo jugoslovanskih plemen, se je sicer ponesrečil, ker niso bile politične razmere za to ugodne, vendar pa pome-

ni njegovo podjetje za nas več kakor poskus. Prvikrat v zgodovini vidimo jasno oživotvorjeno idejo zveze Slovencev, Hrvatov in Srbov in prvo predhodnico današnje države. Pozneje so v 12. in 13. stoletju Nemanjići gradili temelje srbski velesili na Balkanu, ko so si priborili važno cesto Niš—Kosovo—Skadar, zasedli moravsko-vargarsko dolino, osvojili Skoplje in razmaknili meje svoje države globoko na jug do blizu Strumice in Prilepa, na severu pa so dobili Mačvo. Največji del osrednje vezi Balkanskega polotoka je bil že na koncu 13. stoletja srbski. Ko je neposredno nato zavladal car Dušan Silni, je imel že pod svojo oblastjo velik del jugoslovanskega ozemlja in preostalo mu je samo, da del svojih prednikov dovrši. Primaknil se je Solunu, zavzel Ber, Voden na potu Solun—Ohrid, Ser na potu Solun—Carigrad, zavojeval Albanijo do Valone, Epir do Arte, Tesalijo, povzdignil sredi teh zmag 1346. l. nadškofa srbske cerkve v patriarha in se mu dal še istega leta kronati za carja Srbov in Grkov. Gospostvo na Balkanu so si priborili Srbi.

Po Dušanovi smrti se je srbska država razkrojila na več posameznih velikaških ozemelj, ki niso trpela krepke osrednje oblasti; oživilo je partikularistično stremljenje in državna enotnost se je razlezla baš v času, ko je bila najbolj potrebna. Kajti na pohodu je bila sveža turška sila, kateri ni bila kos srbska razcepljenost. Tedaj pa je spoznal pretečo nevarnost bosanski ban Tvrtko, ki je združil pod svojo oblastjo poleg Bosne tudi del tistega ozemlja, ki je tvorilo jedro srbske države. Pri tem ga prav nič ni oviral srbski knez Lazar in kazalo je, da bo Bosna postala središče velike jugoslovanske države, ko se je dal Tvrtko l. 1377. v Mileševu, kjer je bil grob sv. Save, kronati za kralja Bosne in Srbije. Nato je Tvrtko, ki je poslal knezu Lazarju močno bosansko vojsko na pomoč zoper Turke na Kosovem, spretno izkoristil notranje

20. IX. 1908.

(Po sliki prof. I. Vavpotiča)

boje na Hrvatskem, kjer si je osvojil kos za kosom, mesto za mestom, tako da je bila l. 1390. že cela Hrvatska južno od Velebita z vso dalmatinsko obalo razen Zadra v njegovi oblasti. Tako se je mogel istega leta oklicati za kralja Hrvatske in Dalmacije. Tvrtko je bil na vrhuncu svoje moči. Njegova država, obsegajoča velik del hrvatskih in srbskih zemelj, je bila najmočnejša slovanska država na Balkanu. Ali preden je mogel Tvrtko popolnoma utrditi svojo oblast v bistveno povečani državi ter tesneje povezati posamezne dele, je umrl l. 1391. Po njegovi smrti so politična nezrelost in notranje razprtije omogočile vmešavanje Madžarov, Benečanov in Turkov. Tvrtkova država je razpadla, Bosne pa so se končno polastili Turki in jo spremenili v turško provinco. Enaka usoda je doletela tudi druge jugoslovanske pokrajine in proti koncu 15. stoletja so bili vsi Jugoslovani pod tujo oblastjo. Gospodovali so jim Turki, Benečani, Nemci in Madžari. Dolgotrajna turška nevarnost je zblížala Jugoslovane, med njimi se je zopet zbudila zavest skupnosti in edinstva, čeprav so tuji oblastniki skušali Jugoslovane na razne načine razcepiti.

S pojemanjem turške sile so se hitro pojavili tudi načrti za politično združitev Jugoslovancev, toda v brezpravni Turčiji je bilo vsako sklicevanje na zgodovinske pravice nesmiselno. Zato se je mogla začeti osvoboditev Srbije le na revolucionaren način z uporom in bojem. Ko je 1804. l. izbruhnila Karadordeva vstaja in je počila prva puška v Šumadiji, tedaj ni odmeval ta strel samo med

Preporodovci

Ni kola Pašić

vstaši, to ni bil samo krajevni upor, marveč začetek osvobojenja vsega našega naroda. Upor Karadžića je že v začetku dobil obeležje mogočnega pokreta, da se osvobodijo in zedinijo vsa jugoslovanska plemena; kajti padcu Karadžića je sledil nov upor Miloša Obrenovića in brž ko je nastala nova srbska kneževina, je pričela misliti na osvoboditev svojih bratov, ki so še ostali pod turškim jarmom v Stari Srbiji, Makedoniji, Bosni, Hercegovini, sčasoma pa tudi onih, ki so ostali pod avstrijskim gospodvom. Obratno so tudi Jugoslovani izven srbske kneževine gledali na njo kot na jedro bodoče svoje velike države in čim bolj se je kneževina krepila, tem bolj se je dvigala samozavest vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev. Med Srbi v Vojvodini se je začelo veliko gibanje v dijaških in drugih mladinskih društvih, ki so se združila leta 1866. pod imenom »Ujedinjena srbska omladina«. Za najbližji cilj si je stavila zedinjenje vseh Srbov v eno državo, najprej onih v Turčiji, nato tudi onih v Avstriji, in združitev Srbije s Črno goro. Iz te Velike Srbije naj bi se sčasoma razvila jugoslovanska država Srbov, Hrvatov in Slovencev. Zunanjepolitične zahteve ujedinjene srbske omladine je sprejel tudi srbski knez Mihajlo, ki je izvajal zunanjo politiko v duhu »Narčrtanja«, to je nacionalnega programa Srbije, ki je zahteval osvobojenje in zedinjenje Jugoslovancev pod vodstvom Srbije. To politiko je pozneje obnovil kralj Peter I., ko je 1903. l. zasedel srbski prestol. Srbija je začela stremeti za zedinjenjem vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev, ti pa so gledali na njo kot na začetek bodoče Jugoslavije, kot na jugoslovanski Pijemont. To stremljenje je potisnilo v ospredje jugoslovansko vprašanje, ki je postalo mednarodno in vzbudilo zanimanje v evropski diplomaciji.

Jugoslovansko vprašanje in balkanske krize pred svetovno vojno

Jugoslovani so pred svetovno vojno dosegli višek svoje politične razcepljenosti. Imeli so tri samostojne države: Srbijo, Bolgarijo in Črno goro, velik del je živel v Avstro-Ogrski, manjši deli so pa bili v Italiji in Grčiji.

V nekdanji habsburški monarhiji so bili Jugoslovani razdeljeni na štiri upravna področja. Slovenci in Hrvati v Dalmaciji ter Istri so bili odvisni od avstrijskega državnega zbora, Hrvati v banovini so imeli delno avtonomijo, Srbi v Vojvodini so bili izročeni samovolji Madžarov, Jugo-

slovane v Bosni in Hercegovini pa je tlačila oblast avstro-ogrškega finančnega ministra. Vsa duševna in telesna moč tujih gospodarjev je delovala proti svobodi, edinstvu in nacionalnemu obstanku Jugoslovancev, ki so bili ločeni po številnih pokrajinskih upravah in zakonodajnih telesih. Veliko število različnih upravnih in sodnih sistemov je škodilo tudi gospodarskemu razvoju, ki so ga ovirale razen tega carinske meje in slabe prometne zveze. Železnice se niso gradile po potrebah naših dežel, ampak z ozirom na koristi nemške in madžarske trgovine ter iz vojaških vidikov. Tudi Srbija se kljub politični neodvisnosti ni mogla gospodarsko dvigniti, ker je bila brez lastnega izhoda na morje ter navezana skoraj le na trgovino z Avstro-Ogrsko. Povsod, zlasti pa med avstrijskimi Slovenci in Hrvati je zagospodoval tuj kapital, ki je dajal zaslužka v prvi vrsti tujcem. Zato je vedno več Slovencev, Hrvatov in Srbov zapuščalo rodno zemljo in se izseljevalo v Ameriko in drugam. Tako okrog 6 milijonov Jugoslovancev ni prišlo do gospodarske in politične veljave niti na Dunaju niti v Budimpešti. Posebno žalostno je bilo politično stanje Slovencev in danes, ko je v lastni državi veljava domačega jezika nekaj naravno podanega, samo po sebi umevnega, je težko doumeti, kako je takrat zapostavljanje slovenskega jezika tiščalo narod k tlom. Jezikovno vprašanje pa ni bilo v Avstriji samo vprašanje narodne časti in narodnega ponosa, bilo je obenem krušno, socialno vprašanje. Kdor je hotel stopiti na socialni lestevici višje, se je moral okleniti nemščine in le, kdor je zatajil z jezikom vred tudi narodno pripadnost, je bil deležen nagrade v obliki boljšega gmotnega položaja in boljšega napredovanja. Tako se je širila demoralizacija, ki je omogočala, da je pridobivalo ostudno renegatstvo vedno novega pritoka.

Politično udejstvovanje Slovencev je bilo zoženo. Vložiti smo morali vso svojo energijo za take osnovne pravice, ki so, gledane z današnjega vidika, prave malenkosti. O nas so odločali tujci brez nas in proti nam, mi smo smeli samo potrpežljivo prenašati njihove udarce, bogato plačevati njihove eksponente in gledati, kako državna sila podpira in širi germanizacijo, kako trga kos za kosom od našega narodnega telesa. Proga Južne železnice do Trsta je bila strateška linija nemške ofenzive. Preko živega slovenskega telesa je hotelo nemštvo prodreti do morja. Avstrijsko germanizatorično delo pa se ni ustavilo v obmejnih pokrajinah, ampak je ogrožalo tudi naše osrčje in stezalo svoje prste celo proti Ljubljani, kjer je elementarno ogorčenje ponižanega naroda dobilo glasen izraz v hrupnih demonstracijah 20. septembra 1908. leta, ko je v prestolnici izključno slovenske dežele primarširalo na ulico nemško vojaštvo. Prišlo je do spopadov in prelita je bila nedolžna kri. Mnogo Slovencev je bilo ranjenih, četrtošolec Ivan Adamič in tiskar-

ski strojnik Rudolf Lunder pa sta izgubila življenje. To so bile prve krvave žrtve slovenske narodne borbe in vsak zaveden Slovenec je izgubil vero v možnost sožitja v nemško-absolutistični Avstriji.

Se bolj kakor Slovenci so imeli poniževalen položaj Jugoslovani v okupirani Bosni in Hercegovini. Tu so vladale naravnost neznosne razmere. Avstro-ogrsko monarhija je smatrala Bosno in Hercegovino za svoji koloniji. Zato je stremela za tem, da njuno gospodarstvo tako razvije, da se dasta deželi najizdatneje izžemati v korist nemškega in madžarskega kapitala. V to svrhu so služili predvsem neizmerni bosanski gozdi, ki so jih jemale v zakup židovske firme iz monarhije. Pri gradnji železnic, ki so ostale iz vojaško-političnih ozirrov le ozkotirne, je imela monarhija pred očmi le strateški pomen, ne pa koristi posameznih pokrajin, v katerih je agrarno vprašanje s srednjeveškimi fevdalnimi uredbami ostalo še vedno odprto, tako da je bila do l. 1908. komaj ena petina kmetov osvobojenih, a še ti so se morali odkupiti. Najslabše je bilo poskrbljeno za ljudsko omiko. V Bosni in Hercegovini je prišla na 4000 prebivalcev ena ljudska šola in 85 % mladine je ostalo brez šole. Ni čuda, da je ostal v obeh deželah tako visok odstotek nepismenih.

Razumljivo je torej, da bosansko in hercegovsko prebivalstvo po večini Avstrije ni maralo in vedno odločneje je zahtevalo svoj delež pri upravi dežel. Avstrijska vlada si pa ni upala dati ustavnih pravic, ker se je bala, da bi Bosanci in Hercegovci — vsaj pravoslavni in muslimani — porabili ustavno svobodo ter se izjavili zoper habsburško monarhijo. Zato je Avstro-Ogrska 5. oktobra 1908. l. anektirala okupirano Bosno in Hercegovino.

Aneksija Bosne in Hercegovine je v zgodovini zedinjenja Jugoslovanov važen mejnik. Izzvala bi bila skoro evropsko vojno in je s tem opozorila ves svet na jugoslovansko vprašanje, ki so ga po štirih letih ponovno sprožile naše osvobodilne vojne.

Aneksija Bosne in Hercegovine je dokazala osvojevalne načrte avstro-ogrsko monarhije na Balkanu in težnje germanstva, da prodre v moravsko-varždarsko dolino in si osvoji Solun. Habsburško-nemški načrti so pomenili neposredno nevarnost za Turčijo, Srbijo in Črno goro, posredno pa za Bolgarijo in Grčijo. Zato so evropske velesile skušale ustvariti zvezo balkanskih držav pod vodstvom Turčije, ki pa se ni uresničila, ker je nastal v Turčiji mladoturški pokret, ki je zahteval ustavne svoboščine. Po zmagi mladoturške struje, ki je postala vsemogočna v turški državi, je ta prišla pod vpliv Nemčije in Turki niso mogli vstopiti v nobeno zvezo, naperjeno proti centralnim evropskim državam. Razen tega je mladoturška vlada začela preganjati in ubijati ugledne ljudi med Srbi, Bolgari in Grki. Ubija-

nje, odvajanje v Azijo, nasilno odseljevanje, raznarodovanje in nepriznavanje krščanske vere, to so bili temelji turške uprave. Turčija je hotela za vsako ceno otomanizirati krščanski živelj. Zato je postalo stanje kristjanov v turški državi neznosno, krščanskim državam na Balkanu pa je pretela od Turkov velika nevarnost. V obrambo skupnih interesov in zaščito svojih soplemenjakov

Dr. Gregor Žerjav

v otomanski državi so se krščanske države medsebojno približale in pod vplivom Rusije sklenile februarja 1912. l. Balkansko zvezo, v kateri so se obvezale, da bodo skupno branile svoje interese in državno svobodo proti turški in avstro-ogrski državi. Poleti 1912. so balkanski zavezniki pozvali turško vlado, ki je po vzoru Madžarov na Ogrskem ali Nemcev v Avstriji izvajala napram kristjanom raznarodujočo politiko, naj izboljša stanje krščanske prebivalstva. Tej zahtevi pa Turki niso ugodili, marveč so brezobzirno in kruto začeli postopati s kristjani. Borbe v Makedoniji so se obnovile in tik pred balkansko vojno so Turki vprizorili velik pokol kristjanov v Kočanah in Štipu. Intervencije evropskih velesil v turški državi, ki so se ponavljale v raznih oblikah, niso dosegle nobenega uspeha. Ko so po krivdi Turčije izbruhnili obmejni spori, tedaj so balkanske države v začetku oktobra 1912. mobilizirale in začele vojno za osvobodjenje. Vojna napoved je v Srbiji vzbudila močno zadoščenje, Evropa pa je napeto pričakovala razvoja dogodkov in ni ji bilo treba dolgo čakati. Kajti nekaj dni po vojni napovedi je srbska vojska pod poveljstvom tedanjega prestolonaslednika Aleksandra popolnoma razbila glavno turško silo v dvodnevni bitki 23. in 24. oktobra pri Kumanovem. V največjem neredu so bežale turške čete proti Skoplju in Tetovu, deloma proti Velesu in Štipu. Zmaga pri Kumanovem je odločila balkansko vojno, povzdignila bojnega duha pri balkanskih zaveznikih in razbremenila Bolgare, ko je vsa druga srbska armada odšla Bolgarom na pomoč k obleganju Odrina. Grki so lahko zasedli Janino in Solun, ker Turki niso več upali v uspeh svojega orožja. Srbska vojska je vkorakala v carsko Skoplje, prodrla proti Velesu, Prilepu in Bitolju. Po borbi na Bakarnem Guvnu je srbska vojska izvojevala pred Bitoljem drugo glavno in odločilno bitko, čeprav je turška bojna sila dobila v pomoč vso vardarsko armado. Usoda Turčije na Balkanu je bila s tem zapečaten. Srbska voj-

Kajmakčalan (17. septembra 1916.)

ska je prodrla preko Albanije v Drač in na Jadransko morje. Ves svet se je nepojmljivo čudil, kako beži turška vojska, pred katero so evropski narodi nekdanj trepetali in ki je veljala za najnevarnejšo vojaško silo.

Z zmago nad Turki je bilo osvobojeno južno srbstvo. Srbija je osvobodila one starodavne pokrajine Dušanovega carstva, o katerih so pevale pesmi kosovske in Kraljeviča Marka. Kumanovska zmaga je sijajen in srečen začetek naše poznejše večletne herojske in nacionalne borbe za narodno osvobodjenje in zedinjenje. Kajti izid balkanskih vojn je pomenil poraz avstro-ogrske - nemške-italijanske trozveze, posebno Avstrije, ki je bila v balkanskih zadevah najbolj prizadeta in je v novi razširjeni Srbiji imela sedaj zaveznika rusko-francoske-angleške antante na svoji najobčutljivejši meji. Balkanske zmage so postavile pred oči vse Evrope jugoslovansko vprašanje in pomenile začetek njegovega končno veljavnega reševanja. One so pobijale tudi avstro-ogrsko notranjo politiko, ker je vsak turški poraz pomenil tudi poraz nemškega in madžarskega nasilja nad slovanskimi narodi habsburške monarhije. Kumanovo je budilo pri vseh avstro-ogrskih Slovanih samozavest in nado v boljšo bodočnost, postalo je zarja jugoslovanske svobode, ki se je naglo bližala; kajti v balkanske vojne je Srbija šla že z vero v svoje mesianstvo in zmage njenega orožja so znatno okrepile narodno zavest in povzdignile pri Srbih samih vero v lastno moč in zaupanje v zmagovito bodočnost do neobičajno visoke stopnje. Spomin na sovražno obnašanje Avstrije ves čas vojne je utrdil splošno mnenje, da ima priti sedaj na vrsto glavni obračun, odločilna borba za osvobodjenje Srbov z onstran Drine, Save in Donave. Enako pa so srbske zmage dale silno moč odpornemu stremljenju Jugoslovanov v dvojni monarhiji in okrepile spoznanje, da je narodna rešitev za Slovence, Hrvate in Srbe samo v jugoslovanski ideji, ki je zahtevala, da se Jugoslovani osvobodijo tuje oblasti in združijo v svobodno lastno državo.

Misel na politično združenje Jugoslovanov, ki se je od nastopa kralja Petra naglo širila na obeh straneh Save, Donave in Drine, je imela svojo oporo v dinastiji Karadorđević in v vodilnih činiteljih srbske države. Že pri potovanju iz Ženeve skozi Dunaj v Srbijo je 1903. l. srbsko-hrvatsko-slovenska akademska mladina navdušeno pozdravila Petra Karadorđevića ne samo kot novega vladarja bratske države, temveč kot svojega bodočega državnega poglavarja. V vseh jugoslovanskih pokrajinah so prihod kralja Petra v Beograd občutili instinktivno kot prihod nacionalnega Mesije in vera v narodno vstajenje je nenadoma oživela in se silno okrepila.

Po povratku kralja Petra v Srbijo se je pričelo med jugoslovansko mladino živahno gibanje, ki je imelo namen pripravljati zedinjenje vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev. Nastal je pokret nacionalistične mladine in sta bila značilna zanj dva momenta: jugoslovansko in revolucionarno nacionalizem. Omladinci, med katerimi so pri Slovencih Preporodovci predstavljali novo radikalno in nacionalno-revolucionarno strujo, so odločno poudarjali zahtevo po popolnem osvobodjenju in zedinjenju vseh Jugoslovanov v svobodno državo. V njihovih srcih je plamtela ideja resnične in popolne nacionalne svobode in je ta ideja dosegla po balkanskih osvobodilnih vojnah mogočen razvoj. Avstro-Ogrska se je zavedala, da ima v svobodni Srbiji jugoslovanski Pijemont in od l. 1903. dalje, ko se je Srbija otesla avstrijskega varuštva, so na Dunaju gledali v njej največjo oviro avstro-ogrske hegemonije na Balkanu. Tri leta pozneje je Dunaj na carinsko unijo Srbije in Bolgarije odgovoril s sovražno zaporo avstro-ogrske meje proti Srbiji. Nastala je tako znana carinska vojna, s katero si je hotela Avstrija podvreči Srbijo. Ta carinska vojna je sicer res zelo težila Srbijo, čeprav si je država vkljub temu s trgovskimi pogodbami z drugimi državami finančno znatno opomogla, toda imela je za posledico, da se je silno poostrišlo razmerje med sosednima državama, ker se je tudi med preprostimi srbskim ljudstvom vkoreninilo spoznanje o sovražnih namerah Avstrije. Dve leti po carinski vojni 1908. je Dunaj vnovič in še silneje udaril in užalil Srbijo, ko je proglasil aneksijo Bosne in Hercegovine. Srbska vlada je morala izjaviti, da se Dunaj ni dotaknil njenih interesov in je samo na ta način rešila Srbijo in svet pred vojno. Balkanska vojna 1912. leta je bila habsburškim državnikom trn v peti. Hoteli so za vsako ceno preprečiti Srbiji dohod na Jadransko morje in so delno že mobilizirali vojaštvo, toda trenutek še ni bil pravi, pač pa so uspele njihove spletke, da so Bolgari 1913. leta napadli svoje balkanske zaveznike Srbe. In ko je po srbski zmagi ob Bregalnici prišlo do bukarškega miru, v katerem je Bolgarija priznala Srbom sporno makedonsko ozemlje s porečjem Bregalnice, so bili na Dunaju do skrajnosti ogor-

čeni in Avstro-ogrski, ki se je že davno sovražno obnašala napram Srbiji v balkanskem in jugoslovanskem vprašanju, se je pripravljala na odločilen spopad s Srbijo in čakala ugodne prilike. Napetost med obema državama je vedno bolj naraščala in dušeče ozračje predvojne Evrope je razčistil 1. 1914. vidovdanski strel srednješolca Gavrila Principa v Sarajevu, ko je padel avstro-ogrski prestolonaslednik Franc Ferdinand, poosebljenje avstrijskega sovraštva do Srbije.

Po sarajevskem atentatu so dvignili na Dunaju obtožbo zoper srbsko vladu, češ da je so kriva atentata in smrti prestolonaslednika in njegove soproge. Ta spletko je imela očiten namen, izzvati vojni konflikt in uničiti Srbijo; kajti trenutek za to je bil izredno ugoden. Avstro-Ogrska z Nemčijo je bila vojaško povsem pripravljena, dočim si Rusija po japonski vojni in notranji revoluciji še vedno ni opomogla, Srbija pa se je v balkanskih vojnah znatno izčrpala in je potrebovala miru za ureditev novoosvojenega ozemlja, razen tega pa je zijal še globok prepad med Bolgarijo in Srbijo, ki so ga povzročile avstro-madžarske in nemške spletke. Z ozirom na te okolnosti so na Dunaju zamišljali ponižanje in kaznovanje Srbije kot majhen vojni pohod, ki bo ustraševal ves slovanski jug in ustvaril Dunaju pokorne sosede.

Tako je prišlo do usodnega ultimata, ki ga je dne 23. julija 1914. izročil srbski vladni avstro-ogrski poslanik in v imenu Avstrije zahteval, da mora Srbija v 48 urah nanj odgovoriti. Ultimatum je zahteval, da vodijo preiskavo proti sokrivcem sarajevskega atentata na srbskih tleh avstro-ogrski uradniki, kar bi pomenilo kršitev srbske suverenitete. Zatreti se mora avstrijska propaganda po časopisih, šolah, društvih, česar Srbija po svojih ustavnih določbah niti storiti ni mogla. Splošna sodba evropske diplomacije je bila, da so te zahteve nezdružljive s častjo neodvisne države, zato je pričela evropska diplomacija posredovati, toda Avstrija je dosledno odklanjala posredovanja in je 25. julija 1914. proglasila zelo pomirljiv srbski odgovor na svoj ultimatum za nezadovoljiv, na kar je mobilizirala polovico svoje armade in napovedala 28. julija Srbiji vojno. Toda Srbija ni ostala osamljena. Dogodki so se po ultimatu vrstili z bliskovito naglico in evropske države so se zapletle v vojno, ki je postala svetovna. Prvi potek dogodkov je kmalu pokazal, da bo svetovna vojna zaključila v zgodovini dobo, ki bo določila državam nove meje in označila novo pot v političnem in gospodarsko-socialnem razvoju. Umljivo je bilo torej, da je napočil tudi čas za rešitev jugoslovanskega vprašanja, ki je zahtevala od avstro-ogrskih Jugoslovancev, da pokažejo svetu, ali so zadovoljni z usodo, v katero jih je pahnila zgodovina, ali ne. V prvem primeru je pretila nevarnost, da jih nemško-madžarsko gospostvo iztrebi kot manj vredno narodno skupino in jih izbrše z zemeljske

Odhod jugoslovanskih dobrovoljcev iz Rusije

površine, v drugem primeru pa se je nudila možnost, da pretečo narodno katastrofo lahko odvrnejo, ako postanejo politično in gospodarsko neodvisni, kar morejo edino le doseči, če ustanovijo lastno narodno državo.

V borbi za Jugoslavijo med svetovno vojno

Ob vojni napovedi je Srbija postavila armado, ki je štela okrog 400.000 ljudi in je vrhovno poveljstvo prevzel regent Aleksander. Srbska armada je imela nalogo: braniti dolino Velike Morave, delovati v bok glavni avstro-ogrski vojski, če bi ta začela prodirati od Donave proti Valjevu in Kragujevcu, in braniti komunikacije, ki so vodile od Save in Drine k Valjevu. V avgustu 1914. je poskusila Avstrija prvo večjo ofenzivo v Srbijo pri Šabcu in Loznici. Glavna avstrijska vojaška sila je prodirala proti Valjevu in prišlo je do spopada s srbsko vojsko pri Tekerišu na Cer planini. Pričela se je cerska bitka, ki je trajala štiri dni in se je vodila na črti: Šabac—Tekeriš—Cer—Zavlaka. Avstrijska vojska je bila popolnoma poražena, morala je zapustiti Srbijo in se umakniti na levi breg Drine in Save. Tako je v naši najnovejši zgodovini postala cerska bitka, v kateri je padel kot vojni dobrovoljec Avgust Jenko, duhovni voditelj slovenske mladine v borbi za Jugoslavijo, prva prava bitka med srbsko in avstrijsko vojsko, ona je pomenila poraz Potioreka, ki je bil kot vojaški guverner Bosne najhujši pristaš in zagovornik političnega obračuna s Srbijo.

Po cerski bitki so Srbi na zahtevo zaveznikov, zlasti pa Rusije, prešli v ofenzivo proti avstro-ogrski armadi in prodrli v Srem tja do Fruške gore, dočim so drugi udarili čez Drino proti Vlasenici in Romanji planini pri Sarajevu. Toda srbska ofenziva je morala prenehati, ker so Avstrijcem in Madžarom hitele v pomoč nove čete, ki so omogočile ponovni prehod sovražne vojske čez Savo in Drino. Pričele so se nove borbe, v katerih se je srbska armada radi pomanjkanja v ljudskih rezervah, posebno pa v orožju in municiji, umaknila na desno obalo Ko-

Člani jugoslovanskega odbora
na seji v Parizu (1916.)

lubare — Ljiga in na planino Suvobor. Avstrijci so vkorakali v Beograd in zasedli tudi severozapadni kot Srbije z Valjevom. Toda avstrijska okupacija ni trajala dolgo. Srbska vojska z vojnimi dobrovoljci je na vsej prej omenjeni črti prešla v napad in iznenada se je pričela velika ofenziva proti Avstrijcem in Madžarom. Srbi so osvojili važno in zelo utrjeno postojanko Suvobor ter razbili središče avstro-ogrskе vojske na črti Gornji Milanovac—Valjevo. To je bila zmaga pri Suvoboru ali tako zvana kolubarska odločilna bitka, po kateri je pozneje zavladovalo zatišje, ki je trajalo do oktobra 1915., ker so bili Avstrijci povsem poraženi in vrženi čez Drino in Savo.

V srbski narodni skupščini, ki se je takoj v začetku vojne z vlado preselila v Niš, je podala srbska vlada z ozirom na slavno zmago pri Suvoboru 7. decembra 1914. slovesno izjavo, v kateri proglašala vojno kot borbo za osvobodjenje in zedinjenje vseh še nesvobodnih bratov Srbov, Hrvatov in Slovencev. Ta deklaracija je velikega pomena za našo nacionalno zgodovino, posebej še za zgodovino Slovencev. V nji se namreč prvič omenja osvobodjenje Slovencev kot cilj v svetovni vojni. Ime Slovencev je prvič prodrlo v ofiциelni mednarodni diplomatski svet, kjer je bilo poprej domalega neznano. Z niško deklaracijo so bile tudi slovenske pokrajine vključene v bodočo Jugoslavijo, za katero so se borili tudi vojni dobrovoljci.*

Ze v začetku vojne so Preporodovci, revolucionarni omladinci in mnogi drugi Srbi, Hrvati in Slovenci, zlasti oni, ki so pripadali sokolskim organizacijam in bili po poklicu študentje, delavci, kmetje, trgovci in obrtniki, pobegnili na stran antante, kjer so našli pripravna tla za boj proti tlačiteljem. Vsi ti so osnovali pokret jugoslovanskih vojnih dobrovoljcev z namenom, da izvojujejo Jugoslovanom politično, gospodarsko in socialno svobodo in jih združijo v neodvisno državo Jugoslavijo. Dobrovoljci so šli v boj, v katerem ujetništvo ni bilo več mogoče, marveč

je bilo mogoče samo osvobodjenje in zmaga ali pa smrt. Dobrovoljski pokret se je naglo širil in dobil svoj značaj v vojaških edinicah. Prvi odredi dobrovoljcev so nastali že ob začetku vojne v Srbiji in so se v vrstah srbske armade udeležili raznih bojev. Največji razmah je dosegel dobrovoljski pokret v Rusiji. Tu se je ustanovila prva dobrovoljska divizija, ki se je udeležila bojev v Dobrudži in s svojim junaškim nastopom iznenadila vse takratne vodilne vojaške in politične kroge ter postavila evropsko diplomacijo pred izvršeno dejstvo, ker je na bojnem polju izpričala voljo Srbov, Hrvatov in Slovencev, da se hočejo osvoboditi tujega gospostva in združiti v lastno državo. Tako so dobrovoljci problem političnega zedinjenja, s katerim se mnogi v naši državi že dvajset let mučijo, rešili hitro, in sicer v enem napadu, ko so med njimi na bojišču in v težkih borbah izginile vse plemenske in verske razlike.

Po povratku prve dobrovoljske divizije iz Dobrudže v Rusijo je gibanje dobrovoljcev naraščalo, nastala je druga dobrovoljska divizija in ustanovil se je armadni zbor Srbov, Hrvatov in Slovencev. Izven Rusije so se organizirale dobrovoljske vojaške edince še v Italiji, Ameriki in celo v Avstraliji. Pozneje, ko je v Rusiji izbruhnila revolucija, se je glavna bojna sila dobrovoljcev zbrala na solunski fronti. Tu so se dobrovoljci udeležili pozicijskih borb, se hrabro borili pri preboju in v nadaljnji ofenzivi. Dobrovoljci so storili prvi korak, da oživetvorijo idejo osvobodjenja in zedinjenja vseh Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki je že pred vojno vroče tlela v prsih jugoslovanske mladine. Ta ideja je dobila svojo obliko v dobrovoljskih vojaških edinicah, v katerih so bili združeni vsi naši kraji, čvrsto povezani med seboj z istim ciljem in nezlomljivo voljo, da se osvobodijo in zedinijo. Pokret dobrovoljcev je razpršil blodnje takratne zapadnoevropske diplomacije o potrebi avstro-ogrškega imperija in sugeriral zgodovinsko nujnost rešitve jugoslovanskega vprašanja. Dobrovoljci so dvignili prestiž Srbije in s svojo krvjo dokazali nezaupljivi Evropi, da Jugoslavani iz avstro-ogrskе monarhije zahtevajo združitev s Srbijo in da pri ustvarjanju Jugoslavije ne gre za srbski imperializem, marveč se v resnici izraža nacionalno stremljenje po skupni državi, za katero so se med dobrovoljci borili tudi številni Slovenci in so baš slovenski dobrovoljci prvi primer oboroženega odpora Slovencev proti bivšim tlačiteljem, pa tudi prvi resnični dokaz, da vodi samo oborožen odpor do uspeha.

Razen vojnih dobrovoljcev so se priključili antanti tudi oni avstro-ogrski Jugoslavani, ki so pravočasno ušli čez mejo in ustanovili Jugoslovanski odbor z dr. Trumbićem na čelu. Jugoslovanski odbor si je nadel nalogo, voditi diplomatsko akcijo za osvobodjenje in zedinjenje kot zastopnik avstro-ogrskih Jugoslovanov; v njem so

* (Glej knjigo: Dobrovoljci, kladivarji Jugoslavije. Ljubljana 1936. Založila sres. org. vojnih dobrovoljcev v Ljubljani.)

bili zastopani Srbi, Hrvatje in Slovenci, ki so delovali po vseh državah antante in tudi v Ameriki. Jugoslovanski odbor se je z vlado kraljevine Srbije boril proti londonskemu paktu, s katerim je antanta pridobila za vojno intervencijo Italijo in ji zato prepustila poleg Južne Tirolske vso Primorsko s Trstom in Gorico ter Vipavo in severno Dalmacijo. Londonski pakt, o katerem srbska vlada sploh ni bila službeno obveščena in ga tudi nikdar ni priznala, je zahteval od Jugoslovanov težke žrtve in bi jih skoro povsem izrinil iz Jadrana, če bi se uveljavil. Treba je bilo poučiti Evropo o naših krajih in razmerah ter odstraniti laži in predhodke, ki so jih z veliko spretnostjo širili Italijani. V to svrhu si je s pomočjo srbske vlade uredil Jugoslovanski odbor v Londonu, Parizu in Ženevi tiskovne urade, ki so pošiljali poročila in popravke časopisem, izdajal je knjige v angleškem in francoskem jeziku ter v Parizu in Londonu tudi svoj časopis. Prirejal je dalje številna predavanja, ki so seznanjala občinstvo z Jugoslovani, posebno velik uspeh pa je imela razstava Meštrovicjevih kiparskih del v Londonu.

Jugoslovanskemu odboru se je posrečilo dobiti tudi zvezo z rojaki v domovini, kjer je pod strahovlado in pod težkim pritiskom vojaškega absolutizma propadal ves naš narod zaradi ogromnih vojnih žrtev in muk. V avstrijskih jugoslovanskih pokrajinah se je vršilo strašno preganjanje, naravnost uničevanje zavednega jugoslovanskega življa; vislice in ječe so prevzele vlado. Ob izbruhu vojne so bili na ukaz avstrijskih oblasti pozaprti vsi politično sumljivi ljudje ne glede na obstoječe zakone. Zaprti so bili poleg politikov, zlasti učitelji in duhovniki, dijaki in drugi izobraženci, pa tudi obrtniki, kmetje in delavci. S temi nesrečneži so napolnili zapore in ječe, na tisoče so jih razposlali vklenjene v jetnišnice in taborišča ostale monarhije. Če je imela oblast količjak dokazov v rokah, je postavila osumljenca radi veleizdaje pred sodišče, a večina je bila zaprta sploh brez dokazov o krivdi. Pravosodje je sodilo pretirano strogo, ne samo glede kazni, ampak tudi glede oznake dejanja. Cvetelo je ovadništvo in obsojali so na smrt, kjer ni bilo zakonitih pogojev za to. Mnogo ljudi je bilo ubitih, ustreljenih in obešenih brez sodne preiskave, in to ne le moških, ampak tudi žensk in otrok. Državljeni so morali plačati z glavo tuja dela, ki so bila često plod zlobne osvete. Mnogi so bili po nedolžnem ubiti, a mnogi brez vsakega razloga.

V divjem vrtincu persekucij in protislovanskega besa so posamezniki iz one skupine inteligence, ki se je pred vojno zavzemala za zedinjenje vsega jugoslovanskega naroda, organizirali v notranjosti dvojne monarhije upor. Zbirali so vesti, pošiljali sle v inozemske države, navezovali in vzdrževali zveze z Jugoslovani onkraj meja in jim dostavljali vse potrebne informacije.

Udeleženci konference na Krfu (1917.)

Delovali so tako kakor češka mafija. Duša in gibalna sila te skupine zarotnikov je bil dr. Gregor Zerjav, poznejši vodja naprednih Slovencev.

Medtem so se v svetovni politiki izvršili važni dogodki. Še pred izbruhom ruske revolucije je novembra 1916, umrl avstrijski cesar Franc Jožef in sledil mu je cesar Karel, ki je radi težkega vojaškega položaja skušal najti diplomatski most do antantnih držav. Da bi v ta namen notranji državni vladi dal ustavno lice in tako oslabil obdolžitve ter delovanje emigrantov, je sklical naposled avstrijski parlament, ki se je moral še pred pričetkom vojne umakniti popolnemu nemško-nacionalnemu absolutizmu. Toda s sklicanjem parlamenta so dobila zastopstva nenemških narodov toliko duška, da so sedaj začela razkrajalo delo znotraj monarhije in uporabljala v ta namen okolnostim primerne metode.

V avstrijskem parlamentu so ustanovili vsi slovenski, hrvatski in srbski poslanci Jugoslovanski klub, čigar predsednik je postal dr. Korošec, podpredsednik pa dr. Laginja. Jugoslovanski klub je podal 30. maja 1917. tako imenovano majniško deklaracijo, v kateri je zahteval na temelju narodnega načela in hrvatskega državnega prava, naj se vse zemlje monarhije, v kateri prebivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, združijo pod žezlom habsburško-lotarinške dinastije v samostojno državno telo, ki bodi prosto vsakega gospodstva tujih narodov in zgrajeno na demokratičnem temelju. Za uresničenje te zahteve svojega enotnega naroda bodo, kakor je poudarila deklaracija, podpisani poslanci zastavili vse moči.

Majniška deklaracija je važen dokument v naši narodni zgodovini. Po svojem besedilu in po svojih podpisnikih predstavlja izjavo Slovencev, Hrvatov in Srbov onega dela avstro-ogrske monarhije, ki je bil po svojih poslancih zastopan v dunajskem parlamentu. Majniška deklaracija se postavlja na stališče narodnega edinstva, ker je proglasila, da so Slovenci s Hrvati in Srbi eden in isti narod, ki zahteva za sebe svoje zedinjenje. Tako je majniška deklaracija postala nekakšna »Magna Charta« v narodni politiki avstrijskih Slovencev, Hrvatov in Srbov, deloma tudi na Hrvatskem in v Slavoniji, Bosni in Her-

Judenburški
uporniki
na zadnji
poti
(8. VI. 1918.)

cegovini. Za njo so se izrekale politične organizacije, vaške in mestne občine, razna društva, duhovniki in posvetnjaki, moški in ženske, bodisi posamezno, bodisi skupno na številnih taborih.

Mednarodni pomen majniške deklaracije je bil le posreden. To nalogo je izpolnila krfska deklaracija, ki sta jo podpisala na Krfu 20. julija 1917. leta v imenu srbske vlade ministrski predsednik Nikola Pašić in v imenu Jugoslovanskega odbora njegov predsednik dr. Ante Trumbić. Krfska deklaracija proglašuje enotnost troimenega naroda Srbov, Hrvatov in Slovencev in izjavlja nepremagljivo voljo tega naroda, združiti se v eno svobodno, neodvisno narodno državo, ki bodi kraljevina, ustavna, demokratična in parlamentarna monarhija z vladarsko rodbino Karadorđevićev na čelu. Država naj se imenuje kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. Vsa tri imena: Srb, Hrvat in Slovenec, obe pisavi: cirilica in latinica, vse tri konfesije: pravoslavna, katoliška in muslimanska so enakopravne. Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev naj obsega vse pokrajine, ki ji pripadajo po narodnosti; zato se izključuje vsaka delna rešitev in po načelu samoodločbe se brez soglasja naroda ne more pravilno odcepiti od skupnosti noben njen del. Jadransko morje bodi svobodno in odprto vsakemu. Vsi državljani so enakopravni. Volilna pravica za narodno predstavništvo, za občine in druge upravne enice je splošna in enaka ter se izvršuje direktno in tajno po občinah. Ustavotvorna skupščina izdela ustavo, ki bodi temelj vsega državnega življenja in mora biti sprejeta s kvalificirano večino. Ustava, ki jo sankcionira kralj, naj omogoči narodu razvoj njegovih posebnih energij, s tem da ustvari samoupravne enice na podlagi prirodnih, gospodarskih in socialnih razmer.

Dočim je majniška deklaracija pred vsem političen program, ki je vzbujal zlasti Slovence k narodni samozavesti, je krfska deklaracija že konkreten sporazum med Jugoslovanskim odborom in srbsko vlado v temeljnih vprašanjih notranje in zunanje politike bodoče skupne države, ki mu je pritržil tudi črnogorski

odbor za narodno zedinjenje v Parizu avgusta 1917. leta. Krfska deklaracija je prvi naš državotvorni akt, v katerem sta srbska vlada in Jugoslovanski odbor kot zastopnik avstro-ogrskih Jugoslovancev med svetovno vojno prvič skupno pred vsem svetom postavila in proglasila svoj narodni in državni program.

Krfska deklaracija se je izrekla za načelo edinstva in narodne samoodločbe, za katere uresničenje so se izjavili tudi zavezniki Srbije. S tem, da so na Krfu to načelo vnesli v deklaracijo, so hoteli moralno obvezati zaveznike za pomoč pri uresničenju krfskega programa; kajti med Jugoslovani in Italijo so vladale radi londonskega pakta še vedno napete razmere. To napetost so pozneje vojni dogodki za nekaj časa ublažili, ko se je v Rimu v dneih 8. do 10. aprila 1918. vršil kongres zatiranih narodov, na katerem so se njihovi zastopniki dogovorili, kako naj se že med svetovno vojno doseže pri zaveznikih diplomatsko priznanje bodočih držav: Jugoslavije, Češko-slovaške, Poljske in zedinjene Romunije. Rimski kongres je tudi določil, da se sporna teritorialna vprašanja med Italijo in Jugoslavijo poravnajo na podlagi načel narodnosti in samoodločbe. Italijanska vlada ni mislila resno s kongresom, ker ga je po svojem ministrskem predsedniku Orlando podpirala, a obenem po zunanjem ministru Sonninu prezirala.

Po rimskem kongresu je notranji razkroj v Avstriji pod vplivom nacionalne agitacije in pod vplivi iz Rusije silno naraščal. V Kotoru je prišlo že pred rimskim kongresom v februarju 1918 do pravega upora vse mornarice. Pozneje so se neredi in upori ponavljali vedno pogosteje. Tako so proti avstrijskemu nasilju med slovenskimi vojniki izbruhnili upori maja 1918. v Judenburgu, Muravi in Radgoni. Toda vsi ti upori so bili v krvi zadušeni in niso prinesli zaželene svobode, ki se je naglo bližala od drugod, ko se je na solunski fronti začel katastrofalni polom centralnih sil in je logika vojnih dogodkov razbila habsburški okvir majniške deklaracije, kakor so pred tem borbe v Dobrudži pospešile in vplivale na postanek krfske deklaracije.

Preboj solunske fronte in osvobojenje

Jeseni 1915. leta so združeni Avstro-Madžari, Nemci in Bolgari pričeli od treh strani veliko in močno pripravljeno ofenzivo, ki je imela uničiti Srbijo in likvidirati bojišče na Balkanu. Srbska vojska z vojnimi dobrovoljci je skušala v junjskih borbah zadržati naval sovražnikov, toda silni premoči sovražne bojne sile ni mogla odleti, ker je bila premalo številna, zavezniki pa niso poslali nobene pomoči, čeprav so jo bili obljubili. Pod takimi okolnostmi se je morala srbska vojska z vojnimi dobrovoljci, akoravno je krčevito branila vsako ped zemljo, umakniti po-

zimi in v snegu preko Albanije na Krf. Albanski umik je zahteval ogromne žrtve in nepojmljive muke, ko je lakota uničila na tisoče ljudi. Toda v onih, ki so se rešili, je vladalo čvrsto prepričanje, sveta in tajna vera v boljšo bodočnost. Najboljši zgled krepke značajnosti in jeklene volje je dajal vsem vrhovni poveljnik srbske vojske in vojnih dobrovoljcev regent Aleksander, ki se je na Krfu neumorno prizadeval, da svojo armado čimprej reorganizira in jo usposobi za nadaljnje vojne operacije, ki naj bi izvojevale končno zmago in osvobojenje našega naroda.

Prizadevanja regenta Aleksandra so bila končno kronana z uspehom, ko je konferenca zavezniških vojnih delegatov v Chantillyju na Francoskem po temljitem poročilu srbskega vojnega odposlanca in daljšem razmotrivanju sklenila na predlog maršala Joffrea, da se srbska vojska z vojnimi dobrovoljci prepelje s Krfa v Solun. Tu je reorganizacija naglo napredovala, ker je še vedno živel spomin na slavno tradicijo srbske vojske in se je zbudil vojaški ponos ter je zmagala odpornost vojaka in vojnega dobrovoljca. Tako se je na solunskem bojišču ponovno pojavila srbska armada, ki je predstavljala ne veliko, toda izredno krepko in zanesljivo vojaško silo, ki je že v avgustu 1916. leta pričela močno ofenzivo proti združenim Bolgarom in Nemcem in jih porazila pri Gorničevem, na kar so srbski bataljoni z vojnimi dobrovoljci naskočili 2525 m visoki Kajmakčalan, ga zavzeli in osvobodili Bitolj, del bodoče Jugoslavije. V spomin na te zmage je dal kasneje vrhovni poveljnik regent Aleksander zgraditi kapelo in grobnico s posvetilom:

»Mojim divnim junakom, neustrašenim in zvestim, ki so s svojimi prsi odprli vrata svobodi in ostali tu kot večni stražarji na pragu domovine — Aleksander.«

Po zmagi na Kajmakčalanu pa srbska vojska z vojnimi dobrovoljci ni mogla prodirati naprej v notranjost Balkanskega polotoka, da bi osvobodila Srbijo in ostale jugoslovanske pokrajine, čeprav so bili napadalci polni sile, morale in bojnega duha. Zavezniki namreč niso nudili zadostne materialne pomoči in zato naša armada ni mogla uničiti sovražnika, katerega bojna sila je štela nad pol milijona dobro opremljenih in moderno oboroženih vojakov. Zaradi vseh teh okoliščin je ofenzivi 1916. leta sledila pozicijska borba, ki je s kratkim presledkom trajala vse naslednje leto do septembra 1918.

Med tem časom se je vodila odločna vojnopolitična akcija pri zaveznikih, da se pomnoži solunsko bojišče z novimi vojaškimi silami in na ta način omogoči solunski armadi nadaljevati uspešno ofenzivo proti Sofiji in Donavi. Po navodilih regenta Aleksandra je srbski vojni delegat na drugi medzavezniški vojni konferenci v Chantillyju vsestransko utemeljeval važnost bojišča na Balkanu in prepričal zaveznike, da bi

Prestolonaslednik Aleksander v pogovoru z jugoslovanskimi dobrovoljci na solunski fronti

osvoboditev Srbije in jugoslovanskih pokrajin presekal zvezo Berlin — Carigrad ter pospešila konec vojne. Zato so zavezniki sprejeli predlog srbskega vojnega odposlanca, da se solunska armada ojači in vsi dobrovoljci iz Rusije, Amerike in od drugod transportirajo čimprej v Solun, obenem pa so sklenili, da se pomlad 1917. l. prične nova ofenziva na solunski fronti v smeri proti severu. V tem času so že prispeli številni dobrovoljci iz Rusije v Solun, ki so znatno okrepli srbske bojne edinice in se udeležili napovedane ofenzive v aprilu in maju 1917. Toda ta ofenziva je bila kratka in ni dosegla zaželenega uspeha, ker zavezniki niso poslali pomoči v taki meri, kakor so jo bili obljubili. Zopet se je pričela pozicijska borba, medtem pa je regent Aleksander, ki je ustanovil posebno jugoslovansko divizijo vojnih dobrovoljcev, neutrudljivo nadaljeval vojnopolitično akcijo z namenom, da pri vodilnih in državnih činiteljih v zavezniških državah pribori solunski fronti ono važnost, ki jo je imela po svojem geografsko-strategičnem položaju. Napor regenta Aleksandra so dosegli popoln uspeh, ko se je 15. septembra 1918. pričela velika ofenziva, ki je zrušila solunsko fronto in odprla pot v notranjost Balkanskega polotoka. Po vrsti so padale utrjene postojanke: Dobro polje, Vetrenik, Kravica, Sokol, Kozjak in 28. septembra so Bolgari že sklenili premirje. Rezultat zmage je bil: 90.000 ujetnikov in 800 zaplenjenih topov. Četrty dan po bolgarski kapitulaciji je Hindenburg, generalisim nemške armade, poslal nemškemu kanclerju naslednjo brzojavko:

»Ker je sovražna vojska prebila solunsko fronto in je Bolgarija kapitulirala, a mi nimamo svežih rezerv, je potrebno, da takoj sklenemo mir s sovražnikom.«

Po bolgarskem premirju se je ofenziva energično nadaljevala in sledila je kapitulacija Turčije. Nemške in avstro-ogrške divizije, ki so zamenjale razpadlo bolgarsko vojsko, niso mogle zadržati zmagovitega jugoslovanskega pohoda. V 40 dneh je srbska vojska z dobrovoljci prodrla

na Donavo in Savo, vkorakala v Beograd in hitela naprej, da osvobodi vse jugoslovanske pokrajine in jih združi v enotno državo.

Posledice preboja solunske fronte so bile prav izredne. Porazu Bolgarije je sledila kapitulacija Turčije in zveza Berlin—Carigrad je bila presekana. Zavezniki so čete s turškega bojišča uporabili za boj proti Nemcem, ki so izgubili prirodne zaklade v prej okupirani Srbiji, zavezniški Bolgariji in Turčiji. V notranjosti Avstro-Ogrske je revolucionarno gibanje doseglo svoj višek in habsburška monarhija se je razsula. Oni, ki so vojno izzvali, so jo tudi izgubili. Nemci na zapadnem francoskem bojišču s protinapadi niso uspeli in neprestani umiki so jih prisilili, da so sklenili premirje 11. novembra 1918. Svetovna vojna se je radi preboja solunske fronte pol leta prej zaključila. Dogodki so se vrstili z bliskovito naglico.

Po vsem jugoslovanskem ozemlju so se ustanovili narodni sveti iz zastopnikov vseh strank, ki so prevzeli vodstvo akcije v roke. Narodni sveti posameznih pokrajin so si izvolili dne 5. oktobra 1918. svoje vodstvo, ki ga je predstavljalo Narodno veće Slovencev, Hrvatov in Srbov v Zagrebu. Narodno veće je na zborovanjih v Zagrebu izjavilo zahtevo po popolnem zedinjenju vsega naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov na vsem njegovem etičnem teritoriju brez ozira na dosedanje državne meje in vzelo dne 29. oktobra vso oblast v svoje roke. Še pred tem je hrvatski sabor proglasil popolno razdružitev Hrvatske, Slavonije in Dalmacije od Avstro-Ogrske in ukinjenje nagodbe in vseh dotedanjih skupnosti z njo ter razglasil pridružitev teh dežel skupni narodni državi Slovencev, Hrvatov in Srbov in priznal Narodno veće kot najvišjo oblast. Narodno veće je imenovalo sedaj narodne vlade za posamezne dežele, tako tudi za Slovenijo, v katero so se združile slovenske dežele.

Po prevzemu oblasti je Narodno veće v slovesni seji dne 24. novembra 1918. sklenilo, da v soglasju s srbsko vlado proklamira zedinjenje vseh, prej k Avstro-Ogrski pripadajočih jugoslovanskih ozemelj s krajevino Srbijo in Črno goro v enotno državo, v kateri naj vladarsko

oblast izvršuje kralj Peter oziroma regent Aleksander. Izvoljen je bil 28 članski odbor, ki naj s srbsko vlado izvede podrobnosti in organizacijo tega sklepa.

Kmalu po omenjenem sklepu je Črna gora na veliki narodni skupščini v Podgorici dne 26. novembra 1918. sklenila, da se kralj Nikola in dinastija Petrović odstrani s črnogorskega prestola in da se Črna gora združi s Srbijo pod žezlom dinastije Karadorđevićev in tako zedinjena stopi v skupno državo vsega troimenega naroda Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Medtem se je 28 članski odbor narodnega veća napotil v Beograd, predložil dne 1. decembra 1918. srbski vladi in regentu Aleksandru adresu Narodnega veća. Regent je izjavil, da z radostjo sprejema poročilo o sklepu Narodnega veća in da proglašča v imenu kralja Petra I. zedinjenje Srbije z neodvisno državo Slovencev, Hrvatov in Srbov v enotno kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Prvi december je tedaj praznik zedinjenja Jugoslovancev v enotno kraljevino, ki je pozneje dobila ime Jugoslavija. To je naša nacionalna država, katere nam ni poklonila v dar mednarodna diplomacija, tudi je niso ustvarile stranke in papirnate resolucije, marveč je plod nešteti žrtev, ki so padale na raznih bojiščih in so vzdane v temelje naše državne tvorbe. Jugoslovanska država je logična posledica ter končna sinteza vseh teženj in borb jugoslovanskega naroda za dosego politične samostojnosti. Naš narod se je zedinil in si ustvaril svojo državo, da si zagotovi svobodo, neodvisnost ter samostojno kulturno in pravično gospodarsko-socialno življenje. Z ustanovitvijo Jugoslavije se ni prizadejala nikomur krivica in prvi december, ki je sledil preboju solunske

fronte, je stvoritev, ki se da uničiti samo s katastrofo obstanka našega naroda. S prvim decembrom se je zaključila doba naše nacionalne revolucije in oživotvorila se je jugoslovanska ideja, ki v svojem bistvu pomeni notranjo usodno povezanost Slovencev, Hrvatov in Srbov, njihovo enako pravico in skupno vodstvo nove države, ki naj vsem stanovom in delom našega naroda zagotovi uspešen gospodarski napredek in socialno zadovoljstvo.

Na Oplencu

Ob koncu lanskega poletja sem obiskal grob kralja mučenika na Oplencu. Po dolgi vožnji sem izstopil v ranem jutru na železniški postaji v Mladenovcu ter nadaljeval pot z avtobusom v 24 km oddaljeno Topolo ob vzhodu Oplenca. Ponoči je deževalo, vsa okolica je bila zastrta z jesensko soparo, nebo je bilo spočetka mračno in neprijazno, kakor bi hotelo zagrniti v tajinstveno kopreno sveti košček naše zemlje, po katerem sem hrepenel. Ko pa je avtobus naglo drčal po široki cesti, so se jeli oblaki trgati in zdaj pa zdaj so se razlili jutranji sončni žarki čez položne griče daljnje okolice, razblinjajoč sopare v nevidne hlape.

Srce mi je nemirno udarjalo ob spominu na zadnje dejanje strašne žaloigre, ki se je tod odigrala pred tremi leti. Ta pot je bila zadnja zemeljska pot Viteškega kralja Aleksandra, potem ko je z lastno krvjo zapečatil veliko delo sebe in svojih slavnih prednikov ter se podal izmučen in izčrpan k počitku na Oplenac.

Kakor daleč sega razgled, se razgrinja položne valovite vzpetine — po njih bujno uspevajo jesenski sadeži. Povsod so pridne kmetske roke na delu. Pred več kakor sto leti je bilo morda tudi tako... Takrat je zažarela v bližnji Topoli iskra, ki je vzdramila narod, oznanjujoč mu veliki dan vstajenja in težko pričakovane svobode. Iskra je žarela vse močnejše in ožarjala s svojim svitom zasužnjeno jugoslovansko zemljo ter klicala v boj za svobodo vse, ki jih je usoda določila, da raztrgajo suženjske verige kletega trinoga. Slavni vodja Karadorde je tukaj živel in gledal trpljenje svojega naroda. In ko je bila kupa trpljenja zvrhana polna, je jel zbi-

rati svoje zveste na boj za odrešenje, in krdelo junakov, ki so hoteli živeti človeka dostojno življenje ali umreti, je naraščalo iz dneva v dan.

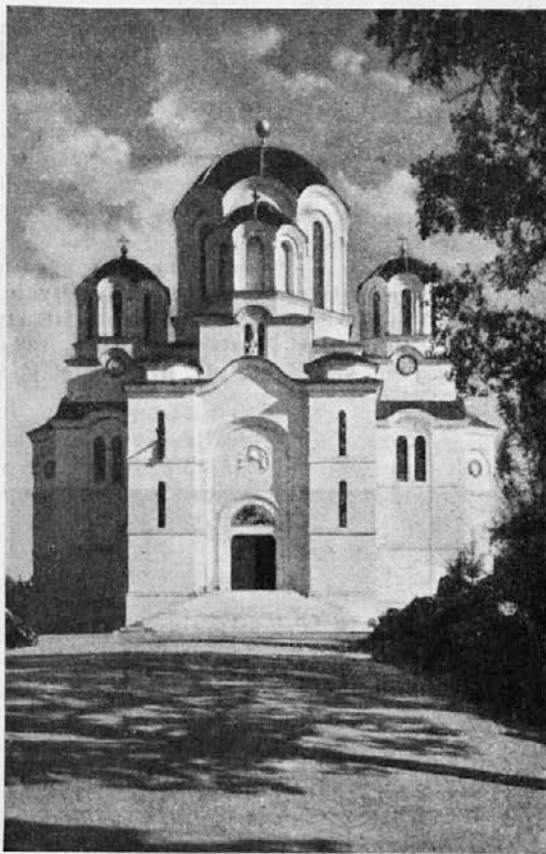
V tem premišljevanju se prikaže od daleč blesteča cerkev s petimi kupolami vrhu kopastega hriba. Kakor kraljeva krona na glavi se odraža na sinjem nebu. Jutranje sonce jo je osvetilo, da je za čas zablestela nad temnozeleno okolico. Oplenac!...

Pred visokimi stopnicami iz belega marmorja, ki peljejo v cerkev, mi je nehote zastal korak. Trenutek, dva, sem pričakal, da mi pride nasproti on — Aleksander — s svojim trpko veselim nasmeškom na ustnih, kakor sem ga večkrat videl. Saj sem prišel kot gost na njegov dom...

A ni ga bilo. — Počasi sem korakal po stopnicah navzgor s čustvi, ki navdajajo sina, ko se je po dolgi odsotnosti vrnil pod očetov krov. Skozi velika, na stežaj odprta vrata sem vstopil v sve-

tišče. Ostrmel sem za nekaj časa nad nepričakovano krasoto. Pogled mi je preletel po razvrščenih spominkih, ki sta jih položila na kraljev grobljubezen in zvestoba njegovih ljubečih otrok.

Majhen, suhljat oskrbnik me pelje v kraljevo grobnico, v kripto. Z iskreno pobožnostjo v srcu mu sledim po marmornih, kakor steklo gladkih stopnicah. Polmračna grobnica je okrašena z mozaiki v 15.000 barvah. Ob koncu stopnic gorita dan in noč dve voščeni sveči. Njiju sij se lesketajoče svetlika v najrazličnejših barvah mozaika, vse lepše kakor rosne kapljice v sončnem jutru. Obstal sem, nisem upal naprej, da bi odmev mojih korakov ne motil grobne tišine in dramil blagih pokojnikov, ki spe ondi večno spanje.

Bela marmorna cerkev na Oplencu

Zares, dostojno počivališče kraljeve rodbine, kjer so v večnem snu združeni vsi člani slavne rodovine Karadordevičev. Ob glavnem in stranskem hodniku je 39 enakih grobov. Pokriva jih gladka, štirioglasta marmornata plošča. Na 15 ploščah je vklesano ime onega, ki ondi počiva, 24 grobov je še praznih, pripravljenih za sedanja in bodoča pokolenja kraljevskega rodu.

Nikogar razen mene in oskrbnika ni bilo v kripti. Po prstih stopam na konec glavnega hodnika. Tam je prekrasna kapelica, ob desni strani pa trije grobovi tesno drug pri drugem. Na plošči srednjega groba je vklesan napis:

ALEKSANDAR I.
KRALJ JUGOSLAVIJE
1888 — 1934

Na levi pokojnikovi strani počiva njegova mati, desni grob je še prazen. Pri glavi gorita dan in noč dve voščeni sveči ter motno razsvetljujeta polmračno grobnico. Obiskovalci prinašajo dan za dnem na grob najlepšega svežega cvetja.

S tiho pobožnostjo sem obstal sklonjene glave ob grobu. Premišljal sem, kolikokrat sem ga srečal v življenju, vzravnan glave, smehljajočega se obraza... A zdaj!... Nemo leži pod marmorno ploščo, a njegov duh lebdi v višavah nad usodo njegovega naroda, ki ga je tolikanj ljubil, ki je za njega živel, trpel in umrl. Ako bi našel moj glas pri njem odziva, bi ga poklical ter mu razodel vso neizmerno bol, ki je zadela njegov izmučeni narod z njegovo prerano smrtjo. — Molče sem prehodil v mislih njegovo trnjevo življenjsko pot. Spremljal sem ga na neštne bojne poljane, na albansko Golgoto, na višave, kjer se je odločala končna usoda naše domovine,

spremljal sem ga na triumfalni poti v osvobojeno domovino, razširjeno in povečano po krvi in trpljenju.

Vso mirno okolico tihega doma napaja omamljiv vonj svežega cvetja, ki ga sipljejo na grob dan za dnem roke ljubečih romarjev. Rdeča luč iz srebrnega lestenca, visečega pod stropom, ožarja to cvetje s tajinstvenimi žarki. Lestence je pritrčila v otroški ljubezni nežna roka mladega kralja.

Romarji prihajajo in odhajajo. Gomila cvetja, ki jo prinašajo na grob, se veča od jutra do večera. Jaz sem prišel praznih rok, a ne praznega srca. Iz dna duše mi je privrela goreča molitev za mir in pokoj njegove duše. Poljubil sem sveti košček jugoslovanske zemlje, ki hrani v sebi najdragocenejšo žrtev za našo domovino ter obnovil v imenu vseh rojakov prisego, da hočemo zvesto izpolnjevati njegovo oporoko, da bomo junaško čuvali Jugoslavijo ter se izkazali vedno vredne vseh neizmernih žrtev, s katerimi je bila ustvarjena.

Pritajeni koraki novodošlih obiskovalcev so me vzdramili iz mojih misli. Kakor od spovednice sem šel od groba z olajšanim srcem in olajšano vestjo.

Ogledal sem si še druge grobove in neštne dragocene spominke, ki jih je položil narod na grob svojega velikega kralja-mučenika. Koliko ljubezni je vpleteno v njih!... Svetišče sem zapustil v prepričanju, da bi narodu ne bila nobena žrtev pretežka, in čeprav bi moral žrtvovati svoje srce iz živega telesa, le da bi mogel s tem obuditi k življenju njega, ki sniva tam večni sen...

Medtem se je nebo pooblačilo in zunaj cerkve je rahlo rosilo. Osvežujoče kaplje, ki so polzele z drevesnega listja okrog cerkve na Oplencu, so pritajeno šepetale vzvišeno pesem o ljubezni in žrtvah, o trpljenju in svobodi...

Grob Viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja

Zeomljena perut

Ivan Maticič

Armada je bila v razkroju, armada — perut države. Ni je posekal sovražnikov meč, ne premagal jo z junaštvom, ni mu podlegla v nobeni bitki. Ne, podlegla je samo svojemu naravnemu zakonu, ker je bila nekaka nenaravna tvorba — in je sama od sebe razpadla. Nikjer na svetu ni vzela konec armada na tako čudovit način, kakor se je razsula oborožena sila bivše dvojne monarhije. Šlo je narazen kakor na signal, posamezne bojne formacije so kar tekmoval, katera bo prej odrekla pokorščino in pobegnila z bojnega polja. Lomilo se je s tako brzino, da nihče ni mogel vzdržati in izvesti kakega načrta, ker se je vse sproti drobilo in teptalo pod peto odstopajočih bojnih trum. Razkroj armade — zlom države; razkrojene bojne trume udarjajo državi smrtno uro...

Danes gledamo tiste žive razvaline iz dajave 20 let z vse drugačnimi dojmi kot tedaj, ko smo jih gledali v samem trušču in vrtincu. Le kje bi se utegnili vzeti tista čudovita moč, da je razkrojila armado, ki je premogla in trdo držala pod vojno disciplino: 106 polkov pehote, 37 polkov strelcev, 32 lovskih bataljonov. Dalje konjenica: 15 polkov dragoncev, 16 polkov huzarjev, 13 polkov ulancev, 2 diviziji strelcev. Artilerija: 44 regimentov poljskega topništva, 44 regimentov poljskih havbic, 44 regimen-

tov težke artilerije, 30 polkov gorskih baterij, 7 polkov trdnjavske artilerije. Tehnične trupe: 14 bataljonov saperjev, 15 bataljonov pionirjev, dalje polki železničarjev in telegrafistov. Pomožne edinice: 16 trenskih baonov, 27 sanitetnih edinic. Ogrski honved je premogel 32 polkov pehote, 10 polkov huzarjev ter 8 polkov kanonov. Potem še mornarica in nekaj zračne flotilje. En pehotni polk je štel v vojnem stanju povprečno štiri tisoč mož; njegove bojne izgube je nadomestilo v štirih vojnih letih okrog 30 maršbataljonov. To je nekako 20 tisoč mož je služilo v vojnih letih pehotnemu polku. Vsa ta moč je bila razdeljena na 16 armadnih zborov in na 5 armad.

In vsa ta oborožena sila je bila prekaljena v štiriletnem ognju, preizkušena v bojnih spopadih in bitkah, ki jim nihče ne ve števila.

Ker pa vse te razkrajajoče se ogromnosti bivše dvojne monarhije ni mogoče obseči z enim samim očesom, se omejimo le na majhen delec, ki se je odlomil od umirajočega kolosa in se razkrojil na tej živi razvalini.

*

Iz bojnega meteža na Piavi se je iztrgala gruča mož, pa hitela iz dima in ognja. Brez domenka in brez odloga so si vzeli edino preostalo smer: v zaledje, v življenje! Preko

blata, močvirja in bojnega razdejanja so gazi, ne meneč se, naj se tudi ves svet podere za njimi. Sovražnik naj dobi samo razvaline in pepel. Proč od tu, ven iz tega prekletega blata! Na Livenci so se ustavili. Bi se nekoliko umili, očedili se nesnage in prisušenega blata? Ne, se bodo že pozneje, kjer bo pač nanoslo. Sicer se pa ne spodobi begati po bojnem polju umit, čedno oblečen in morda še celo počesan.

Legli so pa le. Bili so že toliko iz območja ognja, da so si lahko privoščili cigareto in pa požirek ruma. Sicer pa niso bili videti kaj posebno izdelani. Komaj pred dobro uro so dobile udarne čete ukaz za napad, a se je kar naenkrat vse tako čudno razblinilo. Nikakega pravega napada ni bilo. Bombe so sicer grmele, učinka pa ni bilo nobenega, ker vrste niso navalile strnjeno, ampak so se kar vsaksebi razsule. Vse prigovarjanje in rotenje poveljnikov ni nič zaleglo, ker ni bilo več volje, ne udarnosti. Brez razprtij in brez zlih nakan je popustil udarni duh in vojno občestvo je šlo narazen. In tu ob Livenci leži trinajstotica od udarnega bataljona, še v polni bojni opremi in z bombami za pasom. Dobri vojni tovariši so si postali v teh letih ti možje, napori in boji so jih združevali — in še ob razpadu ne morejo narazen. Samo gledajo se.

»No, zdaj je pa konec te preplete vojne,« reče Janez Jarem.

»Boga mi, na Piavi jesmo svršili,« pritrdi Bošković.

»Ano, mi jdeme do Soči,« doda živahno Popelka Vaclav.

»Jawohl, auf Monte Gabriele,« pritrdi resno Neuman, češki Nemeč.

»Ganc buršt,« se odreže Blattnigg, vnet koroški borec.

»Tajfl, tajfl, pa niš kum durta!« zanosliva Mausar, iz Kočevja doma.

»Hajmo na horu!« zamahne veselo Slavik, prijeten slovaški fant.

»Igen, igen, noh ajnmol na Sabotin,« pritegne Lajoš, madžarski udarnik.

»Razumjesja, kameradi,« pribije pohlevno Višenski, Rusinec.

»A, was! Na, Burschen, rauch ma lieba!« jih prekine Dunajčan Schneider in jim dobrodušno ponudi cigarete. — »Na, Jarem, spiel mal a lustiges!«

»Počakaj, da pridemo do ruma,« odvrne Jarem. Vendar si pa le otiplje tornister, ali mu ni morda bomba raznesla harmoniko.

»Oštja ga maledeta,« se smeje Tržičan Kompare. »Jarem imela ruma, e tuto ga špilala na harmonika.«

Lepo složno so se razumeli ter razmajali še Poljaka in Romuna. Vse razumejo in vse jim je prav, kar kdo reče, nikake razprtije ni bilo do zdaj med njimi. Vojna usoda jih je nanesla in tako lepo zbrala v eni kompaniji — kdo naj se upira tej usodni zbranščini? Vsi so si enaki, v ognju stokrat preizkušeni, nihče ni nič več in nič manj med njimi. V udarni trupi se kuje zlato, srce bije za tovariša, na levo in na desno; en sam srčni utrip, ko treskajo bombe, ko reže jeklo v živo... Ne, ni mogoče kar tako narazen ob koncu vseh koncev, ako se natanko premisli.

Odrinili so dalje in prišli na cesto. Bila je polna same zmede in brezglavosti. Gruče so hitele v bojno linijo, a druge begale iz boja. Kakor je pač kdo hotel, saj vajeti so neverjetno popustile, perut dvoglavega orla je bila že močno nalomljena.

Glejte, ojačenje prihaja! Strumno koraka četa za četo, v najlepšem redu, resno in naglo stopajo. Lajoš nekatere spozna in jim pomaha. »Eljen!« Da, madžarski polk gre v bran in v boj. Torej le ni še vse izgubljeno, perut je sicer nalomljena, a zlomljena še ni. Obupno stanje armade se utegne še čudovito popraviti. Kvišku glave, borci! Trinajstotica se usede kraj ceste, Lajoš se pa obotavlja, rad bi se priključil polku, tako zelo ga mika, ali ne more se prav odločiti. Saj on je vendar pri udarni trupi, torej ne spada k polku. Vendar mu želi obilo sreče — in se usede v cestni jarek. Tudi Neuman, Blattnigg, Mausar nekam oduševljeni zro za strumnim polkom, Dunajčan pa zamahne z roko in reče:

»Na, na, Burschen, bleibma lieba da!« Potem silil Jarma, naj eno zaigra. Po cesti se vlečejo topovi, vmes se peha konjenica; nekateri noter, drugi ven. Tla gore pod nogami. Ko je šlo vse mimo, so pa zadirjali po cesti splašeni konji. Čudno so se zaganjali, butali drug v drugega, dirjali sem in tja, kakor pijani. Bili so slepi... Da, oslepeli so spričo gladu in trpljenja. In zdaj begajo te osirotele živali, v napatje vsem in samim sebi. V prevrnjene topove se zaletavajo, neusmiljeno butajo ob debela.

Nov polk prihaja! Toda ne noter, ampak ven. Se že Madžari vračajo, ka-li? Ne, ti so pa čisto drugi: petje, harmonika, vrisk! — »Živeli Čehi! Živela svobodna Češka!« Ar-

duš, ti so pa kaveljci! Prihajajo kakor pravi zmagovalci iz boja: veseli, zmagoviti, kokarde si trgajo s čepk. Zanje je vojna minila in dvojna monarhija propadla. — »Živela češka republika!«

Trinajstorico je prevzelo, kar zbegana je gledala to češko strnjenost. Popelko je vpil in ves navdušen mahal svojim rojakom. Priključil se jim pa ni, ker ga morda le ni mikalo naravnost domov. Počasi so stopali tovariši za odhajajočim polkom in so postali nekam molčeči. Da se je tako naglo zasukalo, skoro niso mogli verjeti.

»Pozor!« zavpije Slavik. Nekaj konj jim dirja nasproti. Gruča se naglo razmakne in gleda ta siloviti konjski dir, ki vihra mimo kakor gan od viharja. Lepo rasli, vitki, jahanci, nihče bi jim ne prisodil, da so slepi... Glej, njim nasproti pa dirjajo drugi, težki konji. Le kaj bo, ko se srečajo? Da, so že skupaj! Tresk! Silovito je trčila glava ob glavo, živali odskočile pa zdirjale zopet nazaj, dirjale in begale v svoji strašni temi brez konca in kraja... Fantje niso marali gledati te žaloigre. Krenejo svojo pot. Srečajo nekaj konjikov. Kaj je novega? Brž jim razložijo glasniki poslednji armadni ukaz: maršal Borojevič odreja splošen umik na Sočo. Tam naj čete zasedejo stare soške bojne linije, tam naj se armada znova spopade s sovražnikom! Preko Soče ne sme sovražnik za nobeno ceno! Armada naj se izkaže vredna svojega junaškega slovesa!

»Mauca, pane!« salutira Popelka. — »Drži!« pritrdi Jarem. — »Igen,« prikima Lajoš. — »Also, fanti, gema!« odloči dunajska srajca. In trinajstorica nastopi s pospešenim korakom.

Med živahnim razpravljanjem so prišli do neke železniške postaje. Ja, to je pa konec! Resnično, vojna je minila, si je mislil, kdor je gledal to živo razvalino. Nasilni naval na vlak, ki je že zvrhoma natrpan. Strehe polne, med vagoni gneča, da celo pod vagoni visijo ljudje, na samih oseh, ka-li. Na oknih ni že davno nobene šipe več, in ljudje se spenjajo kar pri oknih noter. Trinajstorica gleda, nekateri se smejejo, drugi stoje resno, a nekateri se obračajo proč od jeze in sramu. Kakšna vojska je to? Tako počenjajo strahopetne tolpe v blaznem begu pred sovražnikom. Trinajstorica pa tega ni prenesla, da bi pred sovražnikom bežala, ne, nikoli! Glejte, kaj pa počenjajo tam? Nek drug vlak naskakuje vojaštvo: novo monturo in perilo vlačijo z vagonov, in pa živež

živež! Moko razsipajo po tiru, parajo vreče, razbijajo zaboje. In tam: o, rum so izvohal, rum! Zdaj bo pa zlomek! Cele sodce ruma imajo! Glejte, saj nekateri se valjajo že po tleh. No, vojne je konec.

Trinajstorica koraka dalje. Bog in bogme, vlak! komaj sopejo, a ceste so natrpane, da ni moč nikamor. Sicer se vali zdaj že vse v eno smer: proč od fronte. Proti fronti dirjajo samo še slepi konji... Je to reden umik armade? No, kakor se vzame. Oko se ozre naokoli pa vidi ogromne sklade lesa, tračnic, strojev, orodja, ki čakajo, da si jih osvoji prihajalec. Potem pa novi železni mostovi, ki jih nihče ne podira, dolge kolone novih topov, ki jih nihče ne odvažajo, črede klavne živine — vse to bo uplenil zmagovalec. Potem pa še polni vlaki živil, ki se nikamor ne premaknejo. In čigavo je vse to? Devet narodov je zbralo to ogromnost, nanosilo jo na tuja tla, nanosilo jo tako rekoč sovražniku v naročje. Ne, to ni več reden umik, to je usoden polom armade, ki se vleče kakor ogromna ptica z zlomljenimi peruti.

»Ano!« — »Igen!« — »Tajfl!«

Trinajstorica je dospela do naslednje postaje. Tu je pa bil vse drugačen red. Vlaki, natovorjeni z živežem in obleko, so stali tu pod močno stražo, ki ni nikogar pustila blizu. Fante je pa le močno mikalo, da bi prišli zraven. Tako velike grmade nove monture, perila, obutve, volne in drugih reči, še celo harmonike so vmes, pa polni sodi vina in ruma, zaboji konzerv, moka, sladkor! Slišite, vzemite si, fantje!

Dunajčan je stopil k oficirju, ki je stal ob vlaklu, mu je prijazno salutiral, potem pa pokazal na svoje raztrgane rokave in izdelane čevlje. Če bi si smel vzeti novo bluzo in par čevljev, pa še za tovariše bi prosil. — Nemogoče! — odbije oficir. — Zakaj bi bilo nemogoče? — Zato, ker je vse to namenjeno za armado. — Ja, za katero armado? — Hm, za našo. Borojevič je vendar ukazal, naj nihče ne krade spotoma, niti najmanjše stvari ni dovoljeno odnesti iz okupiranega ozemlja. Sovražnik naj vidi, da ima opravka z redno vojsko, ki se umika v najlepšem redu.

»Hm, No, dajte, gospod nadporočnik!«

»Marš!«

Fantje so se spogledali. Radi bi si vzeli nekaj za spomin na ta nepozabna leta: morda nove čevlje, ali hlače, nov kramp, srajco ali konzervo. Naj bi si natočili vsaj čutaro ruma. — Ne, ne, to je namenjeno za armado.

Toda fantje so bili spričo tega užaljeni. Jarem si je snel z rame nahrbtnik, vzel ven par starih čevljev pa jih zalučal med vagone: »Na, še to naj vrag pobere!« — Schneider je pa zalučal na vagon svojo razcefrano odejo: »Na, a damit soll der Hundianer a frajd habn!«

Potem so si poiskali v bližnji vasi prenočišče in se naspali. Drugo jutro so odšli dalje. Skozi furlansko ravan se je valil nered. V obcestnih jarkih so tičali topovi, strojnice, prevrnjeni vozovi, bojna oprema, municija. Vseповsod sledovi razkroja, odpovedi... Pokorščina je bila steptana v blato...

Trinajstotica je korakala še vedno v lepi slogi. Popelka je čeblljal kar naprej, Bošković je mlatil svojo, Jarem, Slavik, drug za drugim so kvasili svoje soldaške. Mausar, Blattnigg, Lajoš in Neumann so pa nekam tihotni zaostajali, medtem ko je skušal Schneider slej ko prej obdržati vodilno besedo, pa je prijazno zbadal vse po vrsti. Toda nekateri niso bili več dovtetni za njegove burke. Romunec se je držal sila modro, Rusinec je bil nekam zamišljen, Poljak nekako vzvišen nad njim, Lajoš kar top, Jarem je Schneiderja oponašal, Kompare se smejal na vsa usta, Bošković mu krepko pritegoval, medtem ko mu ni ostajal Popelka nobene dolžan. Vse mu je prerekel: dunajski fijakar, dunajska goflja, praterski klovn. Ta pa onemu: povidl-cmok. Ko sta se do dobra olasala, sta se prijela za rame in pošteno zavriskala.

Dunajska goflja se spravi potem nad Neumanna. Le čemu se drži tako černo? Mar mu ni prav, da jemlje vojna konec? — Ne, ni prav, mu resno odvrne Neumann. Ta konec ne obeta namreč nič dobrega. Vojna mora trajati dalje!

»Je nimaš še dosti?« ga pogleda Schneider.

»Ne, boriti se treba do zadnjega, do končne zmage!« poudari Neumann, močno razburjen. Tudi Lajošu in Blattniggu se iskre oči.

»Kar dajte se. Jaz imam pretepanja dovolj. Je pa že lepše biti izvošček na Dunaju, kakor cigani se po fronti. — No, kaj pa ti misliš, Vaclav?« Dunajčan gleda Čeha.

Popelka si pravkar trga s čepke kokardo. »Glejte, glejte, kanaljo!« se zavzame Schneider. »Prisego je prelomil!«

»Ano,« se zasmije Popelka, pokrije si čepko in salutira: »Maueta, paničkul!«

Korak jim zastane vsem po vrsti. Strme gledajo Čeha. Tri sto zlomkov, svet se podira, sam cesar bo pobegnil! Prvi se zgane Jarem.

»Naj se svet podere ali pa pes obesil!« reče in si tudi strga kokardo s čepke.

»Istina!« Tudi Bošković odpove pokorščino cesarju. Nato se ojunaci še Slavik in z veselim smehom viže prisego po cesti. Ostali se spogledajo, toda nihče več si ne sname čepke.

»No, dunajska goflja, kar prelomi še ti,« ga skuša Jarem.

»Na, na,« otrese Dunajčan, »ich behalt' es zum Andenken.« Nekam dobrodušno se pri tem zasmije.

»Ganz richtig,« mu pritrdijo nekateri ključovalno. Neumann je kar pobledel od jeze, najrajši bi pričel streljati na nesramneže, ki so kar na lepem pljunili na cesarja in mu odpovedali zvestobo. Tudi Lajoš je bil videti užaljen, kar strele so mu švigale iz oči. Na Blattnigga je deloval ta nenavadni dogodek naravnost porazno, drugi so pa ostali po vsem tem več ali manj ravnodušni. Nobena reč jih ni mogla več spraviti iz ravnotežja. Naj se zgodi kar se hoče, bodo pač videli, kaj še vse pride.

Jarem je brcnil v izropan oficirski kovčeg kraj ceste. »Na, Blattnigg, vzemi ga za spomin! Kar na tornister si ga naveži!«

»Ja, dobro bi bilo,« se nasmehne ta nekam pohlevno. Prvič se je spozabil Blattnigg, da je izustil nekaj po slovensko in še to pohlevno, medtem ko je bil doslej vedno osoren, prav kot Neumann.

Lajoš je nekaj izustil Boškoviću in Popelki na kljub. Toda brž ga je zagovorila dunajska goflja: »Kar lepo pohlevno korakaj, Lajoš! Slavik in Bošković ti utegneta ob domačem platu še močno stopiti na rep. Neumann, ti se pa kar zlepa pobotaj s Popelko, zdaj prideš najbrž podenj; ta zlomek ti utegne še navijati kozje molitvice, he-he-he!«

»Niemals!« otrese Neumann togoten in bled. Schneider se mu smeje, drugi ga obstopijo in gledajo. Neumann pa bruha iz sebe kakor kletev, razmetava z grožnjami, tako da se vsa cesta nekam zagozdi s četami in vozovi. Neumann se ne vda, ne, nikoli! Boriti se hoče proti vsem, spopasti se s komer koli. V boj, na nož, monarhija ne sme propasti!

»Cesar je pobegnil, umika se v Švico!« je zavpil v gnečo neki mimo drveči konjenik.

Strmeči obrazi, gneča stoji negibna. Potem se vse hkrati zamaje in nekaj klicev pade navzkriž: začudenje, radost, poraz... Armada na svojem poslednjem pohodu, v razkroju, na umiku, a cesar na begu... Državi se je zlomila poslednja perut...

Neumann je umolknil. Roke so mu omahnile, noge ga komaj še drže. Ta poslednji udarec je bil naravnost porazen zanj in za mnoge, mnoge druge. Nikakega izhoda ne vidijo več, samo brezup in razsulo.

Neumann je zaostal, in tudi Blattnigg je zapustil vojno tovarišijo. Nekaj časa sta se vlekla zadaj, na prvem cestnem križišču pa krenila v severno smer.

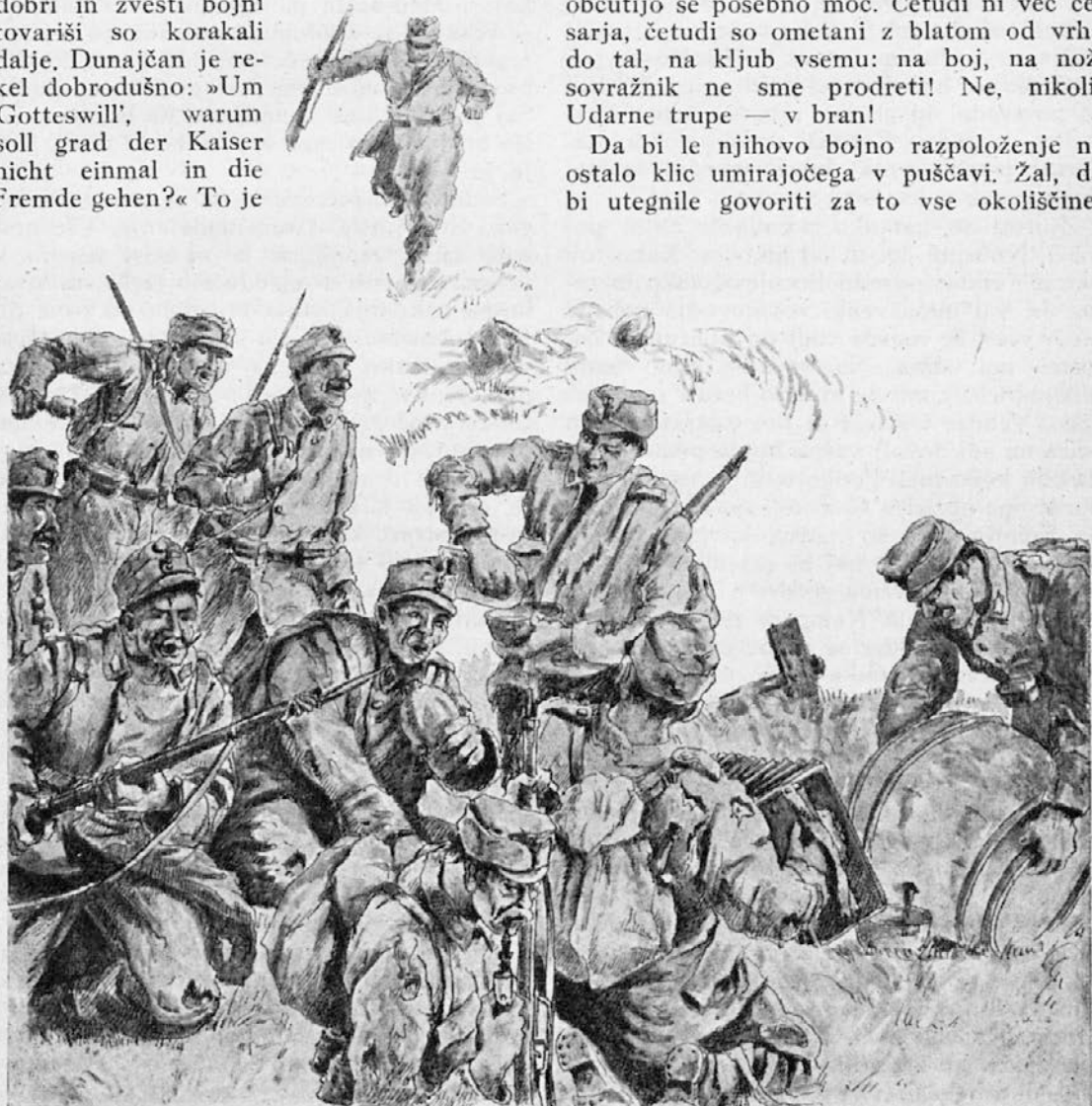
Enajstotica je pa šla svojo pot. Kakor dobri in zvesti bojni tovariši so korakali dalje. Dunajčan je rekel dobrodušno: »Um Gotteswill', warum soll grad der Kaiser nicht einmal in die Fremde gehen?« To je

dobro vplivalo na nekatere, ki so bili nekoliko potrti. Potem je pa Jarem izvlekel iz nahrbtnika harmoniko in kar strumno so jo kresali dalje. Mimo vsega drugega so se pa zamotali končno med neki tren, kjer so izvohali rum. Stoj! Sodec dol — ali pa smrt! — No, Popelka je prijazen poprijel, Jarem pridvignil — in sodec se je strkljal v cestni jarek.

Na korajžo, arduš! Čutare ven! Sovražnik ne sme prodreti!

In res, krepko so se podprli bojni tovariši od udarne trupe. Na mah in čudovito jih je prešinil borbeni duh — in šli so viharji in nevarni po raztriti cesti naprej. Še imajo bombe za pasom, a v polnih čutarah občutijo še posebno moč. Četudi ni več cesarja, četudi so ometani z blatom od vrha do tal, na kljub vsemu: na boj, na nož, sovražnik ne sme prodreti! Ne, nikoli! Udarne trupe — v bran!

Da bi le njihovo bojno razpoloženje ne ostalo klic umirajočega v puščavi. Žal, da bi utegnile govoriti za to vse okoliščine;

saj ni vendar nikjer videti znaka udarnosti ali obrambe. Nepregledne kolone vojaštva, ki se vale po cestah, so videti kakor pijane; niso kaj posebno žalostne, nasprotno, oduševljene so in soglasne v odpovedi za nadaljnji boj. Enajstorica udarnikov si torej po vsem tem ne more obetati kakih posebnih izgledov. Toda mimo vsega tega stopajo fantje s pogumnim usmevom proti starim soškim bojnim linijam, prešinjeni z novim prebojnim duhom.

Pod noč so dospeli do Oslavja. Brez odloga so se vzpeli v bojne jarke in se začudili: vse prazno, nobenih čet nikjer. Razgledali so se malo po tem razdejanju in bili kar žalostni. Oslavje, Oslavje! Mrtva zemlja, zares umrla pod strašnim bičem bojne vihre. Nikoli več ne ozeleni, kako bi še kdaj rodila! Oslavje — hladen mrtvec... Fantje so pomišljali: naj hrib kar pri priči zasedejo? Bili so pa trudni in gladni, zato so odložili zasedbo do jutra. Poiskali so si udobno kaverbo, použili nekaj konzerv, nato še požirek ruma, nakar so se zieknili spat.

Zjutraj so natanko preudarili bojni položaj. Nobenih čet ni od nikoder. Kako to? Saj je vendar odredil Borojevič tako in tako. Ja, kaj nima veliki vojskovodja nobene moči več? Je morda tudi on pobegnil? Žalostna mu istina. Nu, tovariši kljub temu niso odnehali, oni ne marajo bežati za vsako ceno. Vendar Oslavje se jim v stratezičnem oziru ne zdi dovolj važna bojna postojanka, zasedli bodo rajši Podgoro, ki je vsaj glavna obrambna pozicija Gorice. Lajoš pa sili celo na Sabotin, tam so močne kaverne, pravi Bošković predlaga, naj bi zasedli Sveti Gabriel, tja si sovražnik gotovo ne bo več upal, tam so trde skale. Kompare tišči naravnost v Gorico, Schneider se pa ne more odločiti, na vse strani ga mika.

»Kako misliš ti, Vaclav?« ga vpraša Jarem.

»Nevím, nevím,« skomigne nekam nerazpoložen.

Končno se zedinijo na predlog Jarma, da gredo na Podgoro. Šli so torej ter si postojanko natanko ogledali. Ko so jo pa mislili že zasesti, jih pa premoti tovariš Kompare, rekoč, da je prav za prav ključ vse soške fronte Dobrdojska višina. Njo naj zasedejo, ako hočejo, da bo imela obramba kak smisel. Sicer so pa najbrž tudi druge čete že tam. Dobro, slušali so ga in odrinili tja čez. Prodirali so ob Soči, a preden so prišli do štandreža, so zapazili, da je Kompare izginil; odkuril jo je bil v Gorico. Fantom se to

res ni zdelo lepo, najbolj se je jezil Jarem. »Prekleti tržaški fakini nas je potegnil, pa jo ucvril v zapeček!«

Toda zastran tega so prodirali vseeno svojo pot. Na cestah so se križali z umikajočimi se četami, in na rovaš teh je padla marsikaka pikra.

»Tužna vam majka, kakšni ste to vojniki!« se je obregnil Bošković. »Bežite kakor zajci!«

»Ja, preklete babe ste,« je pritegnil Jarem. »Mudi se vam domov v zapeček.«

»Serbus, gema ham, was?« jih je nago-varjal Schneider.

Obstali so slednjič pod Dobrdojsko višino in z žalostjo ugotovili, da manjkajo Lajoš, Mausar in pa Romun. Brez vsakega slovesa so se spotoma izmuznili, pa jo potegnili z drugimi četami. Naj jih koklja brene! Le kam se jim tako preklicano mudi? Saj je stvar itak izgubljena, na bojnem polju in doma, ničesar več ne bodo rešili. Kar je, je.

Sedmorica preostalih se je spenjala na goro Sv. Mihéla. Gora razdejanja. Vse prazno, samo zapuščeni bojni rovi zevajo v nebes. Tovariši si ogledujejo jarke, ta sfracotna nekdanja svoja bivališča od prve do šeste ofenzive. Vse jih še zanima. Zdaj šele uvidijo, kako važnega pomena je bila ta postojanka, in zakaj je na nji izkravelo toliko tisoč življenj. Spuščajo se niže k Sv. Martinu, da se poslovijo od tega kraja bivših svojih strašnih dni. Glej, tu pa tam se je že povrnil kak domačin iz begunstva. Žalosten strmi, kajti bič vojne mu je zdobil domačijo do tal. Nič drugega ni videti kot groblje in pa mračen jesenski dan.

Fantje so odšli dalje po planoti. Še zadnje bojne linije si hočejo ogledati, kajti tudi tu so doživeli svoj težki delež. Časa imajo dovolj, ne mudi se jim nikamor, saj je itak vse končano. Ob vsaki dolinici, koder so šli, so se pomudili in si ogledovali grobove bojnih tovarišev, ki leže tu pozabljeni. Sicer se ne more reči, da bi bili grobovi čisto zapuščeni, ne, še nekam negovani so bili in še celo rože so rasle med njimi. Ja, vse doline in kotanje so bile polne teh lesenih križev, prav kot bi jih nasejala sama božja roka... Vojne je konec, strašna borba je končana, vojska se vali domov, a sedem tovarišev se poslavlja od teh, ki so ostali tu... Vse drugo beži, beži, nihče ne utegne niti za kratek hip obiskati teh, ki ne morejo domov... Domov, tovariši, vojna je končana!

Poslednje bojne postojanke na Krasu: Grmada, Kostanjevica, Fajtov hrib. Smrtno ranjena zemlja, odprte rane, razvaline. Vse še kakor pred letom dni, ko so jih zapustili ob pogonu za sovražnikom. Še enkrat si hočejo ogledati fantje svoja strahotna bivališča, kjer so tičali ob osmi ofenzivi, kjer so blazneli ob deveti, kjer mrlji ob deseti bitki. Zbogom, zemlja strahotnih spominov, a prav zato tembolj ljubljena... Popelka sili na vsak način še nekam k Fajtovemu hribu: tam je bilo zasulo cele zaboje konzerv. Morda bi bilo moč jih odkopati. No, zakaj ne. Fantje so šli in poskušali prodreti v tisto kaverno. Pot je še dolga, a nekaj morajo konec koncev tudi prinesiti domov za spomin, ne le bombe in puško. Posebno se zavzema Schneider, suva s puškinim kopitom v gramoz, da mu kar s čela curlja. On sluti še dolgo rajžo, a na Dunaju je glad.

Ne gre. Konzerve naj vzamejo konec. Jarem vleče tovariše nekam v dolino: na koti 126 pod Fajtovim hribom je bil pred letom nekaj pozabil. Dobro, pogledjmo, so rekli. Pa so si šli ogledat še to pozabljeno koto. Saj je vseeno, kota ta ali ta, pred letom še tako važna in silna, danes nobena nič ne pomeni. Ej, kako je preskakoval in skakal po jarkih tovariš Jarem. Kakor doma okrog poda. Vsak kamen je poznal, vsako luknjo. Kje je zadelo tega, kje je padel oni, kje so bile zasidrane strojnice. No, kaj bi jim pravil, saj je vse minilo. Fantje so metali kamenje na podgane, ki so leno plesale po jarkih. Nazadnje si pa sneli izza pasu bombe — in zatreskalo je po jarkih, da je zemlja grmela. Ko so vse bombe razgnali, so šli. Vojne je bilo konec.

Sicer pa kam naj gredo? Mrak že lega na zemljo, zunaj je hladno in vlažno, a po vaseh vojaštva ko listja in trave. Hajdi v krtino! Spet so si izbirali kaverno. Izvolite, tovariši, vse vam je na razpolago. Želite dolb v živi skali, ali pripravno jazbino, ali veliko na dva vhoda, ali morda posebno udobno, oficirsko? Izvolite, potrudite se do Ozrenja; tu so vam na razpolago posebno lepe in snažne. Škoda, da bi samevale prazne, zunaj po vaseh pa toliko gneče. Kako, na podgane mislite? Brez skrbi, tovariši, teh nikjer ne manjka.

Res so se zamotali nekam k Ozrenju, kjer so si izvolili udoben dolb. Niso imeli sicer kaj prida večerje, razrezali so si konec konjske salame, a dunajska goflja jim jo je slastno zabelila z dovtipi na podgane.

Zarana so odrinili. Krenili so proti Biljam. Ceste, uboge ceste! Noč in dan jih orje in mendra neredna vojska. Tu vihra nekaj konjikov z veliko slovensko zastavo.

»Stojte, kam pa vi?« jih ustavi Jarem.

»Gorico smo zasedli,« odvrne prvi, močno oduševljen.

»Kar z nami, fantje!« pritegne drugi.

»Četam pobiramo orožje in tren,« se pohvali tretji.

»Hm, Gorico ste zasedli?« poprime Jarem.

»Ja, kako pa jo mislite držati? Kje pa je obramba? Na Oslavju je ni, na Kalvariji je tudi nismo videli. Vrata so torej na stečaj odprta.«

Konjikom se je mudilo, odkopitali so proti Gorici, Jarem se je pa jezil dalje ob glasnem pritrdjevanju tovarišev. »Škoda truda, škoda orožja, blaga in provianta! Vse bo pograbil sovražnik! Saj to je naravnost preneumno! Zbirati vojni plen za sovražnika, kdo je še kaj takega videl?«

Dunajčan se ni pa nič razburjal spričo tega. Rekel je, da je prav za prav najbolje, če vse eden dobi. Kajti če si plen delita dva, je že prepir tu in nova vojna. — »Kar molči, Jarem, sleci se do nagega pa lepo oddaj kar imaš! Samo harmoniko si pridrži, ta je lahko tvoja. Pa čutaro tudi pridrži, ta ti bo dajala korajžo. Torej le čutaro in harmoniko, pa boš dobro živel, čeprav boš sicer nag.« — Tako mu je modro svetovala prijazna dunajska srajca.

Vse kar je prav. Če bi bili kje na samem, bi Jarem gofljača namahal, toda tu na cesti ni vredno, ko se vsa drhal tako brezobzirno peha po blatu in vpije. »Kar lepo mirno in složno, tovariši; tudi počasi se daleč pride. Štiri leta se vam ni nikamor mudilo, kakor strahovi ste se vlačili, še najrajši po vseh štirih. Zdam vam je pa kar naenkrat zlomek planil v pete, mudi se vam kakor bi ne vem kje gorelo. Saj nič več ne kurijo, kar počasi, tovariši. Preden zapade sneg, bomo vsi doma.« Tako je venomer čeb-ljal Schneider in zabaval vse tja skoz vipavsko dolino. Že se uveljavlja prehranjevalna akcija, nevarnost stradanja je mimo. Nastopajo narodne straže, ki delijo popotnim četam prehrano, a hkrati jih pohlevno pozivajo, ali ne bi hoteli morda odložiti orožje in izpreči tren. Čemu jim bo ta navlaka, saj jih samo ovira na maršu. Tu imajo torej lepo priložnost, da se iznebijo teh križev in težav. — No, zakaj ne. Ali je vojne res konec? — Seveda je konec. Na Du-

naju je revolucija, Ljubljano so zasedli Angleži, a tu je že nova jugoslovanska država. — Tako, je torej konec. Čete so se vdajale, polagale orožje. Domače ljudstvo je kar plesalo od navdušenja in nepopisne sreče. Nova država, svoboda, večno veselje!

Jarmu in tovarišem pa seveda ni bilo treba odlagati orožja, ampak so korakali kakor zmagovalci skozi navdušene vasi in trge. Še celo Schneider je bil oduševljen spricho samega navdušenja, Popelka je kar cepetal, Slaviku so se iskriale oči, tovariš Košicki je v mislih na vstajajočo poljsko zemljo bolj in bolj dvigal glavo, tovariš Višenski je pa stopal tihoten pa mislil na zbičano svojo rusinsko zemljo. Jarem je bil nemiren, skoro nataktnjen. Venomer so mu uhajale misli nazaj na prazne soške postojanke in na stežaj odprta vrata...

Slepi konji, blato, vojni plen, cele grmade plena — in zopet slepi konji, kamor se oko ozre... Povsod diši po golažu, pečenju in razlitem rumu. — Živela svoboda — pa vrata na stežaj!

Izvolite položiti orožje, bojni tovariši! Mladi fantini odjemljejo orožje možem, prekaljenim v ognju in bojnem viharju. Da, to je tragika armade, ki je veljala do včeraj za nepremagljivo. Sam Schneider postaja nekam tihoten. Cesar pobegnil — kako naj živi Dunaj brez cesarja? Zdaj pa še revolucija, pravijo, in pa seveda glad. Brr!

Blato, pehanje, blato!

K sreči se zamotajo tovariši prožno med tren, kjer se pošteno podprejo pa čutare zopet napolnijo. — »No, Jarem, pa jo spet malo nategni!«

O, zakaj ne. Jarem je poprijel harmoniko pa jo raztegnil skozi Postojno. Tam je bila zbrana množica ljudi, ki je pravkar vrgla s pročelja neke velike hiše dvoglavega orla. Polomljeni ima obe krili. — »Proč z Avstrijo!« — Schneider pohleven koraka za harmoniko pa pomišlja: »No, če že Avstrijo poženete k vragu, vsaj Dunaj nam pustite! Kranjcu harmoniko pa zvrhano čutaro, kakor se spodobi, obubožanemu Dunajčanu pa kranjskih klobas! Dobri Kranjci, na to ne pozabite!«

Jarem je raztezal harmoniko kar naprej, dokler ni srečno pripeljal tovarišev v Zatiško vas, tja do svojega doma. Kakor bi jih pripeljal pod rodni krov. Zatiška vas v notranjskih hribih res ne pomeni mnogo v svetu, ali v vojni je bila sprejela čudo sveta. Maršbataljoni so se vrstili, fantje odhajali

pa prihajali drugi, naužili se pokojnega zatišja, v dišečem senu se spočili.

»Matil!«

»Janez!« Srečna je padla mati sinu okrog vratu in vesele so mu stisnile roko sestre.

»Ja, vojna je končana, Bog bodi zahvaljen!«

»No, bomo šele videli,« skomigne sin.

»Pozdravljeni, Jarmova mati! Živio, Tonca! Nazdar, Marjetka!« Veseli so se pozdravljali, kakor dobri znanci. Potem je pa kmalu zadišalo pečenje. Vse, kar še premore hiša, samo da je vojna končana in so se fantje vrnili.

»Sviraj, Janez, sunce ti žarko!« vpije Bošković pa se zasuka s Tonco po hiši. Popelka se oprime Marjetke. Kaj zato, če so ometani z blatom in trudni od neskončnih naporov in maršev. Vojna je končana, svoboda je tu, nove države nastajajo. Vsa Zatiška vas raja. Harmonike pojo, fantje vriskajo, dekletom žare lica. Ta brhka zatiška dekleta, med vojno dozorele kot zrela pšenica, pa so končno pričakale fantov. Pušeljce fantom in možem, četudi blatnim in umazanim, vse njim, ki so se vrnili. Tudi noč naokoli, saj ni škoda noči ob tem velikem času.

Zjutraj so se Jarmovi tovariši odpravljali — in Jarmove so jim pripravile popotne: naj vzamejo, za dobro in zvesto tovarišijo Janezu. Dunajčanu povrh še klobas, ker je na Dunaju lakota. Do solz je bil ginjen Schneider.

Jarem jih je spremljal. Vodil jih je po bližnjici skozi gozd na Borovnico. Ko so prišli v Ljubljano, se niso mogli načuditi, kaj se pravi končati vojno. Zaledje zapopade to stvar vse drugače kot fronta. Tu je vse praznično razpoloženo, vse vžgano in brezmejno navdušeno. Kar čez noč je nastala nova država, nov svet, nastopil je nov čas. Bojne tovariše je kar potegnilo v vrtinec radostnih množic — in končno so skoro utrujeni zavili k »Figovcu«. Tu je curljalo od miz; kaj ne bi. Vse križem je trkalo, pilo. »Eks, arduš! Kaj takega še nikoli: vojne konec, Avstrije konec, hlapčevanja konec! Pijte, fantje, tavžent hudičev!«

Tovariši so se zgnetli k mizi, od navdušenja razvneti. Popelka je bil že kar hripav, Slavik pa ves iz sebe. Po vsem tem, kar je videl in doživel te dni, verjame, da ne pride več pod Madžare. Tovariš Košicki govori zviška o veliki poljski državi, ki postane še lahko velesila. Nič noče poslušati tovariša Višenskega, ki sicer dokaj pohlevno razklada

o novi usodi gališke zemlje. Brez dvoma mora pripasti vse do Krakova novi rusinski državi, ki bo gotovo večja od Poljske... Liter za litrom jemlje konec, a tovariši se bolj in bolj razvnamajo ob splošnem brezmejnem navdušenju. Le dunajska srajca ždi nekam utrujena, malo da ne zdrkne pod mizo. Vsekakor je močno delovalo tudi vino.

Nihče se ni prav zavedel, kako naglo je minila noč. Bh, prava reč, ena noč! Saj jih je bilo sto in sto, morda tisoč tam zunaj, ki so se vlekli v ognju in viharju in jim ni bilo konca. — Eks, tovariši!

Zjutraj so se znašli na postaji. — »Izvo-

lite golaž, črno kavo, tovariši?« — »O, sijajno! Golaž, črna kava, po prepiti noči! To jih je dodobra obodril. Potem so se poslovili. Dolgo so si stiskali roke, zvesti tovariši iz neskončnega trpljenja. Malone so imeli solze v očeh...

Jarem je taval nato po mestu kar nekam osamljen. Končno pa ni vedel, kako in kam, v mestnem vrvežu se ni mogel znajti. Ni bil vajen takega prazničnega trušča, ko ljudje samo vpijejo in si napijajo, a nikjer nič ne grmi. Zato je krenil naravnost v kasarno. — »Velika vojna je minila, tovariši, a vrata so odprta na stežaj. Kdo jih bo zaprl?«

Ilustriral Viktor Cotič

LOJZE ZUPANC

Kočevska ob rojstvu Jugoslavije in danes . . .

Brez primesi kakršne koli nazorske opredeljenosti sem se namenil napisati ob državnem jubileju članek o žgoči rani na našem narodnem telesu, o slovenski Kočevski, ter pokazati na napredek oz. nazadovanje kočevskih Slovencev v svobodni državi in dati našemu narodno-obrambnemu problemu na kočevskem jezikovnem otoku pravico do eksistence ter opozoriti slovensko javnost na gospodarski položaj, v katerem žive Slovenci na Kočevskem od prevrata sem.

Vihra svetovne vojne tudi Kočevski ni prizanesla. Že itak zaostreno razmerje med gospodarsko šibkimi Slovenci in kočevskimi Nemci (ki so v času svetovne vojne in prej igrali važno vlogo v ponemčevanju ter na ta način s sistematskim potujčevanjem Slovencev učvrstili kočevski jezikovni otok kot podporni steber za most Berlin-Jadran), se je v letih groze in pomanjkanja razpletlo v višek ter ustvarilo neznosno življenje slehernemu slovenskemu človeku, ki ni hotel zatajiti svojega jezika. Da bi se odpravila nevarnost vsakega najmanjšega odpora proti potujčevanju Slovencev, je avstrijska vojaška uprava storila vse potrebno, da je v letih svetovne vojne

iztrebila iz Kočevske vse tiste, ki so bili preveč zavedni in zvesti slovenski besedi. Najodpornejša postojanka kočevskega slovenstva je bil takrat pač kader rudarjev, zaposlenih v kočevskem premogokopu. Ko pa je z izbruhom svetovne vojne prevzela vodstvo rudniškega obrata vojaška uprava, so tudi rudarji prešli pod vojaško disciplino. Takrat se na Kočevskem ni manjkalo »dobro informiranih« kočevskih Nemcev, ki so izposlovali, da so bili najboljši in najzavednejši slovenski rudarji premeščeni v druge rudnike, veliko število njih pa je bilo poslanih v Leoben. Da bi zamašila vrzel, ki je nastala v rudniku z odhodom slovenskih rudarjev, je avstrijska vojaška uprava poslala v kočevsko rudarsko kolonijo ruske in italijanske ujetnike. Ponemčevanje je tako lahko brez ovire nastopilo svojo zmagovito pot...

Življenje vojnih ujetnikov, ki so bili pomešani med profesionalne slovenske rudarje in zaposleni zlasti na dnevnem kopu kočevskega rudnika, je bilo zvečine podobno tistemu pasjemu življenju, ki so ga v senci avstrijskih bajonetov živeli ujetniki po vseh krajih rajne Avstrije. V obupnih razmerah so živeli zlasti ruski ujetniki. Kot

Kočevje z dekanjsko cerkvijo.
V ozadju levo od cerkve sta tekstilni tovarni,
popolnoma v ozadju premogokop z rudarsko kolonijo

(Foto Dornig, Kočevje)

Slovane jih je avstrijska soldateska besno sovražila in s svojimi krivičnimi odredbami celo v ujetništvu ustvarjala razliko med njimi in italijanskimi ujetniki. Dočim so prejeli Italijani boljšo obleko in so se zlasti ob nedeljah smeli prosto gibati po rudarski koloniji, so bili Rusi nenehno strogo zastraženi. Hrana, ki so jo dobivali, je bila nezadostna in neužitna: črvido zelje in smrdljive polenovke. Dan na dan. Na svojih izprehodih po okolici so nezastraženi Italijani včasih le dobili pri kakšnem kmetu kaj drugega za pod zob, Rusi pa so od nezdrave in enolične hrane kmalu zboleli. Šele ko je pričel med njimi divjati skorbut, so jim izmenjali hrano.

V podobnih okoliščinah so živeli kajpa tudi slovenski rudarji. Samski so dobivali hrano iz rudniške kuhinje: dan na dan črvido zelje in četrt kilograma kruha. Kolikšna je bila pri takšni hrani njih delazmožnost, ni treba še posebej poudarjati.

Edina uteha v tistih žalostnih dneh je bil za slovenske rudarje določeni rudniški zdravnik dr. Böhm. Še danes se ga marsikdo s hvaležnostjo in toplimi čustvi v srcu spominja. Kadar koli se je do onemoglosti zgarani rudar prijavil za bolezenski dopust, ga je dr. Böhm potolažil: »Ne, dragi moj, prav čisto nič niste bolni, le sestradani ste, sestradani. Dam vam 14 dni dopusta. Odpočijte se doma. In če imate kaj poznanstva pri kakšnem kmetu v okolici, pojdite k njemu in recite, naj vam krompirja in fižola dá.« — In že ko se je možak obrnil, je dobričina sam pri sebi zamrmral: »Prekleta vojna. Prekleta zelje, črvido...«

Toda tudi črvidega zelja ni bilo zmerom dovolj. Od lakote so rudarji čisto sredi dela počepali po tleh. Nič čudnega, če so se v takšnih obupnih razmerah slovenski rudarji naravnost otročje razveselili konca vojne in z navdušenjem v srcih pozdravljali zedinjenje Jugoslovanov. Zlom Avstrije jih je navdal z neugnanim vese-

ljem, da so pustili vse v nemar in se celih 14 dni brezglavo radovali ustanovitve svobodne Jugoslavije ter s solzami veselja v očeh brezciljno tavalili okoli. Italijani in Rusi so se povrnili nazaj v svojo domovino, v Kočevje pa so spet prišli pregnanci, ki so na silo preživeli vojna leta v Leobnu. Šele ko se je veselje malo poleglo in so pričeli v novih, urejenih razmerah znova z delom v rudniku, se je pokazalo, kaj je slovenskim rudarjem pomenil kočevski rudnik kot zatočišče dela in vir zaslužka. Naenkrat je bilo prijavljenih okoli 900 kvalificiranih slovenskih rudarjev. V letu 1922., v času najživahnejše konjunktore, pa je število rudarjev v kočevskem rudniku naraslo na 2000.

Prvi praznik zedinjenja so slov. rudarji v Kočevju proslavili nad vse slavnostno. Imena rudarjev: Pajman, Novak, Železnikar, Kinkopf, Primožič in Zupančič žive še danes v spominu vseh tistih, ki so se bili takrat na njih poziv udeležili slavnostnega obhoda po kočevskem mestu. V koloniji so se zbrali vsi zavedni slovenski rudarji in se s praporom sv. Barbare in s slov. zastavo na čelu napotili v mesto. Kočevski Nemci so se umaknili pred to močjo in se pozapri v svoje hiše. Le redke so bile tisti dan trgovine v Kočevju, ki niso imele zavešenih svojih izložb, maloštevilni so bili tisti meščani, ki so se prikazali na pragih svojih hiš in od tamkaj ali skozi okna pozdravljali ukajočo množico rudarjev, ki je s slovensko pesmijo in veselimi vzkliki na ustnicah dajala duška svojemu veselju in pozdravljala zedinjenje Jugoslovanov. Preden je ta dolga vrsta zgaranih težakov odšla v mesto, jo je zavedni delavski zaupnik in rudar Zupančič povedel na travnik pri dnevnem koku ter jo nagovoril z navdušenimi besedami, poveljujoč žrtve, ki so padle v boju za svetel in ponosen dom, za Jugoslavijo. Disciplinirana množica rudarjev je po končanem Zupančičevem govoru nastopila svojo zmagovito pot po nemškem Kočevju.

Edini meščan kočevskega mesta, ki se je s slovenskimi rudarji vred od srca veselil prvega praznika zedinjenja, je bil takratni kočevski veletrgovec in industrijec g. Anton Kajfež. Bil je prvi, ki je v nemškem Kočevju na ta dan razobesil državno zastavo v proslavitev vstajenja nove, svobodne države. In ko so se po končanem obhodu po mestu rudarji ustavili pred njegovo hišo, vzklikajoč Jugoslaviji, je Kajfež vele zaviliti na dvorišče iz svoje kleti največji sod vina ter pozval slovenske rudarje: »Fantje, veselite se današnjega dne! Kdor je Slovenec in kdor se od srca veseli vstajenja naše mlade države, semkaj naj pride in pije na njeno zdravje in za njeno srečno bodočnost!« — — — In šest ljudi je ure in ure točilo iz šestih pip v sodu vina vriskajoči množici slovenskih rudarjev.

Kaj je pomenil slovenski industrijec Kajfež za takratno Kočevje in kočevskim Slovincem, to se more pravilno presoditi šele danes, ko so

se razmere za slovenskega človeka in delavca na Kočevskem z odhodom g. Kajfeža iz Kočevja poslabšale. On je bil tisti, ki je prvi začutil potrebo, da se privabi na Kočevsko čim več delavnih slovenskih ljudi in se jih zaposli in se prav vsem slov. družinam nudi eksistenčni minimum za življenje. Kajfež se je le predobro zavedal, da se bo slovenski človek lahko usidral na negostoljubnih kočevskih tleh samo takrat, če se bo zaleteno narodnostno vprašanje na kočevskem jezikovnem otoku pričelo reševati s pomočjo pametnih gospodarskih ukrepov. Bil je dalekoviden gospodarstvenik in je — ne brez vzroka! — predpostavljaj gospodarsko vprašanje vsem drugim, ki so ali še danes zanimajo slovensko javnost pri reševanju naših kočevskih Slovencev pred potujčevanjem. Kajfežova parna žaga in lesna industrija je v prvih povojnih letih zaposlovala na stotine in stotine slovenskih delavcev! Da bi še povečal dotok Slovencev na Kočevsko, je kupil od kneza Auersperga staro graščinsko kaščo ter dotlej zapuščeno stavbo preuredil v tekstilno tovarno, v kateri so množice iz pasivnih pokrajin Slovenije priseljenega delavstva našle dela in kruha. Da bi slovenskemu kolonu na Kočevskem olajšal gospodarsko stanje, je ustanovil v mestu Kočevju merkantilno banko, v sosednji Ribnici pa, ki je po njegovi zaslugi takisto zacvetela v lesni industriji, je odprl podružnico te banke. Z njegovimi pametnimi gospodarskimi ukrepi je bilo delavstvo zadovoljno in ga je ljubilo kakor svojega očeta. In po pravici je bilo delavstvo lahko zadovoljno, saj je Kajfež skrbel, da je bilo vsakemu od njegovih delavcev odmerjena plača, s katero se je za silo preživljal. Ta konjunktura Kajfežovih podjetij je bila predvsem vzrok, da je Kočevska zmerom bolj vabila slovenske naseljence, ki so našli v Kočevju dela, v okoliških vaseh pa so si pričeli postavljati male bajte. Zemlje takrat niso kupovali, čakali so, kdaj se bodo izpolnile obljube raznih političnih špekulantov, ki so na Kočevsko prihajali loviti glasove ob volitvah, in kdaj se bo načelo vprašanje agrarne

Tipična kočevska vas. Strehe koč so pokrite s škodlami. V ospredju Slovenska vas. V ozadju Stara cerkev pri Kočevju

(Foto V. Kramarič, Ljubljana)

reformne. Agrarna reforma ni bila izvedena tako, kakor so ti sproletarizirani slovenski naseljenci na Kočevskem pričakovali, nastopili so pozneje z gospodarskim zastojem slabi časi in tako je večina slovenskih kmetov in delavcev na Kočevskem brez svoje zemlje — — —

Do leta 1922. je delo v kočevskem rudniku narasčalo. Po nesrečni splošni stavki železničarjev v letu 1922., kateri so se solidarno pridružili tudi kočevski rudarji do zadnjega moža, pa je zaradi neumljivih razlogov pričela kapaciteta kočevskega premogokopa nazadovati. Mnogi slovenski rudarji so se pričeli z omejitvijo rudniškega obratovanja v Kočevju izseljevati v Nemčijo, Francijo, mnoge je celo zaneslo v rudnike daljne Sovjetske Rusije, od koder se danes razočarani, telesno zlomljeni vračajo v domovino, ki jim ne more dati kruha. Brezposelnost je vedno večja. Če omenim, da je od 2000 v letu 1922. zaposlenih rudarjev v koč. rudniku padlo število na 60, kolikor jih je še danes udinjanih v službi »črnega diamanta«, pa še to v izmeničnem obratovanju, potem imamo jasno sliko strašnega nazadovanja dela v tistem kočevskem obratu, ki je zaposloval najvišje število slovenskih delavcev. Po odhodu industrijca Kajfeža iz Kočevja pa je tudi kočevska tekstilna tovarna prešla v druge roke. Za kočevske Slovence so napočili dnevi brezposelnosti, pomanjkanja, stradeža in še nešteto drugega gorja, ki je v današnjih obupnih dneh često vzrok, da se v naših ljudeh ubija čut zavednosti in odgovornosti pred narodom, kateremu pripadajo zapuščeni kočevski Slovenci, pa ni potemtakem prav nič čudnega, če radi ali neradi tonejo v blato sistematskega potujčevanja.

Prav v teh trdovratnih poizkusih potujčevanja naših gospodarsko oslabiljenih ljudi vidim nevarnost, ki preti slovenski Kočevski. Zaradi tega kočevskega problema ne bodo nikoli rešile nikake akcije, ki so dandanes le še količkaj v zvezi z vprašanji, odmaknjenimi od resničnih potreb sproletariziranih kočevskih slovenskih kolonov,

Kočevjarji v „svoji“ narodni noši, ki so jo povzeli od sosednjih Belokrajincev

(Foto Dornig, Kočevje)

ampak samo tista pametna politika načrtnega gospodarstva, ki bo naše ljudi zaposlila vsaj v obratih, pri katerih imajo odločilno besedo slovenski gospodarski krogi. Le takšni ukrepi bodo zajezili val, ki grozi odtrgati naše kočevske rojake od slovenskega naroda. Niti razna slavnostna zborovanja, ki se vrše v Kočevju s pomočjo voditeljev in množic, ki prihajajo na takšne »ljudske tabore« iz drugih pokrajin, pa so takšna zborovanja polna samih lepih besed, obljub in spremljana z rodoljubnimi pesmimi — niti vabila, naj naši ljudje iz kočevskega zaledja pogosto prihajajo v posete med kočevske Slovence, ne bodo izboljšali težkega gospodarskega položaja, v katerem se danes nahaja slovenski človek na Kočevskem. Vse to so le uspehi, ki imajo enodnevno vrednost. Ako prihajajo študentje iz rajha med kočevske Nemce in jim govore vzpodbudno o prilikah v rajhu, da potlej kočevsko glasilo sentimentalno toži v svojih vrsticah: »Du hoscht lei oin Hoimot!« ... in vzgaja na ta način svoje rojake v »lojalne Jugoslovane«, se mi ne moremo držati teh navad. Kočevjarji se lahko navdušujejo z raznimi vzkliki in gestikulacijami rok, ko imajo zemlje odveč! Le pojdite peš iz Dolenje vasi proti Stari cerkvi. Severno od Jasnice, kjer je posest naših marljivih slovenskih ljudi — Dolenjcev, je zemlja izrabljena do poslednje krpe in zasejana s kulturami, na južni strani tega mejnega hribočka med slovensko in kočevsko zemljo, kjer so posestniki obsežnih zemljišč kočevski Nemci — to delamržno, krošnjarsko ljudstvo — pa raste na najlepših parcelah rodne zemlje ob državni cesti Ljubljana—Sušak zgolj — trava. Našemu človeku pa se zaman cede sline po vsaki krpi zemlje. In če hoče dobiti od Kočevjarja v najem njivo, jo bo dobil le tedaj, če ne bo »agresiven Kroiner« ... Upravičeno torej vzklika bibliotekar in poznavalec kočevskih problemov dr. Joža Rus v svojih številnih člankih, ki so apel na slovenske gospodarske kroge, pa žal še vedno »glas vpijočega v puščavi«, ko pravi:

»Kočevjarji imajo toliko zemlje, da jo zapuščajo in se raje s krošnjo podajo v svet za lažjim zaslužkom, kočevski Slovenci pa so zemlje lačni, pa jim je ne damo...!«

In če omenim še, da bogati kočevski posestniki pošiljajo raje svoje sinove v tovarne, kakor na njivo, potem boste to »kočevsko gospodarsko politiko« razumeli le tedaj, če vam povem, da kočevski Nemci niso razredno zavedni delavci, pa jih zato tovarnarji radi vzamejo v delo. Takšni, kakršni so, delajo za vsako plačo ter izpodrivajo iz tovarn naše ljudi, ki se bore za kolektivne pogodbe in znosno plačo, da bodo lahko preživljali svoje družine vsaj z zaslužkom, ko že nimajo svoje zemlje. Naši brezposelni ljudje so prisiljeni garati na njivah kočevskih Nemcev in se jim za plačo 7 din dnevnega zaslužka udinjati v dneh košnje. Če dela kočevski Nемец v senci tovarn za 20 din ali še manj dnevnega zaslužka,

je s to plačo še zmerom zadovoljen, saj mu še vedno ostane 13 din na dan, poleg tega pa mu ni treba garati na vročem soncu in se izpostavljati dežju in raznim vremenskim neprilikam. To delo odmeri to »gospodsko ljudstvo« raje zaničevanjem »Kroinerjem«, ki so prisiljeni prijeti za vsako delo, če nočejo od gladu poginiti. — — —

Takšna je približna slika slovenske Kočevske danes, po 20 letih naše svobodne države. Ko sem si letos vročega junijskega dne šel ogledat gradnjo banovinske ceste na odseku Stara cerkev—Gorenje, kjer so bili pri delu zaposleni slovenski delavci, sem med njimi srečal mlado, zgarano žensko, mater štirih otrok, ki je s težkim betom drobila skale v gramoz za posipanje ceste.

»Oho, tudi vi tukaj, Neža?« sem jo pozdravil.

»Tudi,« je zašepetala vsa upehana in si z rakskavo dlanjo obrisala znoj s prepadenega obraza.

»Saj ste komaj krstili!« sem se začudil.

»Štiri tedne je že od tega,« se je trudno nasmejala, »vem, vsaj šest tednov ženska ni za težko delo, ampak kaj sem pa hotela. Vesela sem lahko, da so me vzeli. Dvajset dinarjev bom le zaslužila na dan, da bom otrokom lahko skuhala prežganko ali koruznih žgancev.«

Pokašljevala je med govorjenjem in na obrazu, v katerem nisem zasledil niti kapljice krvi, se ji je za trenutek prikazal nasmeh, ker je opazila, da jo gledam pri nečloveškem težačenju s sočutjem v očeh...

Ponavljam: Kočevska je živa rana na našem narodnem telesu in slovensko delaželjno ljudstvo na Kočevskem, obdano od kočevskih Nemcev, živi v obupnih razmerah. Brezposelnost in lakota divjata med temi ljudmi, da se lahko po pravici čudimo, da niso že davno vsi ti od nas in naših politikov pozabljeni rojaki utonili v nemštvo. Le kako, da so sploh še dovzetni za vzpodbudne besede slovenskih učiteljev, ki delujejo med njimi v težavnih razmerah, zasledovani z dnevnimi političnimi vprašanji? Duhovščina je itak samo nemška, slovensko ljudstvo se leta in leta bori, da si v tem ali onem kraju izvojuje enkrat na mesec — slovensko mašo.

Naj bi se vsaj za dvajsetletni jubilej naše samostojne in svobodne države zganili slovenski gospodarstveniki in politiki; naj bi po težkih prizkušnjah na Kočevskem prenehali z dnevno politiko in povežali naše ljudi v eno strnjeno vrsto, ki bo lahko kljubovala vsem oviram; naj bi se agrarna reforma čimprej izvedla v korist slovenskih ljudi na Kočevskem... to so želje kočevskih Slovencev, ki še niso izgubili vere v pravico, ki se veselo 20 letnega jubileja naše mlade države in se zavedajo globokega pomena besed, ki jih je slovanskemu rodu zapel France Prešeren, ko je v uvod pesnitve »Krst pri Savici« napisal zlato misel:

»Narvèč svetá otrókam sliši Sláve!« — — —

Naš nepozabni, prezaslužni sodelavec in knjižni referent

profesor dr. Ivan Cih,

slovenski pisatelj, požrtvovalni borec za svobodo in srečo Jugoslavije

9. XII. 1881. — 18. V. 1938.

Slike iz življenja dr. Ivana Laha

Kot gimnazijec z mamo, sestro Micko in bratom Miho (1903.)

Veseli dan s sotrpini v internacijskem taborišču v Mittergrabnu (1915.)

Urednik „Jutra“ in „Dneva“ — ujetnik avstrijske justice (1916.)

Politično osumljeni infanterist straži dunajske barake (1916.)

Po doktoratu v Pragi, ko se je odpravljajal po slovanskem svetu (1910.)

Velika noč 1918. v bolnici na praških Vinogradih

Pisatelj z ženo in sinčkom Andrijanom (1937.)

Na šolskem izletu z licejkami (1922.)

Dr. Lah poslednje dni svojega delovnega življenja (1938.)

— pisateljja in nacionalnega borca

Pisateljjeva rojstna hiša
v Trnovem pri Ilirski Bistrici

Vas Šmarje na Dolenjskem,
kjer je Ivan Lah preživel svoja mlada leta

Vidovdanska „mušketerska“ družba pred dr. Lahovo
hišico v Šmarju (1933.)

Hiša v Društveni ulici št. 8 v Mostah,
kjer je pisatelj umrl

Dr. I. Lahova posmrtna maska,
ki jo je posnel prof. Sever

Pisatelj „Upornikov“, „Brambov-
cev“, „Vaške kronike“, „Angelina
Hidarja“, „Sigmovega mašče-
vanja“, „Doreta“, „Pepeluha“,
„Noči na Hmeljniku“, „Knjige
spominov“, „Vodnikov in prero-
kov“, „V borbi za Jugoslavijo“,
nešteti novel in zgodb pa član-
kov o našem slovstvu, šolstvu
ter politiki in o kulturnem živ-
ljenju Čehoslovakov in Rusov —
na mrtvaškem odru

Pogreb zaslužnega književnika in
narodnega prosvetitelja

Dr. Ivan Lah

v »Vodnikovi družbi«

Od ustanovnega občnega zbora (13. februarja 1926.), ki je na njegov predlog izbral naši ljudski knjižni matici za patrona pesnika in prosvetitelja Valentina Vodnika, pa prav do zadnjih dni svojega delavnega in borbenega življenja je bil prerano umrli dr. Ivan Lah najvidnejši in najdragocenejši odbornik Vodnikove družbe. Vse, kar smo enajst let v častno visokih nakladah poklanjali slovenskemu narodu, je šlo skozi bistroumno presojo tega sijajnega sodnika, ki je vedno znal pogoditi, kakšen knjižni dar si želi ljudstvo, in je vselej iz svojih bogatih izkušenj vedel razbrati, kod teče usodna meja med težko dostopno »visoko literaturo« in med slovstveno tudi pomembnimi deli, ki pa bodo odjeknila v širokem krogu našega čitateljstva in tako trajno zaznamovala pot in potrdila pomen naše družbe.

Dr. Ivan Lah je bil izredno ploden kot pisatelj, zgledno vesten kot profesor in prizadevno marljiv kot odbornik ali sotrudnik. Bil je eden tistih redkih književnih referentov in urednikov, ki hitro opravijo svoj sodnijski posel, takoj navežejo stike s sodelavci in radi obširneje odgovarjajo na njih sporočila. Tudi je le redko popolnoma zavrgel kakšno vposlano delo, vedno je — zlasti pri mlajših pisateljih — skušal najti v njem kaj dobrega, pozitivnega, kar sta potem z avtorjem v dolgih pismenih pomenkih rešila, predelala, razširila in že kje spravila pod streho.

V naši družbi pa se pokojni književnik ni udejstvoval samo kot presojevalec in organizator, ampak je za svojo drago »Vodnikovo«, kateri je posvetil toliko spodbudnih sil, napisal tudi več

knjig, ki so med našimi člani dosegle ugleden uspeh. Leta 1927. nam je izročil svoje znane »Vodnike in preroke«, orise naših največjih mož, katerih »misli in dela se svetijo skozi desetletja in stoletja v našo sedanost in nam določajo življenjsko pot«. Naslednji dve leti je izdala »Vodnikova družba« njegovi pomembni knjigi »V borbi za Jugoslavijo«, posvečeni ob državni desetletnici svetlemu spominu borcev za osvobojenje in zedinjenje in dr. Gregorju Žerjavu, voditelju in bojevniku za zmago jugoslovenske misli. Med knjigami za leto 1931. pa smo objavili njegovo poslednjo povest »Sigmovo maščevanje«, ki se godi za Zrinjskih na Dolenjskem in riše borbo mladega idealizma proti zakoreninjenemu hlapčevstvu.

Naš nepozabni književni referent pa je bil ves čas tudi najzvestejši sotrudnik Vodnikovih pratik, v katerih je objavil sledeče zanimive članke: Vodnik — naš vodnik. Nekaj spominov iz preteklosti (1927.), Od Vodnika do danes. Ob 130 letnici Ljubljanskih novic (1928.), Gospod Balant (1929.), Napoleon in Vodnik. Ob 120 letnici Ilirije oživljene (1930.), Dr. Gregor Žerjav (1930.), Osman Pasvan-Oglu (1931.), Levstik in Vodnik. Ob stoletnici (1932.), »Zadovoljni Kranjec« nekdanj in sedaj (1933.), Vodnikovo slovenstvo in jugoslovanstvo (1934.), Gost od vzhoda. Odlomek iz romana »Andrijan Boršič« (1935.), Ob desetletnici (1936.), Ob stoletnici dr. Janeza Mencingerja (1938.).

Svetlo ime dr. Ivana Laha je s trajnimi črkami zapisano tudi v zgodovini slovenske ljudske knjige.

Ivan Albreht: ZENIN Boštjan

Kolebov Boštjan je hitel na postajo. Kaj pa mislite, taka pot, kakor jo je ta dan imel Boštjan, pasja noga, to ni, da bi samo šel ali letel! Z vetrom bi lahko dirjal za stavo, pa bi še bilo prepočasi! Zlodja, saj mu je Liza pisala, da si je zdaj premislila in naj kar pride v Ljubljano, da se koj domenita.

Hm, Bohonova Liza, deklica kakor maslena štruca, zgovorna in živa in brhka, polno hudičkov ji pleše v očeh, tako zna pogledati, kadar hoče in kogar hoče, ta Liza, ki se je Boštjan že tri dolga leta brezupno pehal za njo, mu zdaj na lepem piše, da si je premislila. Lesen bi lahko bil in še prežagan, pa bi moral oživeti in se dvigniti na pot! Boštjan pa, nak, Kolebov Boštjan nikakor ni lesen, ampak je fant vroče krvi. Samo takrat je malo zamudil, ko je Bog lepoto delil, pa ima zato desno oko malo spakdrano, hrbet nekoliko kamelji in še leva noga je v rasti prehitela desno ter je zdaj dobri dve coli predolga. Samo takrat je bil med zadnjimi in je prišel, ko je že vsega dobrega zmanjkovalo, pa ga je zadela taka kazen, da je bil že bog ve kolikokrat sam nase jezen, drugače je pa čvrst kakor hudo-urnik. Kakšen je pri delu, ne utegnem pravi- ti, glede jedi pa gre o njem glas, da opoldne prime prej za žlico, preden cerkovnik za vrv, ko začne zvoniti. Tudi Kopinka, kjer služi Boštjan za malega hlapca, ga glede tega pohvali in vsakomur rada pove:

»Čeprav je majhen, sne za tri.«

Tako, pravim, ga je prva šola temeljito izučila in ve, kdaj se je treba pognati. Tudi po dekletih se je začel zgodaj ozirati, pa mu je tista edina zamuda hodila v napoto in so mlade bežale pred njim kakor otroci pred cigani. Nak, ugnati se pa le ni dal! Ko mu je šlo že na trideset in se ni mogel še nikjer nič pohvaliti, se je jel sliniti za Bohonovo Lizo.

»Bog pomagaj« — so se smejali ljudje,

»temu je menda še tisto malo pameti, kar je je nemara kdaj imel, zlezlo v grbo —«

Liza je res bila samo kočarska hči, a je takrat že služila v Ljubljani in se je nosila kakor gospa, kadar je prišla kaj pogledat domov. Fantje so trdili, da je nasukana za devet drugih, cel vražič, sicer morda malo premajhna in preveč okrogla, zato pa tem bolj iskra in neugnana.

Ko se je Boštjan nekoč zaradi nekega pretepa dalj časa pokoril v Ljubljani, je tudi Lizi malo spodrsnilo. Vse je govorilo, da bo kmalu zibala, vendar ni bilo nič. Kar na lepem je bila spet Liza kakor prej, samo ženske so vedele povedati, da na obrazu ne more skriti, kako je bilo z njo. Radi teh govoric jo je celo gosposka nekaj cefrala in so orožniki poizvedovali na vse plati, tudi na sodnijo je morala, vendar se je izmazala. Nekaj časa je nato mirovala, kakor hitro pa so se govorice polegale, je Liza spet oživel. Poleti je prišla za štirinajst dni domov in je prejemale po toliko pisem in kart dan za dnem, da sta že poštarica in pismo- noša skoraj obupala.

»Leto in dan vsej vasi ne znosim toliko popisane papirja skupaj, kolikor sem ga temu dekletu samo v dveh tednih,« se je olajšano čehljal pismonoša po temenu, ko se je Liza vrnila v mesto, Kolebov Boštjan je pa skoraj jokal tisti dan. Ko je bil zadnjič srečal deklino, se ji je pridružil in ji kar povedal, kako in kaj. Da jo ima srčno rad in naj si zato premisli, če je pametna in hoče sama sebi dobro. Če mu na lepoti kaj malega manjka, bo Liza po drugi plati glede zvestobe pri njem na boljšem.

Pa mu je dejala, osa nagajiva, da mu za- stran zvestobe rada verjame, ker njo, ki ni izbirčna, kar ledeno zbode po kosteh, kadar ga sreča, druge, ki nemara še kaj več mislijo o sebi, bi se pa skoraj gotovo rajši pobra- tile s samim hudičem, kakor da bi jim Bo- štjan hodil blizu.

Nak, tako roganje, pa njemu, ki je pošteno mislil s to prismuknjeno vetrnico, nak, tega res ni zaslužil! Naj le počaka, snet zavržena, se ji bo že otepal! Še javkala bo nemara za njim, pa je ne bo hotel slišati.

Boštjan na hodnik, pred vrata ali kamor koli, saj z grbo vred ne tehta toliko, da bi bilo vredno besede.

Vlak spet sopiha, Boštjan stoji pri oknu in si zadovoljno otira s čela znoj. Kje bi si

Kar vrelo je v njem, ona pa se je hihitala: »Če si kdaj premislim, ti bom že pisala. Saj boš počakal —«

»Figo, če hočeš!« je krepko pljunil Boštjan, zdirjal domov in se zaril v seno, kjer je škripaje preklinjal vse, česar se je le mogel domisliti.

Glej ga no, kljub jezi in grmenju je le res počakal, dokler si dekle ni premislila in mu pisala, naj kar pride, da se domenita! In zdaj niha in drvi proti postaji, kakor da se je utrgal iz oblaka. Takih pisem, kakor ga je dobil Boštjan, ne dostavlja pošta vsak dan! Dekleta mimogrede lahko piči druga muha in Boštjan ve, kaj pomeni, če kdo zamudi pravi trenutek —!

Vlak sopiha z ene strani, z druge Boštjan. Iz obeh puhti para, pa je le Boštjan hujši! Preden vlak obstoji, ga korenjak že čaka. Celo vozovnico si hoče kupiti in se tiplje in tiplje po žepih, o ti smola grintava, denarja pa nikjer! Seve, ko je moral tako hiteti. Za opažjo ima doma skrito denarnico in jo je v naglicij pozabil. Sicer pa en človek več ali manj, saj ne pelje vlak nalašč zanj v Ljubljano. Če bo kdo kaj sitnaril, se stisne

mogel misliti lepšo godbo kakor udarjanje koles, kadar se človek pelje k dekletu! Kar zavriskal bi, pa ni še prišel toliko do sape, ko je moral prej tako nečloveško dirjati.

Ta-drām, ta-drām, ta-drām-tam-tām, tām-tam-tam, tām-tam-tam, tām-tam-tam beže hiše, drevje, njive in stezé, beže, beže kot sanje, ko se vzdrami jutro. Boštjan pa ve, da se najlepše jutro vžiga v Lizinih očeh.

»Vozne listke, prosim —«

Sprevodnik ima glas kakor nagnjen sod, Boštjan dopoveduje in vrišči, če se jim velja za tistih nekaj par toliko govorjenja in sitnosti, toda vse zaman! Sprevodnik raglja svoje kakor avtomat in dve postaji pred Ljubljano odloži Kolebovega iz vlaka. Boštjan se po purmansko napihne, za pravo jezo pa niti nima dovolj časa. Zdaj velja pokazati, kaj je prava ljubezen! Kakor obsejen jo ucvre za vlakom in ga skraja celo prehitava, potem vzdrži nekaj časa vstric njega in začne šele čez nekaj minut malo zaostajati. Kljub temu jo še zmeraj tako korenito pobira, da prisopiha z zamudo samo pičle pol ure v mesto. Kar brz na postajo, nemara Liza še čaka. — I, kakopak,

Liza hodi gori in doli po ulici, zamišljena je videti in potrta, ko se še vedno ozira po progi.

»Kako se je spokorila!« je Kolebov vesel. »O, saj sem zmeraj vedel, da nekoč napoči še tudi moj dan.« —

»Tak si res prišel?« mu dekle stopi naproti in ga malone kar vpričo vseh ljudi začne objemati. Nak, kaj takega pa še ne! Viš, viš, kako se človek prikupi Bogu, če ne godrnja zoper svoj delež.

Čeprav je sredi zime in vse škriplje od mraza, obhaja Boštjana vročina, ko Liza tako sladko govori. Pove ji, kako je potoval, ona pa pohvali njegovo vztrajnost in mu obljubi, da mu tega nikoli ne pozabi. Nato kar v gostilno z njim! V veži ga celo poljubi. Liza in natararica sta prijateljici in ji Bohonova koj pove, da je Boštjan njen ženin in da se vzameta še ta predpust. Zdi se mu kakor v samih nebesih. Kar momlja in cmoka, tako je blažen. Dekle naroči jedi, hej, naj se kar skrije Kopinka s tistimi večnimi žganci in repo in vso svojo plažo! Liza zna izbrati jedi, ki jim Boštjan niti imena ne ve, použije jih pa kakor bi jih v brezno zmetal. Ves dan je bilo tako nebeško in zvečer se ni nikomur mudilo, niti Boštjanu domov niti dekletoma spat. Kolebov je govoril kakor bi grulil zaljubljen golob in se ga je polagoma tako nalezl, da je zjutraj debelo gledal, ko ga je Liza poklicala:

»No, Boštjanček, zdaj pa le pokonci! Čez dobro uro odpelje vlak.«

Imel je glavo kakor mernik, vendar se je smejal in mežikal z zdravim očesom, ko mu je dekle kakor otročiču pomagala iz postelje, ga založila z izdatno popotnico in mu še dala denarja za voznino in za oklice. Skoraj bi mu bilo odneslo polhovko, tako je molil glavo skozi okno, ko je zavil vlak s postaje.

Čas se je zasukal kakor bi trenil. Boštjan je imel polne roke dela, ker je bil za vse sam. Liza je namreč sporočila, da ne utegne priti nič prej domov kakor dan pred poroko. Slednjič je minilo tudi to in ženin je bil prisrčno vesel. Nikakor se ni mogel načuditi, kako se mu je nevesta ta čas popravila, in je ponavljal vsem, ki so ga hoteli poslušati:

»Da bi le zmeraj ostala zdrava in tako lepo rejena —«

Ljudje so se muzali, posebno ženske so mu nagajale, češ:

»Boš videl, Boštjan, kako bo naglo splahnela, ko pride v tvojo oblast. Mesto da bi plesal, boš moral kar pestovati —«

»Jeziki nevoščljivi!« je kuhal v sebi Kolebov, in se je še do zadnjega trenutka bal, da bi si Bohonova kaj ne premislila. Šele v cerkvi mu je odleglo, ko je nevesta odločno in glasno odgovorila:

»Da!«

»Hvala Bogu, zdaj je res moja!« se je smejalo Boštjanu, ko je z mlado ženo odhajal iz cerkve, Liza pa je bila smrtno bleda in je koj pred vrati omahnila, da so jo maloštevilni svatje komaj prestregli. Mukoma so jo spravili domov in mož je jokal, da bi se bil skoraj v solzah utopil:

»Kaj bo, le kaj bo —!«

Proti poldnevu je dobil pomagaca in babica je prišla povedat jokajočemu:

»Sin je, Boštjan, sin. — Nikar tako ne vekaj!«

»Ali res?« se je junaku razlezel obraz. »Kje sem pa vedel, da gre to tako hitro!«

»Za tega se menda nisi preveč potil,« se je pošalil Kopin, ki je prišel za botra.

»Tega pa ne recite, oče,« se je odrezal Boštjan, »do kože sem bil premočen, tako me je prekuhalo, ko sem tam po božiču dirjal v Ljubljano —«

Pa so trčili in se smejali. Še mati Liza se je morala nasmehniti, ko je slišala moža:

»Kakopak! Boštjan naj bo, kakor jaz! In kar hitro v cerkev z njim, da kaj ne zamudi.«

Ilustriral Ljuba Ravnikar

O dednih pravicah vdov pri južnih Slovanih

I. Odkar moremo govoriti o zgodovinski dobi človeštva, so ljudje živeli vedno v zakonih (brahkih). Zakoni pa se končujejo prav redko drugače kot s smrtjo. Če umre mož pred ženo, postane ta vdova. Pa bi mislili, da je imela vdova vedno ali skoraj vedno iste pravice, kar se tiče njenega položaja do dece in moževe zapuščine. Temu pa ni bilo tako! Le čuditi se moramo, kako so se v tem pogledu stvari izpreminjale. Ker se hočemo omejiti samo na južne Slovane in še to le na tiste čase, za katere imamo zanesljive podatke pri roki, se ne bomo bavili z usodo vdov pri tujih starih narodih, ki so celó silili vdove, da naj se po smrti moža same usmrtijo. Le toliko naj zastran jasnosti navedemo, da so se pač celó za južne Slovane našli zgodovinarji (n. pr. Grk Maurikios iz VI. stoletja in za njim še drugi), ki so trdili, da je bila ravnokar omenjena barbarska, za naše čase nerazumljiva usoda določena tudi jugoslovanskim vdovam. Ali drugi, poznejši zgodovinarji so spoznali, da je bila tista trditev bajka. Na nasprotno stran smemo trditi, da so južni Slovane svoje vdove celó mnogo bolj čislali in gmotno ščitili kot drugi narodi. Vendar pa moramo pristaviti, da vdove še dandanes niti v naši kraljevini Jugoslaviji nimajo povsod enakega pravnega položaja glede preskrbe po smrti moža. Dosegle so pa že izvestno izboljšanje pravic, le žal, da so le-te v različnih pravnih področjih še vedno različne. Izenačenje se nam obeta. Zategadelj pač ne bo odveč, če malce pregledamo, kako je bilo v tem oziru prej, — seveda: dokler in kolikor nam to zgodovinski viri dovoljujejo, — kako je pa dandanes.

II. Kar vnaprej naj povemo, da je stalno izboljšanje pravnega položaja vdov prišlo po rimskem pravu. Naj bi se prvoboriteljice za ženske pravice zavedale vprav danes, ko je rimsko pravo tako rekoč »na slabem glasu«, da se imajo v veliki meri zahvaliti Rimljanom za takšen preobrat na bolje! Po starem germanskem pravu je bil pravni položaj vdove pač na slabšem. Žena je stala za živa pod varuštvom moža. Če je on umrl, je prevzel varuštvo nad njo najbližji sorodnik pokojnega moža. Njega mora prositi vdova za privolitev, da se sme vnovič poročiti. Tak varuh je imel pravico uživati imovino njenih otrok v svojo lastno korist.

Jugoslovansko pravo pa se je razvijalo glede rodbinskega življenja v čisto drugačni smeri, na podlagi združništva. Zakon, t. j. stalna

trajna spolna zveza s skupno imovino in željo, podaljšati svojo krv, svoj rod v otrocih, je nastala vsaj po največ tako, da je mladenič prosil za mladenko njene starše, odnosno, če je bila članica zadruge, starešino zadruge (domačina). Zakonska zveza, ženitev je obveljala s svečanem privoljenjem staršev ali starešine in z izročitvijo neveste ženinu, ki sta se seveda o tem že prej sporazumela, na dan zaroke pa si zamenjala prstana. Devojka zapusti nato svojo dotlejšnjo rodbinsko zvezo, pa preide v drugo; za to pa dobi rodbina odškodnino. Ta se imenuje v poznejši dobi pri južnih Slovanih »prčija« ali »miraz« ali »dotac«; prvi izraz (tudi »prikije«) je prišel iz grškega, drugi iz arabskega, tretji iz latinskega jezika. Iz tega smemo pač sklepati, da južni Slovane od vsega početka niso poznali institucije dote kot takšne, sicer bi imeli svoj izraz za njo. Bolj verjetno je, da je odškodnina, ki so jo dobivali prvotno starši, prešla pozneje na nevesto kot prosta last. Če je bil ženin član zadruge, je prišla njegova mlada žena v zvezo njegove zadruge. Ta zadruga se je upravljala od domačina zadruge; njemu stoji ob strani domačina, ki pa ni, da bi morala biti domačinova žena. Zadruga imovina je bila skupna last vseh članov zadruge, do nje so imeli vsi pravi t. j. odrasli člani iste pravice, vsi pa so morali tudi za zadrugo delati. Izjeme so bile dopuščene v tem pogledu, da je imel ta ali oni član še svojo posebno imovino, ali bile so skraja zelo redke. Pri takšni uredbi je bilo, kajpada, vsako dedovanje nemogoče. Zlasti velja to za zadruga nepremičnine. Po smrti enega zadrugarja priraste njegov del vsem drugim praviim članom, deleži se le okrepijo, ker je manj zadrugarjev. Pri teh pravnih razmerah ni, da bi mogli govoriti o posebnem pravnem položaju vdove, ko ji je mož umrl. Če so bili otroci iz njune zakonske zveze tu, jih je odgajala sama v zadruga zvezi; če jih ni bilo ali pa, če je želela poročiti se v drugo in je bil novi mož član neke druge zadruge, zapustila je zadruga umrlega moža, pa ji je le-ta napravila za odhodnico »pir« in stvar je bila opravljena.

III. Takšno je bilo, domnevamo, življenje vseh južnih Slovanov, ko so zasedli za stalno svoje sedajšnje pokrajine in še precejšnjo dobo za tem. Toda prišel je pritisk od zunaj, od sosedov, ki je vplival na vse življenjske prilike, tudi na razvoj rodbinskega sožitja. Kakor kraki klešč sta tiščali južne Slovane od juga in vzhoda rimsko-

bizantinsko pravo, od severa in zapada pa germansko. Niti eno, niti drugo ni poznalo, kamoli urejevalo zadržnega življenja. Rimsko-bizantinsko pravo je izhajalo iz individualistične miselnosti, vsak človek — svoj gospodar. Po očetu deduje po krvi najbližji potomec. Kjer je več otrok, se deli dediščina po glavah. Drugi stranski sorodniki so izključeni. Vendar dobi vdova, če ima do tri otroke po možu, eno četrtino dediščine. Če ni naslednikov iz omenjene prve vrste potomcev, pride do dedovanja druge, za prvo najbližje vrste (potomcev, bratov itd.). Germansko pravo pa je videlo v rodbini nekaj povsem drugega kot slovansko. Gospodar rodbine, ki živi v isti hiši z njim, to so otroci, žena, služinčad, vlada vso hišo, on ima posebne pravice kot njihov varuh. V imovinskem pogledu so obstojale različne zajednice, toda nobena ni bila takšna kot pri jugoslovanskih rodbinskih zadrugah, namreč, da bi obsegala prav vso imovino rodbine. Le za nepremičnine je veljalo po germanskem pojmovanju, da so skupna last gospodarja in odraslih sinov.

Ne bomo navajali še drugih razlik. Le eno poudarimo: Klešče, ki so držale po eni strani od rimsko-bizantinskega prava, po drugi pa od germanskega slovanski jug v nekakšnem precepu, so hočeš nočeš oblikovalno vplivale na jugoslovansko rodbinsko pravo. Toda nikakor ne v eni sami smeri, ampak tu tako, drugod drugače. Enotnosti ni bilo; to je tem lažje razumljivo, ko je rimsko pravo samo vplivalo tudi še na germansko pravo. Nastala je pestra zmes, ki se pojavlja tu tako, tam drugače, skraja tako, pozneje drugače... To pa je tudi za sedanjo dobo zanimivo, ker se iz tistih vplivov vidi, kje so južni Slovani kazali več, kje manj odpornosti proti tujim pravom.

V naslednjem se bomo bavili s temi vplivi najprej raz pravnozgodovinsko stališče, seveda predvsem in največ glede vprašanja pravnega položaja vdov. Če bi hoteli količkaj dlje poseči, bi morali napisati kar knjigo. Šli bomo od vzhoda proti zapadu, od Bolgarov proti Slovincem, pristavili pa bomo nazadnje še dve, tri za Črnogorce. Ne sme se pa pričakovati popolnosti izvajanja. Kakor pač zgodovinski viri tečejo, tako se bo naše prikazovanje odražalo.

IV. Slavni bolgarski učenjak Štefan Bobčev izhaja, ko prikazuje dedno pravo za prve čase po naselitvi Bolgarov v novi domovini, tudi iz zadržnega življenja, potem pa prehaja na prikaz bizantinskega prava. Tu poudarja, da je bilo dedno pravo Rimljanov, ko je pričelo pritiskati na Bolgare, tesno navezano na zamisel, da so najbližji dediči po očetu deca njegove krvi. To pa prvotno ni imelo dosti vpliva na bolgarsko rodbinsko življenje. Šele, ko so se pojavljale poleg bolgarskih rodbinskih zadrug številčno mnogobrojnejše posebne rodbine, je prišlo

do ustanovitve predpisov dedovanje članov takšnih rodbin. Potreba, da se nakloni dediščina tudi osebi izven roda, nazadnje pa poljubno razpolaganje zapustnika s svojo imovino, se je pokazala najprej v mestih. Ni pa jasno, pravi omejenjeni pravni zgodovinar, kakšni običaji so zavladali v tem pogledu v stari Bolgariji. Verjetno pa je, da so se običaji prilagodili rimskopravnim predpisom, toda s tem dopolnilom, da so bili ženski potomci od nasledstva izključeni. Zenske so dobivale pač svojo »príjico« (doto), drugega pa nič. Bratje-dediči so bili vedno dolžni preskrbovati sestre ali pa jih omožiti, kakor so pač mogli. Le vdova je ob nedostajanju drugih premočrtnih potomcev imela pravico dedovati. Seveda je to, kar je tukaj navedeno, veljalo le za tiste osebe, ki niso živele v zadrugah. Na kraju te razprave bomo prikazali še končni posledek razvoja v najnovejši dobi.

V. Bolje smo obveščeni o pravnem položaju vdov za Srbe v davnih časih. Samo mimogrede naj omenimo, da je Helena (Jelena), vdova po kralju Štefanu Urošu (1243.—1276.) vladala kot kraljica. Tudi njen sin kralj Štefan Dragutin (1276.—1316.) ji je pripustil, da je kot »Domina regina mater« vladala posestva med Dubrovnikom in Skadrom do svoje smrti. Ta kraljica pa je bila katolikinja! Vsekakor je bila to izjema in ni, da bi iz tega sklepali na splošni razvoj dednega prava glede vdov.

Obrnimo se takoj na predpise Dušanovega zakonika (1349.—1354.), ki se tičejo dednega nasledstva, da vidimo, ali je bilo kaj določeno v tem pogledu. Predvsem poudarimo, da je ta sloviti zakonik predpostavljal življenje v zadrugah. Veljal pa je tudi za ljudi, ki niso živeli v zadrugah, dasi zadrug ni posebej urejeval (imenujejo se tu »kuće«). O dednem nasledstvu je bilo na dveh mestih govora. Najprej tam (člen 41.), kjer je šlo za primer, da je postala dedna očeovina (»baština«) »pusta«, t. j. brez pravih dedičev moškega spola. Ne smemo zabiti, da so morali opravljati posestniki zemlje vojno službo, a ta je zadela seveda samo odrasle moške. Car Dušan je odredil v sporazumu z državnimi velikaši, da naj za primer, da ni dedičev do »trečega bratručeda«, t. j. sorodnikov do tretjega kolena, zapade zapustnikova zemlja njemu kot vladarju. Zakaj? Zato, da določi on sam tisti očevo novega posestnika in — vojnika. Vdova je bila izključena: To sicer ne stoji naravnost v besedilu zakonika, ampak tako je bilo. Sicer se v novejšem času sodi, da so mogli v dediščino priti sinovi in hčere; toda za te poslednje se ugiba, da so morale, če so same ostale, pridobiti si moških namestnikov, da so se za nje »vojevali«. Bili so to pač njihovi soprogi ali bližnje sorodne osebe. Tudi v čl. 48. govori Dušanov zakon o tem, da dobi po smrti vlastelina car

njegovega dobrega konja in orožje, njegov sin pa najboljšo paradno obleko in zlati pas, če ni sina, pa hči. Tudi tu je vdova preskočena; hči ima pravice pred njo.

Vse to je veljalo za odlične rodbine, »vlastela«: »mala« in »velika«, ter za vlasteličiče. Za neplemenite ljudi, ki so se zvali »meropsi«, pa v Dušanovem zakonu ni bilo takšnih predpisov. Poznamo jih pa vsaj deloma iz svetoš Stefanske hrizobule (listine s pečatom iz pozlačenega voska), ki je nastala dobrih 25 let pred Dušanovim zakonom. Ta je odrejevala tako-le: Vdova, ki ima malega sina, obdrži vso možno zemljo do tlej, da ji sin zraste. Če nima sina, naj si pridrži dom in vrt, pa še najboljšo njivo. Ko sin zraste, dobi ta vse, da tam dela kot »rabo«tnik«. Po smrti vdove brez sina, si vzame zemljiški gospod, če hoče, vso zemljo vdove nazaj, ki jo je uživala. To je veljalo seveda le za tisto posest, ki ni spadala v nobeno zadrugo. Da je usoda vdove v združni zvezi bila že vnaprej odredjena, ni treba še le poudarjati. Kako se je dedno pravo vdov razvilo do uredbe modernega državljanskega (»gradanskega«) zakonika iz l. 1844., bomo pozneje razpravljali (gl. IX. b).

VI. Za hrvaško ozemlje moramo zopet razlikovati, ali gre za višje sloje ali za preproste ljudi, za poslednje pa, ali so živeli v rodbinski zadrugi ali v posebni rodbini (»sinokoština«). Glede višjih slojev, h katerim so se prištevali tudi meščani, naj navedemo iz Tripartita, ki ga je sestavil l. 1514. Štefan Verböczy za Ogrsko, pa je veljal tudi na Hrvaškem, sledeče: Vdova ima dvojno pravico: Prvič, da dobi po smrti soproga »miraz«, t. j. nagrado iz nepremičnin pokojnega moža za zakonsko zvestobo; drugič, da sme zahtevati svojemu stanu primerno preskrbo, ki obsega stanovanje in prehrano, pa še balo, ako se na novo poroči. K temu treba poudariti, da »miraz« ni bila dota v današnjem pomenu besede, namreč tisto, kar sama kot nevesta prinese v zakon. Ona je bila zakonito določena posmrtnina, torej nekakšna posmrtna naklonitev, ki jo je dobila vdova primerno svojemu stanu in višini vrednosti moževe zapuščine ne glede na to, ali je prinesla ona v zakon kaj svoje dote. Za barone je bila n. pr. določena vsota 100 mark v srebru, za druge manjše plemiče 50 mark, za druge še nižje osebe še manj. Vendar se je ta posmrtna dota lahko že vnaprej ob zaroki pisмено določila. Če se pa ni, se je morala vendarle izplačati po zakoniti določbi. Soproga pa je izgubila vse opisane pravice, če je bil zakon ločen zbog njene krivde, zlasti, če se ji je dokazala zakonska nezvestoba. Za stanovanje, ki ji je pripadalo kot druga vdovična pravica, je morala biti vdovi prepuščen hiša, v kateri je z možem stanovala. Za preskrbo je služila vedno vsa imovina moža, a smela jo je uživati do svoje morebitne nove proke. Samo, če so dohodki iz imo-

vine močno presežali vdovine resnične potrebe, so smeli dediči pri sodišču zahtevati, da le-to dohodke primerno zniža.

Za druge sloje, ki jim ni veljalo pravo Tripartita, so pa bile pravice vdov glede dedovanja drugačne. Eden izmed najstarejših pravnih spomenikov, ki se je pečal tudi s takšnimi vprašanji, je Zagrebški statut iz l. 1242., ki je opremljen z zlatim pečatom ogrskega kralja Bele. Tu je rečeno, če ostane zagrebški meščan brez dediča (sinov, vnukov, vnučičev v navzdolnji premi črti), sme hišo, dvor, vinogred in druga zemljišča zapustiti ženi ali kakšnemu sorodniku iz daljne vrste. Vrstni red je torej bil: Kot prvi so bili poklicani krvni potomci, potem soproge, nato drugi sorodniki. Ali so tekmovali po glavah, ali je žena dobila le del, drugo pa ostali sorodniki, to ni povedano. Sam pa sme mož zapustiti ženi ali sorodnikom, ki niso njegovi potomci, samo če se je že prej posvetoval z uglednimi somoščani in so mu ti pritrdili. Toda nepremičnin s poslednjevoljno odredbo ni smel nikdar nakloniti takšnim osebam, ki niso bili meščani »svobodnega mesta Zagreba«. Tu se nam pokaže svojstven način zavarovanja mestnih koristi. Če pa ni bilo niti otrok, niti žene ali daljnjih sorodnikov, niti poslednjevoljne odredbe, tedaj se je razdelila zapuščina po zaupnikih, ki jih je odredil mestni svet, po dveh delih med mestne reveže, tretji del pa je pripal mestni občini.

Drugi statut po starosti, ki vsebuje dednopravna pravila, je Vinodolski (1288.), torej od obali jadranskega morja. Ta statut je nastal v prvi vrsti zato, da bi živeli kmetje mirneje z gospodo, gospoda pa z njimi — »na veke«. Kakor se da iz besedila sklepati, izhaja statut s prvotnega stališča, da niti hčerke niso po očetu dedovale, kamoli vdova. Ženske še priče pred sodiščem niso smele biti. Vinodolski statut pa je pod vplivom Frankopanskega kneza na otoku Krku kot gospodarja to prvotno stanje izboljšal. Dovolil je, da smejo tudi ženske dobrega slovesa pred sodiščem pričati. Uvedel je dalje proti dotlejšnjim običajem, da smejo hčerke dedovati, če ni bratov. Vse to so bili vplivi rimskega prava, ki so prišli preko Benetk. Po končnem besedilu statuta pa so bile pravice vdove tako uravnane, da je po smrti očeta, ki je zapustil ženo-vdovo, le-ta s sinovi prevzela posestvo. Če pa vdove ni bilo ali če je umrla, so dedovali sinovi potomci. Če teh ni bilo, hčerke, toda po njihovi smrti zopet možki. Če teh ni bilo, pa je pripala zapuščina kot prazna knezu. O doti ni spomina; vendar ni dvoma, da se je pod vplivom rimskega prava vzdržala, a je prešla v last soproga, po njegovi smrti pa je pripala vdovi kot prosta imovina nazaj.

Po Skradinskem statutu (potrjen je bil 1378. l.) je bilo urejeno tako, da je tista vdova, ki ji mož ničesar ni zapustil z oporoko, uživala

vso pokojnikovo imovino, pa jo je morala pošteno upravljati. Ako pa se je hotela znova omožiti, dobila je, če je bila plemenitega rodu, 10 denarjev, če ne, pa toliko, kolikor ji je sodišče prisodilo, upoštevajoč vse imovinske razmere. Ta odpravina se imenuje v izvornem latinskem besedilu »enganacio«. Če se pa v vdovskem stanu ne obnaša pristojno, pripade vse, kar je dobila po možu, njegovim bližnjim sorodnikom.

Iz Poljičkega statuta (1400.—1440., v Dalmaciji) vemo, da se je morala vdova, ki je ostala na moževem posestvu, prehranjevati na le-tem z deco vred. Ako se je vnovič omožila, pa ji je umrl sin, ni pripalo nič njej kot materi, ampak zapustnikovim bratom; če teh ni bilo, sestram; če niti teh ni bilo, drugim bližnjim sorodnikom. Mož sme s poslednjevoljno odredbo ženi zapustiti imovinsko vrednost, toda (po drugih listinskih virih) ne preko polovice. Sicer je smel celo zapustnikov brat tako naklonilo izpodbijati.

V Kastavščini, ki je imela svoj statut izza l. 1490., je dedoval po očetu sin, ne da bi plačal pristojbino, ki je bila sicer predpisana pri prehodu posestva na novega posestnika; če pa sina ni bilo, je smela vdova »senožet« pridržati, dokler je živela »pošteno«.

Trsatški statut (1640.) pa je izrečno zabranil, da bi smela žena ali hči zahtevati po smrti gospodarja polovico blaga »ko steče muž i žena skupa živuč«.

Ne bomo navajali še daljnjih virov, vsaj se že iz teh vidi, kako pestro pravo je vladalo glede dednih pravic vdov, seveda tam, kjer nista živela mož in žena v rodbinski zadrugi. Da so pa pri Hrvatih uživale vdove nekakšno spomina vredno zaščito, vidimo ne samo iz tega, da je že prvi hrvaški kralj Zvonimir (1076.) prisegel papěžu, da bo »branil reveže, vdove in deco«, ampak tudi iz tega, da je kastavski statut dovolil odvjetnika (»govorčini«, procuratore) samo za cerkve, uboge sirote in za vdove, pa še to samo v sporazumu s sodniki. Veprinački statut (1507.) pa je določil za kazen tistemu, ki bi »ženi ili vdovici peč u glavi vrgal«, globo 50 liber.

VII. Pridemo do Slovencev. Do prvih pojavov narodnostnega prebujenja po književnem delovanju Primoža Trubarja (1551.), se da težko govoriti o razvoju našega problema o dednih pravicah vdov. Pač si moramo misliti, da je rodbinsko življenje tudi pri Slovencih prvotno pretežno potekalo v zadrugah; za to imamo precej dokazov. Zadnja zadruga (»družina«) se omenja ob Muri še l. 1232. Zadruge, ki so se ohranile na južnem pobočju Gorjancev še do danes, pa bi smatrali po poreklu za srbske tvorbe, zanešene med Slovence po Uskokih, ki so v XV. in XVI. stoletju zbežali pred Turki. Vsekakor je bil pritisk tujerodnega prava — germanskega in rimskega — pri Slovencih že zelo zgodaj usoden; saj jih je oropal lastne države.

Plemenitniki, ki so imeli fevde, so se v prvi dobi ravnali po langobardskem pravu. Kot dediči so bili najprej poklicani krvni potomci, če teh ni bilo, stranski sorodniki. Zenske so bile izključene, pa so se drugače preskrbljevale. Delitev fevda na več dedičev je bila dopustna.

Za ostale ljudi so veljali stari običaji, po katerih se je polagala največja važnost na to, da je kmetija dobila dediča, ki je bil sposoben za gospodarjenje na kmetiji. Ženski potomci niso bili izključeni od dedovanj, vendar so bili moškimi zapostavljeni. Če je bilo kaj sinov, hčerke niso prišle v poštev kot dedinje »očevine«, pač pa »babine«. Iz razlikovanja teh dvoje pojmov, ki sega še v XVII. stoletje (Megiser), moramo sklepati, da se materinska imovina ni stapljala z očinsko. Potomci, ki niso postali dediči, so dobivali primerno preskrbo na domu. Materinska imovina je bila kot zapuščina prihranjena zgolj hčeram, ona pa je bila po vsej priliki pridržek za ženo, ko postane vdova. Ta pridržek pa nas vede že do razmišljanja o ženitnih pogodbah in poslednjevoljnih odredbah. Prvih v dobi pred Trubarjem nismo zasledili. Glede testamentov pa je bila stvar drugačna. Vsa tujerodna prava, ki so pritiskala na Slovence in usmerjale razvoj njihovega prava, so se že posluževala oporok (testamentov) ali volil (legatov). Tako je prišlo do uporabe oporok tudi pri južnih Slovanih. Slavni hrvatski pravni zgodovinar Vladimir Mažuranić je izsledil kot prvi pisan testament iz hrvatskih krajev v l. 918., nadaljnje sem pa tam v XI. stoletju, pozneje pa so bili že pogostejši. Nekako podobno je moralo biti v slovenskih krajih. Naš zgodovinar Milko Kos je priobčil vsebino listine iz l. 1216., kjer je govora o notarju iz Pirana, ki je že delal »testament«. Volila so bila sredstvo, ki je postajalo vseobče priljubljeno, zlasti, če je hotel zapustnik nakloniti nekaj cerkvi, oporoke pa, če je zapustnik namenil svojo imovino po smrti ženi-vdovi. Da sprva vsaj glede dedovanja vdov ni šlo gladko, če so bili sorodniki ali celo potomci tekmeči, o tem ni dvoma. Vsekakor pa moramo smatrati, da je po l. 1512., ko je avstrijski notarski red tudi za naše kraje izrečno dopuščal in urejeval teste, prišlo do preokreta v narodnem mišljenju: »Kar kdo živ da, sam da, po smrti pa drugi delijo«, pravi slovenski pregovor, pa se obrača zoper oporoke. »Vlaško pravo« (uskoških pribežnikov) je še dolgo potem, ko so »Gorske bukve« že predpostavljale vseobčo veljavnost oporok (testamentov) in volil (legatov), zabranjevalo odrejanje po oporoki ali z volilom. Žene so bile torej za primer smrti moža preskrbljene, samo da jim je le-ta v oporoki naklonil, kar treba.

Pridemo sedaj v drugo dobo, ki je vprašanje dednih pravic vdov že bolj natančno reševala. Ne smemo prezreti, da je dobilo rimsko pravo v drugi polovici XVI. stoletja že mogočnega

razmaha. Soproge, zlasti privilegiranih slojev, so prišle do boljšega pravnega položaja. V ljubljanskem stolnem kapitlju je shranjena knjiga vzorcev za razne listine, tudi za ženitne pogodbe. Sestavil jo je v času okoli 1640. kapiteljski pisar Ivan L a y b a s s e r. Iz teh pogodbenih listin vidimo, kako lepe »posmrtno dote« so priznavali kranjski plemenitniki in meščani svojim nevestam, — prav kakor ogrsko-hrvatski po Tripartitu (glej zgoraj VI.). To ni bila »dota«, ampak posmrtnina, ki jo je naklonil ženin nevesti, če in kadar postane vdova. Poleg te preskrbe pa se je zapisavala ženi tudi »protidota« ali »zaženilo«, če je prinesla nevesta svojo doto v zakonsko skupno imovino. Vse drugo, kar smo zgoraj za prvo dobo navedli, je ostalo še nadalje v veljavi; malih nebistvenih izprememb, ki so prišle iz nižjeavstrijskega dednega reda, nečemo omenjati.

Kar pa se tiče ostalih slojev, je veljalo običajno pravo, ki ni bilo enotno. Saj so celo gorske bukve iz l. 1543., pravi stožer vsega slovenskega običajnega prava za vinogradnike, pa tudi druge, oratarje, z vsemi poznejšimi slovenskimi prevodi vred, ki segajo do druge polovice XVIII. stoletja, opustile, da bi postavile dedno pravo na zakonito podlago. Iz mnogobrojnih zapisnikov, ki so nam ohranjeni o ljudskih sodnih zborih, se da posneti sledeči pravni položaj vdov: Oporoka, ki je skrbela za ženo, če postane vdova, je bila mnogokrat predmet posebne presoje po ljudskih sodnikih. Le-ti so včasih tako oporoko priznali, včasih pa je bilo drugače.

Skraja so se takšne oporoke že v naprej javno na zborih razglašale, preden je gospodar umrl, pa so bile veljavne. Imamo pa zaznamovane primere, ko je zapustnik pred župnikom in še štirim pričami (kakor je zahtevalo rimsko pravo) zapustil svojo imovino soprogi kot popolni dedinji, da bi drugi sorodniki ničesar ne mogli dedovati. Toda ljudsko sodišče ji je priznalo samo dosmrtni užitek, to vsekakor tako, da ne sme ničesar odprodati ali zapraviti, po njeni smrti pa naj pripade vsa dediščina najbližjim sorodnikom moža.

Če pa ni bilo oporoke, je bilo zakonito dedno nasledstvo tako urejeno, da so kot dediči prišli vedno v poštev na prvem mestu krvni potomci zapustnika, na drugem pravi bratje in sestre z otroki, dalje polbratje in polsestre z otroki, na četrtem še daljnji sorodniki. Vdova kakor tudi vdovec nista imela pravice dednega nasledstva do zapuščine umrlega soproga, razen, če sploh ni bilo nobenih njegovih sorodnikov. Vendar to pravilo ni bilo brez izjem. Uboge vdove so imele tudi poleg sorodnikov dedno pravico do višine ene četrtine zapuščine, vendar odpade na nje, če je več otrok kot trije, samo tolikšen del, kolikor pride na osebo, všteti vdovo in vse otroke. Ali mnogokrat pa se je izkazalo, da bi pre-

zadolženo gospodarstvo propalo, če ga ne obdrži v svojih rokah vdova, dasiravno so ostali iz zakona otroci. V takšnih razmerah pa so ljudski sodniki radi privolili, da je vdova prevzela vse posestvo kot lastnica, otrokom pa izgovorila dedne deleže. Ravno tako pa je obveljalo, da je žena vdova dobila vse posestvo kot last po možu, če sta bila sklenila še pred zakonom pogodbo o splošni imovinski skupnosti (randloser Weg) obeh zakoncev. Po takšni pogodbi je dobila vdova vso imovino, če ni bilo otrok; drugačni sorodniki so bili izključeni.

Se enega vprašanja se moramo dotakniti. Starši, osobito na Štajerskem, niso smeli dedovati po svojih otrocih, seveda če so imeli sploh kaj svoje imovine in ni bilo niti bratov niti sester. Kmečka imovina teh otrok je zapala v korist deželnemu knezu, od katerega je izhajala. Te razmere so pa povzročale veliko nezadovoljstvo že od konca XVII. stoletja dalje. Nehale pa so še le 1729. l., ko je dunajska vlada izdala tudi za Štajersko posebno postavo, po kateri so smeli starši, torej tudi vdova, dedovati imovino svojih otrok, če ni bilo drugačne poslednjevoljne odredbe od njih.

VIII. Črno goro omenjamo na zadnjem mestu, ker posnemamo nekoliko določb o dednih pravicah vdov iz XIX. stoletja. Brez dvoma je veljalo tudi v Črni gori v davnih časih za zadruge takšno pravo kot drugod. O vdovičnih pravicah ni bilo govora. Tudi v Črni gori pa se je razvijalo združeno pravo v smeri, da sme imeti vsak član zadruge, pa tudi njegova soproga in sorodniki svojo posebno imovino (»osobino«). O tej sta se glede upravljanja pač sporazumela mož in žena z ženitno pogodbo. Toda Baltazar Bogišić navaja primer iz Pastrovičev, ko je mož z oporoko zapustil svojo imovino ženi. Ona je poskušala zemljo obdelovati, pa so ji sorodniki moža to zabranili, češ, žena ne more postati naslednica moža, niti ne na podlagi oporoke. Dokler so tu sorodniki moža, gre njim prednost, ker naj se ohrani zadruge (kuća). Pri tem pa moramo upoštevati, da je Bogišić dobro poznal zakon kneza Danila iz l. 1855., v katerega so sprejete naslednje določbe: Po očetovi smrti se deli zapuščina, ki je prosto imetje in ki ni o njej poslednjevoljne odredbe, po enakih delih na sinove. Če živi njihova mati, uživa del svojega moža, dokler je živa. Če se hčerka poroči, nima pravice do dedovanja, pač pa do prcije (dote), ki so ji jo dali starši »od dobre volje«. Vdova brez dece uživa ves del svojega moža; ko se pa poroči, dobi od vsakega leta zakonskega življenja po 10 tolarjev. Če pa ima deca, dobi, če so deca sinovi, po en cekin, če so pa ženske, po 2 cekina na leto. Letom v zakonu pa se prištejejo tista leta, ki jih je prebila v hiši svojega soproga kot vdova. Te zneske, ki pripadejo vdovi, imenuje

ljudstvo »ostojbina«. Vsekakor se nam tu prikazuje posebnost, ki jo smemo po učinkovanju pač vzporejati s posmrtno doto po hrvaškem, pa tudi slovenskem pravu.

IX. Pregledali smo pravnozgodovinske paberke, ki se nam nudijo glede ddnih pravic vdov pri južnih Slovanih. Videli smo, kako je pritisk tujih prav deloval. V splošnem se mora reči, da so se pravice vdov baš pod vplivom rimskega prava okrepljevale. Na kraju pa se hočemo ozreti — čisto na kratko — po sedajšnjem stanju istega vprašanja, po stanju, ki je nastopilo zlasti v času od začetka XIX. stoletja, ki je prineslo velike državne zakone, veljajoče za vse državljane enako. Pričakovali bi, da razlik pri tako blizu stoječih si narodih, kot so južni Slovani, ni. V resnici pa je stvar drugačna. Celo v naši kraljevini po 20 letih njenega obstoja še ni enakosti, dasi bi jo po ustavi že morali imeti. Saj pravi ustava, da so vsi državljani (torej tudi vdove) pred zakonom enaki.

a) Poglejmo najprej, da ostanemo pri zgoraj ustanovljenem redu, v bolgarsko zakonodajo. Občnega državlanskega zakonika Bolgari nimajo. Rodbinsko in dedno pravo so kodificirali po vzorcu italijanskega codice civile, torej po zakonu rimskopravnega izvora, 17. decembra 1889. Ker ni ustrežal ljudskemu naziranju, so ta zakon 24. januarja 1896. in 7. februarja 1896. presnovali, da bi ga spravili v sklad s potrebami pretežno agrarnega značaja države. Nemški pisatelj Schönfeld je vzkliknil, ko je obravnaval to preosnovo zakona o nasledstvu: Končno vendar nekoliko narodnega prava! Ta narodna primes se je pokazala tako-le: Kmečka posest se razdeli v pokrito imovino t. j. hiša, gospodarske zgradbe ter premičnine, ki ne spadajo k priteklinam (fundus instructus) na eni strani, na drugi pa stoji nepokrita imovina t. j. polje, njive, gozd, pritekline. Otroci obojega spola dedujejo to pokrito imovino, če ni drugačne poslednje volje, po enakih delih; če izmed njih sin ali hči ne živi več, dobe njegov delež njegovi otroci. Nepokrito imovino pa dedujejo na isti način, če pridejo v poštev samo sinovi ali samo hčere kot dediči. Če so otroci moškega in ženskega spola, dobe sinovi še enkrat tako velik delež kot hčere. Če ni otrok, dedujejo zapustnikovo imovino starši, oče in mati, po enakih delih; če živi samo eden od staršev, dobi on vse. Glede zapustnikove vdove je bilo po prvotnem besedilu zakona določeno, da dobi poleg zakonskih otrok polovico tistega deleža, ki pripade nemu otroku. Po poznejši izpremenci pa gre preživeči vdovi, če so ostali najmanj trije otroci, en delež enak sinovemu delu, če pa sta največ dva otroka, pa dobi vdova polovico deleža, ki pripada hčerki. Če ni bilo otrok iz zakona, dobi vdova, ko so sodediči starši, nezakonski otroci ali bratje in sestre zapustnika, eno tretjino zapušč-

ne, če je trajalo zakonsko življenje izpod 10 let, eno polovico zapuščine pa, če je trajalo zakonsko življenje nad 10 let. Dolžni ali nujni delež je vdovi priznan, t. j. če je zapustnik (soprog) razpolagal s svojo imovino v oporoki, dobi vendar le vdova primeren delež, ki je nekoliko manjši od dolžnega deleža otrok. Dedne pogodbe bolgarsko pravo ne pozna.

b) Srbi so dobili v svoji kneževini »Gradanski zakonik« dne 11. marca 1844. (Na vojvodinske in bosanske Srbe se tu ne moremo ozirati.) Navedeni zakonik je bil posnet po avstrijskem iz leta 1811., toda ima tudi samostojno nastale predpise. Tako je določil, da žena-vdova, ki ostane po smrti v zadrugi, bodisi z deco, bodisi brez dece, obdrži pravico uživanja deleža svojega moža; vendar mora po možnosti zadrugi pomagati. Obdrži tudi miraz (doto), ki jo je dobila. Če se pa omoži ali vrne k staršem, jo mora zadruga na pristojen način po obstoječih običajih odpraviti. Kjer ne gre za zadržno življenje, je pa stvar drugačna. Zakonik določa natančno, v kateri vrsti nastopajo dediči po zapustniku, ki ni sam oporoke napravil; da navedemo vsaj nekoliko potez: Prvi so poklicani moški otroci (in njih moški potomci) po enakih delih; sestre, ki ostanejo doma, se preskrbujejo po obstoječih običajih. Če ni moških, dedujejo hčerke. Če ni niti moških niti ženskih potomcev, zapustnikov oče. Če ta ne živi več, njegovi bratje ali le-teh sinovi... Tako gre stvar naprej z vednim zapostavljanjem ženskega spola do šestega kolena. Le če takšnih sorodnikov ni, pa pravi zakonik: A če niti maternega roda po redu do tega (6.) kolena ne bi bilo, preide nasledstvo na vdovo. Toda za njo je skrbnjeno še na drugi način: Dolžnost zapustnika (soproga), ki je ob smrti še obstojala, da brani in preskrbuje soprogo, velja še dalje za vdovo, dokler nosi njegovo ime. Uživanje je določeno, kar se tiče mere, tako, da gre vdovi enak del kot vsakemu sinu, toda ona mora prispevati k vzdrževanju »udomljenih devojaka« t. j. na domu zaostalih hčera.

c) Hrvatje so dobili s cesarskim patentom z dne 29. novembra 1852. skupno z Ogrsko tisti Občni državlanski zakonik, ki je veljal izza 1. junija 1811. za cesarstvo Avstrijo. Zakonito dedno nasledstvo nastopi, če zapustnik ni vezan po dedni pogodbi, ki se sme samo s soprogo in le o treh četrtinah zapuščine skleniti, niti ni napravil oporoke. V poštev pridejo sorodniki prvega do šestega kolena, prejšnje koleno izključuje nastopno. Zapostavljanja ženskih za moškimi sorodniki ni. Za vdovo je tako-le poskrbljeno: Ona dobi, ne glede na to, ali ima kaj lastne imovine, če so trije ali več zapustnikovih otrok, užitek od enega, z otroškimi enakega dela, če pa ni treh otrok, užitek četrtine vse dediščine do smrti. Če ni otrok iz zakona, dobi neomejeno lastnino na četrtini dediščine. Če pa ni niti otrok

iz zakona, niti drugačnih zakonitih dedičev zgoraj navedenih šesterih vrst, dobi vso dediščino. Vdova nima pravice do dolžnega deleža, sme pa zahtevati, če navede nobene preskrbe, izgovorjene od dedičev, da ji dajo sredstev za dostojno preživljanje.

Na Hrvaškem pa obstoja še danes preko 100.000 rodbinskih zadrug. Za nje velja zakon iz l. 1889., premenjen in dopolnjen l. 1902. Osnovna zamisel mu je, da se pri zadrukah čim največ izključuje nasledstvo članov po dedovanju, samo da se združno življenje nadaljuje; toda — obseg zadruge po številu članov naj ne postane preobširen. Za vdove je določeno samo to: Vdova brez dece, ki se je primožila v zadrugo, ima pravico uživanja združne imovine kakor druge zadrugarice; če se pa zadruga razdeli, ji pripade ena četrtnina deleža pokojnega moža.

č) Za Slovence, ki so bivali v Avstriji, je veljal avstrijski Občni državljanski zakonik iz l. 1811. v isti obliki, kot za Hrvate, tako dolgo, da je dobil troje novel; to pa se je zgodilo med svetovno vojno leta 1914., 1915. in 1916. Prva od teh novel je prejšnje dedno pravo korenito izpremenila, pravni položaj vdov pa zopet izboljšala. Vdove imajo v glavnem — to velja za Slovenijo s Prekmurjem in za Dalmacijo, na Hrvaškem še ne — te-le pravice: Poleg otrok umrlega moža in njihovih potomcev deduje po njem eno četrtno čiste zapuščine kot last, ne samo za užitek. Če pa ni otrok, pa so ostali moževi starši in njihovi potomci ali stari starši, dobij vdova celò polovico označene zapuščine v last. Če pa ni niti otrok, niti potomcev staršev ali starih staršev, pripade vdovi vsa zapuščina v last. Razen označenega dednega deleža postane vdovična last tudi vse premočno blago, ki je spadalo v zakonsko gospodinjstvo, vendar, če so dediči otroci, le tolikanj, kolikor je to za njeno osebo potrebno. Vse doslej navedeno pa velja seveda le za zakonito dedovanje, t. j. za primer, da ni pokojni mož že sam s svojo poslednjevoljno odredbo drugače določil. Če pa ni mož na ta način svoji ženi ničesar naklonil, ima vendar le pravico zahtevati, da se ji daje dotlej, da se ne poroči v drugo, nedostajajoči dostojni prevžitek. Drugačnega dolžnega deleža vdova ne more terjati. Dedna pogodba, ki je bila sklenjena med njo in možem pa obvelja, kakor smo to že gori navedli za Hrvaško. V Sloveniji ni rodbinskih zadrug.

d) Črna gora je dobila svoj znameniti Imovinski zakonik iz l. 1889. (sestavil ga je slavni Baltazar Bogišić) kot edino kodifikacijo, ki pride vsaj nekoliko za naš problem v poštev. Užitek vdove na imovini njenega moža, kakor je predviden v Danilovem zakoniku iz l. 1855., ji je ostal tudi po določbah Imovinskega zakonika do druge poročitve ali do smrti. Spričo nepopolnosti določb v obeh teh zakonikih pa ostaja še mnogo vprašanj nerešenih. V spornih primerih velja

običajno pravo; če pa to ni jasno, sodijo sodniki »prema pravdi i pravici« (čl. 3, 782 o. imov. zak.). V črnogorskem strokovnem pravnem glasilu se piše največ o običajnem pravu, ki velja za rodbino in pri tem tudi za vdove. Naj posnamemo glede dednih pravic vdov mnenje vojvode Jurija Cerovića, bivšega predsednika velikega sodišča na Cetinju, iz najnovejšega časa (24. aprila 1917.): Žena vdova, ki ostane brez dece po smrti moža, ima pravico vdovskega užitka po samih predpisih zakona (Danilovega in Imovinskega) na celokupni imovini moža brez ozira na to, ali se nahaja ta imovina še nerazdeljena v zadrugi ali je od zadruge oddeljena. Ne glede na to pa pripada vdovi, ki ostane brez dece, ostojbina, ki se odmerja po Danilovem zakonu, toda le, če se odreče pravici, da uživa moževo imovino. Pravica uživanja moževe imovine traja do njene smrti, ali do njene vnovične proke ali pa dotlej, da se ji odreče v korist moževim dedičem. Ne izgubi pa te pravice, če zapusti zadrugo in gre drugam. Kot zmotno proglašča Cerović mnenje med seljaki, češ, da iščejo le svojo korist, namreč, da bi vdova, ki je odnesla svojo »skrinjo« iz bivališča, kjer je živela z možem, svoje pravice izgubila. Vdova ima pravico izbire: ali uživa moževo imovino, ali se temu uživanju odreče in zahteva ostojbino. V ostalem moremo iz strokovne književnosti Črne gore razvideti, da velja kot običajno pravo, da smeta tudi oče ali mati, ki se ne moreta preživljati, zahtevati od otrok primerno preskrbo.

X. Na kraju mislimo, da smo z zgorajšnjimi izvajanji pač dokazali, kar smo uvodoma samo naznačili: kako pestra da je zmes, nastala pri južnih Slovanih glede določb o dednih pravicah vdov, pa tudi kako žalostno je, da se je pravo med bratskimi narodi v davnini in v sedanosti tako zelo cepilo in razhajalo. Kleščje tujega prava niso povsod enako pritiskale; najbolj na slovensko, najmanj na črnogorsko pravo. Povsem naravno!

Poučen je tudi moderni razvoj našega problema. Južni Slovani so se približavali, kakor je pač trenutno kazalo, zdaj sem, zdaj tja. Pri Bolgarih smo videli, da so prevzeli italijansko pravo, pa so, ker je prišlo do odpora, krenili kmalu na pot, ki je bila narodni pravni zavesti primernejša. V kraljevini Jugoslaviji je obstajalo od vsega početka četvero prav, kar se tiče dednih pravic vdov, pa je pri tem tudi ostalo. Nič se ni premaknilo glede potrebnega izenačenja prava. Vse-povsod med nami se piše in govori, da je naša država pretežno agrarna država; dobrobit kmeta je vsem politikom na jeziku; narodni gospodarstveniki izdajajo razprave o vzdrževanju kmetij; stvar pa je obtičala v starih, razdrapanih ojnica, voz se ne gane z mesta. Ali smemo iz naših zgorajšnjih izvajanj naznačiti smernice, kam ali kako naj bi se voz premaknil, da dobimo kaj prida pravil za vdovsko preskrbo? —

Najprej bi poudarili, da se problem vdovske preskrbe ne da kar samostalno postaviti in rešiti. On je najtesneje povezan z vprašanjem nasledstva v kmetijo, ko nastopi smrt njenega gospodarja. Preskrba vdove je šele v drugi vrsti predmet pozornosti. (Govorimo tu le o potrebah kmetijskih gospodarstev.)

Prvo, kar nam je pokazal prerez doslejšnjih pravnozgodovinskih ugotovitev za južne Slované je to, da mora postati izhodišče prave rešitve tega problema zahteva, da dobi rodno grudo najsposebnejši potomec iste krvi z umrlim gospodarjem. Drugi potomci naj se seveda tudi preskrbe, toda vedno le tako, da naslednik v gospodarstvu lahko dobro izhaja, če bo pošten in priden. Malce zadružnega pojmovanja se je le še ohranilo in to je prav. Mislimo, da bi bilo celo v duhu zgodovinsko izpričane jugoslovanske pravne zavesti, ako bi se zapustnikova pravica, da poljubno razpolaga v oporoki s svojo kmetijo, nekoliko utesnila v prid zamisli, da mora tudi naslednik kot gospodar dobro izhajati. V tem pogledu pa tudi ne bi bilo napak, da bi dobila vdova, če ni sama premožna, preskrbo po zapustnikovi smrti na takšen način, ki ne bi oviral gospodarsko delovanje novega gospodarja. V naših pravnozgodovinskih izvajanjih smo videli, kako se je to napravilo, bilo z »ostojbino«, bilo s »posmrtnino« (posmrtna »dota«); možni so pa seveda še drugačni načini. Ni glavno, da dobi gospodar prevzemnik bogato ženo z veliko doto. On naj si išče družico za življenje iz kroga domačih deklet, pa poroči naj zdravo in razumno, krepostno, pridno in varčno dekle, a on sam naj jo preskrbi za primer vdovščine, da mu bo rada, z ljubeznijo in s trdnim zaupanjem v bodočnost sledila v zakon. To je ena najprikupljivejših potez jugoslovanskega prava iz davninc, da so možje dajali »doto« bodočim ženam, ne narobe. Slovenski pregovori še danes dosti jasno izražajo, kako slabo mnenje velja o doti, ki jo prinese žena možu: »Dota gre svojo pot, a baba v kot«, ali »dota je zmota, a revščina ostane«. V Dalmaciji pa velja za sramoto dobiti zemljo z ženo.

Užitek ene »četrtine« ali »tretjine« kmetije itd., ki ga dobi vdova po naših danes veljavnih zakonih, gotovo ni prava jugoslovanska pot za preskrbo vdove. Kolikokrat pride pri obračunavanju užitka med vdovo in dedičem do preprirov in to vede navsezadnje do tožbâ, če ne celo do hujšega. Še manj ustreza jugoslovanskemu pojmovanju, da dobi vdova eno četrtinko, tretjinko itd. kmetije kot prosto last, ker se s tem kmetija drobi in slabi. Vdova naj bo, kjer treba, preskrbljena, vendar na drug način.

Res da je bilo pri južnih Slovanih tuptam boljše poskrbljeno za moške kot za ženske potomce; da, ženske so bile ponekod od nasledstva izključene. Danes takšne ureditve ne bi pripočeli. Edini ali vsaj najvažnejši pravec naj bi bil večja sposobnost naslednika-prevzemnika za gospodarsko vodstvo, ne pa pripadnost k moškemu spolu. Kjer je več otrok poleg prevzemnika, tam bi se morali njegovi bratje in sestre zadovoljiti s tem, kar ostane od dediščine, ko je prevzemniku zagotovljeno, da bo dobro izhajal, čeprav je tudi vdovo oskrbel s vsem potrebnim. Po starem jugoslovanskem pravu so bratje in sestre ostajali na domu in delali njemu v prid. Danes so druge prilike in le redko se bo takšna rešitev izkazala za primerno. Vendar bo treba uvaževati, da je bolje, če morajo potrpeti bratje in sestre gospodarja kmetije, kot da bi šla kmetija v nič. Prvo je, da ostane zemlja kot dedna oče v in a temelj preskrbe naslednika in njegovega naslednika...

Vloga vdove pa se pokaže v čisto drugačni luči, ako ostane po smrti soproga ona z nedoraslimi otroki na kmetiji. Tu pa ji gre prednost pred drugimi sorodniki, da vzame ona gospodarstvo v svoje roke in vodi kmetijo dalje do doraslosti prevzemnika. Ni, da bi ji nalagali pretirane dolžnosti obračunavanja. Dovolj bo, da ne bi smela ničesar odtujiti, kar spada k kmetiji, torej niti nepremičnin niti priteklin, razen, če je sila in če to odobri varuško oblastvo. Če bodo moški izbirali takšne neveste, kot smo zgoraj želeli, bodo vdove najboljše namestnice umrlega gospodarja in najboljše matere, otroci pa se bodo najrajši držali doma. —

Pravoznanstvo obseza zlasti še ugotovitev smernic za zakonodajo, ki črpa svoja spoznanja iz pravne zgodovine, a jih motri po sedanjih prilikah, računajoč tudi z morebitnimi bodočimi neprilikami. Vprašanje dednih pravic vdov dobi v naši kraljevini vsekakor svojo zakonodajno rešitev, ko pride do izenačenja občnega državlanskega zakonika. Kakor smo pa pokazali, so Bolgari naše vprašanje rešili še pred označenim izenačenjem; Črnogorci ga pa rešujejo po običajnem pravu. Problem kmetskega dednega nasledstva in preskrbe vdov se nam zdi tako pereč, da bi toplo priporočali, naj se pristopi k njegovi zakonodajni rešitvi v najkrajšem času, čeprav posebej. Če smo pripomogli vsaj nekoliko k temu, da dobi slovenska javnost pravega vpogleda v zapletenost snovi in pobud za razmišljanje o primerni rešitvi, bo namenu te razprave popolnoma ustrezno. Ne moremo in ne smemo preko 400 let starega reka: Sine historia caeca est iurisprudentia [Franciscus Balduinus]; t. j.: brez zgodovine je pravoznanstvo slepo.

Bolgarska narodna umetnost

Stari Haemus — Balkan — se razprostira od Timoka do Črnega morja in tvori mogočno hrbitišče lepi deželi, polni bujnih bistic, rodovitnih ravnin, modrih jezer, zelenih travnikov, bogatih polj in vinogradov. V tej deželi živi marljivi, delavni narod bolgarski, iz čigar pesmi še danes zveni teža sužnosti petih vekov.

Razvaline gradov, palač in svetišč veličastnega Trnova govore z glasom davne preteklosti: Bil je čas — in slavno ime Bolgarov je grmelo od Transilvanskih Alp globoko v Peloponez, od Albanije do Carigrada. In ta čas je minul in nastala je doba propadanja in porazov; nad ponosnim Trnovom je zavladal polmesec. Za polnih pet stoletij. Nepristopni zid barbarske vlade je odločil Bolgarsko od kulturnega sveta in od napredka zapadnih dežel. Le redkokdaj je zašla tujčeva noga v kraje, kjer je vladal zakon surove sile, kjer ni bilo varno ne življenje, ne imetje, kjer je bilo krščansko ljudstvo brezpravna raja. Tako je živela Bolgarska pet vekov ločena od sveta, in prav to je bil vzrok, da se ni menjal patriarhalni staroslovanski način ljudskega življenja, da so ostale narodne noše nepokvarjene, da sta tradicija in zvestoba vodila korake vrstečih se pokolenj v radosti in boli, v kmetskem delu in narodni umetnosti — to je bil vzrok, da je Bolgarska ostala tako rekoč vse do naših dni verna slika nekdanjega starega Slovanstva. Šele nova doba prodira naglo v vas — mesta so ji že prej podlegla — ter ruši lepoto in prvotnost tvorbe narodne duše na polju ljudske snovne in duhovne kulture. Toda vzlic temu ni videti nikjer v neposredni okolici glavnega mesta in drugih mest tako privlačnih in pestrih slik in prizorov iz življenja ljudstva, kakor na Bolgarskem. Treba je le iti v Sofiji zjutraj na trg, pa vidi tujec najpestrejši mozaik barv na rokavcih, sukmanih in rizah žena in deklet, naj-

bolj fantastičnih geometričnih in figuralnih ornamentov, treba je iti samo v predmestje ali v najbližje vasi, morda v Slatino, kjer krasijo tiho popopališče še zmerom cirilometodski križi.

Slovanska duša govori iz vseh umetniških tvorb moža in žene. Mož gradi dom in ga krasi z izrezljanimi stropi, vrati, okenskimi stolpiči in čednimi mostovži. Marsikatera teh preprostih hiš, zlasti v gorskih krajih, okrog Samokova, Trevne, Gabrova, Kotla in Belogradčika, zbuja zavist arhitektom. Monastiri in vaške cerkvice so umetno-obrtniški muzeji, ki bi jih zbiratelj najrajši kar cele odnesel. Iz gorskih staroplaninskih, rilskih in rodopskih krajev so izšli mojstri, s katerih ikonami se srečavamo ne samo v Bolgariji, temveč tudi v Grčiji, pri nas v Jugoslaviji in v Rumuniji. Fantazija narodnega umetnika je odzrla naravi cvetlice, ptice, gozdne, poljske in domače živali in preprosto dleto je ustvarilo komplicirane ornamente in prizore, tako da za hip omahne roka izšolanega tvorca, če jih hoče posneti. Duša zemlje in naroda živi v njih neposnemljivo pesem dovršene lepote, ki se vrezava v dušo, utrujeno od tavanja moderne umetnosti. Celu lesene orače, primitivne peči na kmetih, oprava vprežne živine, zlasti še jarmi, sedla, stope, ročni mlini za žito, statve, toporišča sekir, vinski sodi so priča umetniškega dleta bolgarskega vaščana.

Največja umetnica pa je žena. Bolgarka nosi najtežje breme skrbi za dom. Še danes so vasi, kamor ni stopila noga prodajalcev tkanin, obleke, obutve, perila. Bolgarka oskrbuje domačijo, dela na polju, pa tudi tke, prede, šiva, veze. Morda danes že nekoliko pojema v umetniškem delu. Evropska civilizacija prodira tudi že na bolgarsko podeželje, ponujajo se mu poceni tkanine in okraški, kajpada neokusni, tovarniški. Toda vzlic temu bolgarska žena ne opušča kolovrata in statev. Obleka bolgarskega deželana se še zmeraj dela iz domačega materiala, ki najbolj ustreza potrebi trdega kmetskega dela. Srajce, moške in ženske, izdeluje marljiva ženska roka iz debelega platna, obleko pa iz debelega domačega blaga »balo«. Žena tke prav tako spretno tenko svileno platno, kakor močne, trpežne gunje. Dve barvi prevladujeta — bela in temna — v kroju bolgarskega moža. Bela v severozahodni in zahodni Bolgariji, temna v severni in jugovzhodni.

Kakor je moška obleka preprosta, tako je ženska noša kar najbolj pestra in raznovrstna. Ponekod, kakor na primer v Rodopskih gorah, se zadovoljuje žena z dolgo vezeno srajco s širokimi rokavi in pestrim predpasnikom (prestilko). Vzdolž Donave nosijo žene celo po dva predpasnika — sprednji je ozek in dolg, zadnji kratek in

Pomenek o letini

nabran. Tudi nosijo tam žene majhen telovnik (elek). Najbolj razširjena je na Bolgarském noša, ki sestoji iz dolge rize (srajce) s širokimi rokavi in iz težkega temnobarvnega sukmana — sukniča brez rokavov — okrašenega z belim vezanjem. Pri tej noši ni predpasnikov. V Trnskem in Brezniškem nosijo žene lahek sukman, okrašen z zlatimi trakovi (širiti), za to pa rize v teh krajih niso barvasto vezene. V Kjustendilskem se nosi tudi še saja, črn volnen suknič s kratkimi rokavi, okrašenimi s srebrnimi trakovi (gajtani). To je novejšega, neslovanskega, grško-bizantinskega povoda. Poleti se nosijo bele saje iz konopljenega platna. Bogato okrašene jopiče brez rokavov (klačnik) je videti v južni Bolgariji in Trakiji. Pred mrazom se varujejo Bolgarke z ovčjimi kožuh ali debelimi plašči z našitimi barvastimi trakovi. Zelo originalni so tudi okraski na glavah. Stari bolgarski okraski na ženskih glavah, ki so se ohranili iz davnega srednjega veka, so že izginili, kakor tudi cvetni in drugi okraski nevest. Žene se razen tega zaljšajo z najrazličnejšimi kovinskimi okraski, posebno s srebrnimi, zlatimi, mednimi in emajlovimi zapestnicami, uhani, prstani, iglami, sponkami, amuleti in zlasti z ogrlicami (gerdani), zlatimi novci vseh vekov in držav od starega veka do najnovejšega časa.

Vezenine predstavljajo največji zaklad bolgarske narodne umetnosti. Iz njih odseva tvorna genialnost bolgarske žene, ki je neprekosljiva v barvah, oblikah in tehniki; iz njih se odzivajo značilni glasovi njene duše, vesele in žalostne, iz njih govori bol suženjstva in materinskih skrbi, iz njih zveni pesem ljubezni in bolesti, boja in resignacije. Ponekod prevladujejo geometrični liki, drugod spet umetniško stilizirane cvetlice, plovci, živali in človeške figure, s svežim koloritom in dovršeno tehniko. V nekaterih krajih krasijo vezene vse noše, drugod zlasti rokave, ovratnik, naprsnik in spodnji del rize. O umetniški zrelosti pričajo tudi tkanine, pasovi in preproge, kjer prevladujejo stilizirane rastline.

Ob trgatvi na vasi

Bolgarsko dekle med rožami

Snovni narodni kulturi se pridružuje nič manj dozorela duhovna kultura. Pesem in godba spremljata Slovana od zibelke. Petje sladi ženam in možem delo na rodovitnem pšeničnem polju, v sončnih vinogradih, na prostranih tobačnih in bombažnih njivah, v dolinah vonjavih vrtnic in svežih murv. S pašnikov in iz gajev in gozdov odmeva daleč, daleč vesela, žalostna pesem ovčarjev in dudakov in dude ječijo na vasi. Pesem spremlja svatbe, obrede in pogrebe. Po svojih motivih se deli narodna poezija v več kategorij. V slovanski vedi so zbudile največjo pozornost bolgarske junaške pesmi. Ruski slavist Sreznjevskij je proglasil, da Bolgari, kar se tiče izvornosti in sile svojih junaških pesmi, niso zaostali za drugimi sorodnimi narodi, temveč da jih celo po pesniški nadarjenosti prekašajo. Junaškim najbližje so hajduške pesmi, ki se pojejo še danes kot živ odmev nepozabnega bolgarskega trpljenja pod turškim jarmom. Te pesmi opevajo hajduke v gorah, tolmačijo nežne pogovore hajdukov s prebujajočo se pomladjo, pripovedujejo o njihovih junaštvih in njihovi junaški smrti. Nasprotje k pustolovstvu in junaštvu hajduških pesmi je žensko nežna duševnost ljubavnih pesmi, ki izražajo najnotrajnejša čustva, naj bo vesela, naj bo žalostna, zdaj s humorjem, zdaj z melanholijo in tiho boljo. Od ljubavnih pesmi drugih narodov se razlikujejo bolgarske zlasti po tem, da ni v njih grobo erotičnih elementov. V njih gre bolj za nastrojenje kakor za dejanje. Zato so veren tolmač etičnega ozračja, v katerem so se porodile.

Najstarejšega izvora so obredne pesmi. Po večini izvirajo iz časov, ko je prodiralo v Bolgarijo krščanstvo; zato je v njih mešanica poganskih in krščanskih prvin. Zrcali se v njih notranja slika naroda z njegovo globoko vernostjo in versko preproščino, z njegovimi rodbinskimi občutji in gospodarskimi interesi. Ta stara verska bolgarska poezija, zlasti kolednice, svatovske in podobne pesmi so dragocen material za poznavanje bolgarske kolektivne duše.

Zelo znamenite so narodne balade. Prav za prav so legende, torej čisto verski ljudski epi, nastali pod vplivom svetopisemskih povesti in življenjepisov svetnikov.

In slednjič naj omenim še n uvele, pesmi, katerih motivi so vzeti iz javnega in rodbinskega življenja in katere najčešče presenečajo s svojim tragičnim koncem. V njih se zrcalijo človeške strasti, muke, vaške tragedije. Zato so zgovorna priča bolgarskega podeželja.

* * *

Iz zgodovine gumija

Ko so Španci odkrili Ameriko, so našli mnogo zanimivih novosti v življenju tamkajšnjih domačinov. Med drugim so se zanimali tudi za njihove posebne igre in zabave. Domačini so igrali neko igro z majhno žogo, ki je bila narejena iz smole nekega drevesa. Ko so Španci prerezali skorjo tega drevesa, je pričela teči iz zareze mlečna tekočina, ki se je na zraku strdila in postala prožna. To drevo so poznali domačini, še preden je Kolumb stopil na njihova tla. Iz te snovi so izdelovali razne predmete, kakor čaše, steklenice, čevlje in drugo. Šele več sto let po odkritju Amerike so se začeli evropski kemiki zanimati za to snov. Leta 1732. je poslal Francoz La Coudamine na Francosko vzorec te smole in ga imenoval »Caotchouc«, kar je pomenilo »ca-ochuc«, to se pravi »plakajoče drevo«. Pozneje je preiskoval to snov znani angleški kemik Prestley. Uporabljal je strjeno snov za brisanje svinčenih črt s papirja — kot radirko in jo je zato imenoval »rubber«.

Amerikanec Charles Goodyear je prvi prišel na domislek vulkanizacije gumija. Leta 1839. je segrel mešanico surovega gumija ali cedike in žvepla ter dognal, da se na ta način mehka tvarina spremeni v trdo, prožno gmoto, ki lahko kljubuje vsaki toploti. Nekoliko let pozneje je napravil isti poskus tudi Thomas Haucok.

Po iznajdbi vulkanizacije gumija je nastal velik razvoj te nove industrije. Še danes vulkanizirajo kavčuk na podoben način, kakor sta to delala pred 100 leti Goodyear in Haucok. S pričetkom vulkanizacije je vzkliklo nešteto drugih industrij in omogočen je bil velik razvoj svetovne trgovine z različnimi proizvodi iz kavčuka. Kako ogromen je samo razvoj industrije s pneumatikami, razvidimo, če si predočimo, da je bilo l. 1936. v prometu 25 milijonov raznih motornih koles, ki porabijo okoli 100 milijonov plaščev. Iz kavčuka izdelujejo razne športne potrebščine, kakor žoge za tenis, golf, nogomet itd.; v gospodinjstvu se uporablja za izdelavo gumijastih preprog, predpasnikov, vodnih cevi itd. Tudi oblačilna in obutvena obrt uporabljata v veliki meri

kavčuk za dežne plašče, dežne čevlje; v bolnicah pa uporabljajo gumijaste rokavice. Tudi veliko zdravniških potrebščin je narejenih iz te prožne tvarine. Za primer vojne izdelujejo iz kavčuka plinske maske, v električni industriji pa se uporablja kot izvrsten material za izolacijo.

Glavno izvozno središče za surovi kavčuk je Malajski polotok. Prej se ga je veliko izvozilo iz Srednje in Južne Amerike. Ko so iznašli način vulkanizacije, je nastalo veliko povpraševanje po tej smoli. Ljudje so prodirali v pragozdove, prevozní stroški so naraščali in dvigala se je tudi cena kavčuku. Radi tega so ljudje pričeli razmišljati, da bi osnovali gumijeve nasade na ozemlju britskega imperija.

Tedanji državni tajnik za Indijo Marquis de Salisburg je predlagal, da bi prenesli kavčukovec iz Amerike na Malajski polotok. Prvi poskusi niso uspeli. Šele leta 1877. so se pokazali uspehi, ki so bili pa zelo neznatni.

Leta 1910. je pridelovanje kavčuka na Malajskem polotoku prineslo 8200 ton napram 41.000 tonam, ki so jih pridelali v Braziliji. Toda že leta 1913. je bila proizvodnja malajskih nasadov večja od divje rastočih dreves v Braziliji in leta 1924. je Daljni Vzhod pridelal že 413.000 ton, ter je s to množino pokrnil 94 % svetovne porabe.

Ker je gojitev kavčuka zelo lahka in je bilo povpraševanje po njem zelo veliko, se je industrija kavčuka razvijala z neobičajno hitrostjo. Ta ogromni razvoj je imel za posledico veliko razliko v cenah surovin, tako da sta bili šele pozneje izravnani ponudba in povpraševanje. Leta 1921. je nastala v tej industriji velika kriza, da je bila angleška vlada prisiljena, prepovedati za nekaj časa izvoz kavčuka z Malajskega polotoka.

Tudi v današnjem času je proizvodnja kavčuka radi nadprodukcije in gospodarske krize v nepovoljnem stanju. Temeljite znanstvene preiskave te snovi bodo omogočile, da se bo gojitev kavčukove rastline še bolj izplačala, ker bodo skoro gotovo iznašli še kakšno novo in koristno uporabo kavčuka.

„Življenje bilo jim je delavni dan . . .“

Ivo Trošt,
mladinski pisatelj,
umrl 3. oktobra 1937.

Albin Prepeluh - Abditus,
publicist,
umrl 19. novembra 1937.

Ana Podkrajšek-Harambaševa,
narodno - obrambna delavka,
umrla 30. novembra 1937.

Jože Tomše - Savskidol,
podmaršal,
umrl 5. decembra 1937.

Dr. Alfred Šerko,
nevrolog in filozof,
umrl 14. januarja 1938.

Terezina Jenkova,
nacionalna delavka,
umrla 21. januarja 1938.

Miha Čop,
vojni dobrovoljec in planinar,
umrl 2. marca 1938.

Franja Tavčarjeva,
voditeljica napr. ženstva,
umrla 7. aprila 1938.

Radivoj Peterlin - Petruška,
pesnik in popotnik,
umrl 21. junija 1938.

Andrej Gabrčšek,
publicist in založnik,
umrl 23. junija 1938.

Rajko Justin,
botanik,
umrl 4. septembra 1938.

Dr. Jože Debevec,
književnik in vzgojitelj,
umrl 5. oktobra 1938.

Bodimo previdni!

V nevarnosti ni človek samo takrat, kadar je z doma. Tudi doma se mnogokrat kar hitro pripeti večja ali manjša nesreča. Te nesreče v domači hiši pa se preveč pogostokrat ponavljajo, kar je znak, da ne pazimo dovolj, oziroma da nismo dovolj previdni. V Združenih državah ameriških so izračunali, da število nesreč, ki so se pripetile pod domačo streho, presega število vseh drugih nesreč skupaj. Številke so naravnost neverjetne in kažejo, da življenje doma le ni tako varno, kakor navadno mislimo. Zaradi nesreč v domači hiši je bilo v letu 1936. v imenovani državi 39.000 smrtnih žrtev, 170.000 ljudi je za vedno ostalo pohabljenih, 5.500.000 pa je bilo delj časa nesposobnih za delo. Stroški zaradi teh nesreč, kamor moramo šteti izgubljene mezde, zdravniške stroške in druge izdatke, znašajo preko 300.000 milijonov dolarjev — vsota, ki si je kar ne moremo predstavljati. Najbolj žalostno pri vsem tem pa je dejstvo, da bi se mnogo teh nesreč ne bilo zgodilo, če bi ne bili včasih preveč brezskrbni in prepogumni.

Kolikokrat je vzrok raznim hišnim nezgodam lahkomiselnost, nevednost ali brezbržnost in to prav po nepotrebnem. Previdnosti in pazljivosti je treba povsod, posebno še pri nekaterih poslih in predmetih, ki so pogosto vzrok nesrečam.

Zelo nevarno je, na primer, igranje z vžigalicami ali ognjem sploh, ki je povzročilo že nebroj nesreč. Zakrivé jih otroci, ki niso dovolj poučeni o nevarnosti ognja in ki so jim vžigalice lahko dostopne. Zato nismo pri shranjevanju teh nikoli dosti previdni. Otroke ob vsaki primerni priliki poučimo, kako je ravnati z vžigalicami, kako pravilno zakurimo. Obenem jih opozorimo na nevarnosti, ki so zvezane s tem opravilom, oziroma na kaj je treba paziti. Sicer jim prepustimo tako delo samo pod nadzorstvom odraslih, drugače pa vžigalice ali vžigalnik spravimo tako, da mladina ne more do njega.

Mnogo otrok se je ponesrečilo tudi v kuhinjah, kjer se kaj lahko zgodi, da malček v nevednosti potegne nase posodo z vrelo tekočino ali jedjo. Otroci nikakor ne spadajo v kuhinjo, še manj v bližino štedilnika. Kuhinja ni prostor za otroške igre, posebno ne med pripravljanjem kosila ali večerje, ko med delom ni mogoče nadzirati otrok, kakor bi bilo potrebno. Matere naj bi na to strogo pazile, da se otroci ne vrte v kuhinji, ko je tam direndaj največji in je nesreča lahko nankrat tu.

Koliko je doma tudi nesrečnih padcev; pa ne samo pozimi, ampak v katerem koli času. Koliko je še stopnišč brez držajev, slabo ali sploh neraz-

svetljenih hodnikov, in raznih drugih pomanjkljivosti, ki so povzročile že marsikatero nezgodo. Mnogokrat pa nas spravi v nesrečo tudi kaka slaba navada. Brez vse skrbi stopamo na stole in iščemo vrhu omar in kdo ve kje razno starino, ki smo jo spravili spoti. Premalo pomislimo, da so primerne lestvice še vedno cenejše kakor polomljene noge. Dobe se vendar lestve vseh vrst in velikosti. Za gospodinjstvo je zelo pripravna taka, ki je stol in lestva obenem. Kadar rabimo lestvo, obrnemo stol tako, da tvori varno in dovolj visoko lestvo za gospodinjске potrebe. Ko je ne potrebujemo več, pa ji damo zopet obliko stola, da nam kot lestva ne dela napote, ampak nam spet drugače koristi. Vsaka lestva pa mora seveda stati trdno, o čemer se je treba prepričati, preden se povzpnejo nanjo.

Nadaljnje nevarno delo v gospodinjstvu je pranje oblek v bencinu, kar nekatere gospodinje pogosto delajo, četudi vedno opozarjamo na veliko nevarnost tega početja. Za pranje takih tkanin, ki se jih ne upamo oprati v vodi, se dobe namesto bencina druga sredstva, ki niso vnetljiva in torej nič nevarna. Če pa teh nimamo, je boljše, da damo obleko kemično čistiti, kakor da spravljamo sebe in okolico v nevarnost. Bencin v gospodinjstvu je povzročil že hude nesreče in zahteval številne žrtve. Boljše od vseh navodil, kako ravnati z bencinom, je, da ga v gospodinjstvu zaradi varnosti sploh ne uporabljamo.

Previdnosti je treba pri uporabi elektrike, ki je tudi povzročila že marsikatero nesrečo. Res je, da je tu nevarnost manjša kakor pri ravnanju s petrolejem ali plinom, vendar moramo paziti tudi pri opravi z električnimi aparati. Vse električne naprave morajo biti vedno dobre in v redu. Če se kaj pokvari, takoj pokličimo strokovnjaka. Pri likalniku in kuhalniku nikoli ne primimo za vrvič, kadar hočemo tok skleniti ali prekiniti, ampak vedno za stikalo! Porcelanasto stikalo naj ne pada na tla! Uporabljajmo dobre vrvice in pazimo nanje; stikal tudi ne smemo prijemat z mokrimi rokami in jih ne uporabljati kot obešalnike za obleko. Brišemo jih s suho cunjjo. Prav posebne graje vredno pa je popravljanje in krpanje pokvarjenih varovalk.

Hude nezgode se pripete tudi, če nismo dovolj skrbni pri shranjevanju zdravil, strupov in orožja. Vse take stvari naj bodo spravljene pregledno in varno, da ne more priti do nesreče. Ne smemo se zanašati na srečo, ampak stalno paziti, da nas lahkomiselnost v katerem koli oziru ne zavede v nesrečo, ki zahteva včasih težke in nepopravljive žrtve.

* * *

akole vam pravim,« je dejal Brenclaj, šef-urednik lista »Blisk naroda«, novodošlemu novinarju Bibi. »Pojdite zdaj na shod Neodvisnoidealne stranke ter sestavite poročilo točno in po resnici!«

»V redu!« je odvrnil Biba ter odšel na shod v Sinjo

restavracijo. Spotoma je potegnil iz žepa plakat, kjer je stalo z ogromnimi črkami:

»Velikansko manifestacijsko zborovanje Neodvisnoidealne stranke v Sinji restavraciji ob vsakem vremenu.« Biba vzame beležnico ter napiše isti naslov za svoje poročilo. V Sinji restavraciji je našel prazno dvorano. Ročno je sedel k mizi in pisal:

Vstopim v dvorano, kjer vidim mizo z litrom vode in dvajset vrst praznih stolov. Vstopila je brhka natakarka ter me vprašala, če sem narod, ki čaka na zborovanje. Dejal sem, da nisem, ampak sem novinar. Točno čez eno uro prikoraka v dvorano narod, na čelu mu poslanec Čindarasa. Za poslancem je prišlo šest zastavnih mož in čilih fantov. Zadnji je požiral zemljo in nekaj godrnjal o pokvarjenem golažu.

Biba se predstavi in piše dalje:

Čindarasa udari po mizi ter pozdravi navzoče z vehementnimi in zanosnimi besedami. Krepak ima stil in jedrnate so mu besede! Takole je dejal: »Vragova babica vas naj povoha! Samo žrli bi na moj račun za prazen nič! To vam rečem, ljudje ciganski! Na prihodnjem zborovanju bom plačal

ceho šele na koncu in sicer bom štel najprej volilce, potem šele denar! Spoštovani somišljeniki! Na veselo svidenje prihodnjič! Zdaj grem na prvi vlak, ki me potegne v Stolni grad!«

Tako je napisal Biba in ni vedel, da ga je Čindarasa na koncu potegnil. Kajti Čindarasa ni šel na vlak, kaj šele na prvega, ampak v sosedno restavracijo, kjer ni bilo naroda, in kjer si je nemoteno privoščil pošteno porcijo za truda polni govor pred zborovalci. Po kosilu je legel in je zaspal ter spal do drugega jutra. Pri zajtrku mu postrežejo z »Bliskom naroda«, kjer je čital o svojem shodu. Krščena harmonika! Tako se je razjezil, da bi kmalu podrl natakarka, in zdirjal vrat na nos v uredništvo.

Biba je ravno sestavljal kuhinjski recept o medsebojnih odnošajih srnjakovega hrbita in čebulne omake ter zraven imenitno požiral sline, kar plane Čindarasa nadenj. Brez pozdrava je lopnil obojeročno Bibo po glavi, da je ta prevrnil črnilo in se skotalil preko mize, od koder je prestrašeno buljil v razjarjenega poslanca. Čindarasa je bil danes ravno pri roki in v pravem žargonu ljudskega zastopnika, ki kipi in vre v bojnem navdušenju. Obšel je mizo, da zagradi sovražnika od zadaj. Ali Biba je bliskovito spoznal kočljiv položaj in kje ga namerava pobesneli Hindenburg zgrabiti za rep.

»Mardohej!« se je zadril in pograbil je velikanske škarje ter, hop! na omaro. Sunil je kup papirja poslancu na glavo in preden je ta srečno priplaval iz papirja na površje, je že čepel Biba v kotu na omari ter držal predse odprte škarje kakor velikanski rak.

»Kdor se mi približa,« je vpil Biba, »mu odščipnem glavo kakor David Goljatu!« Čindarasa ga gleda kakor pes mačko na drevesu ter začne besedno bitko:

»Vi, cepec! Kakšno nesramnost ste si pa dovolili o mojem shodu? Vse skupaj laž, sama laž! Edino naslov je bil pravilen in resničen, vse drugo pa do gole trte izvita laž! Zmikavt nemarni! Kje si pa hodil v šolo, da ne znaš dalje šteti ko do šest? In kdo je rigal po golažu, ha? Menda ti, škric špilasti in sestradani? Še enkrat mi napiši tako budalost, pa ustanovim takoj konkurenčni list in ti lahko bliskaš s svojim »Bliskom« po svojih preperelih možganih, če jih sploh kaj imaš! Zapomni si, tintomazec, da stoji narod za mano, za tabo pa brezova metla, kapisko?«

Jezon kakor kuščar je pihal Čindarasa iz uredništva. Zdaj je res šel na vlak in sicer na prvega! Čudom se je čudil šef-urednik in se ni mogel načuditi, ko je stopil v pisarno in je zagledal Bibo na omari, od koder je z odprtimi škarjami divje zrl po sobi.

»Hudirja,« se je čudil Brencelj, »kaj ste pa požrli, kolega Biba, da se vam meša in čepite na omari kakor skrivnostni pajek? Kdo pa sestavlja recepte? Ali že imate sestavljeno poročilo o čudnem pogrebu Naceta Poniglavca, ki je na mah oživel ter natreskal pogrebce s pokrovom od krste? Potem moramo popraviti včerajšnjo novico o dvojnem roparskem umoru v Poševni ulici, ker eden še živi, drugi pa sploh ni bil zraven!«

Biba molči in gleda Brenceljna kakor ris.

»No, no,« nadaljuje šef-urednik, »kolega Biba, ali mogoče pišete dramo ter si predstavljate prizor skritega vlomilca in roparja? To bi bilo imenitno! Zamislite si, kolega Biba! V spalnico stopi krasna kontesa, živih in plamenečih oči, ki kličejo ter koprne, ah, divna zamisel! S sladko in očarajočo ročico odgrne... no, kolega, ali ste tako mislili? Če ne, popravite v tem smislu! To je pristno moj umetniški slog! Jaz imam krasne ideje! Poslušajte! Takrat zagleda lepa kontesa vas na omari in v vaših rokah odprte škarje. Prizor postane živčno napet in stavim glavo, po gledališču bodo tekale miši, tako bo občinstvo mirno in zamaknjeno! Zdaj pa nastane v vašem srcu popoln prelom, naravnost prekucijski preobrat! Saprta, kontrast! Poznate kontrast? To vleče! Kontrast je sedaj v modi! Namah se spremenite iz roparja v strastnega ljubimca in

ko zavpije lepa kontesa na pomoč, se vi zuderete z omare:

»Tiho bodi, zápri vrata! Saj te ljubim, duša zlata!«

To bi bil višek in res mojstrsko umetniški moment! Občinstvo bi se oddahnilo in ženske bi vzklikale:

»Ah, kako je to lepo!«

Medtem je Biba, to pot prav nič umetniško navdahnjen in zaljubljen v kontese, prilezel z omare ter povedal s kislim obrazom, kakšno avdienco da je imel z gospodom poslancem.

»Sapralot!« je vzkliknil Brencelj, »ali ste še vi zelenec! Saj tako se ne sme pisati!«

»Pa ste dejali, naj poročam točno in po resnici!« ugovarja Biba.

»Kajpada, seveda! Ali resnica in resnica je velikanska razlika!« ga uči Brencelj. »To je kakor severni in južni tečaj. Oba sta tečaja, a vsak na svojem koncu! Med njima je meridian, dolg kakor ekvator. To je tisto! Kadar sije prvemu dan, ima drugi noč ali pa narobe. Tako je tudi z resnico! Ene mu je resnica dan, drugemu noč. Vi ste na shodu videli samo šest ljudi, Čindarasa pa mogoče tisoč! Kaj, ali vidite razliko? Sploh pa ne skoparite s številkami! Raje več kakor manj! Zakaj niste napisali, da je bilo zbrovalcev, recimo, šest sto ali če nočete številke, nabito polna dvorana! Sploh pa, z ničlami ne štedite! Par več ali manj, to v novinarstvu ne igra vloge! Če vidite kje enega, pridenite ničlo, imate jih že deset, še eno, jih je že sto itd. To vleče! In govor! Čemu niste zapisali, da je govoril Čindarasa ure in ure, dokler se ni onesvestil in zgrudil? Gorečnost in ljubezen do naroda, to je treba poudariti, posebno pri poslancih! In to rečem, Čindarasa ni umazan! Najedli in napili bi se za mesec dni! Tako pa imate sedaj figo, ker ne znate pisati po resnici! Vzemite si k srcu ta nauk, kolega Biba! Drugič poročajte lepo po resnici! Pravilno živeti se je treba v poročevalsko službo! Saj to je naša novinarska umetnost in če hočete postati kedaj tako slaven, kakor sem na primer jaz, potem zgrabite kost vedno od prave strani! Upoštevajte torej moj nasvet in »Blisk naroda« se bo širil od vzhoda do zahoda, vaš honorar pa bo enak bankirskim plačam!«

Je dejal Biba, da ga bo ubogal.

Naslednjo nedeljo je priredilo telovadno društvo »Kozobrc« v Pukšah svoj običajni letni nastop. Zopet je šel tja Biba, da pri-

„TAKOLE VAM PRAVIM,“ JE DEJAL
BRENCELJ, ŠEF-UREDNIK LISTA
„BLISK NARODA“, NOVODOŠLEMU
NOVINARJU BIBI . . .

nese poročilo. Na Korlbirtovem vrtu je nastopilo sedem fantov, pet dečkov in ena deklica, ki je deklamirala:

»Moj fantič pa je star pastir,
a misli, da je oficir!«

Je deklamirala to pesem pol ure, tako so ji ploskali! Nato so se šli ringaraja in petelinji boj. Pokljukarjev Jure je pri tem dobil brco v hrbet in je od same jeze kazal jezik radovednemu občinstvu. Biba je bil ves navdušen. Potem so preskakovali kozle. Imenitno so skakali! Le Francelj Gibancelj je imel smolo. »Kozel« je držal svojo glavo previsoko kali, in ubogi Francelj Gibancelj je telebnil preko njega z glavo med planke. Obtičal je v plotu kakor dihur v pasti. Občinstvo je gromovito ploskalo, ali Francelj se je drl kot mlado prase. Je bil župan hitro pri roki. Pograbil je Gibanceljna za noge ter ga krepko potegnil nazaj. Rešen je bil, le preko ušes mu je posnelo kožo.

»Je še mlad, mu bo že druga zrasla!« je povedal župan ter odšel h Korlbirtu na polič vina. Biba je pridno pisal v svojo beležnico. Naslednji dan je objavil »Blisk naroda« dolg članek, ki je vseboval tudi take:

Impozantna manifestacija Kozobrccev v Pukšah! Ovacije večtisočglave množice! Niti zadnja olimpiada ni zmogla kaj takega! Nastop se je izvršil strumno in eksaktno. Uspeh je prodoren. Frenetičen aplavz na vseh koncih in krajih! Salto mortale preko plotu je bil višek senzacije! Sam župan, ki je bil ves v zastavah in pušeljih, je osebno sodeloval. Občinstvo je tulilo od navdušenja! Vsi hoteli v Pukšah so bili do podstrešja nabiti tujcev. Po razkošnih ulicah se je gnetlo ljudi, da nisi mogel pobrati niti čika! Zelo nas veseli, da so zopet enkrat pošteno zaslužili domači krčmarji! Norvežani so celo godrnjali, da je zmanjkalo v Pukšah vina in suhih klobas! Narod cele tri dni ni spal, tako je bil navdušen!

Biba je s tem izbil sodu dno. Za zlomka je šla to pot ponovna naklada »Bliska naroda« v visoke številke! Avtomobili so dirjali ter pri belem dnevu iskali v Pukšah hotelov in svetovnih telovadcev. Financarji so stikali ter premetali vso Korlbirtovo kramarijo, kajti je bil on edini hotelir v Pukšah, kje da ima zlomek skrito vino, ki ni obdav-

čeno in ki ga niti dobri Norvežani niso mogli več dobiti! Korlbirt se jih je otepal kakor mlad žrebec obadov. Nazadnje ga je minila dobra volja, vzel je nedeljski klobuk ter šel v mesto nad hudirjev »Blisk naroda«, ki mu je nakopal financarje na glavo.

V uredništvu je naretel na Bibo, ki je ravnokar pisal za higienski oddelek lista. Takole je imel že napisano: Zlata žila ne prinaša bogastva, ampak salamenske bolečine!...

Da je Korlbirt ravnal tako kakor poslanec Čindarasa, bi bil Biba gotovo pograbil škarkje ter skočil na omaro študirat Brenceljnovu dramo. Ali Korlbirt je bil kmetski človek ter olikan in je dejal:

»Naj oprostite, gospod! Videti ste zelo učen mož! Gotovo boste vedeli, kdo je tu tisti, ki je tako lepo pisal o Pukšah? Naj vedo gospod, jokaj sem, ko sem to bral!« Biba se je na mah čutil vzvišenega, dobro mu je dela pohvala, vendar je zatajil veselje. Zamahnil je z roko, ne da bi pogledal prišleca:

»Malenkost! To sem bil jaz, da veste!«

»A tako?« je dejal Korlbirt ter odpel pas. »Zame to ni malenkost, ampak preteto drag špas!« Ga je opilil s pasom po glavi, da je smuknil Biba pod mizo kakor miš v luknjo.

»Kura naj vas brčne!« je vpil Korlbirt ter suval Bibo pod mizo. »V celem sem iztočil komaj dva litra vina in vi, grintavec, pišete, da je celo vina zmanjkalo ter mi obesite na vrat financarje, ki so mi iztaknili še tista dva soda, ki sem jih zadnjič krasno utajil! Na, capin!« in ga je zopet sunil. Toda Biba ni ležal pri miru, temveč je krepko brcal nazaj in je nazadnje Korlbirt raje končal vojno brez mirovnihih točk.

Dolgo je klical in iskal šef-urednik Bibo, preden je ta zopet prilezel na svetlo. Ko ga je vprašal Brencelj, kakšne duhovite misli da je iskal pod mizo, je stopil Biba junaško pred šefa in dejal:

»Ne bom več pisal! Raje grem za kolporterja! Ta je vsaj brez skrbi, ker nosi in raznaša to, kar so izlegli drugi, sam pa je nedolžen kakor dete v zibelki!« in je pokazal svoje novinarsko odlikovanje, ki ga je nosil na glavi v obliki velike bunke.

Naše kmetijstvo — danes in jutri

Število tistih, ki ne spoznavajo samo, ampak tudi priznavajo, da je naše kmetijstvo zaostalo za zahtevami časa — se množi in obeta privedi do tega, da se bo vzrokom zaostalosti in nje omejevanju končno vendarle začelo posvečati večjo pažnjo. Že pred leti sem javno izpregovoril in tudi zapisal besedo o zaostalosti, a razmere takrat še niso bile tako obupne kakor sedaj (začetek leta 1938.), ko je čas že bolj dozorel in ko more moja izvajanja vsakdo pravilno razumeti.

Dejstvo je, da naš kmetovalec svoje kmetije iz ekonomskega podjetniškega stališča in svoje vloge kot gospodar (obratovodja) ne pozna dovolj, najčešče pa nič. Še manj pa pozna gospodarsko uredbo, sposobnost, silnost in organizacijo kmetovalcev tistih držav odn. narodov, ki so mu najhujši konkurenti na svetovnem trgu. Tudi razvoja kmetijske tehnike in konkurenčnega boja ne pozna in ne doumeva dovolj. Ne razume dovolj raznih ukrepov, ki jih druge države podvzemajo v njegovo škodo, in ravno tako se še ne zaveda izredne važnosti ter silne nujnosti, da bi se tudi on organiziral za skupno proizvajalno in poslovno udejstvovanje.

Vse druge panoge narodovega udejstvovanja so pri nas in v tujini uspešno izkoriščale mnogoštevilne iznajdbe za olajšanje in izboljšanje naporov ter za pocenitev plodov svojega dela, odn. za varovanje svojega zaslužka, uvajale so in še uvajajo nove metode dela itd., naše kmetijstvo pa je iz raznih razlogov ostalo precej daleč zadaj, gospodari brez smeri, brez načrta, po stari navadi. Sedaj, ko je njegova beda že skoro neznosna, si samo ne zna več poiskati dela in zaslužka, ki ga je še. Tudi se ne zaveda temne bodočnosti, ki se mu kaže, ako se bo vdajalo v usodo in držalo križem roke, namesto da bi krepko iskalo izhoda na bolje.

Javna skrb še vedno premalo upošteva kmetovalčev žep in še vedno nimamo časa odgovarjajoče točne agrarno-politične, niti narodno-gospodarske osnove za temelj, smer in vodnico gibanju odn. delovnemu udejstvovanju 80% večine naroda. Še vedno v kmetovalcu le preveč vidimo samo kmeta kot pridnega in skromnega delavca, ne pa kot gospodarja in podjetnika, in tudi sam se ne čuti podjetnika, nego se smatra za delovnega trpina. Zato se kot gospodar ne more znajti v toku življenja.

Velika napaka in nesreča je, da drugi in tudi kmetovalec sam v tako izrazito agrarni, izvozni

državi, kakor je naša, ne uvidevajo velikanskega in odločilnega pomena kmetijstva za gospodarsko, socialno, kulturno in politično življenje vsega našega naroda in za njega bodočnost. V kmetovalcu še vedno vse preveč vidimo samo veliko maso delovnih rok, ne vidimo pa v njem samostojnega podjetnika (kar naj bi bil, a kar še ni). In ako naj že ta masa, namesto da bi jo hoteli napraviti sposobno za res pravilno samostojno kmetovanje, vendarle še vedno pomeni samo pridne roke, tedaj je njeno udejstvovanje, njej in vsemu narodu v dobro, treba primerno usmeriti, naj tedaj, če že mora tako biti — bo samo pridna roka, gospodarji pa drugi. Ali — ali! Po starem tiru ne gre.

Tudi pri nas kmetija ni in ne more biti več nekaj, kar bi večno teklo po istem tiru. Podvržena je malim in velikim ter celo temeljnim izpremembam, ki jih prinašata tok in ustroj nacionalnega in internacionalnega življenja, in ona se mora prilagojevati časom in razmeram, ki jih ne more odvrniti od sebe.

Kmetijski gospodarski sistemi so se od nomadskega pašništva skozi tisočletja izpopolnjevali od temu sledečih prvih početkov poljedelstva in stalne naselitve, do poljsko-travniskega, dvo-, tro-, četvero-poljnega in špekulacijskega gospodarstva, sedaj že z vso prevejanostjo organiziranega, vodnega in kontroliranega, vse ugotovitve znanosti ter iznajdbe strojne, delovne, organizacijske in poslovne tehnike uporabljajočega, racionalnega obratovanja.

Tudi kmetovalec in njegova družina nimata od vekomaj enakih zasebnih, življenjskih zahtev in potreb, nego se z napredkom obče kulture in z razraščanjem (medpoklicne) delitve dela tudi te stalno večajo.

Javnost in kmetovalec sam se premalo zavedata, da je tudi kmetovalec kapitalist (čeprav majhen), da zato ne sme biti samo priden delavec, ampak tudi razumen ustvarjalec, podjetnik, obratovodja, skratka gospodar, ki mora računati z vsem in na vse, na kar in s čimer mora računati tudi sicer vsak pridobiten član človeške družbe, posebno pa še podjetnik v kapitalistično urejenem svetu, v svetu zasebne lastnine ter svobode udejstvovanja. Tudi kmetovalec mora torej stremiti celo za dobičkom kot merilom gmotnega napredka in zavarovanjem svojega tveganja (rizika). Tudi besedi »kmetijstvo« in »gospodarstvo« pri nas preradi istovetimo, čeprav vsaka pomeni nekaj čisto drugega. Naj kdo še tako lepo in navi-

dežno moderno kmetuje, pa lahko pri tem vendar slabo gospodarji. Tudi mnenje, da kmetovalca delo nič ne stane, je zelo pogrešno, kajti naš kmetovalec je spričo denarnega gospodarstva pač že tako močno udeležen na raznovrstni delitvi dela, da tudi svojih delovnih sil že davno več ne vzdržuje samo z doma pridelanimi naturalijami. V normalni dobi je poprečno za svoje zasebno gospodarstvo v rodbini kril najmanj vsaj polovico svojih potreb s kupivnimi dobrinami, za kmetijo kot obrat pa temu primerno, kakršnega značaja je bila njegova proizvodnja. Danes se kupivnim stvarim kolikor največ more pač izogiba, ker nima denarja, vendar brez njih ne bo živel nikoli več. Če jih pód silo razmer manj troši, to pač pomeni podkonsum, pomanjkanje.

Zaradi konsuma kupivnih stvari (živil, obleke, obutve, lišpa, strojev, sredstev za zatiranje rastlinskih in živalskih bolezni ter za pokončavanje škodljivcev, boljšega semena, knjig, šolanja, zdravniških, odvetniških i. dr. uslug itd.) kmetovalec kot najštevilnejši del naroda pač predstavlja veliko konsumno silo ter s tem tudi največjega daljca dela in zaslužka drugim stanovom in poklicem. V težnji za dobičkom je odvisen od konkurence, t. j. od kmetijsko sposobnejših, naprednejših narodov, ki njegove pridelke s trga izrivajo s svojim izenačenim, kakovostnim, na najmodernejši način pridobivanim blagom in mu tudi ubijajo cene. Delovanje obratov in njih rentabilnost drugod na splošno, pa tudi pri nas v nekmetijskih panogah nista bila nevaževana činitelja. Nasprotno, bila sta od nekdanj najvažnejše, okoli česar se je vse sukalo. Raziskavali so ju in sô podjetnike o vseh hibah, napakah, neumestnostih, zaostalosti, pa tudi o možnostih boljšega, gospodarnejšega obratovanja na svoj način poučili in jim svetovali. Naše kmetijstvo pa je ostalo posebno glede načina gospodarnega obratovanja brez nasvetov, brez prave smeri svojemu delu in brez zaščite agrarnih interesov (Kmetijske zbornice še vedno ni) in so kmetovalci polagoma zalezli v položaj nekakih miloščinarjev. Ta neugodnost posebno velja za kmetstvo. Naš kmet je po svoji številni in po zemljiško-posestni nadmoči pozvan biti najvažnejši činitelj v vsem našem narodnem gospodarstvu in izživljanju in bi kot najjačji ustvarjalec agrarnih ter kot najjačji konsument neagrarnih dobrin in uslug moral biti tudi najjačji delodajalec ter doprinašalec možnosti za novo tvorbo nacionalnega kapitala in za ustvarjanje blagostanja vobče. Kako se naj sedaj to vrši, kako naj on bogati ves narod, ko niti sebe ne more.

Gospodarska in socialna naloga kmetijstva je, da ob najboljši izrabi sil in snovi ter okoliščin, ob najracionalnejšem združevanju in zaposlitvi

proizvajalnih faktorjev: zemlje, dela in denarnega kapitala (lastnega ali kredita) ustvarja nove dobrine, predvsem hrano in obleko, poleg tega pa tudi druge surovine, odn. celo delo in zaslužek vsem tistim, ki so mu potrebni in ki se zaradi delitve dela bavijo z drugimi, nekmetijskimi opravili, s katerimi mu pomagajo, izboljšujejo, olajšujejo in urejajo njegovo proizvodno udejstvovanje, čuvajo njegovo varnost in lastnino, ki požlahtnjujejo njegove prapridelke, oskrbujejo promet, ki skrbe za mir ter stalnost kmetijskemu delu, ki skrbe za njegovo zdravje, prosveto, za zakonitost, za pravni pouk itd., ki torej vsak po svoje služijo, pomagajo in koristijo kmetijstvu in zopet po svoje pospešujejo njegov gospodarski, socialni, kulturni in politični napredek.

V kapitalistično denarstvenem narodnem gospodarstvu in pri naraščajoči kulturnosti ljudskih množic torej ni dovolj, da pridelovalec pridelava samo toliko, kolikor bi bil nekoč ob naturalnem, rodbinsko-patriarhalnem, malokulturnem življenju potreboval zase in za svojo družino, temveč mora, ker je sam velik konsument neagrarnih dobrin in uslug drugih profesij — z uspehom pridelati in vnovčiti toliko, da z dobljenim izkupičkom po odbitku, odn. poravnanju svojih proizvodnih in vnovčevalnih stroškov lahko zadošča vsem svojim potrebam in dolžnostim, — pa še toliko, da tudi kaj prigrasopodari, da dosega primerno obrestovanje v kmetiji investirane kapitala, povrhu pa še neki dobiček kot rizikoprocent. Naš kmetovalec je poleg dninarskega zaslužka le redko dosegal prav ponižno obrestovanje vsojega kapitala. Mislim, da smem reči, da pa nikoli ni gospodaril tako, da bi bil dosegel dobiček, danes pa s plah dela v izgubo. Dokler kmetovalec ne dosega dobička, dokler vsaj zmerno ne bogati sam, toliko časa v agrarni državi kot glavni tvorec družabnega življenja ne more zadoščati svoji socialni nalogi, da bi prispeval tudi k narodnemu blagostanju, ampak ga samo ruši.

Skrb kmetijstva in javnosti mora iti za tem, da kmetovalec izbije iz zemlje, ne da bi škodoval njeni proizvodjalni sili, vsaj toliko, da pokriva režijo, da ima zase neki zaslužek, da se mu zmerno obrestuje njegov investirani kapital in da mu nastaja še neki prebitek, t. j. dobiček. Dokler tega ni, tudi ne more biti zdravega napredka niti za kmetijstvo, še manj pa za narod kot celoto. Dokler tega ni, je v agrarni državi baš kmetijstvo tista cokla, ki narodu kot celoti ne da dihati, ne da napredka.

Nimam namena navduševati se za Američane, vendar moram omeniti, da je posebno v tem novem svetu kmetijstvo prav tako kakor industrija — meščanska eksistenca, odnosno da tam kmetov v našem smislu sploh ni. So moderni kmeto-

valci, a kmetje ne. Njih način življenja je meščanski. Kmetijstva se ne lotevajo samo kmetje po rojstvu, ampak sploh ljudje, ki imajo za ukoriščenje narave po kmetijstvu dovolj zanimanja, strokovnega znanja (ali pa si ga najamejo) ter dovolj denarja za popolno, moderno ureditev in vodstvo obrata. Pri tem ni nobenega govora o kakem oboževanju tradicije ali o kakih sentimentih, romantičnosti in idiličnosti življenja na deželi. Vse je poslovno, vse je »business«. Ta okolnost je menda res kaj malo poetična, je pa na neko puščobnost prignana resnica, ki jo ustvarja siloviti lov za gmotnimi uspehi, resnica, ki jo je anglosaški svet dobro spoznal in jo, upoštevajoč razmere kapitalističnega sveta, tudi popolnoma upošteva.

Pri tej priliki — morda se bo kdo ob to spotikal — moram povedati, da se mi vidi kmetstvo (ne kmetijstvo kot stroka, v kateri posameznega gospodarja imenujemo kmetovalca, ampak kmetstvo kot stan, v katerem posameznega obdelovalca kmetije imenujemo kmeta), torej kmetstvo kakor ga pozna stari svet — nekak družabno manj veljaven sloj, nekak nesmisel. Obstoj tega sloja je morda kvečjemu imel nekaj smisla v dobah normalno potekajočega in razvijajočega se kapitalističnega družabnega ustrojstva, menda le bolj nekako v to, da so ga umstveno, organizatorno in denarno jačji mogli izkoriščati kot neusahljiv vir izžemanja. Ponekod v naprednejšem svetu se je kmet pravočasno zavedel, se gospodarsko usposobil in je tem kleščam ušel, postal je kmetovalec z organizirano lastno gospodarsko in politično močjo. Kjer pa je kmetstvo še ostalo, je to znamenje zaostalosti za tiste, ki jim pravijo kmet in se mi ta kmetiska eksistenca zlasti ponekod bolj zdi nekako nezavedno, belo suženjstvo, nekako vegetiranje, kakor pa dejansko gospodarjenje na svoji zemlji. Razrešitve vprašanja »kmeta« se doslej še ni dotaknil noben sociolog, niti nacionalni ekonom, niti agrarni, niti občni politik. V resnici »kmet« kot sloj v sodobnem svetu ni ne tič, ne miš. Vidi se že na obzorju, da bo današnje kmetstvo slojništvo nehalo in nujno je to. Raziskovati vprašanje, kako bo nehalo, ne spada v okvir tega članka, povem pa, da si bomo na jasnem, da absolutno ni potrebno, da bi se to prvenstveno nehalo tako, kakor se je v sedanji Rusiji. Ali se bo uveljavilo od države dirigirano načrtno gospodarstvo tudi za kmetijstvo, oprto na združenje proizvajalnih sredstev v primerni združni obliki, sloneči na spoštovanju zasebne lastnine, ali pa bo nastopila masna revščina, iz katere skoro ne bo izhoda.

Še nečesa ne smemo pustiti iz vida. Pravi se, da smo Jugoslovani zdrav narod. Silovito zdravo se množimo. Upoštevaje to dejstvo, slabo našo občo delovno razgibanost in okolnost, da večji del našega naroda zaradi opešane kupne moči premalo troši, kakor tudi nevšečnost, da naš izvoz (bodisi da je deloma krivo naše blago, še več pa to, da se svet pred uvozom od drugod čimdalje bolj zapira) vedno bolj zaostaja in se pričinja bolj misliti na uvajanje izrazitejše avtarkije tudi pri nas — se bo vendarle treba tudi energičneje pobrigati za zaposlitev in zagotovitev zaslužka za vsakega državljana. To bo morala postati glavna naloga vse državne politike. Za tedaj moramo računati, da bo pri nas pač dosti več industrije, s čimer bo povečan tudi domači konsum agrarnih dobrin, in v doglednem času bi se količina kmetijskih pridelkov za izvoz utegnila zelo skržiti. Dotlej bi se spričo izvajanja avtarkije in poraščanja prebivalstva tudi videlo, da li še kaže računati na izvoz. Jaz mislim, da bo treba računati še nadalje na izvoz, toda najbrže na druga tržišča, kakor smo jih sedaj navajeni. Lahko bi navedel na katera, a pri tem bi bilo potrebno precej obsežno utemeljevanje, ki ga ne bi mogel spraviti v okvir tega članka. Morda bom o tem kdaj pisal posebej.

Da bomo svojim nalogam kos za primere prejšnjega odstavka, se bo naše kmetijstvo moralo bolj usposobiti in se preusmeriti za bolj ekonomično, racionalnejšo, pa tudi kakovostno boljše, večjo, gospodarsko uspešno proizvodnjo po nekem načrtu in smotru za domači in tuji trg.

Vsa ta stvar ni tako nerealna, da bi mogli kar preko nje, ni nikaka godba zelo daljne bodočnosti, kar bi bil kdo utegnil trditi še pred dvema letoma, ampak je že trda, pereča sedanost.

Kmetovalec bo moral od svojega tako krčevito branjenega individualizma precej popustiti in se sprijazniti z mislijo na združevanje svojih sil in svojega kapitala, država pa se bo morala energično lotiti tega, da se bo postavil pravilen, moder gospodarski načrt za gospodarno udeleževanje vseh panog narodnega dela, ter paziti, da se bo ta načrt tudi natančno izvajal.

Naš mali, gospodarsko šibki človek vsak sam zase pomeni za gospodarstvo naroda razmeroma zelo malo. Združen v velike, življenja sposobne gospodarske zajednice z dobrim strokovnim vodstvom pa pomeni veliko moč, ki šele lahko privede do pravega izraza veliko prirodno bogastvo naše jugoslovanske zemlje. Tako moč, nagromadena in osredotočena v pravilno usmerjeno gibanje narodne energije bo šele prinesla in zagotovila srečo ter veličino Jugoslavije.

* * *

A. NA ŽIVILIH

I M E	Po čem ga spoznamo	Kako škoduje	Kako ga zatiram o
ŠČUREK in njegovi sorodniki	Kuhinjski ščurki so 20—26 mm dolgi, črni, napravijo lahko dosti škode. Lotijo se jestvin, kakor krompirja, kruha, kuhane mesa, masti, medu, sladkorja itd. Ogrizejo pa vsaših tudi knjige, slike in obleke.	Ščurke so zanesli k nam iz Azije in Amerike. Ako se pojavijo v večji množici, napravijo lahko dosti škode. Lotijo se jestvin, kakor krompirja, kruha, kuhane mesa, masti, medu, sladkorja itd. Ogrizejo pa vsaših tudi knjige, slike in obleke.	Ta nadloga se razmnožuje največ zaradi nezadostne snage. Ščurkom ugajajo topli in vlažni prostori, posebno če puščamo smeti in mokre cunje, če ne pospravimo vedno vseh ostankov jedil, drobtin, olupkov itd. Ako kuhinjo in ostale prostore pridno snažimo, ščurka lahko zatremo. Uničujemo jih tudi s tem, da jim nastavljamo strupene snovi v špranje in kote, kjer se skrivajo. V ta namen so naprodaj razna sredstva. Pri uporabi strupov pozor! Naprodaj so za ta mrčes celo pasti, ki jih napolnimo s temnim pivom, gnjijočimi jabolčnimi olupki, koščki sira in podobnim. Ujamemo jih tudi, ako jim nastavimo zvečer mokre cunje ali krtače, napoljene s pivom. Ko se ščurki spravijo na to vabo, jih uničimo. Dobro sredstvo je borova kislina v prahu, ki jo nasujemo po kotlih. Ruse ali švabe uničujemo ravno tako.
RUSI ali ŠVABI	So 10—14 mm dolgi, podolgačnega živočarja, ploščati rumenkastorjavi in krilati.	So najbolj nadležni do-mači mrčes in škodujejo kakor kuhinjski ščurki.	Neprijetni gostje, ki se jih najlaže iznebimo, če jim popolnoma uničimo gnezdo. Sicer pa pomaga tudi, ako jim nastavimo gobo, namočeno v sladkorno vodo. Ko so se spravile mravlje boraksa, je parjenje nepotrebno. Za zatiranje mravelj pomaga tudi aloa pomešana s sirupom, ali »alicol«, ki ga namažemo na kraje, kjer je največ mravelj. Alicol je eno najboljših sredstev zoper mravlje, ker ga ni treba mešati s sladkimi snovmi, a vendar privlačuje mravlje. Privabi celo skrite matice, kar je posebno važno, ako hočemo, da se nam živalce ne rede dalje.
HIŠNA MRAVLJA	Najpogostejša 1 1/2 mm dolga, rdečkasto-rumena mravlja.	Nadležne, ker se naselijo vsepovsod, se lotijo skoraj vseh živil, ki jih deloma uničijo, deloma napravijo nerabna.	Osji pik je kaj boleč in včasih lahko celo nevaren. Tudi osam nastavljamo pasti, ki jih napolnimo s sirupom, sladkorjem ali vinom. Lahko jim uničimo gnezdo, in sicer moramo napraviti to takrat, ko je osja družina zbrana v njem. Osje pike zdravimo z obkladki ocetnokisle gline. Osja gnezda v zemlji poljemo s tetraakloroglijokom, gnezda na drevesih pa požgemo z baklami. (Natakemo čebelarsko kapo.) V stanovanju jim nastavimo poseben kozarec s sladkorno tekočino, v katerega se vllove.
OSE		So splošno znane in ponekod velika poletna nadloga; so zelo nadležne in preže na vsa sladka živila. Se sadje na drevju nima miru pred njimi.	Osji pik je kaj boleč in včasih lahko celo nevaren. Tudi osam nastavljamo pasti, ki jih napolnimo s sirupom, sladkorjem ali vinom. Lahko jim uničimo gnezdo, in sicer moramo napraviti to takrat, ko je osja družina zbrana v njem. Osje pike zdravimo z obkladki ocetnokisle gline. Osja gnezda v zemlji poljemo s tetraakloroglijokom, gnezda na drevesih pa požgemo z baklami. (Natakemo čebelarsko kapo.) V stanovanju jim nastavimo poseben kozarec s sladkorno tekočino, v katerega se vllove.
RIBICA	1 cm dolga živalca, podolgačnega života, ki se proti zadnjemu koncu zožuje s tremi podaljski, brez kril in pokrita s srebrnosivimi luskami.	Pojavlja se na vlažnih krajih, koder išče take snovi, ki imajo v sebi sladkor ali škrob. Loti se sladkorja, moke, poškrbljenega perila, zastorov na oknu, knjig in tapet.	Te ga škodljivca se ubranimo, ako skrbimo, ako skrbiti stanovanja suhi in če zamažemo še morebitne špranje v zidu in tleh, kar nam pomaga v boju proti mrčesu sploh. Tudi prašek, ki ga dobimo naprodaj za uničevanje mrčesa, prežene to golazen.

HROŠČI Kruhov hrošč (vsejedec)	1,7 mm do 3,7 mm dolg, valjastega živalskega, temnordečkasto-rjave do črne barve.	Se ne loti samo najrazličnejših živil, kakor kruha, medenega peciva, rezancev, moke, kock za juho, suhega suda in mesa, ampak celo plute, papirja, usnja in lesa.	Vse tri naštetih vrste hroščev zatremo, ako hitro porabimo živila, ki so jih napadli, kar je zelo slabega, pa takoj požgemo. Nekatera živila lahko poparimo in s tem uničimo zalego, živila pa lahko porabimo vsaj kot krmo za živali. V zelo hudih primerih, kjer so v nevarnosti velike količine žita in mlevskih izdelkov, mora uničiti to golazen strokovnjak s strupenim plinom.
Rižev hrošč Žitni hrošč	Podobna, merita po dolžini 4 mm, telo je iztegnjeno, plosko, z dolgim rilčkom, rdečkastorjave do črne barve.	Zarijeta se v žitna zrna, posebnost v jetnem, pšenico, rži, koruzo in prosu. V vsakem zrnju zalegeja po eno jajce, iz katerega se izleže ličinka, ki razjede žitno zrnje od znotraj navzven; ogledata tudi pečivo in testenine (črvčki v jesprenu in drugod).	
MOKAR	Iztegnjen, rjavordeč, malo izbočen život, dolg 15 mm.	Ličinka je znani rumeno prgasti črvček v moki in v odpadkih kruha.	
MUHE Hišna muha	Navadna hišna muha.	Je zelo nadležna, škodljiva, zamaže stanovanje, prenaša različne bolezni.	Najbolj jo zatiramo, ako uničujemo zalego po gnojiščih, smetiščih, ki jih polivamo z usedlico petroleja, karbolno kislino (pet delov na 100 delov vode) ali primesimo gašenega apna ali boraksa. Poleti jih lovimo z muholovci. Paziti na snago, ki največ pomaga pri zatiranju hišne muhe.
Mesna muha	Temnomodre barve, se kovinasto sveti.	Jajčeca leže na meso in klobase, pa tudi na druga živila, s katerimi se potem hranijo njene ličinke.	Poleti zelo nadležna. Meso moramo shranjevati v zamreženih omaricah, a tako, da se meso mreže nikjer ne dotika. Omarica zgoraj ne sme imeti mreže, sicer spusti muha jajčeca skozi luknjice na meso. Paziti je na snago v splošnem, kot pri zatiranju hišne muhe.
Sirna muha	4—5 mm dolga, črna, s svetlimi krili, se kovinasto sveti, noge ima rumene.	Preži na sir, ki v njem zalega in gre z enega hleba na drugega. Zelo se razmnoži in napravi večših precej škode.	Najlaže si pomagamo, ako sir dobro zavarujemo pred njo. Shranjujemo ga pod mrežo, da muha ne more blizu. Police pa umivamo z raztopino krezolovega mila.
MIŠI	Na zimo je paziti na miši.	Povsod silijo v hišo.	Strup smemo uporabljati samo tam, kjer nimajo dostopa otroci in domače živali, drugje pa raje nastavljamo pasti. Luknje zamašimo s cunjami, ki smo jih namočili v terpentinu. Kletna okna naj bodo zamrežena.
MOLJI	Navaden molj meri 10 do 17 mm, ima 4 svetlorumena krila, krznarski molj je iste velikosti, le bolj rjavkastozlatosive barve.	Moljve ličinke grizejo vsa vlakna živalskega izvora, t. j. volneno blago, kožuho, kožo, perje in živilo. Povzročajo lahko veliko škodo.	Poleti moramo pogosto zračiti in stepati volnene reči. S tem odstranimo jajčeca, ki jih zaleže molj na blago. Če se poleti z volnenimi stvarmi in krznom ne utegnemo ukvarjati, jih moramo shraniti v tesno zaprte vreče iz papirja, zaboje ali kovčega. Med posamezne plasti obleke denemo precej snovi, ki imajo mojujo zoprni duh, n. pr. sivko, ali eno izmed sredstev zoper molje, ki jih dobimo napredaj. Dobi se pa tudi že blago, ki je obdelano tako, da se ga pozneje molj ne loti.

B. DRUGI ŠKODLJIVCI

I M E	Po čem ga spoznamo	Kako škoduje	Kako ga zatiram o
HROŠČI, kakor slaninar, krznar in drugi	Slaninar meri 7 do 9 mm, je jajčasto podolgačnega života, črne barve, sprednja polovica kril je rumena. Krznar je manjši, 4 do 5 mm, črn, se lepo sveti, na vsakem krilu ima belo piko.	Diakaste ličinke teh hroščev se hranijo z mrhovino, živalskimi kožami, suhim mesom, kostmi, lasmi, rogovino, kožuho in volnom. Veliko škodo napravijo v prirodoslovnih zbirkah. V starih hišah se pojavljajo še drugi hrošči, ki delajo ravno tako škodo.	Teh škodljivcev se ubranimo največ s snago. Ne puščamo nikjer živalskih ostankov in podobnih stvari. Posamezne hrošče, ki jih zalotimo, usmrtime. Vse volnene stvari moramo pogosto zračiti, stepati in čistiti. Sredstva za uničevanje so ista kakor proti moljem. Nastavljamo jim mokre cunje, kamor se radi skrivajo. Cunje vzremo potem, ko so se nabrali hrošči v njih, v vrelo vodo. Kar moremo segrejejo na 60—70°C, da z vročino uničimo zalego.
Kukec ali trdoglav	3 do 5 mm dolgi, valjasti hrošči rjave ali črne barve. Ličinke so podobne drobnim, ogrcem rjavega hrošča.	V lesu si izjedajo rove in s tem pokvarijo pohištvo in druge izdelke iz lesa. Lotijo se tudi papirja in predmetov iz papirnatega testa.	Zatiranje je precej težavno. Najbolj pomaga, če vbrizgamo v od hroščev izvrtane luknjice petrolej ali tetrakloroglik ter jih takoj zamašimo z voskom ali trdim parafinom. Drugi način zatiranja je, da lažje kose opreme izpostavimo suhi toploti (najmanj 90°C), kar napravijo v posebnih desinfekcijskih aparatih.
C. ČLOVEKU NADLEŽEN MRČES			
KOMAR	Vsak pozna nadležnega komarja.	Neprijetno piči in moti človeka v spanju. Če se na vbodenem mestu praskamo, je možno, da se rana okuži in ožgoji.	Komarjevo zalego je treba uničevati poleti z osuševanjem stojičih voda, vodo je treba politi s surovim petrolejem ali drugo snovjo, ki se dobi v ta namen. V boju proti komarjem pomagajo tudi ribe, žabe, krastače in netopirji, ki jih je treba zaradi tega varovati kot koristne živali. Pozimi uničujemo komarje, ko prezimujejo na kletnih stenah.
BOLHA	2 do 3 mm dolga, temnorjavkaste barve, brez kril. Skoči 200-krat dalje kakor je sama dolga.	Pik je neprijeten, pa tudi nevaren, ker lahko prenese kakšno bolezen.	Najboljše sredstvo zoper ta mrčes je snaga v stanovanju in v obleki. Če treba, uporabljamo mrčesni prašek ali krezolovni prah. Spranje v tleh, kotih in pohištvu pomijemo in zamašimo, ker se ravno v teh reže bolhe.
STENICA	5 do 6 mm dolga, plosko stisnjena, brez kril, z rilčkom, s katerim zbada.	Je zelo neprijeten mrčes. Moti nas v spanju, pik zelo srbi in lahko prenaša bolezni. Razširja neprijeten duh, maže stanovanje z odpadki.	Stenic se ubranimo s snago. Če jih je malo, umivamo pohištvo z bencolom, terpentinom, lizolom ali petrolejem. Kjer je tega mrčesa veliko, je treba prostore razkužiti.
BELA UŠ	Nekrilat zajedavec, meri 3 do 4,5 mm, podolgačnega života, svetlorjave in rumenkaste barve. Skozi kožo se ji sveti rdečkasto-rjavo črevo.	Živalca zoprno grize in je prenašalka pegastega legarja.	Uši se rešimo, če se pošteno umijemo in okopijemo ter napudramo s krezolovnim pudrom in oblečemo sveže perilo. Dobro se obnese tudi umivanje s tobakovo vodo. Obleke razkužimo v pari, perilo pa operemo z raztopino krezolne sode.
GLAVNA ali LASNA UŠ	Sorodna prejšnji, s to razliko, da ne odlega jajc v obleko, temveč v las.	Ta uš je zelo zoprna in boleznim kože in las.	Potrebno je temeljito umivanje glave s petrolejem ali krezolno sodo; potem, ko smo se umili, pa zavijemo glavo v neprodušno ruto ali gumijasto čepico.

X. vsesokolski zlet

»Da povem po pravici: ko ste nas peljali včeraj popoldne na zletišče, sem to potrpežljivo prenašal, saj me šport in telesne vaje sploh ne mikajo; nimam razumevanja zanje. Toda že prihod na zletišče, pogled na množice, ki so se valile vanj, nastop vaših slikovitih naraščajnic so mi vzbudili nejasna čustva, ki sem se pa njihove vsebine kmalu zavedel: pred menoj je vstajal antični svet, hkrati sem pa spoznal, da vzbuja v meni nabožne predstave. Resnično, iz teh tisočev na telovadišču in naokoli je vela nekaka pobožnost, globoko spoštovanje in ljubezen do človeškega življenja in njegovega nosilca človeka.«

Tako je govoril o zletu znameniti francoski pisatelj in predsednik PEN-klubov Jules Romains. Še noben vsesokolski zlet ni bil tako velik in tako mogočen, a tudi noben še ni bil v takem času. Nič ni čudnega, da so razlili težki dnevi, ki se je v njih odločala usoda mlade slovanske države, svoj rdeči soj tudi na zlet, saj je Sokolstvo med prvimi branilci svobode.

Jugoslovani smo hiteli letos s posebno vnmemo v Prago. Čutili smo, da potrebujejo severni bratje v svojem boju našo bližino, da jih bo naša navzočnost okrepila; bratsko slovansko čustvo nas je gnalo, da jim to podporo damo, hoteli smo pa tudi videti in čutiti, kako se ta narod, ki si je svojo svobodo resnično priboril, obnaša v času preizkušnje. Hoteli smo, da si ob njihovem pogumu okrepimo tudi svojo zavest in svojo voljo do obrambe lastne prostosti. Vriskali bi bili, ko smo spoznali, da ni v tem ljudstvu niti sence bojzani, nič živalske vdanosti v »božjo voljo«, da se sleherni mož zaveda svojega slovanstva in da je v sebi odločen, da brani narodovo svobodo za vsako ceno. Tyrš je hotel tako ljudstvo in tako je z delom ter trudom res postalo; iz lastne volje! Vsako ljudstvo je lahko tako, če hoče, če spozna samega sebe, če išče vzore v sebi, ne pri tujcu!

Zlet se je začel lani 26. oktobra z zletnim izmanskim tekom, ko so raznesli sokolski sli zletno poslanico Češkoslovaške sokolske zveze (ČOS) iz Prage v vsa sokolska društva po državi.

Februarja je bil nato zimski del zleta. Pod kipečimi tatranskimi gorami so se vrstle skozi 14 dni tekme naraščaja in članstva ČOS v smučanju, drsanju in hokeju na ledu. Največ pozornosti so pa vzbudile tekme Zveze slovanskega Sokolstva v smučanju, ki smo k njim tudi mi poslali

moško in žensko vrsto. Naši bratje so si priborili prvenstvo v smuških likih, v smučanju na 18 km, kot vrsta pa prvenstvo v alpski sestavljeni tekmi. S tem se je začela vrsta naših uspehov na X. zletu, ki so z delom Čehoslovakov vred dokazali tujcem, da je delo po slovanskem Tyrševem načinu vedno uspešno. To je eden izmed poglobitnih neprecenljivih sadov zleta; tembolj, ker še nikoli ni bilo toliko vplivnih tujih zletnih gostov z vsega sveta v Pragi kakor letos.

Dne 29. maja se je začela nepretrgana vrsta slavnostnih dni. To nedeljo so imeli javno telovadbo na zletišču učenci in učenke praških ljudskih šol. Teden zatem so se začele »srednješolske igre«. Le-te so sicer samostojna prireditve, obhajajo jih pa vsakih 6 let v okviru vsesokolskih zletov. Poučna je njihova številčna rast: I. so bile 1921. s 548 udeleženci, na II. l. 1926. je bilo 14.000 mladine, 1932. 17.000, letos pa nad 50.000! »Igre« so obsegale: razstavo telesne in brambne vzgoje na srednjih šolah, tekme v plavanju, brambenosti, prostih panogah (skok, lučanje, tek), igran (hazena, odbojka, koškanje), občni tekmi (vaje na orodju in proste panoge) ter recitacijah, spreved 50.000 dijakov in dijakinj ter javno telovadbo 12. junija. V gostih je bila tudi močna skupina naše srednješolske mladine, ki je sodelovala s popolnim uspehom s svojimi prostimi vajami.

Istega dne, 12. jun., so odprli ogromno sokolsko razstavo. Podajala je vzgleden zgodovinski pregled prebujenja češkoslovaškega ljudstva ter pregled življenja Sokolstva. Z občudujočo tesnobo smo se mudili v oddelku, posvečenem sokolom, ki so žrtvovali za svobodo življenja. Tu smo se živo zavedli, da si je to ljudstvo svojo prostost resnično priborilo, da jo je hote postavilo na najtrdnjše temelje: na žrtvovano človeško kri. Koliko jih je teh mladih, za večjo srečo skupnosti prekmalu ugaslih sokolskih življenj! Vemo, zakaj vprav sokolskih. Neločljivo so pač zvezani sokolska telovadba, pogum in pripravljenost za žrtve. Eno raste iz drugega, eno je pogoj drugega. Tyrš je vedel, zakaj naj vzdigne narod telovadna združba. Z ljubečo zavistjo motrimo slike za svobodo darovanih bratov. Zakaj jih mi nimamo toliko? Bi še mogli biti spričo zgovornih mrtvih opominjevalcev sebični in majhni, kadar terja narodna skupnost nesebičnost in veličino? Saj imamó svoje ljube žrtve. Vprav slovenskih sokolov je največ med njimi, toda tako same so in — skrite. Še živeje smo doumeli pomen mrtvih v Muzeju osvobojenja. Sorodniki, znanci, moški in ženske, priprosti, izobraženci in mladina so v nepretrganih trumah z ljubeznijo

in ponosom prihajali, da obiščejo svoje mile, ki počivajo po vseh bojiščih sveta. S trdnimi vezmi je živi rod zvezan z mrtvim, z nepremagljivim zgledom izpodbuja mrtvi rod živega k odpornosti in pogumu.

Dan 16. junija je bil namenjen brambenosti. Tu so praška deca, naraščaj, članstvo in vojaštvo pokazali pripravnost sokolske telovadbe za brambno vzgojo.

Najbolj napeto so pričakovali dneve dece. Letos je namreč prvič sodelovala tudi deca iz vse države (6—14 letni). Veliki so bili dvomi, celo pri tistih, ki so se potegovali za to prireditel. Premislite samo, kaj pomeni preskrbeti za 30.000 otrok prenočišča, primerno hrano, neutrujajoči ogled mesta, zanesljivo nadzorstvo in vse tisto, kar je bilo potrebno, da so bili otroci zadovoljni, starši brez skrbi, prireditelji pa mirni. Deca je prispela v petek, 17. junija, v Prago in se vrnila v ponedeljek. V soboto so bile skušnje in ogled mesta. V nedeljo dopoldne se je razvil po Pragi otroški sprevod, ki je do norosti navdušil stotisoče gledalcev, popoldne pa je bila javna telovadba, ki je pri njej sodelovalo 36.000 dečkov in deklic. Nastopali so dečki v 3, deklice v 2 starostnih skupinah, vsaka s sebi primernimi, res zelo ustrežajočimi prostimi vajami. Pestra »ura« 1800 deklic je pokazala, kako vzgajamo v Sokolu otroke, posebna skupina 2000 dečkov izvenpraskih žup pa je samozavestno pokazala brambno telovadbo za moško deco. Zlet malih je uspel dosti bolje, kakor so pričakovali najbolj »lahkomiselni«, je uspel v popolnosti.

V petek, 24. junija, so se začele zgrinjati v Prago reke naraščaja, med njimi tudi 1100 naših. Z ljubeznijo je sprejemala prestolnica svojo mladino.

Naraščajski dnevi so obsegali tekme, sprevod in javni telovadbi. Pri obilih tekmah vrst so si priborili naši naraščajniki med velikim številom češkoslov. bratov zelo vidna mesta.

Prva telovadba je bila v nedeljo, 26. junija. Najprej so pokazale 36-členske skupine naraščajnikov vseh 52 žup z mladostno vneto in s popolnostjo posebne proste vaje s slikovitimi premami. Neznanja ganjenost je prevzela gledalce ob narodnih plesih naraščajnic. Velikansko vadišče je bilo pšejano s skupinami po 24 deklet (6200 deklet) v rdečih krilih in belih bluzah. Vsaka skupina je plesala okoli pisano ozaljšanega mlaja žive in šegave ljudske plesne ob pogostni premeni redovnih tvor. Mladdenke so vpile v delo toliko čustva in znanja, da je bila brezhibnost tudi za razvajenca čudovita. Zatem je nastopil (560 fantov, 192 deklet) naš naraščaj s svojimi skupnimi živahnimi prostimi vajami, ki se končajo s kolom. Delali so kot eden, z zanosom. Viharna pohvala se kar ni hotela poleči.

Tu so začele polzeti kakor iz panja široke belo-rdeče struje domačih naraščajnikov; pred njimi so vihrale naraščajske župne zastave vseh

52 žup. Trdno, samozavestno stopajo struje, zavijajo, se cepijo. V trorednih strujah začne 17.000 fantov svoje delo. Trored je za ta zlet sploh značilen, zakaj tudi članstvo ga ima. Vse premagujoče občutje nas je obhajalo ob pogledu na velikansko polje barv, prelivajočih se neprestano v vseh odtenkih iz rdečega v belo in nazaj. Pisanost, velikansko število telovadcev ali telovadk, zlitih v pošastno veliko novo bitje brez imena, a dihaajoče eno samo voljo, čustvena godbena spremljava, vse to se strne v doživetje take mogočnosti, da stiska grlo in sili solze v oči; tudi trde ljudi premaga. Velika prevzetost se na koncu sprosti ali v solzah ali v vročičnem vzklkanju. Pri vsakem oddelku, ki je nastopal, se je vse dni to ponavljalo. Kako lepa si množica pri delu, ki te k njemu žene plemenita volja!

Delo naraščajnikov je bilo brez napake; tudi pri drugih oddelkih ni bilo drugače. To je nepopisan uspeh. Ali pomislite, kaj pomeni enako in dobro izuriti svojih 160.000 telovadcev in telovadk vseh starosti, vseh stanov, zelo različne sposobnosti, razkropljenih po vsej državi? Ali samo slutite, koliko dela so opravili v teh 10 mesecih učitelji in učenci? Vprav v tem ogromnem, pa tako lepem naporu sil tiči vsa vrednost zletov. To vztrajno delo utrjuje značaje. Nobenega drugega enako učinkovitega vzgojnega sredstva ni; zavoljo neprestanega smotrnega, nesebičnega lastnega dela je sokolska telovadba največja blaginja za ljudstvo.

Mikavna je bila izvrstna »vadbena ura« naraščajnic, kjer so dekleta pokazala, kakšno je redno sokolsko delo v dobrih, pa tudi preprostih razmerah. Pisano je nato zamrgolelo pri izmenškem teku župnih vrst naraščajnikov (960). Najlepši ta dan so pa bile proste vaje 17.000 naraščajnic. Ze sinja barva telovadne obleke, ki je prekrila velikansko ploho, je čudovita. Poleg tega so bile sestavljene vaje s pristno žensko iznajdljivostjo: pogostne premene redovnih tvor in preračunjeni gibi so povzročili nepopisno prelihanje barvnih odtenkov. Učinke so silno povečali mali venčki iz živorumenih kalužnic, ki so dekleta ž njimi delala. In zopet ta neverjetnost: nikjer nobene napake, delo živo, samozavestno in natančno. Pri tem dekleta zavoljo silnega viharja dopoldne niso mogla imeti skušenj. Nastop brez skušnje, tega še ni bilo na nobenem zletu!

Sprevod 60.000 naraščaja je šel po mestu v torek ob 17. uri. Tu se je sprostilo navdušenje naltalčenih vrst gledalcev, ki se je kopičilo že vse te dni, v viharju pozdravljanja. Ljudstvo je pozdravljalo z vso zavestjo sad svojega telesa, ki bo ponesel njegovo vedno mlado, čilo življenje v prihodnja desetletja.

V sredo, 29. jun., se je ponovil nedeljski nastop z enakim uspehom. Še tisto noč se je razpeljala domača mladina domov, naših 1100 fantov in deklet pa je ostalo v gosteh pri ČOS tudi vse članske dneve.

Zletišče z letala

Slikovit nastop češkoslovaških naraščajnic

S 30. jun. so se začele številne tekme članstva, ki so trajale vse glavne dni. 1. in 2. julija so pritegnile vrhunške mednarodne tekme nad 15.000 gledalcev. Naša moška vrsta si je osvojila v tem težkem boju 3. mesto za Čehoslovaki in Švicarji (za nami so Francozi, Poljaki, Luksemburžani, Belgijci in Bolgari), ženska pa 2. mesto.

Dne 2. smo Jugoslovani vse dopoldne »pilili« svoj nastop in proste vaje. Z vneto smo se pripravljali v kislem vremenu, ker smo z imenitnimi Kovačevimi vajami hoteli uspeti. Težavni nastop s čelnim pohodom 80 m dolgih struj proti stranskim odrom smo morali nekoliko spreminiti, ker ni bilo časa, da bi ga bili res dobro »zgradili«.

Popoldne so nastopili otroci in naraščaj praških društev, ki so ponovili za tiste, ki tega niso videli, poglobitno snov dečjih in naraščajskih dni. Oddelki so šteli vsak okoli 3000 ljudi.

Tretji julij je bil prvi glavni dan. Od zore je že mrgolelo zletišče telovadcev in telovadk, ki so imeli skušnje. Naša glavna skušnja se ni kdo ve kaj obnesla, zato smo po starem telovadskem izročilu: skušnja dobra, nastop slab, skušnja slaba, nastop dober, vedeli, da bo popoldne vse v redu. V slačilnicah so se pridno sklepala znanja s severnimi brati in sestrami, pa nam je naglo minil čas čez opoldne (do nastopa namreč nismo smeli z zletišča).

Pred nami so nastopili domači člani z izbranimi deveticami in članice. Čas, ko smo morali čakati, smo izpolnili z navdušenim prepevanjem sokolskih, slovanskih, naših in češkoslovaških pesmi v iskreni bratski skupnosti z domačimi. Teh krasnih ur najtesnejšega sožitja s severnimi brati ne bomo zlepa pozabili. S svojimi vajami smo popolnoma uspeli. Po nastopu smo se naglo preoblekli, da smo ujeli še mogočni prizor tega dne: proste vaje 28.000 članov. Kakor razlit veletoč silno so prihajali izpod članskega odra. 96 jih je stopalo vštric v lepo zravnanih vrstah! Nastop je bil presenetljivo bistroumen: 96-terostop se je postopno razšel v troidnih strujah naravnost v stran na znamenja; v prazno sredino je vkorakala nova 60-terostopna struja, s čimer je bilo napolnjena pol telovadišča. Na isti način so napolnili drugo polovico. Struje so bile podobne med nastopom velikanskemu letalu. Vaje »Prisega republik« so delali brez napake ob mogočni godbi, mestoma pa ob petju moškega zbora in ob recitaciji. Izzvenele so v spominu na brate, ki so pridobili narodu pred 20 leti svobodo za ceno svoje krvi. Nepopisljive prizore na telovadišču je gledalo daleč nad 200.000 ljudi.

Zvečer smo prisostvovali zletnemu prizoru, zloženem v duhu gesla: »Graditi in braniti«. Ob večji uporabi teatrskih sredstev je s svojo jasno izraženo mislijo mogočno učinkoval. Prikazal je češkoslovaško ljudstvo v zgodovinskem razvoju vzponov in upadkov, v boju s starimi in današnjimi barbari. Nad scenerijo je lebdelo visoko v zraku rdeče, večno živo srce češkoslo-

vaškega naroda, neprestano mirno in čilo utripajoče v sreči in nesreči. Priznam, da me je to, ob najdivjevših prizorih enakomerno utripajoče rdeče srce najbolj presunilo. Prizor konča s prikazom prihoda Tyrša in sokolskega rodu, ki je narodov jekleni ščit.

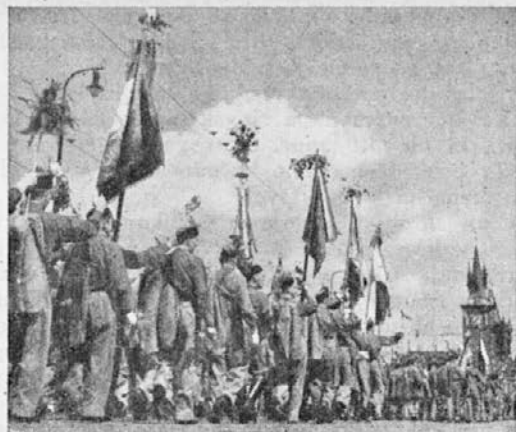
Drugi dan je bilo vreme lepo. Domačini so nastopili s istimi vajami kakor prej ta dan, le rajalni nastop članic je bil nov. Znamenite so bile po sestavi vaje izbranih 1500 telovadcev, ki so pokazali ob brezhibnem delu sokolsko brambeno telovadbo, v zadnji sestavi v stilizovanih prostih vajah. Velik del sporeda je bil odmerjen tujcem. Prve so prišle mlade Francozinje (112) s čednimi prostimi vajami, ki so zelo nazorno izražale posebnost zapadnjaške ženske telovadbe, ki jo lahko posnamemo v besedi: krepitev in ženska ljubkost. Obžalovali smo, da so prišla dekleta sama s sabo navzkriž in da so morala znova začeti. Za njimi je prišla manjša skupina litvanskih telovadcev in telovadk z zelo prikupnimi in šegavimi ljudskimi plesi. Tudi Romuni so nastopili prihodnji dan z narodnimi plesi; takisto Bolgarski Junaki in Junakinje.

Najmočnejši doživljaj tega popoldneva so bile rajalne vaje članic COS. 30.000 žena je sestavilo s svojimi telesi ornament iz 4 pravokotnikov in 9 osem vrst debelih kolobarjev. V tej slikoviti postavi so delale prosto vajo, zatem so se s poljubnimi plesnimi gibi razkropile po telovadišču. Na povelje načelnice je stopila vsaka na najbližje znamenje, ker je pa bilo teh samo 17.800, je ostala skoraj polovica telovadk med vrstami. Na povelje so odšle mahaje z robci. Ostale so dokončale drugi del proste vaje. Način, kako so tako žene pokazale vse svoje število, je razpihal burjo pritrjevanja.

V torek je gnal sever leden dež, na zletišču pa je bilo kakor ob najlepšem vremenu.

Po prostih vajah članov in članic je nastopilo 3800 nad 40 let starih bratov s slikovitimi prostimi vajami. Njihovo sveže delo v dežju in vetru je želo silno pohvalo. Takisto je bilo pri vajah članic z velikimi belimi in rdečimi žogami. Delale so v skupinah, katerih vsaka je imela polovico belih, polovico pa rdečih žog. Živahne vaje, nagle premene redovnih tvorb ter pestri barvni pobjiski, povečani z zelo vidnimi žogami, so bile za mnoge najlepše na vsem zletu. Občudovanje je zbudila tudi vztrajnost in volja telovadk, ki so brez mrmanja stale nad tri ure v jesenskem mrzlem dežju. Vsaj polovica je bila zrelih žena. V slačilnicah smo potem videli, da na nobeni ni bilo enega suhega laska. Resnično, brezmejna ljubezen do sokolstva in jeklena volja!

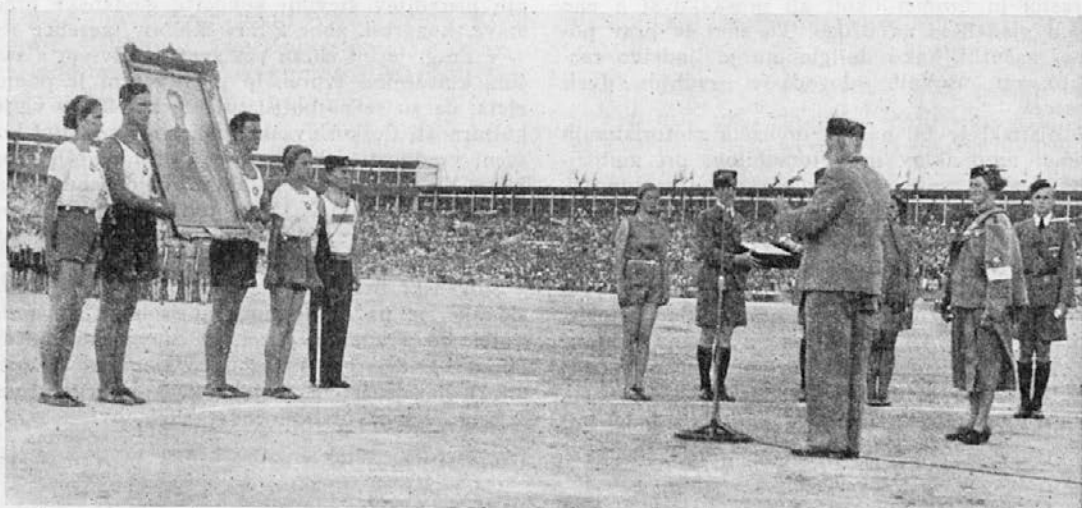
V sredo dopoldne se je začel natančno ob napovedani uri pomikati sprevid 75.000 članstva v kroju, ki ga je pozdravljalo tričetrt milijona ljudi. Navdušenje je kipel brez mere; v viharju vzklikanja nisi slišal lastnega glasu. Tako je sa-

Oddelek jugoslovanskih Sokolov v povorki

Narodni plesi okrog mlaja

Jugoslovanski naraščajniki izročajo češkoslovaškim tovarišem sliko Nj. Vel. kralja Petra II.

Na Karlovem mostu

Sokolski staroste v sprevodu

Prisega domovini

mo v Pragi! Tri ure je lila pisana človeška reka mimo odra »glavarja države«, drja Beneša, pred starostnim magistratom.

Popoldne je bilo določeno samo za nastop vojaštva držav Male zveze. Ob odrejeni uri so nastopile češkoslovaške, romunske in naše edinice k pozdravu vseh treh državnih zastav. Z vstopom prvega vojaka na telovadišče, pa dokler ni zadnji zginil že v mraku v izhodu pod godbeno dvorano, tedaj nad štiri ure, so malone nepretrgano bučali od enega konca velikanskega gledališča do drugega vzkliki in ploskanje. Zletišče je bilo nabito, da tudi roke nisi več vtaknil med ljudi; reditelji so morali spuščati trume na telovadišče pred ograjo, kar se na strogorednih praških zletih še ni primerilo; vzlic temu je ostalo zunaj na deset tisoče ljudi. Ta, več kakor štiri sto tisočglava množica je bila ko sod smodnika. Sedaj tu, sedaj tam se je utrgal klic vojski, je narastel in hrumel okoli ali preskakoval z ene strani gledališča na drugo. Tu smo še prav posebej začutili, kako do globine je ljudstvo razvneto od usodnih dogodkov zadnjih dveh mesecev.

Mojstrski je bil nastop domačih motoriziranih edinic: motociklov in avtomobilov; pri motociklistih smo videli vprav cirkuške spretnosti. Romuni so pokazali stilizovane vaje s puško, prosto vajo in prav mičen ljudski ples (kolo). Naših 300 dečkov je nastopilo v treh odredih, mornarji na sredi, s sestavo Kovačevih kompozicij na naše bojne pesmi (Buči morje, što čutiš, itd.). Delali so z znano natančnostjo, izrazito vnemo in pravljlično skladnostjo, ki bi jo težko kdo na svetu dosegel, prekosil pa ne. Priznam, da smo bili tiste tre-

nutke ponosni. Za našimi so preletele zletišče v sijajnem redu številne jate praških letalskih edinic; jata znamenitega nadporočnika Nováka je, preletavajoč zletišče v obliki črk, zapisala »X. SLET«, zatem je pa Novak sam kazal v zraku reči, ki jih niti mnogi strokovnjaki še niso videli; brez dvoma smo občudovali enega izmed najdrznejših letalcev sveta.

Pojačan val ploskanja in vzklikov je vzbudilo 3000 vojakov praške posadke, ki so natančno in brez najmanjše pomote delali brez godbe ali drugih znamenj v popolni tišini vaje s puškami. Takisto občudovana sta bila domača, do vrhunca izurjena konjenica in poljsko topništvo. Naposled so znova nastopile vse edinice k spustitvi zastav. Nekoliko trpko smo zapuščali kraj, kjer je vrelo do viška privito življenje desetmilijonskega naroda. Saj bo jutri todi pusto. Konec.

Vse zletno obdobje so se vrstili poleg telovadnih prireditev številni koncerti, gledališke predstave, kongresi, zbor PEN-klubov, veselice itd.

V Pragi je bil zbran ves svet, predvsem s svojimi kulturnimi tvorci. In prav v tem je pomen zleta, da so se najboljši tujei prepričali o visoki kulturnosti Češkoslovaške, o nenadomestljivi kulturni vrednosti sokolstva ter o trdni volji republike, da za vsako ceno brani svojo neodvisnost. Tako seže učinek X. zleta tudi na politično področje. Uspeh je bil tak, da ga niso pričakovali niti prireditelji.

Slovanske brate, prav posebno pa nas in Čehoslovake, je pa ta najmočnejši izraz slovanske volje do življenja ter izraz slovanske kulture zopet še čvrsteje povezal. Oklenimo se pred zugažiranim viharjem tesneje drug drugega! Samo v tem je moč in bodočnost Slovanov!

Vellčastni sprevod se pomika mimo magistrata. — Pred spomenikom Jana Husa
še čakajo sokolske množice, da se uvrste v povorko

MAMO GOLAR:

V ZABITOVCIH

UČENO HIGIENO

Če greste po cesti in zavijete na levo in stopate navkreber proti vrhu Svete Kunigunde, pridete v vas Zabitovce. Vaščani te prelepe vase so jako pametni, najbolj premeteni pa so njihov ata župan.

Nekega dne so dobili od oblasti vprašanje, kako in kaj je s higieno v Zabitovcih, če se pazi na njo in še to in ono.

Modro so strmeli gospod župan v beli list in tuhtali, kaj naj pač pomeni ta čudna beseda higiena, o kateri ne moreš slišati vsak dan.

»V naši hiši je gotovo nimamo, da pa bi jo kdo prinesel brez moje vednosti, tega pa tudi ne verjamem,« so mrmrali s seboj.

Ves dan jim ta zamotana reč ni dala miru, kdo bi jim mogel vendar pojasniti to preklicano reč.

Proti večeru so se odpravili k mežnarju Urbanu, »ta bi mi gotovo vedel povedati, kje naj jo iščem,« so dejali sami pri sebi, »saj je bil pri vojaki in tudi lahko pogleda v črne bukve, ki jih imajo gospod župnik.«

»Dober večer, sosed Urban, malo sem prišel povasovat.«

Začudil se je mežnar Urban, da so prišli k njemu župan, ker je moral doslej le on k njim, kadar je hodil po biro.

»No, oče župan, kaj pa boste povedali,« ga pobara mežnar.

»Hentano, hentano, ti je zasukana ta stvar, o nekakšni higieni je prišlo pisanje od oblasti, veš, malo sem pozabljen, pa ne vem več, kako se reče po domače tej zadevi, ti gotovo veš, sicer ne bi bil mežnar!«

Mežnar Urban se popraska za ušesom, buli predse, pokašljeje, razmišlja, a se vendar ne more domisliti.

»Primejdunaj, nikakor mi ne pride na pamet, kaj bi to bilo,« je odgovoril Urban.

Mežnar Urban je bil zaradi tega, ker ni mogel ustreči oču županu, jako poklapan.

Vso noč niso mogli zatisniti župan očesa, šele proti jutru so malo zadremali; sanjalo se jim je o čudni pošasti, da so se zbudili čisto prepoteni.

Na vso srečo so imeli v Zabitovcih tudi organista.

»Morda pa mi bo vedel ta povedati kaj o tej preklicani higieni,« so zabrundali predse, ko so se zjutraj oblačili, »še k njemu pojdem, da se pomeniva o tej stvari.«

In še ni priplavalo sonce nad vrh Svete Kunigunde, ko so že potrkali na organistova vrata.

»Dobro jutro! No, kako živiš sosed Jernejc, veš, opravi, težka županska služba me preganja že navsezgodaj.«

»To pa ni kar tako,« je pomislil Jernejc, »da prihajajo oče župan k meni, pa še tako zgodaj!«

»Jejhata, jejhata, kaj pa vas je zaneslo k meni? Pa ja ne zaradi tistega zajca, ki mi ga je prinesel naš Sultan, no, saj veste, žival je bila že na pol mrtva, ko jo je ujel naš kuža,« je preplašeno govoril organist Jernejc.

»Ah, kaj zajček, ta je že pozabljen, vse kaj drugega me je prignalo k tebi!«

»Zdaj pa le pokažimo, kaj smo,« so menili župan pri sebi in nadaljevali:

»Hej, Jernejc, ali imaš kje kaj higiene, kar po pravici povej, nič ne taji, to so hude reči. Včeraj me je oblast pobarala za njo in sedaj jo iščem.«

Jerneje prebledi: »Kaj pa vendar mislite, oča župan, naša hiša je poštena, lahko preiščete vse kote in verjemite mi, da je ne najdete nikjer,« je preplašeno kriknil Jerneje. Ko se je malo zbral, je nadaljeval skrivnostno: »Če boste tiho, vam lahko povem,

Kot zaboden vol je strmel Blažun v župana:

»Kaj ste rekli, Filomeno? Jaz nimam žene, ne razumem vas, kaj hočete!«

»Le ne izvijaj se, te že poznamo,« so mu preteče dejali oče župan.

kje jo boste menda našli. Tisti onega, Blažun, saj veste za Brezarjevo njivo, tisti bajtar, on jo gotovo ima. Nikogar ne pusti v hišo, vedno zapira vsa okna in vrata skrbno zaklepa, kadar gre od doma.«

»Prav imaš, Jerneje, ti si pa tič,« so mu hvaležno odgovorili župan, »ta bo ta pravi, kar takoj jo mahnem k njemu, mu bomo že pokazali, kaj se pravi, igrati se z ognjem.«

»Ja, župan, kaj pa, če vam uide, Blažun vam je zvit kakor lisica,« ga je prekinil Jerneje.

»I, pa se nas zbere pol vasi, ni šent, da ga ne bi ugnali v kozji rog! Ti Jerneje, danes proti mraku priženi k meni Metina, junaka Poldeta in Toneta, Štefunovega Mihca, pa še ti pridi, mislim, da nas bo dovolj. Tu imaš za frakelj, pa tiho bodi!«

Prav zadovoljno so odhajali oče župan proti domu. Ni še padel mrak, ko so se zbrali pri oču županu trije najmočnejši Zabitovčani in organist Jerneje. Župan so jim povedali, kako in kaj, na korajžo je še vsak zvrnil nekaj kozarcev vina, in šli so.

»Bum, bum,« je padalo po Blažunovih vratih.

»Hej, Blažun, odpri, pa hitro! Jaz, tvoj župan, ti pravim, da mi takoj izročiš higieno, sicer bo po tebi!«

»Hej, Urban, pridi sem, pa ti Miha, Tone in Polde, pretaknite vse kote, še na podstrežje zlezite, kdor najde higieno, dobi nagrado!«

Pa so premetavali in iskali, ali o higieni res ni bilo ne duha, ne sluha. Klavrno so se vračali oče župan proti domu.

Sam Bog naj ve, kaj je zaneslo očeta župana še mimo hiše vrle vdove Jere. Zgodilo se je — — v resnici so čudna človeška pota —, da je stopil še k njej, ki je bila pravi hrust in gorje komur koli, če se ga je lotila. Jera je pravkar pekla kruh in je z burklami rogovilila po kuhinji.

»Dober večer, soseda! Vidim, da si pri delu, kar nič se ne daj motiti, takoj opraviva!«

»Bog daj,« mu je odzdravila babura in ga dvomljivo pogledala.

»Veš, Jera, ne vem, kako bi rekel, hotel sem vprašati, pa ne zameri, saj ne boš, kajne...«

»Kar povej, kaj hočeš, nikar ne veži otrobov, ven z besedo!« Jera se je že malce ujezila.

Župan je spoznal, da jo je spravil v slabo voljo in kar žal mu je postalo, da jo je nagovoril.

»Nič hudega, Jera, le vprašati sem te mislil, če imaš kaj higiene?«

To pa je bilo Jeri dovolj. Ta dedec da bi jo spraševal o nečem, česar ona ne ve!

»Kaj hočeš, ti prismuk? Če misliš, da se boš delal s poštene ženske norca, ker si župan, se motiš. Jaz ti že pokažem, ti stari jazbec! Higieno bi rad, kaj? Mar misliš, da jo morem kar iz rokava stresti! Ali je hočeš pol litra, mar celega, govori, povej!«

Župan so prestrašeno bulili v Jero in molčali.

Jera pa: »Odpri usta, govori, ti bizgec ti! Jere še ne poznaš!«

Kaj se je zgodilo za tem, ni bilo nikakor v čast oču županu, pa še do danes ne ve o tem živa duša. Le to se je zvedelo, da so nosili skoraj ves teden modro bunko na glavi, da so tudi za spoznanje krevljali, čemu in zakaj, pa ni zvedel živ krst.

Še isti večer je moral županov pastir od občinskega moža do moža. Nestrpno so hodili oče župan po sobi gor in dol in tuhtali, kaj naj povedo danes pri tajni seji občinskega odbora.

Že čez pol ure so se sešli vsi vaški veljaki in modro strmeli predse.

»Slavna gospoda! Nenavadne okoliščine so me prisilile, da sem vas pozval danes na

tajno sejo, o kateri ne sme zvedeti nihče. V deželo je prišla higiena, in sam Bog naj ve, če ni prišla tudi v našo vas. Če veste kaj o njej, govorite!«

Kot voli so strmeli možje, spogledovali so se med seboj in pokašljevali.

»Še enkrat vas vprašam, nikar ne molčite, ko gre za resno stvar.«

Možje pa so molčali še bolj in strahoma zrl v župana.

Šele po dolgem času se dvigne Golež in prične jecljati:

»Gospod župan, slavni odbor. Že dva in šestdeset let gospodarim v naši prelepi vasi, toda do danes še nisem slišal o tčji zadevi niti besede. Upam, da nam je milostni Bog prizanesel in nas ni kaznoval s to neznanó pošastjo. Mirno lahko rečem, da nas ta bolezen še ni okužila.«

Živahno so mu pritrjevali možje, ko so se oddahnili po težkih mislih. Očetu županu pa so kar rdela lica, ko je s ponosom zrl na svoj dični odbor.

In koj drugi dan je šlo v mesto pisanje, da v Zabitovcih pri najboljši volji nikjer ni mogoče najti higiene, pa da je višja oblast lahko radi tega popolnoma brez skrbi.

Ilustriral Francè Podrekar

DR. FRAN BRADAČ

Nekaj iz zgodovine pratike

Vsi smo rojeni pod zvezdami, le da je ta pod srečno, oni pod manj srečno. Še danes verujejo ljudje, da ima vsak človek svojo zvezdo in da mora umreti, ako ugame, katera je njegova. Še dobro se spominjam, kako smo včasih otroci — takrat, v blaženi mladosti, ko se nam je tako godilo, kakor da je vsak izmed nas rojen pod najsrečnejšo zvezdo — ležali zvečer na vrtu ali na travniku, zrl v zvezdno nebo in iskali vsak svojo zvezdo. Še tega se nismo bali, da bi umrli, če bi pravo pogodili.

Tako je človeštvo od pradavnih dob čutilo vedno neki odnos do zvezd. Zlasti zvezdam premičnicam, njihov sestavu, stanju, ozvezdjem itd. so

pripisovali stari astrologi (zvezdoslovci) posebno moč in vpliv na človeka in vso naravo. Iz stanja zvezd ob rojstvu človeka so mu prerokovali njegovo usodo, iz zvezd pa so napovedali tudi, kakšno bo bodoče vreme in kakšna bo letina. V srednjem veku je bila celo posebna veda, tako imenovana pranostika (grška beseda, ki pomeni predznanje, prerokovanje), ki je v zvezdah čitala usode poedincev in celih narodov, kajpak da tudi vreme in letino; zato še današnje pratike (koledarji) navajajo vreme za razne dneve. Vsebinsko isto kakor pranostika je bil drugi izraz praktika. Grško se pravi praktikos (po naše »praktičen«): delajoč, delaven, izvršujoč, in

praktika je izvrševanje pravil kake umetnosti in podobno, v zvezdarskem jeziku torej izvrševanje zvezdarske umetnosti, nauk o vremenu, prerokovanje vremena. Tako prerokovanja so se zapisovala in uredila v nekak sestav, praktika, kakor vidimo še danes v koledarjih.

Neprestano mi hodi beseda koledar na pot. Da vas ne bo motila, povem, da je to isto, kakor pratika, ki se nam laže izgovarja kakor beseda praktika, zaradi česar smo »k« izpustili. Pratika je torej koledar, ako bi našim prednikom razlagal, bi rekel najbrže narobe: Koledar je pratika, ker je bil pojem pratika našemu kmetu prvotnejši in jasnejši. Zakaj se je zlasti pri kmetem ljudstvu (tudi pri drugih narodih) udomačil izraz pratika namesto besede kalendar (naš koledar), je težko reči. Morda zato, ker je praktika prerokovala zlasti vreme in letino, kar je kmetu zelo važno, in so jo zato vzljubili, zakaj kmet je praktičen in ceni praktične nauke in nasvete svoje praktike.

In od kod smo vzeli koledar? Tu smo jo spet zavili po svoje, ker bi mu morali prav za prav reči kalendarij ali kalendar (kakor n. pr. Čehj kalendář, Nemci Kalender itd.), zakaj v latinščini, kjer je doma, se je pisal kalendarius ali kalendarium po prvem dnevu v mesecu »Kalende«. To je spet čudno! Beseda kalende je v bistvu grška, a Grki kalend niso poznali, temveč le Rimljani, o čemer pričča razen zgodovinskega dejstva že rimski izraz »ad kalendas Graecas« = ob grških kalendah = o svetem nikoli. Takole je s kalendami: Rimljani so imeli v vsakem mesecu tri termine, namreč kalende (1. dan), none (5., v nekaterih mesecih 7. dan) in ide (13., v nekaterih mesecih 15. dan). Vsakega prvega so v najstarejših časih kralji, pozneje v republiki pa svečeniki sklicevali (kličem se pravi celo, iz grškega kaleo) narod na Kapitol in mu oglašali, ali se bo do non štelo 5 ali 7 dni. Od tod torej kalendae, iz kalend pa kalendarius in naš koledar. Rimljanom je bil njihov kalendarium knjiga, v katero so zapisovali imena upnikov in višino izposojenega denarja. Pozneje in danes je koledar seznam vseh dni v letu, urejenih po tednih in mesecih, hkrati pa so v njem označeni tudi prazniki in drugi spominski dnevi, večkrat tudi zvezdarska opazovanja. Postanek koledarja je v tesni zvezi z verstvom in bogoslužjem.

Da so imeli podobne sezname že stari Asirci in Babilonci, Egipčani, Grki itd., o tem nam ni treba dvomiti, toda najbolj jasen je izvor našega koledarja iz njegovega rimskega pradedca. Kakor imamo mi nedelje in praznike ter delavnike, tako so bili tudi pri Rimljanih že od pradavnine dnevi, posvečeni bogočastju, in dnevi, namenjeni vsakdanjemu življenju. Bili so dies (dnevi) fasti (dovoljeni), ob katerih je bilo opravljanje državljskih in državnih poslov (pravosodstvo, trgovina itd.) po božjem pravu dovoljeno (fas), in dies nefasti (nedovoljeni), ob katerih to ni

bilo dopustno (nefas). Vse te dneve so imeli svečeniki zaznamovane v posebnih listinah z znakom F (fasti) in N (nefasti). Ker je bilo za državljanje važnejše, da so vedeli za dneve fasti, so imenovali uradne sezname kratko fasti; ta označba se je potem rabila za koledar sploh. Tale najstarejši rimski koledar je bila torej uradna listina, ki je bila v prepisu na kamenitih in drugih ploščah razstavljena ljudstvu na vpogled. Prvi, ki je ta koledar priobčil v knjižni obliki, je bil edil Cn. Flavius, l. 304. pr. Kristom. V Ciceronovem času so imeli že žepne koledarje s seznamom konzulov in prostorom za zapiske.

Kakor smo že omenili in pokazali, ima koledar izvor v bogoslužju. Z razvojem kulture je postal nujno potrebna pomožna knjiga v javnem in zasebnem življenju. Zaradi različnih kulturnih razmer se je razvijal koledar pri raznih narodih različno, povsod pa je njegova osnova merjenje časa po pravilnem gibanju nebesnih teles in razdelitev na časovne enote: dan, mesec, leto.

V zgodovini merjenja časa imamo 3 vrste let: 1. čisto lunino leto 12 mesecev, torej $12 \times 29\frac{1}{2} = 354$ (ali 355) dni; 2. lunisolarno leto, ki je štel 12—13 luninih mesecev = 354—384 dni, s tem letom so šteli Grki vedno; 3. čisto solarno (sončno) leto, ki se določa samo po soncu in računa mesece samo kot pododdelke leta neglede na lunine mene.

Rimsko leto je doživelo razne izpremembe.

1. Najstarejše, tako imenovano Romulovo leto, je štel 10 mesecev, od katerih so šteli marec, maj, kvintilij (julij) in oktober po 31, drugi pa po 30 dni, torej skupaj 304 dneve.

2. To lunino leto je bržkone kralj Numa pretvoril v lunisolarno leto s tem, da je januar in februar pridal že obstoječim 10 mesecem ter so šteli marec, maj, kvintilis, oktober kakor prej po 31, februar 28, drugi pa 29 dni, torej celo leto 355 dni. Štiri leta so tvorila krog (ciklus); med 23. in 24. februar se je vrnil v drugem letu en prestopen mesec 23, v četrtem en prestopen mesec 22 dni, tako da je štela štiriletna perioda $355 + 378 + 355 + 377 = 1465$ dni. To računanje pa daje letu povprečno $366\frac{1}{4}$ dneva, torej en dan preveč. To je povzročilo tako zmedo, da slednjič letni časi niso več soglašali s koledarjem.

3. C. Julius Caesar, ki ga je podpiral matematik Sosigenes, je najprej z raznimi vrinki v l. 46. do 1. jan. l. 45. izenačil računanje let z letnim časom in s tem terminom uvedel po sebi imenovani julijski koledar. Obdržal je imena starih 12 mesecev; sicer pa tvori osnovo čisto sončno leto, kar so imeli že Egipčani in Kaldejci. Caesar je določil leto na $365\frac{1}{4}$ dneva, torej pravilno, izvemši nekaj malo minut; odsihdob je štelo navadno leto 365 in vsako četrto leto (prestopno leto) en dan (v februarju) več, namreč 366 dni. Meseci so bili tako dolgi kakor danes. Poldrugo tisočletje se je štel po julijem koledarju, namreč do papeža Gregorja XIII., ki je l. 1582. po-

pravil še neznatno napako tega koledarja. Po julijskem koledarju so šteli: januar 31, februar 28, marec 31, april 30, maj 31, junij 30, kvintilis (julij) 31, sekstilis (avgust) 31, september 30, oktober 31, november 30 in december 31 dni. Glede notranje razdelitve mesecev je Caesar ohranil starorimski sistem, po katerem imajo v vsakem mesecu trije dnevi posebna imena. Prvi dan v mesecu se imenuje vedno kalende. Druga dva dneva se none in ide; v nekaterih mesecih (v jan., febr., apr., jun., avg., sept., nov., dec.) so none 5. in ide 13. dne, medtem ko so v drugih mesecih none 7. in ide 15. dne. Prestopni dan, ki se povrača zmeraj po štirih letih, je Caesar dal v mesec februar. Prestopni dan je naš 24. februar. Rimska cerkev je prevzela tudi to notranjo razdelitev mesecev.

Že za Caesarjevega življenja l. 44. pr. Kr. je bilo na predlog M. Antonija sklenjeno, naj se mesec, ki se je doslej imenoval kvintilis, imenuje v čast Caesarja julius (julij). Kmalu po Caesarjevi smrti je nastala v koledarju spet zmeda zaradi tega, ker so se prestopni dnevi vrivali pregodaj (v 36 letih je bilo vrinjenih 12 prestopnih dni namesto 9). To napako je popravil cesar Augustus l. 8. pr. Kr. s tem, da je odredil, da je najbližji prestopni dan šele l. 8. po Kristu. In tedaj je senat sklenil, da se bo dosedanji mesec sektilis imenoval odslej august(us). Od tedaj se ni zgodila v julijskem koledarju nobena bistvena izprememba. Tudi srednjeveški krščanski narodi so obdržali julijski koledar, zlasti tudi julijsko razdelitev leta v mesece. Mesec je bil po židovskem načinu razdeljen na tedne po 7 dni, ki so imeli pri raznih narodih različna imena, večinoma po poganskih bogovih in boginjah. Največji prazniki so bili: božič, velika noč, binkošti in vsi sveti. Prazniki so ali stalni ali premakljivi. Izmed premakljivih je najvažnejša velika noč in od nje je odvisna večina vseh drugih premakljivih praznikov in ves red koledarja. Ker pa pade velika noč lahko na 35 različnih dni, ima lahko krščanski praznik 35 različnih oblik.

Srednjeveško časoslovje (kronologija) je imelo dve napaki. Prvič je štel leto 365 $\frac{1}{4}$ dneva, t. j. približno za 11 min. 14 sekund preveč. Drugič ni ciklus 235 mesecev, ki je veljal v srednjem veku, popolnoma odgovarjal 19 letom julijskega koledarja (bil je za 1 uro 29 min. 1 $\frac{1}{2}$ sek. prekratek). Zato so se morali koledarjevi dnevi zmeraj bolj oddaljevati od svojega prvotnega stališča. Zaradi tega se je zgodilo, da zlasti štetje, tikajoče se velike noči, ni bilo v soglasju z nebesnimi pojavi, po katerih bi se bilo moralo ravnati.

Z vprašanjem, kako naj bi se popravil ta nedostatek koledarja, so se bavili razni strokovnjaki vse 13. stoletje. L. 1345. se je zavzel za to papež Klement VI., ki je izročil zadevo dvema

francoskima matematikoma, a je umrl, preden je bilo delo izvršeno. Po njegovi smrti se je stvar spet pozabila. Pozneje se je to vprašanje obravnavalo celo na cerkvenih koncilih. Slednjič je tridentinski koncil (1545—1563) na svojem poslednjem zasedanju naročil izvršitev poprave papežu. Šele dvajset let po tem koncilu je dokončal to popravo papež Gregor XIII., po katerem se novi koledar imenuje gregorijanski. Papež je l. 1576. sklical mednarodno komisijo in l. 1582. je proglasil novi koledar. Treba je bilo predvsem pomladno enakodnevje nastaviti na 21. marec, kakor je bil že prej za časa nicejskega koncila. Po papeževi naredbi se je moralo v ta namen v oktobru 1582. izpustiti 10 dni, in sicer tako, da se je po 4. oktobru pisalo takoj 15. oktober. Da bi se napaka ne mogla ponoviti, se je določilo, da se morajo v bodoče vsakih 400 let izpustiti trije prestopni dnevi, in sicer tako, da smejo biti sekularna leta samo tedaj prestopna, ako so po odbiti ničli deljiva s 4. S tem se je doseglo, da se koledarski termin začetka pomladi, t. j. 21. marec, ni mogel oddaljiti od resničnega začetka pomladi.

Tudi gregorijanski koledar še ni brez hib, dasi so te mnogo manjše kakor v julijskem. Reformatorji koledarja še vedno niso mogli izravnati tropskega leta (t. j. čas med dvema zapadnima prehodoma zemlje skozi pomladno točko) z državljanskim letom. Izpustitev 3 prestopnih dni v 400 letih namreč predpostavlja, da ima tropsko leto 365 dni, 5 ur, 49 min., 12 sekund, medtem ko je v resnici za 26 sekund krajše. Še važnejša napaka je, da se resnične lunine mene ne ujemajo s koledarskimi. Posledica tega je, da pride včasih krščanska velika noč na isti dan kakor židovska.

Gregorijanski koledar se je širil le počasi.

V Italiji, Španiji, na Portugalskem in Poljskem so sprejeli novi koledar točno po določbah papeževе bule, tako da se je l. 1582. po 4. oktobru pisalo takoj 15. oktobra. V Franciji in Lotaringiji so prešli z 9. dec. 1582. na 20. december. V katoliški Nemčiji se je sprejel novi koledar l. 1583. v različnih časih. Na Češkem in v Avstriji so l. 1584. pisali po 6. jan. takoj 17. jan., na Ogrskem l. 1587. po 21. okt. takoj 1. november. V tedanji kneževini Pruski so sprejeli gregorijanski koledar po dolgih sporih s Poljsko šele l. 1610. s skokom od 22. avgusta na 2. september. V Angliji so komaj l. 1752. izpustili po 2. septembru deset dni, naslednje leto pa so tudi na Švedskem s 17. febr. prešli na 1. marec. Da bi sprejela njegov koledar tudi grška cerkev, si je papež Gregor XIII. zaman prizadeval.

Največ zaslug za razširjenje koledarjev ima tiskarstvo. Pri vseh narodih so koledarji, pratike, tako rekoč bistveni del ljudske književnosti.

Zgodovina knjige v 5000 letih

Že v najstarejših časih je človeštvo stremilo za tem, da odda in ohrani poznejšim rodovom vsa izkustva in dognanja, ki si jih je pridobilo na duhovnih in naravoslovnih popriščih. Ustnih izročil so se posluževali le duhovniki, ki so bili tudi veščaki na medicinskem in naravoslovnem polju. Ko sta se pa ti dve znanosti ločili od vere in nastopili kot samostojni vеди, so se učenjaki tudi pričeli truditi, da ju razširijo in napravijo vsakomur dostopni.

Najbolj staro razvojno obliko naše moderne knjige so našli v tablicah iz žgane gline ali v ploščati opeki v Mezopotamiji. Cele knjižnice so izkopal iz razvalin nekdanjih mest ob Evfratu in Tigridu. Že takrat — tri tisoč let pred Kristovim rojstvom — je bil nadvse aktualen problem, kako je treba hraniti in varovati zapisano pred razdejanjem po atmosferskih vplivih. Asirci

in Babilonci so si pomagali na ta način, da so tablice iz žgane gline spravili v glinaste tulce, na katere so napisali kratek izveček njihove vsebine.

Egipčani so imeli v papiru bolj prikladno tvarino za zapisovanje svojih modroslovnih izrekov in pesnitev. Iz tri do štiri metre visokih papirovih steblik so izluščili štirioglati stržen, ga razrezali po dolgem v tanke trakove in jih položili drugega poleg drugega na leseno desko; preko teh je pa prišla druga lega, ki so jo spodnjo stisnili skupaj. Tako je nastala papirova pola, ki je bila približno 15 centimetrov široka. Dvajset zlepljenih takih pol je tvorilo papirov zavitek. Pisati so začeli na levem skrajnem robu, vrstice so pa tekle preko cele širine pole. Shranjevali so te zavitke v valjastih usnjatih tulcih. Tulce pa — eno delo je včasih obsegalo tudi več ko deset zavitkov — so zaklepali v lesene zaboje.

Papirov zavitek je bila »knjiga« klasičnega stotega veka. Praktični Rimljani so pa poleg njega iznašli diptikon, ki je prav za prav predhodnik današnje knjige. Dve ali tri z voskom prevlečene tablice iz lesa ali slonovine so pritrtili z obročki. Platnice diptika so bile bogato okrašene in zrezljane. S posebnim pisalcem so vtiskali črke v vosek, katerega so pozneje s topim koncem črtala zopet pogladili. Mnogo besed na dve ali tri take tablice seveda niso mogli spraviti. Služile so bolj za nekakšne beležnice in so jih nosili v usnjatih torbicah na pasu s seboj. Do 15. stoletja so uporabljali podobne tablice tudi za pisanje v šolah.

V poznejšem starem veku je izpodrinil papirove liste pergament, ki je dobil svoje ime po azijskem mestu Pergamonu, kjer je bila njegova izdelava posebno na višku. Pergament je neustrojena živalska koža, ki so jo ostružili, vdrgnili vanjo kredo in jo pogladili s plovcem. Napram papiru ima pergament to prednost, da je bolj trpežen in da ga lahko na obeh straneh popišeš. Najprej so popisani pergament zvijali tako kakor papir; pozneje pa so ga pričeli rezati v štirioglate liste in jih vlagati med platnice diptika. Posebno evangelije so shranjevali na ta način.

Pergamentni diptik pa še ni imel knjižnih listov nanizanih v notranjščini kakor današnja knjiga. Ni bila to še tista enota med platnicami in listi, ki jo danes združujemo pod pojmom »knjiga«.

Evangelist Matej ob pisalnem pultu. Med koleno evangelista vidimo z jermenil povezano knjigo, v katero so končno vložili popisani pergamentni list. (Po neki »Knjigi evangeljev« iz leta 1000)

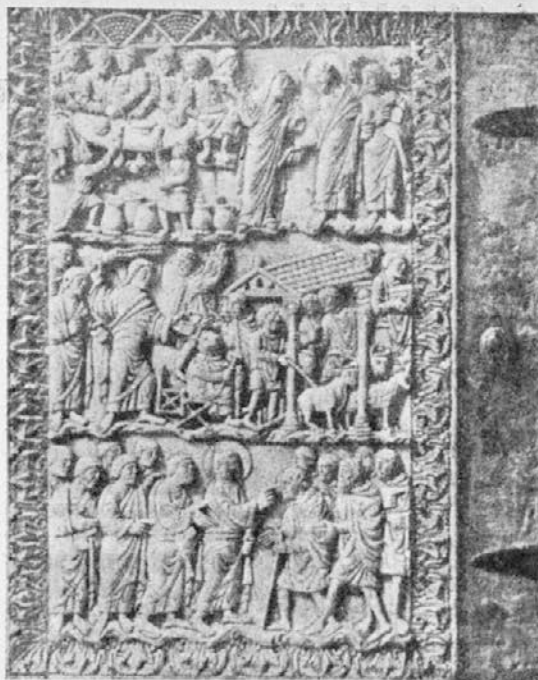
Pergamentni listi so bili s svilenimi vrvicami posamič uvrščeni med varovalne platnice in knjiga je šla narazen, če so potegnili vrvice iz nje.

Kar so pričeli v Bizancu in rimskih katakombah duhovniki, so nadaljevali pridni menihi zgodnjega srednjega veka. Ti so lepili liste na hrbtni strani skupaj in s pergamentnimi jermenimi zvezali lesene platnice ovoja z zlepljenim knjižnim hrbtom. Antika jim je dala tudi pobudo za okras knjige v notranjosti in na zunaj. Lesene platnice so prevlekli z zlato pločevino, v sredji platnic so pritrdili relief iz slonovine; vse skupaj pa so okrasili s filigranskim zlatarskim delom in dragimi kamni, ki so štrleli precej ven in varovali na ta način dragoceni okrasek pred dotikom s podlogo. V notranjosti so z barvastimi slikami, v katerih je prevladovala zlata barva, upodobili življenje Jezusa in svetnikov. Ta lepi knjižni slog zgodnje krščanskih rokopisov pa je vedno bolj izgíjal, posebno v nemških samostanih so ga pričeli opuščati. Že v sredi 11. stoletja je odstopil svoje mesto preprostejši izdelavi iz usnja in pergamenta.

Oživljenje znanosti izven samostanov, posebno ustanovitev univerz, je napravilo knjigo iz bogoslužne lepe stvari, kar je do tedaj bila, za vsakomur dostopno domačo stvar. Zdaj se je prav za prav šele pričela prava knjigoveška obrt. Od l. 1350. naletimo na prve knjigoveze v univerzitetnih knjižnicah. K večjemu razvoju je pripomogel še papir, ki so ga bistroumni Kitajci iznašli že l. 105. Izdelava knjig se je s tem zelo pocenila. Leta 1390. so postavili v Norimberku v Nemčiji prvi mlin za izdelovanje papirja. Ko so pričeli v poznem srednjem veku še uporabljati vezavo knjig v usnje, je to zelo pospešilo posebno razvoj poljudno-znanstvenih in zabavnoliterarnih knjig. Vezanje knjig v usnje je namreč takrat bilo zelo poceni.

Ko je umetnost knjižnega tiska dala knjigi največji razmah, se je ločila vezava knjige ljubitelja od vezave za splošno uporabo in prodajo. Doba humanizma je rodila bibliofile, ki so najeli največje umetnike tiste dobe, da so krasili knjige. V času od l. 1550 pa do tridesetletne vojne je doživela knjiga največjo popularnost. Iz Orienta so uvedli za okras knjig arabeske in druge okraske.

Zaradi večnih vojn je večina evropskih držav v tistih časih zelo obubožala, to se je poznalo tudi na opremi knjig. Zlate arabeske v težko usnje vezanih knjig so postale razkošje. Zato so pričeli vezati knjige v žamet in svilo in so ogle zavarovali s kovinastimi okovi. Ker pa te vezave niso bile preveč trpežne, so se polagoma vrnili

Knjižne platnice okoli l. 900. Slonokoščeni relief predstavlja od zgoraj navzdol: ženitnino v Kani Galilejski, izgon prodajalcev iz Templja in ozdravljenje slepca. Na desni strani vidimo šele pravo z zaponkami in dragimi kamni okrašeno platnico

zopet k usnju. Celo knjigo vezati v usnje je bilo na vsak način preveč dragoceno. Tako je nastala francoska vezava v polusnje.

Vedno bolj naraščajoča knjižna produkcija je povzročila hitro padanje ročnih in umetniško dragocenih knjižnih vezav. Po l. 1840. je prišlo iz Anglije platno (kaliko) in je izpodrinilo celo usnjate knjižni hrbet. Kmalu je postalo tudi platno za povprečne kupovalce knjig predrago in na knjižnem trgu so pričele prevladovati polplatnene in papirnate (kartonirane) vezave. Toda že dvajset let po tem, l. 1860., je pričelo v Angliji gibanje za ročno vezano in umetniško lepo opremljeno knjigo, ki se je tako razširilo, da se mu tudi cenena knjiga ni mogla več upirati.

To je v hitrih potezah razvojna zgodovina knjige. Preprosto in nemo stoje knjige v naših knjižnih omarah in policah. Kdo bi opazil na njih, da je bilo treba 5000 let zgodovine človeštva, vse njegovo tehnično znanje, umetniška nadarjenost in znanstveno dognanje, da se je iz preproste opeke Asircev rodila knjiga, priročna, vsebinsko bogata in zanesljiva prijateljica vseh civiliziranih narodov.

Kako in zakaj si ustanovimo majhno vremensko postajo

Nihče ne bo zanikal, da ni naše vsakdanje življenje v visoki meri zavisno tudi od vremenskih sprememb. Zlasti podeželsko prebivalstvo, ki živi v tesni zvezi s naravo, mora nujno računati z vsakdanjimi vremenskimi »muhami«. Kmetovalec, vrtnar, vinogradnik, gozdar, lovec, ribič, vsi ti si sploh ne morejo misliti svojega poklica, ne da bi poznali vremena. Pa tudi mestni ljudje, letoviščarji, športniki ali planinci si ne morejo v sedanjem modernem življenju urediti svojih izletov in počitnic brez najmanjšega poznavanja vremena. Marsikdo izmed vseh teh bi si rad uredil ceno in lahko umljivo meteorološko postajo za svoje vsakdanje potrebe. Ne pozna pa zato primernih naprav in načina opazovanja. Zato hočem v naslednjem opisati preprosto meteorološko postajo.

Predvsem nas bo morda zanimalo dnevno spreminjanje temperature zraka. Termometer je najbolj razširjen instrument v vremenoslovju in ga vsak dobro pozna. Mnogi ga imajo pritrjenega zunaj na oknu, večinoma pa v sobi, da merijo z njim sobno temperaturo. S termometrom hočemo ugotoviti temperaturo zraka, ki nas obdaja zunaj na prostem. Termometer obesimo nekje na pripravnem mestu v senci, v višini naših oči. Termometer mora biti v senci, kajti če je na soncu, vpija direktno sončno toploto in se segreje na d temperaturo obdajajočega ga zraka. Tak podatek je za nič in ne predstavlja nobene uporabljive vrednosti.

Navadni termometer kaže samo trenutno stanje temperature zraka ob času, ko ga opazujemo. Temperatura zraka pa se dnevno spreminja. Vemo, da je najnižja zjutraj, malo pred sončnim vzhodom, najvišja pa kmalu za poldnevom, navadno ob 14. uri popoldne. Nenadne vremenske spremembe pa ta dva dnevna časa pogostokrat pomaknejo naprej ali nazaj. Zato je z navadnim termometrom silno težko ujeti najvišjo in najnižjo dnevno temperaturo. V ta namen imamo tako zvane maksimalne (najvišje) in minimalne (najnižje) termometre. Nad živim srebrom sta dva gibljiva kovinasta stebrička, ki jih živo srebro pri segrevanju in ohlajevanju potiska pred seboj in jih po dokončanem potiskanju pusti na dotičnem mestu. Tako lahko ob različnem dnevnem času odčitamo najvišje in najnižje dnevno stanje temperature zraka. Znan je

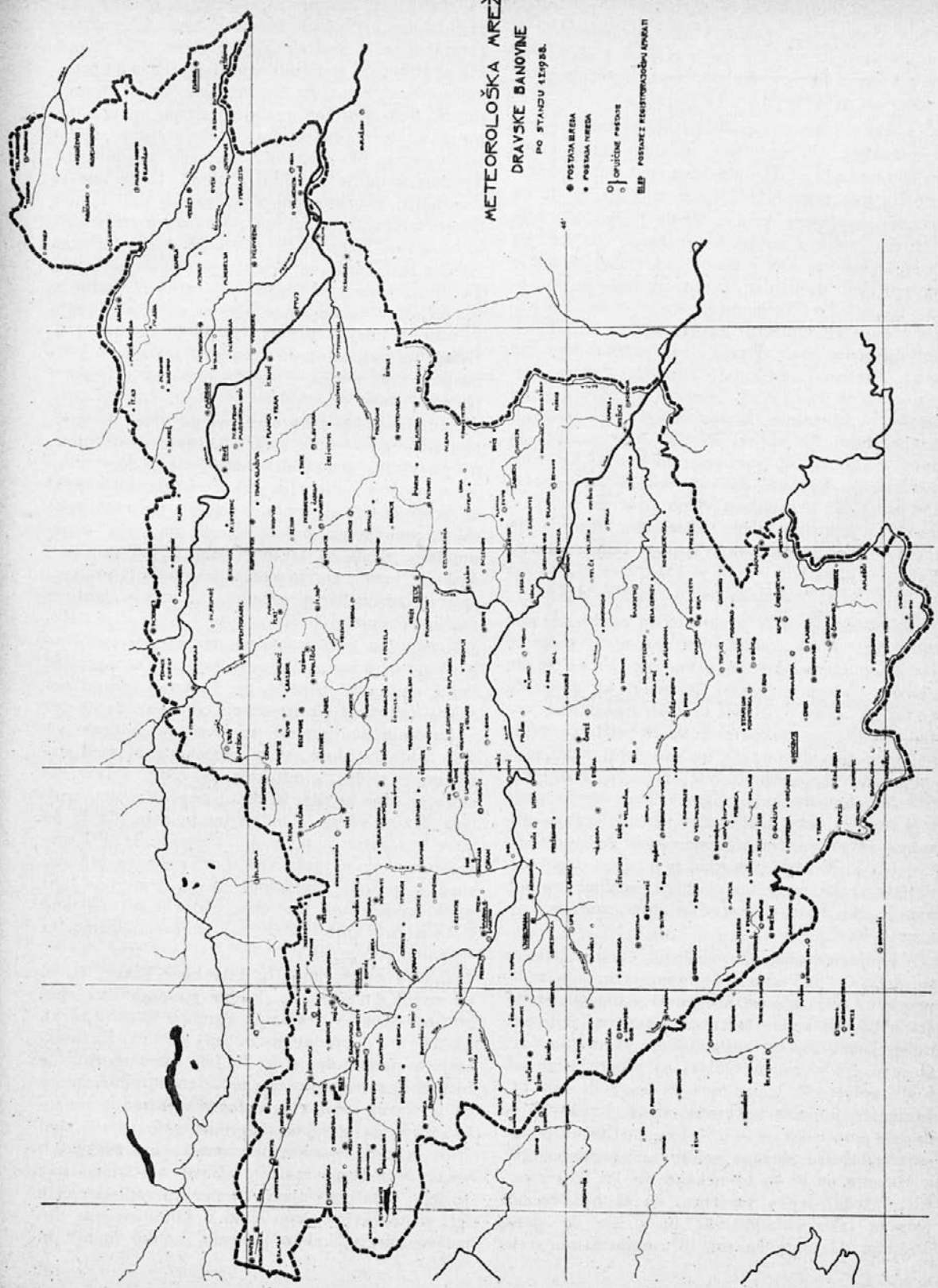
ta dvojni termometer kot »Sixov« termometer. Seveda moremo z njim opazovati tudi trenutno temperaturo ob času opazovanja. Najvažnejši dnevni opazovalni čas je med 7. in 8. uro zjutraj, ko vstanemo in si določamo program za dotični dan. S primernim magnetom privedemo pri Sixovem termometru oba kovinska stebrička zopet do živega srebra, tako da je iznova pripravljen za pokazanje obeh ekstremov v naslednjem dnevu.

Obe dnevni temperaturi sta že sami po sebi zanimivi. Če odštejemo minimum od maksima, dobimo tako zvano dnevno amplitudo. Če znaša maksimum poleti, recimo, 33,2°, minimum 15,1°, je dnevna amplituda $33,2 - 15,1 = 18,1^\circ$, ali pa pozimi maksimum 5,6° in minimum -7,4°, je potem amplituda $5,6 - (-7,4) = 13,0^\circ$. Tu smo morali sešteti, ker je minimum bil pod ničlo. Zelo zanimivo je opazovati temperaturo, kadar so prav mrzli dnevi pozimi, ko kažejo termometri do -26° mraza, ali pa kadar so dnevi poleti prav vroči, ko dosegajo do 38°. Dalje je zelo zanimivo ugotoviti dan, kdaj je med letom bila temperatura zadnjič pod ničlo, pri nas navadno v aprilu, in kdaj se jeseni zopet prvič pojavi, navadno v oktobru. Za kmetovalca je silno važno opazovanje najnižje temperature v kritičnih spomladanskih dneh, ko je mlado popje že pognalo in je nevarnost, da pomrzne. Zlasti vinogradniki in sadjerejci so tu lahko občutno prizadeti.

Istočasno z opazovanjem temperature določamo lahko tudi vlažnost zraka. Že v lanski »Vodnikovi pratiki« sem na strani 38. razložil pojem vlažnosti zraka. Naj sedaj opišem način njenega opazovanja. Najbolj enostavno je opazovanje vlage v zraku s pomočjo lasnega vlago-metra. Človeški lasje imajo namreč to lastnost, da se v vlažnem zraku nekoliko podaljšajo, v suhem pa skrajšajo. Na pripravnem okvirju je napet en las, večkrat tudi po več skupaj. En konec lasu je v zvezi s kazalcem, ki ga premika daljšanje ali krčenje lasu. Kazalec se tako vrti ob neki lestvici, ki je razdeljena od 0 do 100%. V sobi kaže kazalec navadno 60%. To pomeni, da vsebuje zrak samo 60% možnih vodnih hlapov. Če bi vlažnost znašala 100%, tedaj bi bil zrak popolnoma nasičen, kar se godi navadno v megli. Zrak ni nikdar popolnoma suh,

**METEOROLOŠKA MREŽA
DRAVSKÉ BANOVYNE
PO STANCIU 18998.**

- POSTAVA MĚŘENÍ
- PŘESADA MĚŘENÍ
- OVLIVNĚNÉ MĚŘENÍ
- MĚŘENÍ POSTAVY Z REGISTRACI MĚŘENÍ

to je, vlaga ne doseže nikdar 0 %. Vlogo, izraženo v procentih možne vlage, imenujemo relativno vlago. Če pa povemo, koliko gramov vodnih hlapov vsebuje vsak kubični meter zraka, je to absolutna vlaga.

Tudi absolutno vlago lahko opazujemo na naši postajici. V trgovinah se dobe tako zvani psihrometri. To sta dva navadno popolnoma enaka termometra. Eden izmed njiju je na svojem spodnjem koncu, okoli bučke z živim srebrom, povit s tenko bombažasto cunjico. Le ta se stalno namaka v posodici z vodo. Navadno uporabljamo deževnico, ker ne vsebuje še apnenca. Ta vlažni termometer kaže vedno nekoliko nižjo temperaturo kakor suhi. Če stvorimo diferenco med obema vrednostima, moremo s to diferenco izračunati absolutno vlago. Račun je silno enostaven, moramo pa prej poznati tabelo maksimalno možne vlage pri različnih temperaturah. V lanski Pratici sem omenil, da more zrak pri 20° vsebovati največ 17,5 g vodnih hlapov. Recimo, da kaže vlažni termometer 15°, suhi 20°. Absolutno vlago izračunamo tako, da od maksimalne vlage odštejemo polovico difference med suhim in vlažnim termometrom. Račun se glasi $17,5 - (20 - 15) : 2 = 17,5 - 2,5 = 14$ g. Relativna vlaga pa bi znašala 84 %.

Določanje vlage v zraku je že samo po sebi zanimivo. Višek zanimivosti pa nudi vlaga v zraku spomladi, ko je nevarnost pozebe in slane. Vlaga v zraku je tista, ki povzroča roso in slano. Rosa nastaja na sledeči način. Ponoči se travnate bilke in nizko grmičje ohlaja, s tem da oddaja toploto proti nebu in v vsemirje. Neposredno obdajajoči jih zrak dobi isto temperaturo kakor bilke. Zgodi se, da pade temperatura tako nizko, da postane zrak s prisotno vlago nasičen. Temperatura je padla do rosišča. V tem trenutku se prične vlaga vsedati iz zraka na bilke v obliki majhnih vodnih kapljic, ki tvorijo roso. Če rosa zmrzne, nastane slana.

S pomočjo suhega in vlažnega termometra, to se pravi s psihrometrom, moremo tedaj ugotoviti bližajočo se nevarnost slane. Slana nastane takrat, kadar je proti večeru nebo popolnoma jasno. Takrat more toplota svobodno oditi iz zemlje v vsemirje. Oblaki pa preprečujejo odhod toplote. Z izkustvom so sestavili tak psihrometer, ki kaže nevarnost slane. Imenovali so ga napovedovalec slane. Če kaže tak napovedovalec slane s suhim termometrom 16°, z vlažnim pa 9° in to nekako ob 18. uri zvečer, tedaj je že verjetno, da se bo čez noč ožračje tako ohladilo, da bo prišlo do slane. Vidimo, da more že pri 16° temperature zraka

ob danih pogojih nastati slana. Kdaj more nastati slana pri nižjih temperaturah, je grafično razvidno na napovedovalcu samem. Če imamo tak grafikon, si moremo sami narediti napovedovalca slane, samo če imamo dva enaka termometra. Tak grafikon podajam desno poleg. Stopinje na levi predstavljajo temperaturo suhega termometra, na desni pa vlažnega termometra. Vmesne stopinje si lahko mislimo. Dalje imamo dve polji, zaznamovani z »nevarno« in »slano«. Če se temperatura suhega termometra (izvlečene in poševne črte), seče s temperaturo vlažnega termometra (črtkane črte) v »nevarnem« polju, kakor na primer 12° in 8° pri točki A, tedaj je že verjetno, da bo slana. Če pa se seče v polju »slane«, kakor na primer 12° in 6° pri točki B, tedaj bo slana gotovo nastopila, seveda če ne nastane prej megla. Megla namreč skoraj vselej prepreči slano.

Slano moremo preprečiti, če na vrtu ali v vinogradu žgemo take stvari, ki dajo dosti dima, na pr. vlažno slamo ali smolo (ter). S tem vzbujamo toploto, dim pa kakor megla ali oblaki preprečuje odhod toplote. Če ne moremo take slane popolnoma preprečiti, jo pa vsaj delno omilimo, zlasti na takih mestih, ki so nam kot skrbnim vrtnarjem in sadjarjem najbolj pri srcu (njive z občutljivo povrtnino, kót vrta z žlahtnim sadnim drevjem).

Končno je zelo zanimivo opazovanje množine padlega dežja in višine snega. Za merjenje dežja nam služi posoda, pri kateri poznamo površino odprtine. Če izmerimo tako nalovljeni dež v kubičnih centimetrih, moremo preračunati višino vodnega sloja, ki bi nastal, če bi med deževanjem voda ne odtokala. Navadno imajo postaje že taka merila, ki takoj povedo višino padlega dežja. Višina 1 milimetra pomeni, da je na vsak kvadratni meter padlo 1 liter vode. Pri snegu izmerimo najprej višino in nato še posebej sneg v posodi raztopimo in ga izmerimo kot padlo vodo. Tudi merjenje padavin se vrši med 7. in 8. uro zjutraj, tako da izmerimo višino, ki je padla tekom 24 ur.

Vsa ta opazovanja bi bila brez haska, če bi ne vodili dnevnika. Redna meteorološka opazovanja se vrše trikrat na dan, ob 7. uri zjutraj, ob 14. uri popoldne in 21. uri zvečer. Za amaterje v meteorologiji pa bi bilo silno mučno, če bi bili dnevno navezani na te tri termine. Samo za informativne svrhe zadostuje jutranje opazovanje, ki ga izvršimo takoj ko smo vstali, med 7. in 8. uro. V dnevniku imamo lep pregled o vsem poteklem vremenu. Zlasti ob koncu leta je lepo listati po njem. Če imamo zapiske večih let, si napravimó lepo sliko o klimi svojega domačega kraja. Lahko povemo, koliko mrzlih in

vročih dni pričakujemo, koliko dežja pade v vsakem mesecu in v kolikih deževnih dneh, koliko v vsem letu, koliko je bilo snežnih dni, kolikšna višina snega in koliko dni je bila zemlja pokrita s snegom — vse samo stvari, ki jih vsak rad in s pridom posluša.

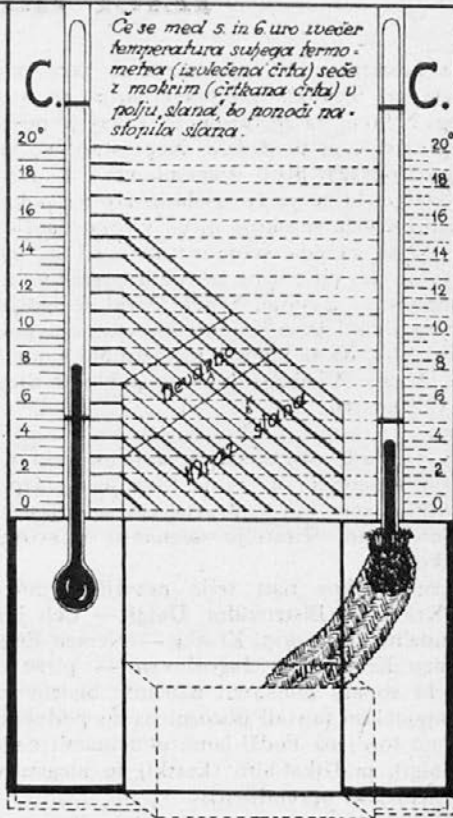
Vse to ni samo zanimivo za kulturnega človeka, temveč tudi zelo važno za kmetijstvo. Temperatura zraka in padavine skupno vplivajo na rastline. Tako je uspeh žetve, zlasti pšenice, zelo zavisen od temperaturnih in padavinskih razmer pozimi. Znano je, da zima brez snega povzroči zelo slabo žetev. Uspeh žetve pa zavisí tudi od snega samega. Čim več snega pada v mesecih decembru, januarju in februarju, tem boljša žetev se obeta. Tudi v krajih, kjer je zima brez snega, vplivata temperatura zraka in dež pozimi na žetev v poletju. Pretopla zima in preveliko zimsko deževje navadno poslabšata žetev. Silno zanimivo in koristno je, primerjati množino pridelanega žita in odgovarjajoče padavine, odnosno temperaturo zraka.

Tudi uspeh trgatve zavisí od vremenskih razmer. Znano je, da se trsna bolezen, peronospora ali po domače »rja«, prične razvijati, če je ob času najmočnejšega poganjanja listov, to je v mesecu maju, temperatura zraka visoka in če pada mnogo dežja. Takrat je treba pričeti škropiti z modro galico. Strokovnjaki so z meteorološkim opazovanjem celo ugotovili točno dan, ko je potrebno škropiti. Našli so, če je srednja dnevna temperatura dosegla 15° in če je padlo v enem ali zaporedoma v dveh dneh 10 mm dežja, da se ob teh prilikah že prične razvijati bolezen peronospora. Srednjo dnevno temperaturo dobimo najhitreje, če seštejemo najvišjo in najnižjo temperaturo in dobljeno vsoto razpolovimo. 16. maja leta 1938. je znašal v Ljubljani minimum 5,7°, maksimum 25°. Srednja dnevna temperatura je bila tedaj $5,7 + 25,0 = 30,7 : 2 = 15,3^\circ$.

Še mnogo drugih rastlin in dreves je zavisnih od vremena. Pa ne samo to, tudi živalstvo in celo naše zdravje je podvrženo vremenskim spremembam.

K rednemu meteorološkemu opazovanju spada tudi opazovanje zračnega pritiska z barometrom. Ta instrument pa je vsesplošno znan in se ga uporablja predvsem za vremensko napoved. In končno se opazuje tudi vetrove. Za te pa za prvo silo ni potreba nikakega instrumenta. Določí se smer, iz katere veter piha, na pr.

Napovedovalec slane

severovzhodnik ali jugozapadnik, in pa njegovo moč. To se samo oceni po lestvici 1—12. Št. 1. pomeni, da se veter komaj zazna, 12 pa da vse poruši. Vetrovi z jakostjo na 7 so že zelo redki.

Na strani 105 vidite mrežo meteoroloških postaj dravske banovine. Postaje so razdeljene v štiri rede. Postaje, ki opazujejo samo padavine, so IV. reda, če imajo še termometer zraven, so III. reda. Postaj I. in II. reda pa je bolj malo in so v karti podčrtane. Te postaje imajo tudi registrirajoče aparate, ki sami brez prestanka beležijo vremenske činitelje. Taki aparati pa so zelo dragi in ne pridejo za skromna sredstva v poštev.

Meteorološki zapiski so dragoceni tudi za sodnijo. Marsikateri zločin se je s pomočjo njih odkril ali pa so ga vsaj pomagali odkriti.

Izlet na Fudži-san

Gora nesmrtnosti. Na obzorju se vam vzpne iz morja pri Sizuoki, ko plove ladja ob bregu Velikega Nihona, in že razumete, zakaj je postala sveta prebivalcem te dežele. Neprestano se vam bo pogled obračal proti njenemu vrhu, ki mirno kakor stavec, ki se je že izvihral, zre na pokolenja, menjavajoča se okrog njega v toku tisočletij. Kakor da se zaveda svoje nesmrtnosti in tehle 8888 otokov ter počiva po izbruhih iz sredine njegove matere — Zemlje. Sončni žarki se igrajo z njegovimi sivimi lasmi in mu jih vzamejo poleti za nekaj časa, da se morejo priti drobni sinovi in drobne hčerke Velikega Nihona poklonit njegovemu veličanstvu...

Hoja na Fudži-san spada k najlepšim in najveseljšim spominom na moje bivanje na Japonskem. Trije smo bili v družbi, in v pojasnitev situacije moram čitatelje seznaniti s svojima sopotnikoma.

Bili smo kakor tisti trije pravljivi možje: Dolgi, Kratki in Bistroidni. Dolgi — Čeh inženir Vendelin Prohazka; Kratki — Nемеc Eugen Edler von Kratzer in Jugoslovan — pisec teh vrstic, ki so mu konkavni naočniki bistrili vid. Tudi Japonci so postali pozorni na to podobnost in šli smo torej na Fudži-jamo pod imeni: nagai-hito (dolgi), midžikai-hito (kratki) in meganeno-hito (z naočniki opremljeni).

Moja tovariša sta se imenitno pripravila na pot. Od jutranje zore jima je njuna japonska kuharica pekla buhte, kuhala in cvrla; za Vendelina zlasti kotlete, za Kratzerja piščance, telečja rebra in tri libre slastnega guljaža. Razen tega je vzel s seboj vsak še zalogo riža, banan in jabolk. Vendelin je namreč nekje čital, da je nekoč romarje na Fudži-jami zajel vihar in so morali tri dni ostati v koči. Ker niso imeli s seboj dovolj živil, bi bili malone od lakote umrli. Za življenje se je Vendelin strašno bal. Pri vsakem malo večjem potresu je bežal iz kože na prosto, in če je pihal med dežjem močan veter, je šel v posteljo v gumijevem plašču, da bi mogel vsak hip vzeti noge na ramo, ako bi se koča začela majati. Jokohamskim tajfunom se ne sme zaupati. Čeprav je bil že pred leti enkrat na Fudži-jami s svojim bratom, takrat tajnikom avstro-ogrškega konzulata, in bi bil lahko vedel, da ni prav nič treba vlačiti s seboj tolikih množin živil, je vendar vztrajal na svojem.

»Priatelj, Fudži-jama je 3729 m visoka in človek mora biti na vse pripravljen...«

S Kratzerjem sta torej privlekla na jokohamsko postajo trideset liber živil; Vendelin v obsežnem potnem kovčegu, Kratzer v nahrbtniku, ki je bil

skoraj večji kakor on. Razen živil je imel v njem še šotor in pernico iz gosjega perja za primer, da bi ne mogel vzdržati v koči zaradi dima, s katerim ga je Vendelin strašil. Vendelin je bil oblečen kakor za ples. Sicer ni imel fraka in cilindra, kakor pri prvem potovanju, ko je hotel diplomatsko »reprezentirati«, ampak njegova obleka je bila čisto imenitna in kar ustvarjena za pot v gore. Lep tesen suknjič, dolge hlače, obsežen kovčeg z živili in dežnik. Vse to je dopolnjeval ovratnik iz kavčuka, šest centimetrov visok, na več krajih pretrgan, sicer pa ko nov. Izvemši nekoliko neizbrisnih oljnatih madežev je bil vestno osnažen z zobno ščetko. K temu še precej obledelo kravato in lepo zlikan, trd naprsnik.

Sedimo v vlaku — kajpada v tretjem razredu — in Vendelin se pridno krepiča s kotleti za težko delo, ki nas čaka. Mast se mu cedi po prstih, žveči in žveči. Zdajci se začuden obrne k meni.

»Jezesmarija, vi nimate ničesar s seboj?«

»Ne — čemu? Saj lahko dobimo vse potrebno v kočah.«

Vendelin ponavlja staro pripovedko o sestradanih romarjih, potem pa me gleda tako neznanško resno, kakor da gre za rešitev moje duše.

»No, teden dni bom vzdržal. In nikar ne mislite, gospod Slanovec, da vam bom kaj dal. Vsak na svoj riziko.«

In dal je v usta zadnji ostanek »džama bifa« ali kotleta. Očistil si je prste in se zagrizel v nekak kolač. Von Kratzer je tudi jedel, s tako vnmemo, kakor bi čital lirsko pesem. Divji apetit Vendelinov ga je razburjal. »Ein Wülder«, se je oddahnil po dunajsko.

Vlak se vzpenja v slikovita brda. V slabi uri gremo skozi kakih dvanajst predorov, peljemo se mimo dolin, bistrice, mostov. Lepa pokrajina. Tretji razred ni slab. Sedeži so celo s plišem prevlečeni, toda človek ne sme dobiti za sosedo kake o-bá-sane (starke) s počrnelimi zobmi in lasmi, namazanimi z oljem. Na nekaterih večjih postajah prodajajo o-bentó: majhne lesene škatle z rižem, koščkom ribe in posušeno redkvijo. To nas seveda ne zanima.

V Gosambi izstopimo. Fudži-jama se ne vidi — vrh je skrit v meglah. Von Kratzer začena tarnati, češ da z izletom ne bo nič, in navaja primere večne nenaklonjenosti bogov. Vendelin, rojen optimist, predevlje kovčeg z dežnikom iz roke v roko in tolaži malega viteza: »No, vens regnet, gema ham« (= če bo dež, pojdemo domov). In češki dostavlja: »Sicer pa sem jaz že bil tam.«

Pogled na niponsko sveto goro

Tako smo prišli od železniške postaje k postaji konjske »ozkotirne« železnice, ki pelje iz Gotembe do Subaširi, od koder naj bi mi korakali na goro. Turisti so navadno hodili čez Taróbó, koder je najlažja pot, mi pa smo si izbrali bližnjico. Medtem je posijalo sonce in megle so se razredčile.

V »vagonu« smo bili sami. Voz je bil pravi voz modernega konjskega tramvaja, ki slovi na Japonskem pod imenom »baša«. Velik zaboj brez oken, dve dolgi klopi, namesto oken hodnično platno. Sprevodnik se je peljal z nami do okolice mesta. Potem nas je prepustil kočijažu, ki je v pravih presledkih neutrudno trobil na nekakšen kornet, kakor da bi hotel poganjati konje, da bi hitreje tekli...

Čez tri ure smo bili slednjič v hotelu Yoneyama. Vendelin in von Kratzer, ki sta bila bogato obdarjena s čednostjo, ki se ji pravi varčnost, sta najprej sklenila, da bosta na goro sama nosila svojo prtljago, češ, góriki (nosač) ni potreben. Po dolgem prigovarjanju sta vendar sprejela moj predlog, da si najamemo enega górikija, drugo pa bomo nosili sami. Góriki je moral nositi lepo kópico prtljage, a bil je krepak dečko in priznal je dva in pol jena za zadostno nagrado. Razen tega smo kupili zalogo slamatih sandal (varadži), ki so neogibno potrebne pri hoji po prhki lavi, mrežaste plašče (goza) in klobuke iz ločja (kasa); to je mondura domačinov, ki romajo na Fudži-jamo. Izposodili smo si — to je bila pametna misel Vendelinova — tudi čóčin (laterno v obliki lampiona).

Nato smo se napotili, spremljani od zvonkega smeha navihanih nésan (služkinj) in poklonov hotelirja, pozno zvečer na Fudži-jamo. Ker se je kmalu stemnilo, je góriki prižgal čóčin in Vendelin je svetil na pot.

*

Pot prhka kakor pesek Sahare. Naokrog temni obrisi grmičja in pritlikavega drevja. Na nebu med pretrganimi črnimi oblaki žarijo zvezde — najjasneje Orion. Fudži-jama, do dveh tretjin zagrnjena v megle, izstopa iz ravnine kakor babilonski stolp. Zdaj pa zdaj se zasveti v daljavi čóčin, se bliža in mimo nas se s težavo pomika v globokem pesku voz z vračajočimi se romarji. Ali pa težki konji z jezdecii. Ponujajo: »Mma iri — mas ka?« — ali hočemo najeti konje do vznožja gore? Góriki odklanja. Voziti se ali jahati v tem pesku?

Nobenega vetra, soparno je, znoj nas obliva. Góriki sede kraj poti. Mi stojimo v zarji čóčina okrog njega in poslušamo njegov govor:

»Gospodje, zelo mi je žal, nikar mi ne zamerite, toda — kako bi že rekel — uračunal sem se. Tako težko letos še nisem nosil in grem na Fudži-jamo v tej sezoni že desetič. Če mi ne morete nekaj primakniti, se rajši vrnimo — ne bom vam nič računal.« Poštenjak!

Vendelin, pošteno vznojen, že priznava, kako bi se mu godilo s kovčegom v roki, ko bi ne bilo nosača. Zmagala je v njem velikodušnost in izpregovoril je modro besedo. Kakor navadno, so se mu pri tem pomešali jeziki:

Po snegu in ledu na Fudži-san

»No, well, š'kata-ga nai. Mohn kama niks. Wir müssen becōlen dem mon mér. Šobaj je šobaj (kupčija je kupčija). Koliko naj mu damo?«

Sveti Frančišek Ksaverij bi ne bil mogel gledati bolj dobrosrčno! Góriki je bil zadovoljen s poldrugim jenom doplačila ter je takoj našel v sebi še toliko neporabljenosti moči, da je vzel še Vendelinov dežnik in moj plašč. Toda Vendelin se je moral svečano zavézati, da mi da delež od svojih živil.

Dospeli smo do čajarne Mmagaēsi na vzhodu. Do tod prihajajo jezdeci in tisti vozovi, ki smo jih srečavali, morda vozijo danes tudi že avtobusi. V čajarni je vsega dovolj: pijač, sadja, jaje. Pijemo čaj — tisti japonski o-ča, ki ga odlikujeta dve dobri lastnosti: tekoč je in topel — in Vendelin s Kratzerjem premišljujeta: »Tu bi lahko prenočevali.« Prvotno sta nameravala zlesti vsaj do šeste postaje, češ da bomo lahko občudovali sončni vzhod. Vzlic temu sta se dala pregovoriti, da pojdemo vsaj do prve postaje. Góriki trdi, da je to samo poldrugi ri-iči-ri ham, približno 6 km.

Pot se polagoma dviga sredi visokega, listnatega gozda. Prhka, črna lava se udara pod nogami, tako da so mišice na mečah kmalu utrujene. In zdi se, da se pot prav nič ne krajša. Znoj pronica že skoraj skozi suknjiče. Góriki je prevzel tudi čóčin in koraka pred nami, da bi bolje videli. Tako stopamo počasi in molče skozi tihi, črni gozd po črni lavi, po najspodnejšem pobočju svete gore. Zdi se, da vpliva ta temina neobičajno na domišljijo nosača. Misli menda na svoje grehe in na strogo boginjo — Dai Gongen —, ki vlada na tej gori. In nenadno zašepeče njegov glas:

»O-jama kaisei, rokkon šódzō!« Potem spet: »Rokkon šódzō, rokkon šódzō!« Kakor bi ječal pod težo prtljage. Vendelin se ustavlja: »Menda ga ne obhaja slabost?« Von Kratzer se čudi: »Was brüllt der Mensch?« — Ne vemo. Šele pozneje smo izvedeli, da kliče góriki k velikemu Fudži-sanu, da bi očistil njegovo dušo in nam dal lepo, jasno vreme — zakaj boginja svete gore ne trpi nečistih ljudi in svojem pobočju.

Pri prvi šintoistiško-budistiški kapelici je góriki zaklical poslednjič. Najbrže je začutil, da je duša že čista kakor lilija. Prebudili smo o-bó-sana ter sedli na stopnico oltarja, ki je bil na debelo pokrit z bakrenimi novci. Tudi mi kot dobri romarji smo položili svoj dar.

Potem smo jo mahnili naprej, navzgor. Pot je prav za prav kratka, toda ponoči se zdi neskončna. Prva postaja se nam dozdeva, kakor da je nekje na koncu sveta. Gremo mimo raznih bajt — ali je to že iči-góme (prva postaja)? Še pol ri. Vzpenjamo se eno uro. »Mo čakai des ka? Je to že blizu?« Še košček. Nenadno zažare pred nami luči: v zaželeni oazi smo — iči góme; prepoteni do poslednje nitke. »Ne smemo se predolgo muditi,« menim, »če hočemo priti še do šeste postaje.« Toda Vendelin odločno izjavlja: »Samo do tod in ne dalje.« Von Kratzer venomer vzdihuje: »Ich kann schon nicht weiter« (ne morem več dalje). Tudi góriki ne gori posebno za nadaljevanje poti. Sklenjeno: tu se bo prenočevalo.

Vendelinov strah zaradi dima je bil docela upravičen. Na velikem ognjišču so na pol goreli, na pol tleli veliki kosi lesa in dim se je nemoteno dvigal k stropu. Tam se je ohlajal in se počasi vlačil po vsej dolžini kočice ter se bratil z dimom majhnega ogrevalnika, kjer se je grela družba japonskih romarjev; ki so se veselo razgovarjali in kadili erarne cigarete. Na srečo jih je bilo malo, tako da produkcija dima v primeri s prostorno kočico ni bila ravno velika. Sprejeti z najlepšimi pokloni, smo razvili svoj šotor na drugi strani kočice, kjer je po dimu razmeroma manj smrdelo. Navzlic temu je vitez Kratzer hudo tožil in tarnal, češ da ga bo nelogičnost japonskega naroda pripravila ob pljuče. Vendelin ga je samozavestno tolažil s ponosom preroka, ki ve, o čem govori: »Ich hob's gsagt! ,Sehen' s' wie kšajt Ihre Japaner sind!« (Saj sem rekel! Vidite, kako brihtni so vaši Japonci.)

Kratzer je bil namreč velik občudovalec vsega japonskega in Vendelin ni zamudil nobene priložnosti, da ga ne bi malo zbledel. Vzlic temu je ostal šotor viteza Kratzerja v nahrbtniku, čeprav mu je Vendelin svetoval, naj si ga postavi zunaj na svežem zraku, da bo brez dima. Kako lepo bi se ležalo v vlažnem gozdu, z docela prepotenim telesom! Brez dvoma gre vsa zahvala naključju, da je bilo romarjev malo, sicer bi bili mi kakor v dimnici. Prepoteno obleko in srajce smo razobesili okrog ognjišča — razen Vendelinovega plašča, v katerem je imel svojo gotovino in se je

zanjo bal. Vsi smo dobili dovolj toplih odej in vsega potrebnega za prijeten počitek. Góriki je izpil na naš račun en »champagne cider« ter klobasal z romarji. Moja tovariša sta že davno spala, ko mi je to neskončno govorjenje še zmerom zvenelo v ušesih — seveda zaradi mojih občutljivih jezikoslovskih živcev. Naposled je vse utihnilo. Luč čóčina je ugasnila, le skozi špranje lesenih sten so lili dolgi žarki mesečine.

Zjutraj smo hoteli odriniti ob treh. O pol štirih sem srečno potegnil Vendelina izpod odeje; potem je pol ure sušil svoj plašč nad ognjiščem. Vitez Kratzer, ki je vedno strogo pazil na higieno, si je četrť ure čistil zobe z japonsko ščetko. Ko smo bili oblečeni, se je začelo veliko krmeljenje: Vendelin je spet natepal kotlete, vitez Kratzer zrezke in pol litra čaja. Meni je gospa najemnica kočé — o-kami san — pripravila tamagoyaki (omeleto). Góriki se je pošteno zavaroval pred izstradanjem z rižem in drugimi japonskimi specialitetami. Nato smo poravnali račun: za prenočitev po en jen za osebo. Kreпки na duhu in na telesu smo bilj o pol petih v majhnem svetišču nad prvo postajo, kjer nas je o-bó-san oborožil z dolgimi, belimi palicami s poštenim pečatom »iči-góme« za 2 sena. Vsak romar si oskrbi tako palico, na katero dobi potem na vsaki naslednji postaji pečat, da lahko dokaže nevernim Tomažem, da je bil lastnik palice res na vseh postajah. Opremljeni s palicami korakamo skozi listnati gozd navzgor čez korenine in kamne.

Brljavo vreme ne óbeta jasnega dneva. Góriki razvija orjaške sile in koraka junaško na čelu ekspedicije. »Kaže sicer na dež,« prerokuje, »toda za danes bo daidžóbu.« Izraz »daidžóbu« je v japonsčini kaj pripraven, nekako tako kakor arabski »ma'lum« in irsko-ameriški »šúr«; po slovarju bi to pomenilo nekaj »čisto zanesljivega«, toda v pogovoru pomeni lahko mnogo in nič. Vitez zaostaja. Obilni zajtrk ga teži, kratke noge ne zmorejo, palica ga presega za dve glavi.

Kje je prav za prav Fudži-san? Vidimo samo gozd, stezo v črni lavi, v dolini megle. Čez eno uro se začne gozd redčiti, drevesca so pritlikava, zelenje se povsod umika črni lavi. Slednjič izgine zadnje drevo za nami. Na golem pobočju gore smo. Prost razgled po pokrajini nam vliva zupanje. Tu stoji Fudži — toda ne tisti lepi, zasneženi Fudži zimskega, pomladnega in jesenskega časa. Gol, mračen, v zavoju črne lave in kamenja štrli pred nami in se zdi majhen, ne visok. Spodaj v dolini se valijo velikanski, beli obroči megle: počasi se dvigajo in se podijo gori k nam. V jasnem jutru bi bil od tod krasen razgled.

Torej dalje! V primeri s Popocatepetlom se mi zdi tale Fudži-san igrača — gotovo nič več kakor Rigi v Švici. Zares, poleti je Fudži podoben Samsonu, okradenemu las in moči. Druga postaja je bila še zaprta. Góriki — slava njegovi sili! — je zbudil zaspance z udarci svoje krepke pesti po leseni steni. Videti je bilo, da se japonski romarji,

Vremenska opazovalnica na vrhu Gore nesmrtnosti

ki so odšli pred nami, tukaj niso ustavili. Spet pijemo v naglici skuhan čaj in Kratzer ne more razumeti, zakaj ti japonski bogovi kvarijo vsak izlet na gore. Njemu, ki je ves navdušen za lepoto gora, zlasti zasneženih, ki so raj vseh smučarjev! Vendelin bije s palico v trda tla in vse kaže, da prerokuje hudo nevihto. Kdo ve, ali ne bo treba ostati nekje v kočí dva, tri dni! Pri tem misli na svojo zalogo živil in se lokavo smehlja.

Lezemo veselo proti tretji postaji, z rogožami zoper dež čez ramena, s stožkastimi klobuki na glavah. Prtljaga je pokrita z naoljenim papirjem (aburagami), torej nič se bati! Doslej gre še vse dobro. Pot ni preveč strma, tla so trda, kamenita, ni več prhkega peska. Ampak dež je začel. Prvi pregon megl, med katerimi zdaj pa zdaj posije krvavo sonce. Kočo smo dosegli še pravočasno: lastnik nas zavija v odeje in napaja s čajem. Tudi za pečat na palicah skrbi. Kratzer sprašuje po nadmorski višini: trdi namreč, da mu srce peša, in se prepira z Vendelinom, ki noče verjeti, da smo že 2000 m nad morjem. Do te višine deluje baje Kratzerjevo srce brezhibno; torej, če začnjenja sedaj biti prehitro, je to zanesljivo znamenje, da smo prekoračili višino 2000 metrov. »Zastran mene!« konča Vendelin prepir, in ker se je dež pregnal, stopamo dalje.

Pred šesto postajo se je nebo zjasnilo in posijalo je sonce. Polni nove nade sedimo na skalah, počivamo in gledamo, kako se jasni obzorje. Vrh gore se nam zdi tako blizu — še štiri postaje. Ampak tako blizu, kakor se zdi, pa vendarle še ne more biti. Zgoraj na črnem pobočju se belijo drobčkane postavice romarjev — góriki govorí o nadaljnjih treh urah hoje. Lepo se nam sedi, kar nič se nam noče vzdigniti utrujenih nog.

Tako prijetno je gledati doli s teh pobočij v dolino, od koder smo prišli. Tako prijetno je pregledovati prestane težave, preplute valove. Toda góriki je praktičen človek, najbrže oženjen ter misli že na povratek. »Mairimas, batabata,« meni: »Pospešili bomo korake!«

Odidemo. Šesta postaja je glasna. Polna romarjev obojega spola. Dekleta v prilgajočih se hlačah, rožnatih lic, veselih malih oči, kmetje, starejše žene — vse pije čaj in je senbei (oblate). Čemu se poditi v hrib? Počasi se tudi pridé gori. Veselo se nam je hodilo, toda proti sedmi postaji se strmina zvečuje. Stezica je kamenita in ovinkasta; Kratzer zaostaja daleč v zadnji straži. Pot nam v potokih lije s čela; razen tega začenja pihati hladen veter. Daleč pod nami se vleče gozdni pas, podoben grmičju. Šesto postajo vidimo že samo kakor nekaj desk, položenih na kupe kamenja. Drugih postaj ni videti. Vse so poglobljene v gorsko pobočje in njihov leseni del je kakor prilepljen na kamenito ozadje. Vse pa so prijazne, povsod je dovolj pijač, jaje in sadja le za prav malo višjo ceno kakor spodaj.

Med sedmo in osmo postajo je napočil zame kritičen trenutek. Prevelika produkcija potu me je nekoliko oslabila in prepihal me je hladni veter, ki je bičal pobočje, po katerem smo hodili. Počivam, skrit za skalo. Kratzer, bled ko kreda, caplja okrog in pripominja zmagoslavno, češ da se v gore ne sme človek nikoli gnati, temveč je treba hoditi počasi in varno, kakor on. Ko sem kmalu nato prišel do osme postaje, sem se začudil, da moja tovariša spet jesta. Vendelinu se nisem posebno čudil, zakaj njegov želodec in njegova konstitucija sta to lahko prenesla, ampak Kratzerja je čakala skorajšnja pokora. Zavit v odejo sem počival morda četrt ure, medtem ko sta mi »korenjaka« nestrpno razlagala, da bi tudi jaz moral jesti, če hočem biti spet — sta dodala ironično — »prvi, kakor do sedme postaje«. Sploh se je zdelo, da bi me rada pustila tu in prišla sama na vrh, ki ni bil več daleč — še pol drugo uro. Torej dalje!

Toda čez pol ure so se začeli pojavljati učinki bogate gostije. Vendelin je šel počasi, ubogi Kratzer pa je bledeel in rdel, zakaj srce mu je pešalo. In tako sem jaz že dolgo počival v čajarni na vrhu, ko sta »korenjaka« lepo počasi prikorakala za menoj. Kratzer je ves razburjen dal takoj razvezati nahrbtnik, vzel potno lekarno in začel goltati tablete, škatlico za škatlico.

Rekorda devetih ur nismo dosegli. Hodili smo enajst ur. Tu gori je idealno mesto! Nekoliko čajaren, koč, povsod champagne cider, limonada, pivo, jajca. Tudi razglednice, pahljače in druge o-miyage (spominčki) z žigom »čódžó« (vrh). Sicer pa so te reči naprodaj na vsaki postaji, zakaj mnogi romarji se zadovoljujejo že z osmo postajo, ker jim srce tako tolče, da ne morejo dalje.

Na osmi postaji sem videl celo staro kmetico, ki ji je bilo najmanj 65 let in je romala na vrh Fudži-sana v nosilih iz same pobožnosti. Zelo priljubljen prodajni predmet so kmetske rute, ki si jih može privezujejo okrog čela, da bi jim pot ne curljal na obraz. Koče na vrhu, kakor tudi vse druge, štiti kamenit nasip pred vetrom in dežjem. Spredaj stoji dostojanstvenik z železnim pečatom in žigosa romarjem palice z napisom čódžó; za to uslugo si računa dva sena.

Krasni pogled smo, žal, uživali le kratek čas. Proti vrhu gore so se začele valiti megle. Ohladilo se je in veliki valovi belih par so zaplavalili zrak. Vitez Kratzer, smrtno bled, se je v koči zagrebel v odeje. Vendelin se je odločil, da pojde z menoj okrog žrela na drugo stran, h končni postaji, kjer stoji majhno svetišče in pošta.

Romarji na goro Fudži smatrajo svojo hojo za zelo resno in važno — to kaže vsaka njihova kretnja. Možeje romajo povečini v belih hlačah in romarskih kimonih, na glavi imajo klobuk iz ločja, okrog čela romarsko ruto, v roki palico, čez rame majhne torbe z jedili in ogrinjalo iz trsja zoper dež. Mlada podeželska dekleta rdečih, zdravih obrazov nas nekako po strani gledajo s svojimi črnimi očmi. Romarska peča, oziroma ruta, prilgajoče se hlače, kimono in varadži — to je tipična obleka kmetskih žena in deklet, kadar romajo. Romarji hodijo v skupinah tiho, le zdaj pa zdaj si dajejo pogum s klici: »Rokkon šódžó!« Na vsaki postaji počivajo, pijejo čaj, morda si kupijo varadži in se ogrejejo.

Na robu brezdna stojijo majhni kameniti kipi boginje Sengen, vladarice te gore, o kateri pravi pripovedka, da je nenavadna lepotica. Te kamnite podobe kaj malo dosejajo njeno lepoto. Tu se vsak dober romar pokloni božanstvu gore ter odmoli svojo molitvico k »Dai Gongen«. Potem kupi po svojem premoženju darila (o-miyage) za znance in se vrača spet domov.

Tako smo storili tudi mi. Megle so se sicer nekoliko razredčile, a vendar ni bilo mogoče obiti vsega žrela. Vrnila sva se z Vendelinom h koči, kjer je počival vitez Kratzer. Revež je bil že ves preplašen, oči so mu lezle iz jamic od strahu pred kapjo. »Le hitro doli, le hitro doli!« To je bilo vse, kar je mogel povedati. Na jed še mislil ni — namesto piščancev in kolačev je pojedel malo ne vso lekarno. Tudi Vendelin se ni zmenil za svojo zalogo. Góriki je filozofsko žulil svojo portugalsko pipico in je bil takoj pripravljen, nastopiti pot domov.

Šli smo torej po najkrajši poti doli. Pravo veselje je bilo iti, prav za prav teči in se drsati po prhki lavi navzdol, oziraje se na težavno pot navzgor, ki smo jo hodili zjutraj. V treh urah smo bili v Subaširi. Tam smo se poslovili od zvestega górikija in smehlajočih se néšan iz gostilne Yoneyama, ki so nas spremile prav do tramvaja, s katerim smo se pripeljali do Gotembe.

Nekaj za vsakega in za vse,

ki uporabljajo železnico za zabavo, ki se vozijo z njo, da spoznajo tuje kraje, ljudi, njih šege in navade, ki so večni Ahasveri in ljubijo spremembo, ki služijo pri železnici svoj trdi in odgovorni kruhek in za vse one, ki se zanimajo za početek, ustvarjanje in napredek naprav, brez katerih si danes ne moremo misliti življenja. V teh dneh dirajočega napredka v tehniki se ne bi mogli uživetvi v oni počasni tempo, v katerem so živeli še naši stari očeti, ko vendar velja sedaj predvsem pravilo: čas je zlato.

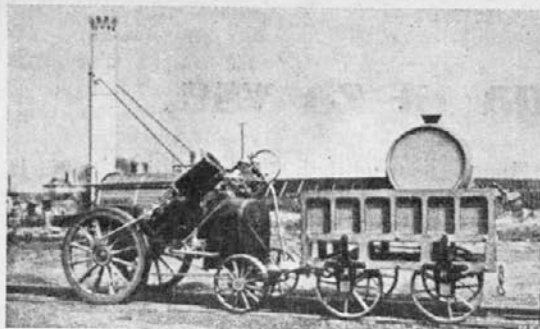
Komaj dobrih 100 let vozijo železnice. Ni še vek za nami, ko so začeli uporabljati paro kot pogonsko silo za prevoz ljudi in robe. Vendar ne smemo misliti, da je šele ta doba rešila vprašanje sile v prvotnem elementu — v ognju — razgrete vode. Kajti že zgodovina v drugem veku pr. Kr. nam poroča o Arabcu Heronu iz Aleksandrije, da je zasledoval pogonsko moč razgrete vode-pare. Sicer je bil njegov način zelo preprost ter za praktično uporabo nespособen, vendar gotovo ni ostal brez posledic za duhove raziskovalcev, ki so se uveljavili v velikih presledkih na tem polju ter prišli po dolgem boju in nezlomljivem naporu do načina, ki je popolnoma rešil to vprašanje.

Nekaj praktičnega udejstvovanja na tem področju je pokazal l. 1616. italijanski arhitekt Giovanni Branca, ki je spisal o svojih raziskovanjih l. 1629. v Rimu knjigo »Le Machine«. Uredil je stope, ki jih je poganjala para z vrtenjem lopatatega kolesa in prenosa istega na več zobčastih koles raznih velikosti. Ta prvi parni mlinček je nekak početek in osnoven pojem za turbine in pa za rešitev fizikalnih problemov, ki so se preskušali v delavnicah velikih mojstrov in neumornih duhov XVII. in XVIII. stoletja.

Prvi, ki je že l. 1680. delal poskuse, da bi ustvaril pripraven stroj za vožnje po suhem, je bil Isaac Newton. Deset let pozneje se je bavil s parnim strojem Papin; njegov izum pa sta spopolnjevala Savéry in Nesocomén. Slednjič se je posrečilo l. 1759. Jamesu Wattu postaviti in izrabiti paro v pogonske sile ter dati temelje jakotlačnemu stroju. Sile niso delovale samo premočrtno navzgor in navzdol, temveč so povzročale tudi vrtenje. Na pobudo svojega sodelavca dr. Robinsona je delal na tem, da porabi paro za pogonsko silo cestnih vozil.

Mnogo neutrudljivih in iznajdljivih mož je poskušalo to novo silo uporabljati predvsem za prenos in prevoz praznih vozičkov v premogokopih. Tu se je udejeval Anglež G. Stephenson, ki je 1808. konstruiral parni stroj, ki je prevažal na vrh pripete rudniške vozičke iz globokih rovov. Že davno pred njim, l. 1736., je francoski inženir Cugnot dovršil model cestnega vozila na parni pogon. Na stroške Ludovika XV. je zgradil tak voz, na katerem je bilo prostora za štiri može. Pognali so ga po pariških cestah z brzino 4,8 km/h pred številnim občinstvom, v prisotnosti mnogih častnikov in vojnega ministra, ki je gradil velike upe na tem, da bodo služili parni stroji za pogon in prevoz vojnega materiala in orožja. Parni stroj je bil sestavljen iz dveh enostavno delujočih valjev, ki sta pritiskala z bati na kolesa v prednjem delu voza. Toda ves prizor je trajal komaj 12—15 minut; nato je zmanjkalo pare. Pri nadaljnjih poskusih se je voz prevrnil, stroj je bil razbit ter sposoben le še za arzenal, odnosno muzej. Tako je najstarejše poročilo in taka usoda prvega cestnega vozila na parni pogon. Anglež Hornblower je zaprosil l. 1793. za patent za svojo iznajdbo, predhodnico stroja na zvezno delovanje. Pustimo W. Symingtona, Wm. Mardocka in Ths. Allena in pozabavajmo se z iznajdbami Riharda Trevithika in And. Viviana, ki sta imela v marcu 1802. patent za zgraditev železniškega voza z jakotlačno paro. Voz je imel obliko kočije. Trup tega prevoznega sredstva je slonel na dveh visokih zadnjih kolesih, med katerima je bila pritrjena kurilna peč, kotel in dvojno delujoč valj s prenosom na os, ki se je zavrtela in potiskala voz. Prvi dve kolesi sta imeli le majhen premer ter sta bili zvezani z volanom, ki ga je obračal oziroma vrtel na kozlu kočije sedeči šofer. Taka je bila počast, ki je vozila po londonskih ulicah. Toda potniki zaradi vročine, dima, slabe ceste, treslajev in sunkov niso zdržali v vozu.

Vivian ni uspel. Toda ta polomija ni prestrašila njegovega tovariša Trevithika. Zasledoval je vsa prizadevanja konkurentov po Evropi ter spopolnjeval uspehe drugih na svojem vozu, ki ga je vsekakor hotel uporabiti za prevoz na železnici. V prvih mesecih leta 1803. je preizkusil voz na parni pogon, ki ga je imenoval »Locomotion«, na progi Cardiff-Merthyr-Tydsill. Iznajdba je preizkušnjo dobro prestala. Viri pravijo, da je vlekel stroj z železom natovorene vozove na 14,5 km dolgi progi z brzino 8 km/h, ne da bi med potjo dopolnil kotel z vodo. Ta vožnja je torej prvi prevoz blaga po tračnicah z

Stephensonova lokomotiva „Rocket“

lokomotivo. Zaradi prevelike teže stroja in slabih tračnic je vlak pri nadaljnjih poskusih čisto iztiril. Zato so prestali voziti. Glavni vzrok opustitve voženj pa je bilo domnevno premalo trenje koles. Veliko preglavic je rodilo prepričanje, da težjih strojev ne preneso tračnice, lažji stroji pa nimajo zadostne vlečne sile.

Trevithik je nadaljeval s poskusi. Dovolili so mu, da je zgradil po londonski Euston Square progo ter prevažal meščane proti odškodnini z vozom na parni pogon, ki ga je imenoval: »Cath me woh can« = »Vjemi me, če me moreš«. Toda česte nezgode so zadale tudi tem vožnjam žalosten konec. Neumorni Trevithik je po neprestanih opazovanjih dognal, da mora med vozili in tračnicami povečati trenje, ter bil prepričan, da ga more doseči z neenakomernim kolesnim obodom, z vrezinami na njem ali pa z vdrlanjem žebeljkovih kopic in zatikov na obodu.

Deset let niso mogli pravilno rešiti vprašanja trenja, četudi so si s tem Kolumbovim jajcem belili glave marsikateri strokovnjaki in lajiki. Rudniški paznik F. Blenkinsop je poskušal s sredinsko zobčasto tračnico, Eriesson in Vignoles sta imela napravo s posebnimi prijemi, nameščeni na stroju, ki so med vrtenjem koles oprijemali posebno vmesno tretjo tračnico. Drugi zopet so potiskali in zadrževali vlake s posebnimi nogami, ki so se opirale zadaj v medtirju, da ni nastalo drsanje koles, vezali so osi z neprekinjeno in brezkončno verigo in kombinirali razne preizkuse med seboj.

Slednjič je paznik Hendley spoznal osnovno načelo trenja v tem, da se morajo pogonska kolesa odgovarjajoče in primerno obtežiti. Vendar moramo imenovati očeta lokomotive Georgea Stephensona, ki je popolnoma samostojno in neodvisno od Hendleyevih ugotovitev zgradil v letih 1813. in 1814. prvo uporabljivo lokomotivo. Z dvema cilindroma je deloval s prestavo zobčastega kolesa batni dvig neposredno na lokomotivni kolesi. S tem, da so bila zadnja kolesa vezana z brezkončno verigo s prednjo tenderjevo osjo, je uspelo uveljaviti zadostno trenje. Dne 27. julija 1814. je vlekli stroj na vzponu

1:450 (odgovarja 2‰) 8 vozičkov v težini 30 ton z brzino 6,5 km/h. Zaradi uhajanja že itak primanjkujoče pare so nastajali močni sunki; uhajajoča para pa je povzročala tak šum, da je posredovala celo policija. Stephenson je speljal potem izrabljeno paro skozi dimnik in s tem pospešil gorenje in dvojno vršilnost. Prvi uspeh parnega stroja je dal izumitelju nov pogum. Premagane so bile vse ovire, s spretnostjo sina Roberta, ki se je spopolnjeval v Ameriki, in s pomočjo finančnikov je zgradil 1. 1824. v bližini New-Castle prvo tovarno za lokomotive.

Tako je prišel zgodovinski dan 27. septembra 1825., ko je neumorni Jurij Stephenson doživel krstno slavo prve železniške proge Stockton—Darlington v dolžini 12,3 km. Prvemu vlaku je bilo pripetih 34 vagonov, ki so vozili 450 potnikov ter 90 ton premoga in moke. Poleg prostorov za izumiteljeve sodelavce, podjetnike in prijatelje je bilo pripravljenih več provizoričnih sedežev na vozu, ki je nosil napis: »Periculum privatum, utilitas publica« = »V splošno korist, a na osebno odgovornost«. Največja hitrost je bila 19 km/h. Dolžino 12,3 km so prevozili v 65 minutah. V končni postaji Darlington so opremili stroj in obrnili vlak, s katerim se je vračalo že 600 potnikov. Za vožnjo na povratku in s postanki so rabili tri ure in 7 minut. Uspeh je bil zadovoljiv; prvič je vozila lokomotiva primerno težo z odgovarjajočo hitrostjo. Zaradi tega ostane imenovani datum rojstni dan železnice. Tri tedne po tem neprecenljivo važnem dogodku so uvedli na tej progi reden potniški promet. Vozovi, ki so se imenovali »eksperiment«, so imeli sedeže ob straneh; v sredini je stala miza; potniki so vstopali na zadnji čelni strani. Toda ta prevozna sredstva so zamenjali z novimi pokritimi kočijami, preprostimi predhodniki sedanjih potniških voz. Vlake so delili že takrat v potniške in tovarne. Zaradi notornega prometa in neurejenih pravil glede križanja vlakov sta se srečala nasprotna vlaka na odprti progi. V takih primerih so odločevale tudi pesti žel. osebja, ki je moralo zriniti vlak v izogibališče. Pri prerakanjih je sodelovalo tudi občinstvo. Slednjič je obveljalo pravilo, da se je umaknil lažji vlak, pozneje pa oni, ki je došel zadnji do količka signala, ki je stal med dvema izogibališčema.

Med tem časom so dogotavljali žel. progo med Liverpoolom in Manchestrom. Vendar se niso mogli odločiti za vrsto pogonske sile. Predvsem so zagovarjali prevoz s konji, nekateri so mislili razdeliti progo na odseke, kjer bi postavili lokomobile. S pomočjo vrvi naj bi vlekli vozove od točke do točke. Zopet je odločil pogumni Jurij Stephenson in predlagal, naj se poskusi pogon s stroji. V ta namen naj se razpiše konkurenčna prireditev z lokomotivami posameznih graditeljev. Navedeni so bili tudi pogoji, pod katerimi se tekmovalci more udeležiti tega metinga, n. pr.,

da mora imeti lokomotiva pripravo za požiranje dima, da naj vozi stroj, ki ne sme biti težji od 20 ton ter imeti več kot 3 osi z brzino 16 km/h. Dan za preizkušnjo je bil 1. oktober 1829. na 2,7 km dolgi ravnini Rainhill. Pet rivalov se je priglasilo k tekmi. Toda vse je prekosil Robert Stephenson z »Rocketom«, strojem po načrtih G. in R. Stephensonovih. Dne 8. oktobra je dosegel Stephenson z obremenitvijo $12\frac{2}{3}$ tone brzino 47,4 km/h, šest dni pozneje pa je vozil že z brzino 56 km/h. Vsi ostali stroji niso odgovarjali stavljenim pogojem ali pa so morali odstopiti radi raznih pomanjkljivosti.

Veliki uspeh na Rainhillskem polju ni ostal brez posledic in posnemanja. Za novo prometno sredstvo so se zanimale vse ostale kontinentalne evropske države. Tudi Amerika ni hotela zaostati, akoravno je imela že leto poprej, torej l. 1828., svojo prvo železnico. Marsikaterega čitatelja bo zdaj zanimala kronološka statistika, kako je sledila gradnja železnic v posameznih državah. Predvsem rešimo vprašanje, zakaj je postala rojstni kraj železnice ravno Anglija. Odgovor je enostaven. Nikjer drugod niso obstajali taki tehnični in gospodarski predpogoji, ki so zahtevali in bili potrebni za iznajdbo, vpeljavo in izvedbo železnice. Na tem otoku je bilo močno razvito rudarstvo, cvetela in širila se je industrija skozi dve in pol stoletji s takim korakom, da obstoječe ceste in prekopi niso več zadostovali in odgovarjali potrebam. Poleg tega so vzdrževanje teh prometnih cest tako zanemarjali, da so nevdružne razmere silile k spolnitvi prevoznih sredstev.

Po časovni vrsti so zgradili Francozi prvo železnico s konjsko vprego na progi St. Etienne—Aurdézinse (18 km), Avstrija na progi Budjevičice—Linz—Gmunden (64 km) in Amerika na progi Baltimore—Ellicott—Mills (24 km). Prve vožnje v Belgiji so se izvršile na progi Brüssel—Meeheln (20 km) l. 1834.; v Nemčiji l. 1835. na dolžino 5 km proge Nürnberg—Fürth. Od leta 1840. dalje je gradila Cuba progo Habana—Gnyanay (50 km), Rusija progo Petrograd—Carskoje Selo (27 km), Nizozemska 17 km dolgo progo Amsterdam—Haarlem, Jugoslavija progo Gradec—Celje l. 1846., nato Danska progo København—Roeskilde, Švica progo Zürich—Baden in Španija progo Barcelona—Mataro v dolžini 28 km.

V bivši kneževini oz. kraljevini Srbiji so začeli graditi prvo progo Beograd—Niš—Ristovac v dobi od 1881. do 1888. leta. Sicer se je pojavila potreba po železniški zvezi že v 60. letih preteklega stoletja. Takrat pa je bil ves Balkan še pod turškim gospodstvom. Namen je bil zgraditi žel. progo po dolini reke Vardarja in Morave. Ko je pa začela ekspanzivnost nemštva proti vzhodu Evrope, predvsem po l. 1871., so spoznali voditelji polmeseca, da je njihova moč

Potniški vagon III. razreda iz leta 1839.

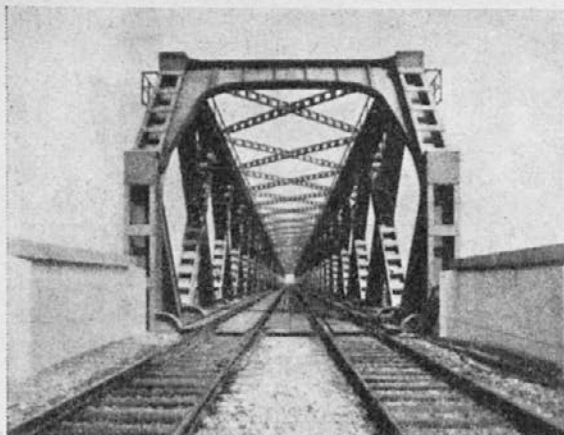
na Balkanu ogrožena. Začeli so nastopati proti prvotnemu načrtu, da bi se vila proga po imenovanih dolinah obeh rek, ter so zahtevali, da vodi železnica preko Skoplja in Kos. Mitrovice, od tu dalje pa naj se zveže s progo, ki naj bi jo gradila Avstrija, in priključi na zvezo Sofije s Carigradom. S temi načrti bi ostala Srbija povsem izolirana.

Ker je želela Avstrija kolikor mogoče zmanjšati vpliv Rusije na Srbijo, je hotela izsiliti iz političnih vzrokov izvedbo svojega načrta ter zahtevala od Srbije, da prične z zgradbo proge Beograd—Niš—Ristovac. Toda šele l. 1870. je izglasovala narodna skupščina zgraditev omenjene železnice, da je dobila potem vlada dovoljenje za najetje odgovarjajočega posojila v inozemstvu. Z belgijsko družbo za zgradbo in eksploatacijo srbskih državnih železnic je bila sklenjena pogodba, ki je dovršila prvo progo v bivši Srbiji v letih 1881.—1888.

Progo so podaljšali še preko Skoplja in jo zvezali s Solunom, v Nišu pa je dobila preko Caribroda priključek z Bolgarijo.

Toda belgijska družba, ki je vodila upravo teh železnic, jih je do skrajnosti eksploatirala, ni pa skrbela za vzdrževanje. Zaradi tega so se oglašale predvsem nekatere politične skupine, ki so nasprotovale zgradbi železnic v tem pravcu ter vehementno napadale družbo in vlado zaradi skrajno zanemarenih prog. Dosegle so v parlamentu, da se je odredila strokovna komisija, ki je pregledala poslovanje belgijske družbe. Preiskovalni rezultati so bili porazni za upravljajoče tužce.

Na podlagi poročila strokovne komisije se je vlada odločila odkupiti proge in jih prevzeti v državno upravo. Ta prevzem se je izvršil pred 49. leti, dne 20. maja na praznik carja Konstantina in carice Jelene. Ves srbski narod, predvsem železničarji, so sprejeli vest o prevzemu z velikim veseljem. Od tod tudi krstna slava vseh jugoslovanskih železničarjev, ki jo praznujejo že nekaj let sem po vsej državi.

Pogled na most dvotirne proge preko veletoka

Razmah železnic v kilometrskih razdaljah je zelo zanimiv. Dolžina proge Stockton—Darlington je znašala l. 1825. 41 km. Pet let pozneje smo imeli 300 km železnic. V 15 letih je bilo na evropskem ozemlju že 2925 km in v Ameriki 4754 km žel. prog, torej skupno 7679 km. V naslednjih desetletjih je bil na vsem svetu porast približno tale:

v letu 1850.	40.000 km
„ „ 1860.	110.000 „
„ „ 1870.	220.000 „
„ „ 1880.	370.000 „
„ „ 1890.	610.000 „
„ „ 1900.	1.250.000 „ in
sedaj jih imamo	1.300.000 „

Od te dolžine odpade

na Evropo približno	400.000 km
„ Ameriko „	650.000 „
„ Azijo „	135.000 „
„ Afriko „	60.000 „
„ Avstralijo „	55.000 „

Po vrstnem redu v dolžinah prog so v

Evropi: Nemčija, Rusija, Francija, Anglija,
 Ameriki: Zedinjene države, Kanada,
 Afriki: Alžir in Tunis,
 Aziji: Vzhod. Indija, Sibirija z Mandžurijo,
 Avstraliji: Viktorija.

V kraljevini Jugoslaviji imamo vseh prog treh obstoječih sistemov, to je normalne širine 1,435 metra, ozkotirne širine 0,76 m in 0,60 m, skupno 419.046 km; ozkotirne proge znašajo 1915,1 odnosno 275,6 km.

Glede dolžine in gostote žel. mreže naj mi bo dovoljeno ugotoviti, da ima najgostejše položene zveze Belgija, kjer pride na 100 km² površine 28,8 km žel. tirov. Nato sledijo po vrstnem redu Luksemburška, Švica in Nemčija. V Jugoslaviji imamo 4,2 km tirov na gori navedeni površini

ali okoli 8,6 km na 10.000 prebivalcev. Manj kakor mi imajo Poljska, Španija, Švedska, Norveška, Grška in Bolgarija. Tudi Amerika nas ne prekaša v tej statistiki zaradi velike površine; v posameznih državah pa so celo za nami. V Aziji imajo največ železnic Japonci, v Avstraliji Viktorija in slednjič v Afriki Egipt in Alžir.

V prejšnjih odstavkih sem omenil kolosalen napredek pri gradbi železnic. Danes ni več zapreke in ovire, ki bi mogla zastaviti pot lokomotivi. Preko prepadov, čez gore in doline, pa čez drn in strn, preko rek in jezer, skozi skalnate masive, povsod in preko vsega se vzpne železni konj. Toda pri trasiranju proge se mora prevideti in ekonomičen graditelj ozirati poleg tehnične strani tudi na gospodarsko plat nove proge. Izdatke in vzdrževalne stroške mora spojiti v soglasju s prihodi ter kalkulirati rentabilnost z ekonomijo proge. Strategične zveze se grade praviloma le v razburkanih časih, nikdar pa ne tam, kjer je treba upoštevati potrebe dežel, krajev in gospodarskih vprašanj. Sicer je železnica le v škodo vsakemu poedincu-državljanu.

Zapreke in ovire! Predori, mostovi... Da, pri teh se nekoliko pozamudimo! Zgodovina nam je ohranila vesti, da spada gradba predorov že daleč nazaj v stari vek. Asirci in Babilonci so gradili horizontalne prekope za izsuševanje dolin in predore skozi zemlje in pečine, ki so služili za skrajšanje poti. Ali nas ne spominjajo egiptovska grobišča in indijska ter nubijska svetišča na taka dela? Še danes nam pričajo rimski vodovodi, kakšni mojstrski graditelji predorov in mostov so bili Rimljani. Šele po propadu zapadnorimskega cesarstva je zaspala ta umetnost za 1000 let. Oživila je zopet po iznajdbi smodnika, ko je rudar z razstreljevanjem pripravljaval pot v notranjost zemlje.

V naši domači zgodovini pripoveduje Valvasor v svoji II. knjigi, da je imel namen med kranjsko in koroško deželo zboljšati cestno zvezo preko Ljubelja s tem, da zgradi pod vrhom prelaza predor. Vse stroške bi kril s pobiranjem carinske pristojbine od voznikov, ki bi radi plačali odmerjeni davek. V tem predelu je poginilo radi plazov in zametov mnogo ljudi, živine in blaga. Samo razsajajoča nalezljiva bolezen onkraj Ljubelja je bila tedaj vzrok, da se ideja ni uresničila.

Isto misel je sprožil pozneje l. 1725. cesar Karel II., sto let po tem pa cesar Franc I., ki se je mnogo trudil za zboljšanje komunikacij. Delo v predoru bi trajalo skoro šest let. Stroški bi znašali okoli 200 tisoč goldinarjev. Dolžina predora je bila preračunana na 380 sežnjev. Najnižja točka predora bi bila 98° pod ljubeljskem vrhom.

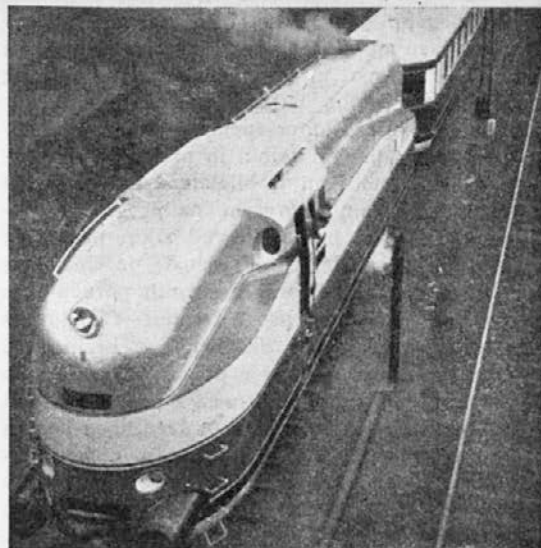
Tudi okoli l. 1870., ko so zgradili (vsaj na papirju) progo Trst—Razdrto—Škofja Loka—Besnica—Celovec je obstojal načrt za zgradbo predora pod Ljubeljem.

Prvi in najstarejši žel. predor je zgradil Robert Stephenson l. 1826.—1829. na progi Liverpool—Manchester. Danes se vrtajo predori z najpopolnejšimi stroji. Ze pred leti ni vrtanje predorov delalo posebnih nepravil. Najdaljši predor v Alpah je Simplon, ki meri 19.803 km ter so ga gradili 8 in pol let. Poleg tega poznamo predor Sv. Gottharda v dolžini 14,9 km. V Jugoslaviji je najdaljši predor »Babuna« na progi Veles—Prilep, dolg je 2571,54 m; v Sloveniji pa je znan semiški predor na progi Novo mesto—Karlovac z 1975 m dolžine. Dva predora, ki ležita deloma na naši strani, sta bohinjski v dolžini 6339 m proti italijanski meji in oni Karaški proti Podroščici v dolžini 7976 m.

Mostovi... Kakor ni nobena stvar na svetu nova, tako tudi mostovi niso. Kolikor nam zgodovina poroča, so bili prvotni mostovi viseči mostovi. Prvi korak k napredku v gradbi mostov je bila stavba iz tramov. Preko Evfrata so postavili Babilonci most z 43 oboki. Kako neokretno zgrajen je bil ta most, če bi ga opazovali z današnjim očesom, ki je navajeno, da vidi preko dolin in rek razpete mostove, kakor bi bili zgrajeni iz pajčevin in bi ti mojstri pajki — te suhe južine podpirali s svojimi tenkimi, a dolgimi nogami vso navidezno lahko mostovno konstrukcijo. Tudi iz kamna zgrajeni ali železobetonski mostovi se sločijo preko prepada z neko eleganco ter ni opaziti nobene neokretnosti tudi pri masivu, iz katerega obstoji to umetniško delo. Gotovo je, da ti narodi niso poznali še principov zgraditve obokov, da niso še podrobno proučili delovanja sil v tej stroki. Šele Etruščanom in pozneje Rimljanom se je posrečilo priti do dna tudi v tej tehniki. Posebno pa so se izobrazili v ustvarjanju mostov bojaželjni Turki ter Perzijci in Arabci, predvsem pa Kitajci. Ze nad 2000 let obstoječi viadukt Chaking, ki so ga zgradili Japonci, še danes služi cestnemu prometu. Cesta na viaduktu vodi preko 40.000 obokovnih odprtih v dolžini 144 km čez močvirje, ki se je izsušilo. Toda 1¼ m široka pot, zgrajena na rezanem kamnu, je ostala doslej neizpremenjena. Kamen je trpežnejši od kovanega in litega železa. Morda bo prišel čas, da se bodo težke železne mostne konstrukcije umaknile klesanemu kamnu.

V srednjem veku so imeli mostovi to napako, da so bili silno težki in da so bili podzidki podmostnikov zgrajeni tako, da so ovirali odtok vode. Zaradi tega so se mostovi pogosto zrušili. Posebno zanimanje za zgradbo mostov so kazali menihi; ustanovili so red menihov-mostovnikov. Še danes obstojajo na Francoskem ruševine njihovih pridnih rok.

Zgradba železnic je pripeljala človeka glede premostitve raznih ovir pred novo nalogo. Povsod, kjer je bilo dovolj lesa — predvsem v Ameriki — so gradili kar lesene mostove. Polaganje 662 m dolgih in 96 m visokih mostov ni

Zunanja oblika moderne lokomotive

delalo ovir. Toda gorje, če je leseni most objel ogenj! (Leta 1875. je zgorel 260 m dolg in 71 m visok most, ki je visel preko doline Portage.)

Misliti je bilo treba na varnejša — železna sredstva. Lite mostovne konstrukcije se niso obnesle. Ko je bilo rešeno vprašanje valjaren, so gradili mostove iz valjanega železa. Vendar je bilo treba tudi na tem polju vednega spopolnjevanja, ker posamezni deli niso prenesli naglih sunkov, obile teže vlakov in hitrosti, pred katero je trpela konstrukcija. Tako smo dosegli tudi tukaj neko popolnost, ki odgovarja potrebam. Vendar bo moralo človeštvo hiteti naprej, da bo kos novi nalogi.

V območju ljubljanske železniške direkcije, ki obsega 1274 km prog, je največji borovniški viadukt z 26 oboki ter 505 m dolžine. Najdaljši železni most pa je dravski most pri Ptujju, ki meri 255 m.

Rad bi govoril še o brzini. Ze pri prvi tekmi lokomotiv na Rainhillu l. 1829. so dosegli dotlej še nepoznano brzino 56 km/h, t. j. vlak je prevozil v eni uri 56 km. Povsem jasno je, da spodnji in gornji ustroj proge ter tehnična izvedba vseh vrst vozil in varnosti ni morda dopuščala takojšnje brzine 50 km. Saj še danes čutimo na lastni koži in potrpežljivosti, da se vozimo z dokaj manjšo brzino na lokalnih progah. (Naš nepozabni dr. Ivan Lah mi je v šali omenil polžjo brzino mešanega vlaka proti Radencem, češ da je med vožnjo lahko trgal poljske cvetlice.) Z iznajdbo različnih avtomatičnih sesalnih in tlačnih zavor, z zgraditvijo močnih prog in s konstrukcijo odgovarjajočih strojev je brzina poskočila na visoko številko kilometrov. Dočim vozimo pri nas z naj-

večjo dopustno brzino 90 km na uro ter skušamo doseči z različnimi izboljšavami vsega materiala tudi brzino 120 km, vozijo v drugih državah, toda ne alpskih, že z brzino 160 km. Užitek je sedeti v udobnem, tehnično dovršenem štiriosnem pulmanu ter brzeti mimo naselbin in preko polja z brzino 160 km, kakor mi je bila dana prilika voziti se z letočim Hamburgovcem na progi Berlin—Hamburg. Nemci imajo že več takih prog. Za njimi tudi ne zaostajajo Francozi; ne smem pa pozabiti Amerikancev. Iz časopisnih poročil sem dognal, da vozijo na progi Dender—Čikago pri tako imenovanih »zefir ekspresih« z brzino 176 kilometrov na uro. Proga je dolga 1600 km ter so jo prevozili v 13 urah in to brez postanka. Med vožnjo sta delali dve komisiji o začetni in končni postaji beležke ter kontrolno s pomočjo posebnih stikalnih naprav v oddaljenosti 8 km. Komisiji sta registrirali in sproti javljali ugotavljanja druga drugi. Kdor pozna železniško službo, mora reči, da je to »amerikansko«.

Pri nas imamo za posamezne vrste vlakov predpisane brzine. Princip je, da ročno zavrti vlaki ne smejo prekoračiti brzine 60 km, četudi bi bili zavrti z večjimi zavornimi odstotki, kakor so potrebni in predpisani za večjo brzino. Potniški in brzni vlaki vozijo povprečno z enako brzino do največ 90 km. Radi ustavljanja in speljavanja potniških vlakov v postajah je skupni vozni čas sicer daljši, toda brzina na progi je največkrat ista. Pri tovornih vlakih dosežemo največjo osnovno brzino 45 km/h, navadno pa vozijo te vrste vlaki največ 30 km/h brzine. Sicer pa predpisujejo posebni pravilniki na posameznih progah po njihovem vzdrževanju in načinu gradbe največjo dopustno brzino, katere strojevodje ne smejo prekoračiti, četudi bi bilo to mogoče z ozirom na vlakovno obremenitev, konstrukcijo stroja in nagibne razmere proge.

V tem smislu so urejene in dovoljene brzine tudi v drugih državah. Gotovo pa je, da v državah z izrazitim gorskim značajem in s tem sporedno z gorskimi progami radi vzponov, padcev in ovinkov nikdar ne bodo dosegle vlakovnih brzin v onih državah, ki leže v ravninah in na obsežnih gorskih planotah.

Članek gre h koncu, rad bi pa še povedal, kako visoko se vzpnemo z železnico. Človeku je prirojena slabost, da rad gleda od zgoraj navzdol. Toda napram naravi je tak pritlikavec, da je v lastno škodo in ironijo sestavil pregovor: Gora ni nora... Toda svet, pogledan, recimo, iz ptičje perspektive, je vse lepši ter se prikazuje v vseh drugih različnih in slikah kakor »na tleh«. Že mogočno skalovje, razrito in razjedeno v raznih ko-

ritih in stenah, poveljuje stvarstvo. In če si v njem, prav blizu, da ga dojemlješ z očmi, potem se ga okleneš še srčneje. Koliko je človeških postav, ki ne dovoljujejo, da postaviš svojega rojstva kosti v višino 4000 m in še više. Okroglost telesa, temu odgovarjajoča teža, doprinos življenjskih let, vse to dela zapreke in ovire, da ne moreš do nje. Zato, prav zato, da nudi človek sovrstniku užitek ob pogledu v svet iz zvišanega stolpca, ne pa morda iz sebičnosti, so gradili železnice v višave, v visoke gore.

Za prevažanje v višino uporabljajo žične, zobčaste, viseče in tudi adhezijske železnice. Po načinu pogona pa razločujemo dve vrsti: pogonska sila je ali pripeta k vlaku ali pa jo dovajamo.

Prva zobčasta železnica (zgrajena leta 1871.) se vzpenja od Vitzmana na Rigo do višine 1749 m. Dve leti pozneje je bila predana javnemu prometu na isto goro, toda iz podnožnega mesta Arth, tudi žična železnica. Nato so gradili vzpenjajoče se proge na planoto Sehynigen v višino 1970 m. Pred tridesetimi leti so podaljšali progo od Zermatta dalje do Gornergrata, 3018 m visoko, ki ima krasno lego ter nas pelje v prelepe višave večnih snežnikov in ledenikov s pogledom na Breit in Weißhorn, na Kastorja ter Poluksa in nepopisno lepi Matterhorn. Vendar prekaša to železnico še proga na goro Jungfrau, s postajo na istoimenskem sedlu v višini 3447 m.

Zopet moramo preko morja v to presneto Ameriko, ki nadkriljuje v vsakem pogledu zastarano in zastarelo majko Evropo. S pomočjo zobčaste proge se vzpnemo na goro Pike's Peak, ki doseže višino 4312 m. Toda to še ni najvišja točka! Preko gorske vrste Kordiljerov na progi Cal-lao—Lima—Oroya v Južni Ameriki premaga najvišje ležeča proga adhezijske železnice višinsko razliko 4624 m.

Žične železnice ne dosežejo tolike višine, vendar jih uporabljajo za doseglo često obiskanih gor za divnim razgledom. Znana je proga Mendel pri Bolzanu, ki je dolga 640 m ter nas odloži na 1000 m visoko ležečem vrhu. Omembe vredna je proga pri Wilbadu v Črnem lesu.

Višinskih železnic ni mnogo. Morda so preveč vrtoglave in za komodne »turiste« prenevarne. Najdemo jo v okolici Merana, ki jo nazivajo vrgilska železnica; v bližini Bolzana je tako zvana Kohlererbahn.

Nobenega dvoma ni, da navzlic modernejšim avtom in letalom železnica še vedno prinaša človeštvu mnogo dobrot, ki se jih vseh niti ne zavedamo. Če bi je ne imeli, bi se morali roditi sedaj taki geniji, kakor so se rodili pred dve sto in sto petdesetimi leti.

Čarovnice na Slovenskem

Pred okroglo 350. leti je bila po naši ožji domovini zelo razširjena vera v čarovnice. Ves 16. in 17. vek — doba »copernice« — so po naši lepi deželi preganjali in mučili vsakogar, ki je bil osumljen, da je v zvezi z njimi. Blodna ljudska domišljija je iz nevednosti in nerazsodnosti terjala marsikatero nedolžno žrtev in prizadejala mnogo nepotrebne gorja našemu lahkovernemu ljudstvu.

Čarovništvo je prastaro, ostanek poganstva davnih naših prednikov, ki se je ohranilo zelo dolgo in se razvijalo in razširjalo po naših deželah do neverjetnih dejanj. Razumnštvo ni moglo kljub težkim naporom in raznovrstnim sredstvom zatreti vala praznoverja, ki je zajel preprosto slovensko ljudstvo. Še do najnovejšega časa so se ohranili posamezni čini, ki jih ljudstvo pripisuje zlim duhovom in so imeli na preprosto ljudsko domišljijo neverjetno velik vpliv. Naš slavni zgodovinar J. V. Valvasor omenja mnogo primerov ljudskega praznoverja in vere v čarovništvo.

Navedem jih nekaj! Pri nas — posebno na Goriškem — so živele vražarske ženske, ki so znale zdraviti ljudi in živali vsakterih boleznih s tem, da so risale gotove kroge, jih premerjale s čarovniško mero in mrmrale pri tem opravilu nerazumljive molitvice. Te ženske so učile: če kako žival boli noga, tedaj jo je treba peljati na križpotje in tam pričeti »zagovor«. Bolečo nogo so obdali s krogom, pod njo so izkopali prst s travo vred in oboje položili na enega izmed križev, rekoč: »Tako naj se posuši bolezen na nogi te živali, kakor se bosta posušili prst in trava, položeni na tem križu.« Če to ni pomagalo, so peljali živinče k cerkvi, ki so jo posebno imeli v čišlih, da se je sprehajalo okoli nje. Na ta način je preje ozdravilo. O takih in podobnih ceremonijah je pisal l. 1583. pomožni škof Pavel Bizancij oglejskemu patriarhu, s pripombo, da so bile te ženske, ki so uganjale take čarovnije, nesramnice, in da je te razvade kaj kmalu odpravil. Eni teh žensk »čarovnic«, ki je zelo slovela po svojih »zdravljenjih«, je zaukazal, da mora za kazen in pokoro ves mesec, vsak praznik stati pred cerkvijo z gorečo svečo v roki. Končno je morala priseči, da ne bo več uganjala čarovnij.

Takih »zagovorov« je bilo zelo dosti. Še dan današnji se z veliko resnostjo razpravlja o njih med starimi ženicami. Zelo značilni so bili zagovori zoper kugo, izpahnjeno roko, nogo, rano; zoper točo, hudo uro; zoper gliste otrok, mrzlico, garje na živini itd. — Iz 18. stoletja je zelo po-

membna taka zbirka zagovorov, ki se imenuje »Duhovna bramba«, tiskana v Kelmorajnu l. 1740. (Kelmorajn je znana božja pot — Köln am Rhein v Nemčiji.) Sem spada tudi slovit »Kolomonov žegen«, ki ima poleg zagovorov tudi navodila, kako se kličejo duhovi, dvigujejo zakladi in kako se dobi denar od raznih duhov.

Razna poročila nam pripovedujejo, da so se navadno in v velikem številu bavile s praznoverjem le ženske, ki so bile sprva pri preprostem ljudstvu zelo spoštovane in so jih imenovali »pre-rokinje« ali celo »boginje«. To je ostanek poganskih navad, ki so se dolgo časa ohranile med ljudmi. Pozneje so njihovi moči, ki je bila za ljudstvo nekaj skrivnostnega, pripisovali tudi nadloge, ujme, radi katerih je naš oratar prepogosto trpel. To je bil tudi vzrok, da so se nad njimi maščevali. Tako so polagoma »prerokinje« zaslovele po naši domovini kot čarovnice, zlobni duhovi, ki delajo ljudem samo škodo. Od preprostih in v začetku malo pomembnih »prerokinj« so postale »copernice«, ki jim je bilo po ljudskem mnenju razodeto vse, kar je nevidnega, in so znale stopnjevati narodovo domišljijo ter varati lahkoverne ljudi.

Vera v čarovnice je bila do 18. stoletja zelo razširjena med protestanti, v veliki meri pa tudi med katoliškim ljudstvom in še celo med tedanjim izobraženstvom. Vse je govorilo o vse-mogočnih ženah, ki imajo zveze z vragom. Očitali so jim vse možne in nemožne reči: da z zlodejevo pomočjo prisilijo nebo k neurju, pripravijo točo, nalive, slano, boleznih pri ljudeh in živini, ali pa jim škodujejo na kakršen koli drug način. Od vrage dobe mnogo denarja, pa mu morajo zapisati svojo dušo, zatajiti Boga, se udeleževati shodov na čarovniških gorah. Tja jahajo na metlah ali na burkljah. Ti kraji so bili dobro znani: Donačka gora pri Rogatcu, Pohorje, Slivniški vrh pri Cerkniškem jezeru, Klek pri Ogulinu itd. Še mnogo drugih hribov je bilo po slovenski zemlji; kjer so imele čarovnice z vrage gostije in ples.

Čarovništvo je bilo po tedanjih državnih zakonih zločin, ki se je kaznoval s smrtjo na grmadi. Tako se je začel krvavi ples in čarovnice so bile predmet splošnega preganjanja in uničevanja brez milosti in usmiljenja. Leta 1656. je izdal cesar Ferdinand III. naslednji odlok: »Pravo čarovništvo, pa naj se vrši v očitni ali skrivni zvezi s hudobnim duhom, čarovništvo, s katerim se ljudem napravlja škoda, pa tudi vsi tisti, ki zataje krščansko vero in se vdajo vragu, dasiravno nikomur ne škodujejo, — se kaznujejo s

smrtjo na grmadi, ki naj se iz važnih vzrokov in če škoda ni velika, pri spokornih ljudeh omili na ta način, da se preje obglavijo.« Tako se je glasil cesarjev odlok. Primerov take smrti je bilo nešteto iz vrst starejših žensk, ki so bile osumljene čarovništva. Čaravnice so žive sežigali, le iz »posebne« milosti so jih prej obglavili ali pa tudi obesili in jih potem sežgali, da bi ne ostalo od njih drugega ko prah in pepel...

Kako so jih sodili? Ali je bila tu kakšna pravna določba, dokazno postopanje, zakon? Prva stopnja pri tožbah proti čarovnicam je bilo tako imenovano »Prijazno izpraševanje« (»Gütliche Ausfrag«). Ako obtoženka ni priznala namišljene krivde, so jo dali na natezalnico in jo mučili toliko časa, da je izpovedala najstrašnejše reči, ki so jih hoteli sodniki vedeti. Tu se nam stavlja uganka, kako so mogle uboge ženske priznati grozovita dejanja, ki jih nikoli niso storile. Navajale so tudi podrobnosti: kraj in čas shodov z vragom, kaj vse so uganjale tam itd. Nekateri trdijo, kar se zdi neverjetno, da so tedaj cigani razširjali neke omamljive snovi iz kristavca (Stechapfel), ki so povzročale bujne sanje. Tako so potem obtoženke izpovedale kot resnico vse, kar se jim je prikazalo v sanjah. Tudi zgodovinarji trdijo, da se je ježa na metli pri marsikateri čaravnici res zgodila le v domišljiji.

Ena najstarejših ohranjenih tožb zoper čaravnice je iz leta 1546. pred mariborskim sodnikom Jurijem Krejačem. Obtoženih je bilo šest žensk iz okolice Maribora (Sv. Peter, Sv. Marjeta ob Pesnici, Gornja Sv. Kungota), da delajo točo, uničujejo posevke na njivah, jemljejo živini mleko, da so povzročile sušo, da se s pomočjo čarovniškega mazila dvigajo v zrak in se nato shajajo z vragi. Te hudobce imajo pri sebi v obliki mačka ali psa in jih zapirajo celo v steklenice. To so bili namišljeni zločini. Poleg teh pa so jih dolžili tudi tatvine, požigov, zastrupljenja itd. Zato je bila zaslužena kazen na grmadi upravičena — tako je trdila obtožnica v obliki krvnega akta.

V 17. stoletju so se čarovniški procesi zelo razmnožili. Neki sodnik v okolici Ljutomera se je leta 1683. ponašal, da je dal v dveh letih sežgati kar 41 čarovnic. Ta krvoločni preganjalec »čarovnic« je bil pozneje sam osumljen, da je vdan čarovništvu in je le s hitrim begom ušel gotovi smrti na grmadi. Po Slovenskih goricah tja do Medjimurja se je zelo razširila praznovernost. V zvezi z njo je veliko število nesrečnih žrtev, ki so bile po grozovitem mučenju obsojene na smrt pri mariborski, radgonski, vurberški in ormoški sodnji. V okolici Središča je bila znana čaravnica Tajčarica, ki so je sežgali v Koračici. Na taka mesta, kjer je kdo za nesrečno smrtjo

umrl, so ljudje metali vejice in govorili: »Bog se usmili tvoje duše!« Ko se je nabral velik kup suhljadi, pa so vse sežgali.

Na Kranjskem je bilo znano gnezdo čarovnic okoli Cerknice. Valvazor piše v svojem velikem delu »Die Ehre des Herzogthums Krain« (Slava vojvodine Kranjske), da je »ravno v okolici Cerknice toliko čarovnic, ki jih sežigajo, kakor jih ni bilo po vsej deželi od pamtiveka«. Omenja tudi vas Božiče ob Cerkniškem jezeru, kjer so bile v skalovju tri globoke luknje, na dnu pa voda, po katero so hodili kmetje iz okolice. In ravno na tem kraju je bila stroga preiskava radi skritih čarovnic. Skoro vsi ljudje iz bližine tega kraja so bili sežgani, ker so bili vragovo orodje. Ženske so pravile, da jih je sam vrag zapeljal k čarovništvu, le malokatera je priznala, da je bila zapeljana od drugih.

Tako vidimo, da je bila strašna blodnja po tedanji Kranjski. Po ostalih predelih so bile prav tako uvedene stroge odredbe zoper čaravnice. Leta 1696. je bila v Mehovem pri Novem mestu tožba zoper čaravnico Nežo Jeršetko, »ki je ob določenih dnevih pobirala roso po travi in je imela kačo, s katero je kravam in ovcam jemala mleko«. Na natezalnici je priznala, da jo je pred sedmimi leti zapeljala k čarovnijam neka Bandra, s katero sta hodila na shode k čarovniškimi ceremonijam na goro Šmerjak, pozneje tudi na Klek. Imela je vraga z imenom Jakec. Za čarovniško mazilo je rabila človeško mast, srce in posvečene hostije, točo pa je napravljala iz pepela, peska in rose. Obsojena je bila na smrt na vešalih. Leta 1701., torej že precej pozno, je bila v Ribnici na Dolenjskem zaradi čarovništva obsojena Marija Česarek. Ravno v Ribniški dolini se je čarovništvo zelo vgnezdilo, kar je dalo pisatelju dovolj snovi za povest »Zadnja na grmadi«. V dolini lončarjev in rešetarjev se je še do danes marsikaj ohranilo iz »dobe čarovništva« — tudi po ustnem izročilu.

Tak je bil krvavi ples nekdanj pri nas. Pred sumom čarovništva ni bil varen prav nihče. Ljudje vsakega stanu so dali v svoji prenapeti domišljiji povod za obsojo radi čarodejstva. Tudi starost ni bila merodajna za obsojo. Sodnikom, zaslepljenim od ljudske govornice, je prišlo vse prav. Tudi duhovski stan je bil često osumljen zaradi tega. Neki župnik iz Mirne peči, pravi Valvazor, je moral bežati pred razjarjenim ljudstvom, ki ga je obsodilo, da dela točo. In še mnogo, nešteto primerov iz naše ožje domovine priča, da je tedaj ljudstvo slepo verovalo v copernice. Danes te vere ni več, le tu pa tam se še ponavljajo ostanki v tej ali oni obliki. Starci in starke pa za pečjo pripovedujejo svojim vnukom pravljice in pripovedke, ki so jih slišali od svojih dedov o nekdanjih »copernicah« na Slovenskem.

* * *

PAVEL KARLIN: IZ JAPONSKÉ POEZIE

NAROD BOGOV

Vsako leto se ob začetku pouka v vseh japonskih šolah otroci okrenejo proti Cesarji palači, spoštljivo pozdravijo in globoko sklonjeni poslušajo učitelja, ki jim s povzdignjenim glasom čita cesarski ukaz o vzgoji, predpisujoč vsemu Niponu brez razlike spola in položaja, da mora gojiti umetnosti in zlagati pesmi. Tako je postala poezija potreba niponske duše, krik in vzdihljaj obenem, v trenutni občutljivosti porojen iz svetlega stika z naravo, katere lepota se neprestano vpleta v duhovna in telesna doživljanja njenih prebivalcev.

»Urad za poezijo«, ki ima svoj sedež na dvoru, predlaga vsako leto témo (snov), nekakšno splošno vsebino, ki naj jo opeva in se ob njej pesniško ogreva ves narod.

Najboljše pošiljke potem svečano deklamirajo pred cesarjem in jih objavijo v listih. Ta povezanost niponskega ljudstva s poezijo, katere najvišji zaščitnik in pokrovitelj je sam cesar, izvira iz njenih legendarnih početkov.

Niponska zgodovina, ki sega seveda prav v mitološke (bajeslovne) čase, je bila spčetka znana samo po ustnem izročilu. Kakor hitro pa so v VIII. stoletju iznašli abecedo, je nastala sočna starinska pravljica: *Ko žiki*. Ta opisuje s čudovito svežino zgodovino bogov, ki so ustanovili Nipon. Pripovedovanje o ustvaritvi sveta in o zemeljskih dobah je prepleteno z dogodivščinami prve božanske Dvojice, z mrkom (smrtjo) boginje Sonca in njeno oporoko vnuku, prvemu Cesarju otokov in s trsi poraslih planjav. Brž ko se zgodovina dotakne zemlje, se pokaže poseben smisel za poezijo, ki je že zelo razvit in nežno člo-

veški. Je to prava podoba Jamata - Kokora, to se pravi človeškega srca, plemena. Za zgled navedemo pesniški dvogovor iz te dobe, ko so bile palače samo še kolibe in slamnate strehe:

CESAR SUKUNA ZAPUŠČA CESARICO JAKAMI*

Praviš, da se ne boš jokala,
če kakor zbrani ptički
seženem čredo in odidem,
če me kakor ptičke, ki jih kliče dalja,
vleče odtod, da moram proč...

Ne, sklonila boš glavo
kakor samotna evlalija na gori
in tvoje solze se bodo dvigale
kakor gosta megla jutranje plohe!

CESARICA JAKAMI CESARJU SUKUNI

O Ti, vzvišeno božanstvo osmih tisočev kopij,
Ti, dragi Gospodar zemlje, ki je zares velika,
Mož, bivajoč brez dvoma na različnih otokih,
ti vidiš
in na vsaki obali ogleduješ
nevesto — svežo ko mlado zelišče.

Jaz pa, joj, sem žena!
In nimam drugega moškega kakor Tebe,
nimam drugega soproga kakor Tebe.

ZBIRKA DESET TISOČ PESMI

Že zgodaj se v japonski literaturi pojavijo antologije (zbirke, cvetoberi) najboljših in najbolj priljubljenih stihov raznih pesnikov, ki se jih ljudstvo uči na pamet. Najstarejši tak cvetober je Maniošu, zbirka deset

* Ta in vse naslednje pesmi tudi v moji predlogi nimajo rim.

tisoč pesmi iz VII. in VIII. stoletja. Zanimivo in značilno je, da to zbirko danes, po dvanajstih vekih, ljudstvo še vedno rado čita in se posebno zaradi čistega jezika celo opaja z njo.

Več pesmi iz tega slavnega izbora je bilo pozneje prevzetih v antologijo *Kokinšiu* (X. stoletje).

V tej zbirki najdemo že štirivrstičnice (kice iz štirih stihov), sestavljene iz ena in tridesetih zlogov. Ta stalna pesniška oblika se v niponski poeziji imenuje *tanka*. V zgoraj omenjenem izboru so te kratke in sočne pesmice razvrščene po letnih časih, po potovanjih in po čustvih, primernih za čestitke, poslavljanja in izražanja ljubezni.

Uvod v antologijo *Kokinšiu* je napisal pesnik *Curajuki*, ki razlaga in kritizira nekatere svojih sobratov in začenja s tole radostljivo opredelitvijo poezije: »Pesmi Dežele miru, ki smatrajo človeško srce za seme, opevajo različne reči. Če poslušáš glas slavca med cvetkami ali krastače v vodi, boš sprevidel, da nobeno bitje ne more niti en dan živeti brez pesmi...«

Zdaj pa še nekaj primerov:

Noč je polna mesečine,
slivov cvet se vtaplja vanjo,
sledil bom njegovi vonjavi
in ti ga odtrgal.

Ribnik pozimi: brez tovarišice
bom našel divjo raco, ki prebiva na njem.
Če moja prijateljica pride tja,
ji nič ne povej, ptica, o moji osamljenosti.

Micune.

Komaj si mi rekel: »Pridem!«,
že te čakam,
kakor si želimo septembrskega ščipa,
ki izide po dolgem mesecu temè.

Kdo ve, kje stanuje veter,
ki trga in odnaša cvetje?
Povejte mi vendar to,
da se bom maščeval nad njim!

Sozej Hoši

Češnjev cvet,
tvoj letni čas še ni končan.
Toda ob polnem cvetenju ljubezni
znaš oveneti v srcu vseh, ki te zagledajo.

Tožin

Če pada sneg na češnjevo cvetje,
se barve vse zamešajo...
Samo slavec bi lahko prav razločil
cvet od snežinke.

Mišizan

Med šestimi glavnimi pesniki zbirke *Kokinšiu* najdemo tudi zanimiv ženski lik, slavno pesnico, ki zastopa žensko lepoto, nadarjenost in kaznovano oholost. Lesorezci in bakrorezci so ilustrirali srečne in nesrečne dogodke iz njenega življenja, svečeniki pa so sestavili o njej sedem liričnih igrokazov, ki jih na Niponskem uprizarjajo še danes. Ta ljubljenka in občudovana pesnica *Komaši* predstavlja usodo ženske, ki zaničuje in prezira moške, kar jo privede na stare dni v beraštvo in kesanje:

Moja cvetka je ovenela,
medtem ko sem se tróšila
zaman na tem svetu,
ne da bi vedela za njeno barvo.

VOJNO PESNIŠTVO

Tudi v naslednjo fevdalno dobo seže smisel za drobne lirične pesmi. Celo samuraji (plemiči - vojščaki, vitezi) so pogosto avtorji sentimentalnih »tanka«. Če jezdijo na sprehod, spotoma obešajo listke s stihom na cvetoče slive in češnje. Viteška doba pa rodi tudi dolge epske balade, kakor, na primer, znano »*Heike Monogatari*« iz XIII. stoletja. To je zgodovinska povest v verzih po 5 in 7 stopic, ki opisuje spopade vojaških plemen v dobi Kamakura. *Heike Monogatari* še danes pojo s spremljavo »bive«, nekakšne tamburice, ob zvokih harfe »*koto*« ali v zboru.

Zibajoč se na valovih morja
plava ladja plemena Hejši
in vrže sidro pred obalo,
kjer se je zbralo pleme Genži.
Pahljača z rdečim soncem
je pribita visoko na jamboru
in najlepša dekle Heikov
daje znamenje sovražnikom,
naj pahljačo vzamejo za tarčo.

Po bitki dneva,
ki se je umirila, ko je sonce zašlo,
je Manetaka, najspretnejši lokostrelec Genžev,
sprejel izzivanje in pognal svojega konja v morje.
Ladja se guglja na razburkanih valovih.
In pahljača, ki se tudi ziblje po njih samoglavosti,
se dviga in niža v večerni luči.

Puščica odleti in preseka sam voz pahljače,
ki se sveti kakor rdeče zahajajoče sonce,
se zavrti liki perut
in pade v valove!

DRAMATSKO PESNIŠTVO

Pod vplivom budistične misli je nastalo v XIV. in XV. stoletju na Japonskem dramsko slovstvo, tako zvan »No«, ki so ga razni raziskovalci in poznavalci primerjali z grškim gledališčem. »No« vsebuje vso pesniško literaturo minulosti in predstavlja v mistični obliki legendarne epizode iz niponske zgodovine. To je najplemenitejša vrsta niponskega teatra, ker je najenostavnejša. Neodvisna je od režije in inscenacije, zgolj simbolična. Recitirajo jo, monotono deklamirajo in pojo s spremljevanjem zborov, ki razlagajo in pojasnjujejo dejanje. Flavte in bobni podpirajo in vodijo ritem. Osebe pa, ki za trenutek spet zažive na zemlji, saj je sicer njih usoda že dovršena, nosijo izrezljane maske, ki so prave umetnine, in sijajne obleke iz dragocenega brokata.

Sledi odlomek iz drame *Jašima*, ki jo pripisujejo pisatelju *Seami*, najslavnejšemu avtorju »No«. To dramsko pesnitev so navdihnili mani (duše rajnkih) vojščakov, ki so umrli na bojnih poljanah in so obsojeni, da se brez oddiha bore v onostranstvu. Pripovedovanje se nanaša na zgodbe iz *Hejke Monogatari*. V njem najdeš več klasičnih namigavanj na znane pesmi, zakaj No je po svoji gradnji delno sestavljen iz učenega mozaika citatov, ki literarno naobraženemu bralcu ali poslušalcu pokličejo v spomin najrazličnejše stihe, prispodobe in okrasne vzdevke iz drugih slovstvenih vrst.

DUH (generala Jošicune)

Odpadli cvet se ne vrne več na vejo.
Razbito zrcalo ne odseva nič več.
Jaz pa, obsojen od svoje brezumne mrznje,
se vračam med duhove
in trpim od samega sebe.
Na križišču peklenskih krogov
se moji zločini zaganjajo v globoke valove.

MENIH (ki sanja na tistem kraju)

Kako je to čudno! Zarja se oznanja...
Mar ne vidim z blazine, na kateri se zbudim,
poglarvarja v bojni opremi?

DUH

Jaz sem duh Jošicune! Mrznja me je zadržala
na tem svetu,
da še blodim brez cilja na zapadnih valovih,
potopljen v oceanu Življenja in Smrti.

MENIH

O nespametnik! Saj v samem srcu našem motrimo
ocean Življenja in Smrti ali zvezdo Vere.

DUH

Čeprav je pomladna noč, nikjer ne vidim oblaka,
in tudi v mojem srcu je nebo čisto.

MENIH

V tem trenutku obuja spomin nekdanje čase.

DUH

Na stezah vojne, med ladjami in obrežji.

ZBOR

Mesec spet sveti v tej sveži noči.
Nekdanja obrežja so prav kakor tale.
Plemeni Gem-pej drugo proti drugemu
namerjata konice svojih pušic
Ladje se razporejajo, konje dirkače v ravni vrsti
korakoma poganjajo, da se potapljaajo val za
valom.
dokler si ne zmočijo uzde v bojnem naskoku.

HAJKAJ

Kratka je ta pesmica iz sedemnajstih zlogov, toda vsesplošno razširjena in priljubljena, pa celo filozofijo povzema. Budistična sekta Zen je bila navadila svoje učence in privrženice, da so intuitivno (neposredno) zaznavali globoki smisel stvari. In ker se čistost in preprostost srca izražata samohotno in ker more občuteni vzklik vsebovati vso resničnost narave, si je hajkaj kmalu pridobil mnogo navdušenih pristašev. Njegova kompozicija zahteva od pesnika ostrega občutenja letnih časov in njihov ciklov okrog človeškega bitja. V hajkaju mora vedno biti prisotna narava in človek se mora iz nje česa naučiti. Tudi mora skozi minevajoči čas obstajati večnost duše in nadoblast duha. To poudarjanje duhovne prvine v naročju narave se sijajno strinja z niponskim temperamentom.

Zgodovina nam je ohranila značilne »hajkaje treh državnikov XVI. stoletja«, ki so verno (skoro bi lahko rekli malo šaljivo) ogledalo njih politike:

Če kukavica ne bo kukala,
jo bom dal usmrtiti.

General Nobunaga

Poskusil bom kukavico spraviti do tega,
da bo kukala.

Hidejoši

Čakal bom toliko časa,
dokler kukavica ne bo zakukala.

Tokugava Iejasu

Vzor pesnika hajdžina, avtorja hajkajev, ostane Bašo, ki je romal po Niponu s popotno palico v roki, srečen, da je mogel odkrivati in opevati lepoto tega sveta. Dru-
gih dobrin od življenja ni zahteval.

Navedimo nekaj hajkajev tega znamenitega mojstra:

Veter od gore Fudži!
Če se upreš v mojo pahljačo, kakšen dar za
prestonico!

Šele na poti v svetišče
bom videl pravi obraz meseca in stvari.

Cvetoča sliva pod kopreno —
pa ne veš, da je pomlad že tu.

Iz vsakega diha, ki poljubi vrbo,
vzleti metuljček.

Noč, pretemna noč,
divja raca išče gnezdo in plaka.

Ali veter izvira od tam?
Pesem stebelc v daljnih riževih poljih.

Poletje v pogorju, somrak v cedrah,
zvon se sliši miljo daleč.

Bašo (XVII. stoletje)

Med njegovimi učenci je Buson posebno nežen in pester:

V čaši, iz katere pijem, se lomi mesečina,
bela noč.

Ko vzide jesenska luna,
bom odprl na pultu stare tekste.

Slišim, da se gorske ptice presedajo v vejah.
Kako dolga je noč!...

Bašo je imel še druge učence, ki so bili modri in spretni kakor on in so imeli prav tako čisto srce: Isa, hajkajski sv. Frančišek Asiški, in Kikaku, ki sta ga prevajala v francoščino Macuo in Oberlin. V XVIII. stoletju prednjači v tej pesniški vrsti mlada gospa Čio, izredno okretna in dovzetna poetesa:

Koliko cvetočih ogrščic!
Mesec na vzhodu,
sonce na zapadu.

Hajkaj že od nekdaj in še danes nudi mnogo užitka in veselja ljudstvu in izobražencem. Revija Hototogisu (Kukavičje petje) zbere vsak mesec stihe in domislice, puščice, nadpise in zabavljice nešteti učencev današnjega mojstra Takahame Kijoši. Ti hajkaji mu dospevajo od vseh strani zemeljske oble. Često se med niponske pesmice vrine hajkaj v francoščini ali angleščini, zakaj tudi v teh deželah najdeš pesnike, ki se navdušujejo za sedemnajstzložnice.

Prinašamo v prevodu še dva hajkaja Takahame Kijoši, zložena v Franciji:

Moj hotel je koticček Pariza,
iz katerega opazujem pomladno luno.

Zehnuti, toda takoj nato
še z odprtimi usti zapeti:
To je uta v cvetju!

SODOBNI TANKA

Tudi ljudje, ki so v modernem Niponu najbolj preobloženi s svojimi posli, ne pozabljajo, da so čajne ceremonije, umetnost vezanja šopkov in pesništvo dragoceni protistrup snovni civilizaciji.

Cesar Mejdži, ki je odprl leta 1868. Japonsko tujcem in evropski omiki, ni bil samo sijajen politik in organizator, ampak tudi velik pesnik.

Zakaj se v dobi, ko vsi mislimo,
da smo si bratje,
hudourni valovi
hrupno dvigajo
na štirih koncih morja?

Ta znameniti vladar je užival neomejeno zaupanje in spoštovanje ljudstva in svojih sodelavcev. Znano je, da je general Nogí, zmagovalac pri Port-Arthurju, napravil harakiri prav v tistem trenutku, ko je pogrebni sprevod s pokojnim cesarjem, ki so ga vlekli volí, zapuščal palačo. Kakor njegov gospodar, tako je bil pesnik tudi general. Po bitkah je dejal Nogí:

Ko boste opazovali jesenske javore
ali pomladne češnje,
teptajoč z nogami živo kri bitk,
ah, ne pozabite dobe vojščakov!

Med pesnicami nove dobe pa se posebno odlikuje gospa Akiiko Josano, v kateri sodobniki občudujejo tri med seboj sijajno izpopolnjujoče se lastnosti: ženo, mater in pesnico. Ta izredno plodovita in razborita književnica podpira s svojim delovanjem tudi težnje svojega moža, imenovanega »tigger Tekkan«, ki se uspešno bavi z vprašanji estetike.

Ali ti, ki govoriš samo o morali,
ne čutiš svoje samote,
ne da bi se dotaknil
žgočega srca pod sladko kožo?

Globlji od morja
je svet spominov...
Potapljam se vanj in ne izvlečem
ne biserov ne korald.

TUJI VPLIVI

Proti koncu XIX. stoletja je zapadna poezija (zlasti simbolizem in naturalizem francoskih pesnikov) povzročila razna gibanja, ki jim je kumoval prevajalec Ueda Bin s svojim odkrivanjem Mallarméja, Baudelaireja, Verlainea, Régniera, Samaina in drugih. Že leta 1882. so novi pesniki zahtevali široko poetično formo po evropskem načinu in uporabljanje običajnega besednega zaklada v pesništvu.

Šimazaki Toson, avtor globokih elegij, ima mnogo zaslug za uveljavljenje modernih poetičnih načel, prav tako krepki Doi Bansui. V začetku tega stoletja je bil zelo vpliven Amerikanec Walt Whitman, ki je imel mnogo učencev tudi v Evropi. Pesnik Kavai je zastopnik niponske realistične poezije.

Kmalu pa so se pristaši novo-klasične smeri s spoštovanjem in vnemo vrnili k tradicionalnim zakladom starih legend. Ivano Homei je napisal mračno romantične epske pesnitve. Naposled so velika odrska dela oživila spet junake nekdanjih dram. Literarni misticizem je propagiral Kambara Ariake, medtem ko je Miki Rofu skušal lirizem sodobnega jezika oči-

stiti naturalističnih opasnosti. Mladina pa je šla za najizvirnejšim pesnikom Kitahara Hakusu, ki v elegantni in preprosti obliki opeva nasprotja moderne Japonske.

NARODNA PESEM

Kako različna je od naše! Pozna se ji pač več kakor tisočletna zgodovina in na popolnoma drugačni zemlji je zrastle, iz drugega življenja — v Orientu.

Če misliš nase,
je sneg na dežniku lahèk,
Če misliš na ljubezen,
teži na ramo.
Če greš zimskega večera obiskat ljubico,
je veter od reke mrzel in galebi plakajo.
»Moje čakajoče telo drhti ob dušèci žerjavnici,
zares mučno je čakati,« misli ona.

Noben narod na svetu ne zna s tako preprostimi, sproščnimi in samohotnimi občutki, s tako uglajenim srcem uživati naravo in njene tisočere lepote kakor niponski narod, ki je tesno povezan tudi s številnimi koledarskimi praznovanji svoje pestre vere in s čudovito domišljijo svojega praznovanja.

Njegove pesmi odmevajo po poljih, obrežjih in gozdovih, v bajtah in gradovih, po gorskih stezah, tovarnah in črnih rudnikih, za pozdrav in poklon, iz ljubezni in vljudnosti, v hrepenenju in trpljenju, za dobrodošlico in za slovo.

GORJANČEVA PESEM

Gorovje Hakone je osem milj daleč!
S konjem lahko prideš čezenj,
toda brzovlaki iz Oigave,
ki ne vozijo tod mimo,
gredo kar zkozenj!

ČOLNARJEVA PESEM

Če vprašaš galeba na odprtem morju
za uro plime in oseke,
ti poreče: Jaz sem popotni ptič.
Vprašaj valove!

Po francoskih prevodih
japonske pisateljice Kiku Jamata.

Kratice

V lanski Vodnikovi pratiki sem na str. 60 i. d. priobčil nekaj »Kratice«, ki so se uveljavile po naših časopisih in označujejo razna združenja. Čitatelji so jih sprejeli z vidnim zanimanjem, saj so bili nekateri celo tako ljubeznivi, da so me opozorili na nekatere pomote, ki so se vrinile v objavo, in na marsikatero važne kratice, ki so bile izpuščene.

Da vsaj deloma zadovoljim one, ki se zanimajo za stvar, izpopolnujem seznam v naslednjem. Obenem pa se zahvaljujem vsem, ki so s svojimi prispevki pripomogli, da bo seznam popolnejši in pravilnejši.

Posebno se zahvaljujem g. prof. Ivanu Koštiálu in vodji zemljiške knjige v pokoju g. Primožiču ter ju prosim za njiju nadaljnje sodelovanje. Tiskovne pomote lanskega seznama objavljam na koncu članka.

AA	= Agencija Avala
AA	= Akademska akcija
AK	= Akademiški klub
AK	= Aero-klub
AKE	= Akademiški klub elektro-tehnikov
AKG	= Akademiški klub geodetov
AKM	= Akademiški klub montanistov
AO	= bivša Avstro-Ogrska
BUSK	= Beogradski univerzitetni sportski klub
BZ	= Balkanska zveza
CKT	= Celjski kulturni teden
ČZN	= Časopis za zgodovino in narodopisje
DADTS	= Društvo absolventov drž. trgovskih šol
DNB	= Deutsches Nachrichtenbureau
DP	= Delavsko pravo
DPSG	= Društvo prijateljev slovenskih gorá
DRL	= Državna razredna loterija
DSJF	= Društvo slušateljev juridične fakultete
DSK	= Društvo slovenskih književnikov
DTJ	= Dělnická tělocvičná jednota (v ČSR)
DZ	= Delavska zbornica
ECŽ	= Električna cestna železnica
EKVŠ	= Ekonomsko-komercialna viša škola
FIDAC	= Fédération intern. des anciens combattants
FIDE	= Fédération intern. des échecs
FIS	= Fédération intern. sportive
JDŽ	= Jugoslovanska drž. železnica

JOO	= Jugoslovanski olimpijski odbor
I.SSK	= I. slov. športni klub (v Mariboru)
JUGORAS	= Jugoslavenski radnički savez
KB	= Kulturbund (deluje v Kočevju in v Vojvodini)
KD	= Kmetijska družba
KDK	= Kmetško demokratska koalicija
KJS	= Kolo jugoslovanskih sester
KROM	= Katoliška radniška omladina
LŠK	= Ljubljanski šahovski klub
LV	= Ljubljanski velesejem
MD	= Mohorjeva družba
MEL	= Mestna elektrarna ljubljanska
MJRZ	= Mladinska jugoslovanska radik. zajednica.
MKP	= Mariborski kolesarski podsavez
MP	= Mestna podjetja (v Mariboru)
MPZ	= Mestni pogrebni zavod
MZD	= Maloželezniška družba
MZTV	= Ministrstvo za telesno vzgojo
MZA	= Mala železniška antanta
MZA	= Mala ženska antanta (upodabljaajočih umetnic)
OJNS	= Omladina jugoslovenske nacionalne stranke
OPT	= Organizacija praktičnih tehnikov
RM	= Ruska matica
SA	= Sturmabteilung (napadalni oddelek)
SBJ	= Savez bolgarskih invalidov
SD	= Samostojni demokrati
SEZ	= Slovenska esperantska zveza
SFD	= Sloven. filatelistično društvo
SFK	= Slovenski filatelistični klub
SHS	= Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev
SIV	= »Sadjar in vrtnar« (časopis)
SKDG	= Slovensko kmetško delavsko gibanje
SKOM	= Seljačka katoliška omladina
SM	= Slovenska Matica
SLN	= Slovenski Narod
SPP	= Sokolska Petrova petletka
SS	= Slovenska scena
SSM	= Slovenska scena mladih
SSS	= Savez slovanskega sokolstva
SSS	= Savez sportskih saveza
SSZ	= Slovenska šahovska zveza
STIL	= Strojne tovarne in livarne
SIPAD	= Šumsko industrijsko podjetje Dobrljin Drvar d. d.
TPD	= Trgovsko podporno društvo
TPD	= Tujsko prometno društvo

UEA	=	Universala Esperanto - Asocio	BASK	=	Beogradski amaterski sportski klub
UO	=	Udružena opozicija	BSK	=	Beogradski sportski klub
USSR	=	Unija socialističnih sovjetskih republik	ČJKZ	=	Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino
USP	=	Udruženje smučarjev Planice	ČO	=	Česká obec
UŽČ	=	Udruženje železniških činovnika	ČOS	=	Česká obec sokolská
VDA	=	Volksbund f. d. Deuschtum im Auslande	ČTK	=	Český tiskovní kancelář
VPS	=	Časopis za vodno, plinsko in sanitetno tehniko	FIF	=	Fédération intern. de football
ZDU	=	Začasna državna uprava	FIS	=	Fédération intern. de ski
ZFO	=	Zveza fantovskih odsekov	GESTAPO	=	Geheime Staatspolizei
ZPD	=	Zveza poljedelskega delavstva	GPU	=	Gosudarstvennoje političeskoje upravljenje
ZPS	=	Zveza Poljskega Sokola	JNS	=	Jugoslovanska nacionalna stranka
ZRJ	=	Zveza rudarjev Jugoslavije	KSKJ	=	Koturaški savez kraljevine Jugoslavije
ZSKTF	=	Zveza strokovnih klubov tehnične fakultete	PEN klub	=	Klub publicistov, esejistov in novelistov
ZSZ	=	Zveza slovenskih zadrug	PJS	=	Podmladek Jadranske straže
ZZ	=	Zadružna zveza	PRK	=	Podmladek Rdečega križa
ZAK	=	Železniški atletski klub	USA	=	United States of America
ZJO	=	Župni jezdni odsek (Sokol)	VMRO	=	Vátréšnata makedonstvujušča revolucionarna organizacija
ZSK	=	Železniški športni klub			

Prvi dobrotnik »Vodnikove družbe«

Ob sklepu redakcije »Vodnikove pratike« smo prejeli svetlo vest, da se je dne 16. julija v Zagrebu umrl mladi ljutomerski trgovec in posestnik gosp. Fran Seršen z izdatnim volilom 25.000 dinarjev v dvanajstem letu našega prosvetnega delovanja kot prvi vpisal v zlato knjigo dobrotnikov Vodnikove družbe.

Pokojni naš mecen je bil eden najkrepkejših stebrov nacionalnega življenja v Ljutomeru. Udejstvoval se je z zavidnim uspehom na gospodarskem polju, živahno delaven pa je bil tudi na kulturnem oprišču. Vzgojen v krepkem naprednem duhu, se je že od dijaških let z vso ljubeznijo in z najdarežljivejšo roko oklepal zlasti

Sokola, te naše najidealnejše nacionalne ustanove, in pa zaslužne narodno-obrambne CMD.

Špoštujoč plodno poslanstvo lepe knjige, po kateri je po skrbi in truda polnem delu tako rad posegal, pa si je dobrotni pokojnik postavil najlepši spomenik s svojim plemenitim darilom naši ljudski knjižni matici Vodnikovi družbi, ki bo svojega prvega mecena ohranila v trajnem, častnem in hvaležnem spominu.

Da bi njegov svetli, rodoljubni zgled, ki je med Slovenci, dasi nismo brez premožnih ljudi, žal tako

neverjetno redek — našel še mnogo prav tako idealnih posnemalcev!

Hvala in slava Franu Seršenu!

* * *

Plinske vojne pred stoletji

V vseh državah opravlja civilna obramba pred zračnimi napadi vestno in energično delo, da bi bila kos nevarnostim bodoče vojne z vsemi tehničnimi in organizatoričnimi obrambnimi sredstvi, ki so v tem primeru na razpolago.

Učinki zračnih napadov na nezavarovana mesta v zaledju bi bili tako uničujoči, da so gradbeni strokovnjaki že izdelali načrte, po katerih bi bila zunanost bodočih mestnih naselbin in tovarniških naprav znatno spremenjena. Načrti predvidevajo obilo prostega prostora med posameznimi, pred bombami varnimi poslopji, in široke ceste, izpeljane v smeri prevladujočega vetra v tistem kraju z istosmernimi prehodi pod zemljo. To bodo glavne smernice bodoče gradnje mest. Pri tem bodo važna poslopja, kakor vladne palače in važne industrije, postavili na periferijo ali še preko te v samotne vasi ali na skrita mesta v okoliških gozdovih. Nikaka tajnost ni, da gradijo že danes celo letališča in za vojno važne tovarne pod zemljo. Neki angleški arhitekt gradi že tudi stanovanjske hiše pod zemljo in kakor čujemo, je po njih na Angleškem živahno povpraševanje.

Največji strah ima seveda civilno prebivalstvo pred učinkom strupenih bojnih plinov, ki so jih sicer že uporabljali v svetovni vojni, ampak le na frontah. To je vražje, zavratno bojno sredstvo in mnogi menijo, da je izrodek našega na podobnih presenečenjih ne preveč revnega časa. Temu pa ni tako. Strupene pline in plinske vojne so poznali v vseh časih od čisto običajnega izdimljenja nasprotnika do dih jemajočega in dušečega zažiganja kemičnih snovi. Samo da takrat ta način boja ni bil splošno pravilo, kar vrže na tiste starodavne čase vsekakor prijaznejšo luč.

Že v starem veku poroča prvi grški zgodovinar Tukidid (460.—400 pred Kr.) v svojih spisih o uporabi žveplenastih plinov v peloponeški vojni, in od grškega pisatelja Plutarha (46—120 po Kr.) izvem, da je Kvintus Sertorius v španski vojni dal postaviti nasip iz rahle, pepelu podobne (zemlje) prsti, ki jo je veter odnašal proti obleganemu mestu in prisilil branilce k predaji, ker jim ta prašni dež ni odvzel samo razgleda, temveč jim povzročil tudi dušeč in dolgo trajen kašelj.

Kitajski morski razbojniki so uporabljali že od nekdaj znane »smrdljive lonce«, katerih smrad je bil tako grozen in neprenosljiv, da je tudi najbolj hrabre vojščake pognal v beg. Ti smrd-

ljivi lonci so vsebovali mešanico olja, destiliranega iz terpentina, žvepla, človeške krvi in podobnih primesi. Arabci so se pa posluževali uspa-vajočih par, ki so jih dobili z zažiganjem opij vsebujočih snovi.

Tudi srednji vek pozna primere plinskih vojn. Bitka pri Liegnitzu (l. 1241.), katere nesrečni izid je odprl divjim tatarskim četam Džingis Kana vrata v rodovitne pokrajine južnovzhodne Evrope in prvič v zgodovini zanetil nevarnost pogina zapadne kulture, je bila po poročilih sodobnikov odločena s tajinstvenimi strupenimi plini. »Že so bili pognani Azijati v beg«, tako pravi kronika, »ko je tatarski zastavonoša dvignil veliko zastavo, ki je imela v sredini narisano črko X. Na drogu je bila obešana grozo vzbujajoča bradata človeška glava, od katere se je širil strahovit smrad in megleni plini, ki so zasledujoče kristjane zavili v rahlo meglo, da niso mogli niti videti nasprotnika, niti ga zasledovati. Ko so to Tataři videli, so pričeli drug drugega vzpodbujati; obrnili so se, napadli znova kristjane, jih spravili iz reda in vse potokli.«

Tudi v poznejših letih so ponavljali poskuse v tem smislu, da bi onemogočili sovražnika s plinskimi napadi. Celo Leonardo da Vinci (1452. do 1519.), univerzalni genij 15. stoletja, se je ukvarjal s takimi domisleki in je predlagal, da bi pri obleganju mest uporabljali težak in gost dim, pomešan z arzenikovimi plini. Tako najdemo posamezne primere plinskih vojn do najnovejšega časa, celo neke vrste zračne vojne so uprizorili pred devetdesetimi leti. Ko so namreč l. 1849. Avstrijci oblegali Benetke, so spustili v zrak 300 majhnih, z eksplozivnimi snovmi napoljenih balonov, da bi na ta način prisilili z ladjami zavarovano mesto k predaji. Te balone pa je veter pognal v drugo smer in zato niso napravili nobene škode.

Ne sme se pa ponašati z veliko starostjo samo plinska vojna, temveč tudi njeno obrambno sredstvo — plinska maska, ki je bila tudi znana že pred več ko 150 leti. Kakor je zapisano v neki stari knjigi, jo je izumil francoski zrakoplovec Pilatre, ki je predvajal to prvo obrambno sredstvo pariški akademiji znanosti l. 1784. Kakršna pa je skoraj vselej usoda važnih izumov, tudi takrat »veliki čas« plinske maske še ni prišel. Tedanje človeštvo je bilo pač lahko zaradi tega zelo zadovoljno in srečno, česar zdaj o sebi vsekakor ne moremo trditi.

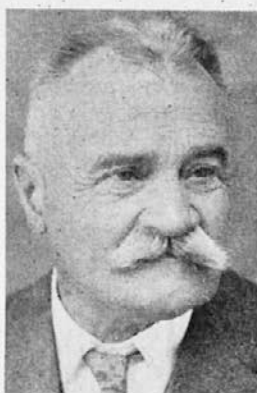
Izgubili kremenite smo možé

Dr. Hugon Robič,
zdravnik,
umrl 1. septembra 1937.

Direktor Nande Marolt,
sokolski in prosvetni delavec,
umrl 19. septembra 1937.

Ferdo Tomazin,
ekonom in planinar,
umrl 25. oktobra 1937.

Dr. Ferdo Lasič,
odvetnik in nacionalni organizator,
umrl 17. aprila 1938.

Naši marljivi poverjeniki

Jan Baukart, *Ljutomer*

Marija Kobe, *Sinji vrh*

Lovro Sajovic, *Tržič*

Janez Oblak, *Žiri*

Kje najbolj čitajo Vodnikove knjige

Novo mesto

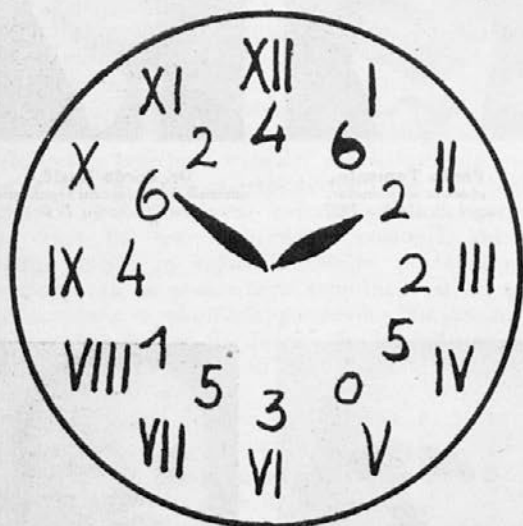
Velenje

Koledar v uri za leto 1939.

S to uro določaš, na kateri tedenski dan pade kateri koli datum leta 1939.

Rimske številke na uri označujejo mesece in sicer I. januar, II. februar, III. marec, VI. junij, IX. september itd., a XII. december. Arabske številke (v notranjem krogu) pa so prištevkovi, ki jih je prištevati k datumu.

Napiši si vse to na uro!

Zgledi:

Vedeti želiš, na kateri dan tedna pade v letu 1939. n. pr. svečnica, t. j. 2. februar. Postopaš tako: najprej poiščeš II. mesec (februar) ali rim-

ske II. in njej pripadajočo arabsko številko 2. (v notranjem krogu). Ko si to storil, prišteješ številko 2. (prištevek) k datumu svečnice, torej k 2. Skupno dobiš 4. To številko deliš s 7. Ne gre nobenkrat in ostane 4. Ostanek 1 vedno pomeni ponedeljek, ostanek 2 torek, 3 sredo, 4 četrtek, 5 petek, 6 sobota a 0 nedeljo. Če je torej število deljivo s 7, ne da bi kaj ostalo, to vedno pomeni nedeljo (0). Ker je v gornjem primeru ostanek znašal 4, pade torej svečnica na četrtek.

Kadar datum in prištevek skupno ne dosežeta številke 7, ne delimo nič in je tista številka pač ostanek.

Par primerov:

Sv. Jožef (19. marca) računaj 19 in 2 je 21 : 7 je (3krat) in ostane 0, pade torej na nedeljo.

Sv. Trije kralji (6. jan.) računaj 6 in 6 je 12 : 7 je (1krat) in ostane 5, padejo torej na petek.

Kres (21. junija) računaj 21 in 3 je 24 : 7 je (3krat) in ostane 3, pade torej na sredo.

Vidov dan (28. VI.) računaj 28 in 3 je 31 : 7 gre (4krat) in ostane 3, pade tudi na sredo.

Zedinjenje 1. dec. računaj 1 in 4 je 5 (manj kot sedem) torej ostanek 5, kar ti pove, da ta datum pade na petek.

Čisto postranskega pomena je, kolikokrat gre 7 v število, ki ga dobimo pri seštevanju datuma in prištevkov, nas zanima samo ostanek, ker ta pomeni tedenski dan.

1. maj je računati 1 in 0 je 1, torej ponedeljek.

Čarobni prištevkovi so za vsako leto drugačni in jih bomo priobčevali tudi v bodoče.

* * *

UGANKE

KVADRATNA DVOJICA

	1	2	3	4				
1	A	A	A	A				
2	A	A	A	A				
3	A	A	A	A				
4	D	D	D	D	5	6	7	
					5	M	N	N
					6	R	R	R
					7	V	V	Z

Vodoravno in navpično:

- jugosl. otok,
- znanost,
- moško ime,
- mohamedanski post,
- žensko ime,
- mesto v Romuniji,
- upanje.

BESEDNICA

A A	A V	D N	...	običaj,
A A	E L	T V	...	pojedina (ob slovesu),
A E	N T	P R	...	zver,
C E	I N	S V	...	kovina,
N O	O V	S T	...	nova stvar,
E I	D N	K T	...	časopis,
A L	I K	R S	...	umetnik.

Črke v okviru tvorijo ime in priimek slovenskega književnika.

SEJMI

Pripombi: Sejem, ki pade na nedeljo ali praznik, se vrši — če ni izrečno drugače določeno — naslednji delavnik. Sejmi, pri katerih ni posebej označeno, so za živino in blago.

v dravski banovini v letu 1939.

SREZ BREZICE

Brežice: 14. febr.; ponedeljek po sv. Florijanu; dan sv. Antona (13. junija); dan sv. Lovrenca; dan sv. Lenarta; 19. dec.; vsako soboto v tednu samo za svinje, odn. dan prej, ako je v soboto praznik.

Blanca: Za živino 26. febr.; 23. jul.; 2. okt.; 18. nov.
Dobova: 31. jan.; 26. marca; 25. apr.; 10. jul.; 13. sept.; 9. dec.
Kapele: 17. jan.; 10. marca tudi za konje; 17. apr.; 7. jun.; 17. avg.; 17. sept.

Pišce: 19. febr.; 8. jul.; 6. okt.; 3. nov. Za govejo živino: 1. avg.

Podsreda: za živino 24. jun.; 21. sept. 18. okt.; 19. nov.
Rajhenburg: 29. jan.; 25. febr. za živino; veliki četrtek; ponedeljek po šesti nedelji po veliki noči; dan po sv. Petru in Pavlu; 26. avg.; 10. okt.; 20. nov. za živino.

Sevnica: 14. febr.; ponedeljek po tihi nedelji; tretja sreda po veliki noči (samo za blago); 22. jun.; 16. avg.; 21. okt.; 6. dec.

Stara Sveta gora — občina Podsreda: Sobota pred tiho nedeljo; sobota pred binškošmi.

Sv. Lenart-Zabukovje: 3. apr.; 18. jul.; 20. sept.; 6. nov.
Veliki Dol: 25. jan.; 3. marca; 13. jul.

Videm: Za govejo živino in svinje 21. jan.; 20. febr.; 1. apr.; 21. maja; 3. avg.; 26. okt.; 16. dec.

Zdole-Pleterje: 15. marca; 24. apr.; 15. jul.; 15. sept.
Zigarski vrh: Za govejo živino 21. marca; 13. jun.; 1. sept.

SREZ CELJE

Celje: Vsako sredo in soboto (za prašiče); sobota sredi posta; 21. okt.; 30. nov.

Dobrna: Prvi ponedeljek po svečnici; kvatni četrtek v sept.; 6. dec.

Dramlje: 2. aprila; 22. okt.

Frankolovo (Vojnik, okolica): 17. marca; kvatna sobota v septembru.

Kalčobje: 3. febr.; prvi ponedeljek po Velikem Smarnu.

Nova cerkev: Ponedeljek po sv. Treh kraljih; četrtek po veliki noči; ponedeljek po sv. Rešnjem Telesu; 6. nov. (sv. Lenart).

Petrovče: 17. jan.; 4. marca; 2. jul.; 14. sept.

Svetina: 25. maja; 5. avg.

Sv. Lovrenc pod Prozinom: ponedeljek po angelski nedelji; sobota po Brezmadežnem spočetju Dev. Marije.

St. Jurij ob juž. želez., okolica: 2. jan.; 10. febr.; 12. avg.; 19. nov.; 10. dec.

St. Jurij ob juž. želez., trg: 12. marca; 24. apr.; 4. maja; 22. jun.; ponedeljek po letnih kvatrach; ponedeljek po jesenskih kvatrach; 28. okt.

St. Jurij ob Taboru: 10. marca; 21. nov.

Teharje: 21. jan.; 22. febr.; 26. marca; 12. maja; 26. jul.; 12. okt.; 24. nov.; 19. dec.

Trg Braslovče: Ponedeljek pred sv. Matijo; na cvetni petek; ponedeljek pred sv. Matevžem; ponedeljek pred sv. Martinom.

Trg Vojnik: Ponedeljek pred svečnico; ponedeljek po beli nedelji; 16. maja; 4. jul.; 7. sept.; 18. okt.

Trg Vransko: 3. marca (sv. Kunigunda); druga sreda po veliki noči; 29. sept.; 15. nov. (sv. Leopold).

Trg Zalec: 14. febr.; 13. jun.; 25. jul.; 29. avg.; 4. okt.; 13. dec.

Velika Pirešica (Zgornja Ponikva-Pernovo): 21. marca.

SREZ ČRNOMELJ

Črnomelj: Torek po prvi kvatni nedelji v postu; terek v velikem tednu (po cvetni nedelji); terek po binškošmi kvatni nedelji; terek po sv. Petru in Pavlu; terek po kvatni nedelji v sept.; terek po sv. Simonu in Judi; terek po kvatni nedelji v adventu; prvi četrtek v jan., febr., maju, avg. in sept. Če je ta dan nedelja ali praznik, se vrši sejem prejšnji delavnik, če je pa prvi četrtek prvega dne v mesecu, se vrši sejem prihodnji četrtek. Vsak četrtek tržni dan.

Metlika: Torek po sv. Treh kraljih; terek po svečnici; terek po sv. Matiji; terek po sv. Jožefu; terek po beli nedelji; terek po binškošmi; terek po sv. Alojziju; terek po sv. Marjeti; terek po Velikem Smarnu; terek po sv. Mihaelu; terek po sv. Martinu; terek po sv. Miklavžu.

Gradac: 21. jan.; 11. marca; 13. maja; 8. julija; 9. sept.; 25. nov. Če je ta dan nedelja ali praznik, se vrši sejem prejšnji delavnik.

Semič: Ponedeljek po sv. Valentinu; ponedeljek pred sv. Jožefom; ponedeljek po sv. Juriju; ponedeljek po sv. Vidu; ponedeljek po sv. Jakobu; ponedeljek pred sv. Lukom.

Stari trg: 18. marca (prihodnji delavnik); 13. jun.

Vinča: Ponedeljek po spreobrnjenju sv. Pavla; ponedeljek po tihi nedelji v postu; drugi ponedeljek po beli nedelji; ponedeljek po vnebohodu (po 6. nedelji po veliki noči); ponedeljek po sv. Alojziju (samo za živino); ponedeljek po sv. Marjeti; ponedeljek po nedelji, ki sledi Malemu Smarnu; ponedeljek po sv. Medardu v juniju in po prvi adventni nedelji (samo za živino).

SREZ DOL. LENDAVALA

Dolnja Lendava: 25. jan.; 16. febr.; 27. marca; 17. aprila; 16. jun.; 28. jul.; 28. avg.; 28. sept.; 28. okt.; 18. dec.; vsak terek za svinje in drobnico.

Belčinci: 20. jan.; 24. odu. 25. febr. (ako je prestopno leto); 25. apr.; 15. jul.; 5. nov.

Bogojna: 15. febr.; 20. marca; 19. maja; 20. jul.; 4. sept.; 16. nov.

Crenšovec: 14. marca (samo za živino); ponedeljek po 3. maju; ponedeljek po 14. sept.; 20. okt.

Dobrovnik: Torek pred veliko nočjo (samo za živino); prvi ponedeljek po Telovenu; na praznik sv. Jakoba; 20. sept.
Dokležovje: Kramarski in živinski; 18. jun.; 27. jul. (v Belčincih); 21. avg. (v Dokležovju).

Turnišče: Četrtek pred cvetno nedeljo; drugi ponedeljek po veliki noči (prvi je že velikonočni ponedeljek); četrtek pred binškošmi; 12. jun.; četrtek pred veliko mašo; 9. sept.; 4. okt.; vsak četrtek za svinje in drobnico.

SREZ GORNJI GRAD

Gornji grad: Na tiho nedeljo (kramarski sejmi); 4. maja; 28. okt.

Ljubno: 19. marca; Konstancijeva nedelja konec avgusta in 19. nov. (samo kramarski sejmi). Živinski in kramarski: 1. maja in 24. junija.

Mozirje, trg: 22. jan.; 24. apr.; binškošmi terek; 15. jun.; 16. avg.; ponedeljek pred malo Gospojnico; 18. okt.

Radmirje: Binškošmi, 21. jul.; 2. in 3. dec. (samo kramarski sejmi).

Rečica ob Savinji: 17. marca in 6. nov.
Smartno ob Paki: 22. marca; 11. nov.

SREZ KAMNIK

Kamnik: Kramarski in živinski sejmi vsak drugi terek v jan., marcu, jun., avg., okt. in dec. Živinski sejmi vsak drugi terek v mesecu febr., aprilu, maju, juliju, sept. in nov. Tržni dan vsak terek in sobota.

Blagovica: 25. jan.; 20. avg.
Dob: 14. febr.; 15. jun.; 10. avg.; 28. dec.

Domžale: 4. jan.; 4. maja; 26. jul.; 25. nov.

Krašnja: 5. avg. (sv. Ožbalt); 21. dec. (sv. Tomaž).

Lukovica: 3. febr.; 26. marca; 27. apr.; 9. sept.; 18. okt.

Mengeš: 9. febr.; 17. marca (na dan sv. Jere); 25. maja; 21. jun.; terek po sv. Jerneju; 11. nov. Tržni dan vsako soboto.

Motnik: 12. febr.; tretji ponedeljek v postu; 22. aprila; 2. jun.; sreda po rožnovenski nedelji v okt.

St. Gotard: Petek pred cvetno nedeljo; 5. maja; 25. maja; 2. jul.; 11. nov.

Zgornji Tuhnj: 20. febr.; 3. apr.; 12. jul.; 21. sept.

SREZ KOCEVJE

- Kočevje: 20. jan.; 20. marca; 4. maja; 15. jun.; 25. jul.; 24. avg.; 16. okt.; 30. nov.; 31. dec.
- Dobrepolje-Videm: 17. jan.; 1. maja; 31. avg.; 5. dec.
- Dolenja vas: 16. avg.
- Kočevska Reka: 16. maja; 2. jul.
- Koprivnik: 12. maja.
- Loški potok: 3. febr.; 4. apr.; 7. jun.; ponedeljek po Malem Smarnu.
- Malá gora: 25. maja; 30. jun.
- Mozelj: 25. apr.; 30. jun. (če je ta dan nedelja ali praznik, prejšnji delavnik); 20. maja (če je ta dan nedelja ali praznik, naslednji delavnik).
- Ribnica: 2. jan.; ponedeljek po beli nedelji; 24. jun.; prvi ponedeljek po 2. avg.; 21. sept.
- Smuka: 1. marca.
- Sodražica: 22. jan.; četrtek pred sv. Gregorjem; četrtek pred sv. Janezom Nekomukom; 22. jul.; 2. sept.; četrtek pred sv. Terezijo.
- Stara cerkev: 5. apr.; 1. jun.
- Stari log: 10. marca; 20. apr.
- Turjak: Na dan sv. Gregorja; 30. nov.
- Velike Lašče: Ponedeljek pred sv. Matijem (če je sv. Matija v ponedeljek, prejšnji ponedeljek); četrtek pred binškošmi; 21. jun.; 16. avg.; 9. sept.; 6. nov.
- Zdenska vas, Pri Sv. Antonu (Videm): Ponedeljek po tihi nedelji; 13. jun.; 17. jul.; sreda po rožnovski nedelji.

SREZ SLOV. KONJICE

- Slov. Konjice: 5. jan. (samo za živino); 9. febr.; 1. marca (samo za živino); veliki četrtek; križeva sreda; 24. jun.; 31. jul.; 31. avg. (samo za živino); ponedeljek po sv. Mihaelu; 4. nov. (samo za živino); 3. dec.
- Oplotnica: Zivinski: 3. marca (sv. Kuničgunda); 11. nov. Kramarski: 25. apr.; 15. jun.; 28. jul.; 16. avg.
- Vitanje: Sredpostna sreda; 25. maja; 20. julija; 14. sept.; 2. nov.; 27. dec.

SREZA KRANJ IN SKOFJA LOKA

- Kranj: Prvi ponedeljek v maju, sept., okt., nov. in dec., sicer vsak ponedeljek sejmski dan. Ako pade na te dni kak praznik ali v mesecu nov. vernih duš dan, se vrši sejem prihodnji ponedeljek.
- Cerklje: 17. jan.; petek pred cvetno nedeljo; 16. avg.; 21. okt.
- Poljane: 4. maja; 11. nov.
- Skofja Loka: 3. febr.; 17. marca; 24. apr.; 24. jun.; 16. avg.; 29. sept.; 25. nov. Če pade na ta dan praznik, se vrši sejem prejšnji delavnik. Tedenski sejem vsako soboto.
- Trzič: Sobota po 20. marcu; sobota po 16. maju; sobota po 4. oktobru; 30. nov. Tedenski sejem vsako sredo in soboto.
- Zelezniki: Tržni dan 30. nov.

SREZ KRŠKO

- Krško: 3. febr.; 18. marca; 4. maja; 4. jul.; sobota pred angelsko nedeljo; ponedeljek po sv. Luki; 25. nov.; goveji in svinjski sejem prva sreda v jan., apr., jun., avg. in dec.
- Boštanj: Sobota po pustu; 31. maja; sobota po sv. Urhu; petek po Marijinem imenu (v sept.).
- Bučka: Na dan sv. Matije; na dan sv. Marka; ponedeljek pred sv. Janezom; ponedeljek pred sv. Mihaelom; na dan sv. Martina.
- Buševa vas: Torek po prvi nedelji po veliki noči; prvi terek po binškošmi; 9. sept.; 12. nov.
- Drenovo: 12. marca; 24. jun.; 29. sept.
- Kostanjevica: 17. jan.; ponedeljek po tihi nedelji; 31. maja; ponedeljek po sv. Jakobu; ponedeljek po sv. Mihaelu; kvatirni ponedeljek v adventu.
- Leskovec: Ponedeljek pred sv. Jurijem; 26. jul.; 14. avg.
- McKronog: Sobota pred tiho nedeljo; sobota po prazniku Srca Jezusovega; sobota pred sv. Jernejem; tretja sobota v sept.; 28. okt.; 9. dec.; 12 mesečnih govejih in prašičjih sejmov vsak prvi četrtek v mesecu.
- Radeče: 25. jan.; ponedeljek po pustu; ponedeljek pred sv. Jurijem; 25. maja; 27. jun.; 17. jul.; 9. avg.; 1. sept.; 11. okt.; ponedeljek po sv. Martinu; 27. dec. Vsi sejmi tudi za svinje.
- Raka: 10. marca; 19. nov.
- Slančji vrh: Ponedeljek po sv. Urhu.
- Studenc: 24. febr.; 31. marca; 25. aprila; 16. maja; 8. avg.; 29. sept.; 30. okt. in 11. nov.

- Sv. Jurij pod Kumom: 25. apr. in 24. jun. (oba samo za živino).
- Skocijan: Četrtek v prvem, drugem, tretjem in četrtem kvatirnem tednu; 15. apr.; 15. jul.
- St. Janz: Torek v prvem kvatirnem tednu; terek v tretjem kvatirnem tednu; prvi ponedeljek po 24. jun.
- St. Jernej: Četrtek po svečnici; 12. apr.; ponedeljek po kvatirni nedelji v maju; na dan sv. Jerneja; ponedeljek po Vseh svetih.
- Trebelno: Sobota po veliki noči (za govejo živino).
- Tržišče (Sv. Trojca): Ponedeljek po Vnebohodu.
- Veliki Cirknik: Prvi petek v postu.
- Veliko Mraševo: 24. marca; 12. sept.
- Veliki Podlog: 15. jan.; 5. junija; 6. okt.
- Vesela gora - St. Rupert: 12. marca; 27. apr.; četrtek pred binškošmi; sobota pred 8. sept.; 27. okt.

SREZ LASKO

- Laško: Zivinski in kramarski sejem; 24. febr.; veliki četrtek, binškošni terek, 24. junija; 24. avg.; 21. sept.; 11. nov. in 21. dec. Zivinski sejmi: 14. jan.; 5. maja; 19. julija in 23. avg.
- Hrastnik-Dol: 10. marca; ponedeljek po sv. Juriju; na dan sv. Ignacija; ponedeljek po sv. Mihaelu; vsaka sreda in sobota tržna dneva.
- Jurklošter: 1. febr.; 1. julija; 4. okt. in 13. dec. (samo za govejo živino).
- Loka pri Zidanem mostu: 13. marca; 3. maja; 22. maja; četrtek po Telovem; 5. avg.; ponedeljek po nedelji Imena Marijinega in 17. okt.
- Sv. Kristol: 21. marca; 15. julija; 7. sept. in 9. okt.
- Smarjeja: 21. marca; 15. julija; 7. sept. in 9. okt.
- St. Lenart nad Laškem: Zivinski in konjski sejem: Cvetna sobota; 5. julija; 16. sept. in 4. nov.
- Trbovlje: 17. marca in 18. okt. Tržni dnevi za živila in prašiče; vsaka sreda, vsaka sobota, vsakega 1. in vsakega 15. v mesecu.

SREZ LITIJA

- Litija: Ponedeljek po sredpostni nedelji; sv. Florijana dan; ponedeljek po sv. Rešnjem Telesu; ponedeljek po sv. Mihaelu; ponedeljek po sv. Nikolaju, Zivinski sejmi zadnji ponedeljek v jan.; 13. jul.; 22. avg.
- Javorje — občina Smartno: 7. jan.; terek po sv. Valentinu; terek po tihi nedelji; terek po kresu; ponedeljek po 25. juliju; 24. avg.; terek po 8. sept.; ponedeljek po 11. nov.
- Krka - Podbukovje: Ponedeljek po beli nedelji; na dan sv. Kozme in Damjana.
- Krka-Videm: Ponedeljek po sv. Treh kraljih; 1. marca; 16. maja; 5. avg.
- Polšnik: Četrtek po veliki noči; ponedeljek po sv. Urhu, četrtek po Malem Smarnu.
- Radohova vas: 2. jan.; pustni ponedeljek; terek po binškošmi; 18. okt.
- Stična: Četrtek v velikem tednu; ponedeljek po Vnebohodu; na dan sv. Bernarda; na dan sv. Katarine.
- Smartno: Dan po sv. Treh kraljih; terek po sv. Valentinu; terek po kresu; ponedeljek po sv. Jakobu; terek po Marijinem rojstvu; ponedeljek po sv. Martinu.
- St. Lambert: 14. febr.; (dogon nezaten).
- St. Vid pri Stični: Sreda po veliki noči; 15. jun.; ponedeljek po Marijinem rojstvu; drugi ponedeljek po sv. Mihaelu; sobota pred sv. Martinom.
- Tirna: 1. maja.
- Vače: Ponedeljek po beli nedelji; terek po drugi kvatirni nedelji; 16. avg.; 30. nov.
- Veliki Gaber: 30. apr.; 4. jul.; 26. avg.; 30. okt.
- Višnja gora: 21. jan.; ponedeljek pred pustno nedeljo; ponedeljek po prvi kvatirni nedelji; ponedeljek po cvetni nedelji; ponedeljek po drugi kvatirni nedelji; 24. jun.; 26. jul.; 1. sept.; ponedeljek po tretji kvatirni nedelji; ponedeljek po Vseh svetih; ponedeljek po četrti kvatirni nedelji.
- Zagorje: 9. febr.; četrtek pred cvetno nedeljo; 12. maja; prvi ponedeljek v juniju; 30. jun.; 3. avg.; 29. avg.; terek po rožnovski nedelji; 3. nov.; 2. dec.; 31. dec.
- Zubna: 24. febr.; 21. okt.

MESTO LJUBLJANA

- Vsako sredo in soboto. Zivinski sejmi: prva in tretja sreda v mesecu. Ako pade na ta dan praznik, se vrši zivinski sejem dan poprej.
- Sejem s kožuhovino: 21. jan. (na velesjmu).

SREZ LJUBLJANA OKOLICA

Dolsko: Ponedeljek po tih nedelji; 21. okt. (začasno ukinjena).
Grosuplje: 25. apr.; 29. sept.
Račna: 11. marca; 5. sept. (začasno ukinjena).
Senožeti (občina Dol): 20. maja; 18. nov.
Studenec-Ig: 27. febr.; 20. marca; drugi ponedeljek po beli nedelji; četrtek po binkoštih.
Smarje: Torex po sv. Florijanu; na dan sv. Roka.
St. Jurij pri Grosupljem (občina St. Jurij): Prva sobota v aprilu; 19. okt.
Vrhnika: Živinski sejmi: torex po veliki noči; ponedeljek po sv. Trojici; 28. julija in 6. nov. Kramarski sejmi: 1. ponedeljek v postu; ponedeljek pred vnebohodom in 27. dec. Tržni dan vsak četrtek.

SREZ LJUTOMER

Ljutomer: Vsak kvatrn torex in torex v cvetnem tednu so živinski in kramarski sejmi. V ostalih mesecih pa so vsak drugi torex v mesecu le živinski sejmi. Če pade sejem na praznik, se vrši drugi dan.
Apače: Četrtri ponedeljek po veliki noči; 9. sept.; tretji ponedeljek v okt.
Gor. Radgona: 3. febr.; 25. maja; 30. jun.; 10. avg.; 15. nov.
Križevci: Kramarski sejmi: ponedeljek po tih nedelji; 3. maja; 26. julija in 6. nov.
Mala Nedelja: Kvaterni četrtek po veliki noči; 13. junija in 21. okt. (vsi samo za živino).
Razkrižje: Bela sreda; 16. maja; 24. jun.; 10. avg.; 3. nov.
Strigova: 17. marca; 21. jul.; 20. sept.
Trbegovci - Sv. Duh: 24. avg.; 13. dec.; samo za živino; tretji ponedeljek v mesecu aprilu.
Veržej: 7. marca (za živino); 6. maja; 29. sept.; 30. nov.

SREZ LOGATEC

Dolenji Logatec: 3. jan.; 12. maja; 24. okt.
Gorenji Logatec: 7. febr.; netek po Kristusovem vnebohodu; ponedeljek po roženvenski nedelji; 13. dec.
Begunje: 18. marca; 8. okt.
Cerknica: 24. (v prestopnem letu 25.) febr.; četrtri ponedeljek po veliki noči ne všteti velikonočnega; 26. jul.; 2. nov.
Grahovo (občina Cerknica): 9. febr.; 22. marca; 17. aprila; 15. nov.
Hotedrsica: 5. apr.; 21. nov. (za blago).
Lož: 19. febr.; 15. marca; 4. maja (sv. Florijan); 10. jun.; 16. avg.; 28. okt.; 5. dec.
Nadlaka (občina Stari trg): 28. marca; 20. sept.; 15. okt.
Nova vas (Bloke): 1. marca; 24. maja; 22. avg.; 29. sept.
Planina: 24. apr.; 12. jul.; 30. nov.
Rakek: 30. jan.; 8. marca; 2. aprila; 18. maja; 30. junija; 12. julija; 12. avg.; 16. sept.; 16. okt.; 29. nov.; 23. dec.
Rovte: Ponedeljek po tih nedelji v postu; 24. jun.; 10. avg.; 29. sept.
St. Vid: Ponedeljek po sv. Gregoriju; ponedeljek po svetem Vidu; ponedeljek po sv. Jerneju.
Unec (občina Rakek): 17. jan.; prvi ponedeljek v marcu.
Zerovnica (občina Cerknica): Ponedeljek po sv. Treh kraljih; 14. febr.; sreda pred binkošti; 20. jun. in 7. sept. (če je ta dan nedelja ali praznik, pa naslednji delavnik); 15. dec.
Z'ri: Srednostna sreda; sreda po veliki noči; 13. jun.; 4. jul.; 21. okt.

MESTO MARIBOR

Vsak drugi, četrtri in peti torex v mesecu živinski sejem (če je v mesecu 5 torkov). Ako je v torex praznik, se vrši sejem dan poprej. Vsak petek sejem za svinje (drobnico). Ako je v netek praznik, se vrši sejem dan poprej. Ako je v četrtek božič, se vrši svinjski sejem v sredo pred božičem. Vsako sredo in soboto je tržni dan.

SREZ MARIBOR, desni breg

Fram: Samo za blago; dan sv. Rešnjega Telesa; 26. julija; nedelja po 26. juliju in ob cerkveni proslavi.
Poljčane: Ponedeljek po kvatrn nedelji in postu; ponedeljek po cvetni nedelji; ponedeljek po vnebohodu (Križevem); sobota pred sv. Janezom Krstnikom; 10. jul.; 29. avg.; sobota po roženvenski nedelji; 15. nov.
Rače: Kramarski sejem na binkošti ponedeljek.
Ruše: Kramarski sejem: sobota in nedelja po prazniku Marijinega rojstva; tih nedelja; nedelja, ki je prva po Telemu.

Slivnica: Kramarski sejem: 25. marca; 8. sept.; 8. dec.
Slov. Bistrica: 24. febr.; cvetni petek; 4. maja; 4. junija; 25. julija; 24. avg.; 24. sept.; 28. okt. in 23. nov. Samo za živino; 17. jan.; 11. marca in 15. dec.
Sv. Marjeta na Drav. polju: Kramarski sejem: nedelja po sv. Marjeti meseca julija.

SREZ MARIBOR, levi breg

Selnica ob Dravi: Prvo nedeljo po 22. juliju in prvo nedeljo po vernih dušah (oba samo za blago).
Sv. Jurij v Slovenskih gorah: 22. apr.
Sv. Lenart: Sv. Sebastijana dan; 25. marca; ponedeljek po beli nedelji; 19. maja; 24. jun.; 2. avg.; 5. sept.; 4. okt.; 6. nov.
Sv. Trojica: 20. marca; ponedeljek po sv. Trojici; 28. avg.; ponedeljek po kvatrn v sept. (Začasno ustavljeni).
Ščavnica (Sv. Ana na Krembergu): 17. jul.; 14. sept.
Zgornja Kungota: 1. apr.; 7. okt. (Se začasno ne vršita.)

SREZ MURSKA SOBOTA

Murska Sobota: Prvi ponedeljek v jan. (živinski); prvi ponedeljek v febr. (živinski in kramarski); prvi ponedeljek v marcu (živinski in kramarski); prvi ponedeljek v apr. (živinski); prvi ponedeljek v maju (živinski in kramarski); prvi ponedeljek v jun. (živinski); prvi ponedeljek v jul. (živinski in kramarski); 24. avg. (živinski in kramarski); prvi ponedeljek v sept. (živinski); 15. okt. (živinski in kramarski); prvi ponedeljek v nov. (živinski); 6. dec. (živinski in kramarski).
Gor. Lendava: 28. marca; 21. junija; 29. sept. in 30. nov.
Križevci: 16. apr.; 4. jun.; 27. okt. (živinski in kramarski); vsako prvo soboto v mesecu svinjski sejem (ako je ta dan praznik, prejšnjo soboto).
Martjanci: 23. maja; 6. avg.; 27. okt.
Prosenjakovci: 15. marca; 16. jun.; 2. sept.; 28. nov.
Puconci: 28. maja; 10. jul.; 10. sept.; 10. nov.
Rakčan: Za govejo živino 26. marca; torex pred binkošti; 2. jul.; 16. avg. in 8. okt.

SREZ NOVO MESTO

Novo mesto: Torex po sv. Antonu v jan.; torex pred sv. Jurijem v apr.; torex po sv. Jerneju v avg.; torex po sv. Lukežu v okt.; torex po prvi adventni nedelji; vsak prvi ponedeljek v mesecu: vsak ponedeljek sejem za prašče.
Irča vas (občina Smihel-Stopiče) — bivši kandiški sejmi: vsak četrtek po 15. vsakega meseca. Če pade četrtek na 15. v mesecu, se vrši sejem isti dan.
Lukovec (občina Trebnje): 16. maja; prvi ponedeljek po sv. Jakobu.
Mirna: 24. jun.; 2. nov.
Mirna peč: Ponedeljek po sv. Jožefu (če pade ponedeljek po sv. Jožefu na praznik, se vrši sejem prihodnji ponedeljek); 31. maja; 30. jun.; 29. sept.; 29. dec.
Smarjeta: Vsak kvatrn torex.
St. Lovrenc (Velika Loka): 10. avg.; 23. nov.
Toplice: Četrtek po sv. Matiji; četrtek po sv. Florijanu; 27. jul.; četrtek pred Velikim Smarnom; četrtek po roženvenski nedelji.
Trebnje: 13. jun.; 13. jul.; 16. avg.
Velika Loka: 8. marca; 12. maja; 21. jun.; 25. jul.; 30. avg.; 16. dec.
Zagradec: Sobota pred belo nedeljo; dan pred Malim Smarnom (7. sept.).
Zužemberk: 3. febr.; 17. marca; 24. apr.; dan po Kristusovem vnebohodu; 9. jun.; četrtek po sv. Urhu v juliju; 9. avg., t. i. dan pred sv. Lovrencem; 14. sept.; 28. okt.; 6. dec. Vsako leto na cvetno soboto živinski in kramarski sejem.

SREZ PREVALJE (DRAVOGRAD)

Prevalje: Četrtek pred sv. Urbanom in četrtek po sv. Jeronimu (samo za živino). Če na ta dva dneva pade praznik, se sejem vrši prihodnji četrtek. — Tržni dnevi: vsaka sobota.
Crna: Ponedeljek po sv. Florijanu; 5. avg.; 21. okt. — Živinski in kramarski sejmi.
Dravograd: 20. marca; 9. maja (za živino); 15. jun.; 2. avg.; 21. sept.; 3. nov. (za živino). — 9. maja in 3. novembra samo za živino; ostali sejmi so kramarski in za živino. Vsak petek tržni dan.
Guštanj: 17. jan.; na tih nedeljo; 24. apr.; 24. jun.; 1. sept.; 18. okt.; 25. nov. — 17. jan. in tih nedelja samo kramarski sejem; ostali za blago in živino.

Kotlje: 25. maja in 13. junija.
Marenberg: Četrty ponedeljek po božiču; 1. marca (samo za živino); ponedeljek pred cvetno nedeljo; binškošni terek; 21. jun. (samo za živino); 31. jul.; 29. sept.; 11. nov. — 1. marca in 21. junija samo za živino; ostali za blago in živino.
Mežica: 25. jul.; 4. dec.
Muta: 14. marca; 1. maja; 17. julija; 29. avg.; 28. okt.
Ribnica na Pohorju: Na nedeljo po kresu, sv. Jerneju in sv. Uršuli samo kramarski; na ponedeljek po kresu, sv. Jerneju in sv. Uršuli samo za živino.
Vuzenica: Prvo postno soboto; 25. apr.; 4. jul.; 16. avg.; 10. okt.; 6. dec.

SREZ PTUJ

Ptuj (mesto): Kramarski sejem: 23. aprila; 5. avg. in 25. nov. Za konje in govedo: vsak prvi in tretji terek v mesecu; vsako sredo v tednu svinjski sejem. Tržni dnevi vsako sredo in petek v tednu, če je ta dan praznik, se sme vršiti en dan prej.
Koračce: 21. junija; 29. avg.; 28. okt. in 2. dec.
Ormož: Za rogato živino in kramarski sejmi na cvetni petek; za rogato živino, konje in kramarski sejem prvi ponedeljek po sv. Jakobu in na Martinovo; za rogato živino vsak prvi ponedeljek v mesecih: jan., febr., marec, maj, junij, julij, sept., okt. in dec. (ako pade na katerega teh ponedeljkov praznik, se vrši sejem prihodnji ponedeljek). Svinjski sejem vsak terek, če je praznik ta dan, odpade.
Ptujška gora: Kramarski sejmi: 19. marca; šesto nedeljo po veliki noči; 2. julija; 15. in 16. avg.; 8. sept.
Središče: Kramarski sejem: 17. marca; 12. maja; 24. avg. in 5. nov.
Središče (podobčina): Svinjski sejem vsak drugi in četrti ponedeljek v mesecu.
Sv. Barbara v Haložah: Kramarski sejem 19. marca in v nedeljo po prazniku sv. Barbare. Tržni dnevi vsako nedeljo.
Sv. Tomaz pri Ormožu: 21. jun.; 29. avg.; 28. okt.; 3. dec. (ako pade na te dneve praznik ali nedelja, se vrši sejem naslednji delavnik).

SREZ RADOVLJICA

Radovljica: 12. marca; 24. apr.; binškošni terek; 26. jul.; 28. okt.; 13. dec.
Bitnje v Bohinju: Prva nedelja v okt., t. j. roženvska nedelja (za blago).
Bohinjska Bela (občina Ribno): Kramarski sejem na dan sv. Marjete.
Bohinjska B. srica: Živinski sejem 1. maja in 18. okt.; kramarski 24. jun.; prvo nedeljo v okt. in 6. dec.
Bohinjska srednja vas: 11. maja in 11. nov. (oba za blago).
Dovje: 20. jan.; 29. sept. (oba za blago).
Gorje: Živinski sejem cvetni petek in 11. nov.; kramarski nedeljo po sv. Juriju in roženvsko nedeljo.
Jesenice: Kramarski sejem 14. febr.; 19. marca; 4. maja; binškošni ponedeljek; prvi ponedeljek v okt.; 3. dec. Živinski in kramarski sejem 6. nov.
Koroška Bela: Kramarski sejem prvo nedeljo po Velikem Šmarnu.
Kranjska gora: Kramarski sejem 20. marca in drugi ponedeljek v okt.
Kropa: Kramarski sejem veliki četrtek; nedeljo po sv. Marjeti (v jul.); nedeljo po sv. Lenartu (v nov.); nedeljo po sv. Lukežu; na dan sv. Barbare.
Lesce: Živinski sejmi 24. febr.; velikonočni terek; 13. jun.; 16. avg.; 29. sept.; 21. okt.
Mojstrana: 23. nov. (za blago).
Rateče: Kramarski sejem tretjo nedeljo v okt.
Ribno: Kramarski sejem prvo nedeljo po sv. Jakobu in prvo nedeljo po sv. Simeonu.

SREZ SLOVENJ GRADEC

Slovenj Gradec: Za živinski in kramarski sejem 25. jan.; 12. maja; 10. avg.; 19. nov.; za živinski sejem drugo, četrto in šesto soboto v postu, prvi ponedeljek v septembru, prvi ponedeljek v oktobru.
Ložnica pri Velenju (kraj St. Ilj pri Velenju): Za živinske in kramarske sejme ponedeljek pred cvetno nedeljo; 4. avg.; 21. sept.

Mislinja (kraj Sv. Lenari): Za živinski sejem ponedeljek pred pustimi; 1. jun.; za živinski in kramarski sejem 15. okt. (kraj St. Ilj pod Turjakom); 20. apr.; 2. jul.; sobota pred angelsko nedeljo.
Pameče (za kraj St. Janž pri Dravogradu): Za živinski in kramarski sejem 15. apr.; 9. okt.
Pameče, župna cerkev St. Janž pri Dravogradu (kraj St. Janž pri Dravogradu): 13. jun.; v sept. na ponedeljek po imenu Marijinem.
Velenje: Za živinski in kramarski sejem prvi četrtek po postu; 1. maja; ponedeljek pred binškošni; 18. jul.; 24. avg.; 24. okt.
Sostanj, mesto: Za živinski in kramarski sejem četrtek pred pustimi; terek po veliki noči; 22. jun.; 12. jul.; 29. sept.; ponedeljek pred sv. Katarino v nov.

SREZ ŠMARJE PRI JELŠAH

Šmarje pri Jelšah: Ponedeljek po sv. Treh kraljih; 20. marca; tretji ponedeljek po veliki noči; 21. junija; 17. avg.; ponedeljek po prazniku imena Marijinega in 4. dec.
Dobje: Sobota po veliki noči; 16. jul.; sreda pred imenom Marijinim; 29. nov.
Golobnjek: 14. sept.
Kozje: 24. febr.; 20. apr.; 13. jun.; 25. jul.
Lemberg: Ponedeljek po sredpostni sredi; cvetni petek; 12. maja; sreda pred Feoovim; ponedeljek po sv. Urnu; 5. avg.; 25. okt.; 25. nov.
Pištanj: 9. febr.; 8. marca; 16. maja; 9. jun.; 31. jul.; ponedeljek po sv. Roku; 29. sept.; ponedeljek po Vseh svetih.
Planna pri Sevnici: 11. jan.; 1. marca; 12. maja; 15. junija; 13. jul.; sobota pred angelsko nedeljo; 15. okt.; 3. dec.
Podčetrtek: 17. marca; veliki terek; 1. julija; 10. avg.; 1. okt. in 21. nov.
Polje: 8. maja in 6. dec.
Ponikva: 14. febr.; četrty ponedeljek po veliki noči; 27. jun.; 1. avg.; sreda po roženvski nedelji; sobota pred sv. Martinom.
Pristava: Terek po binškošnih in 17. okt.
Rogatec: 24. febr.; 24. avg. Kramarska sejma ponedeljek po beli nedelji in 14. sept.
Sedlarjevo (Polje): 16. febr.
Slivnica (Sv. Urban): Prvi četrtek po binškošnih; 22. jul.; 7. okt.
Sv. Peter pod Sv. Gorami: 5. febr.; 6. marca; 23. maja; 21. okt.; 11. nov. in 13. dec.
Sv. Gora pri St. Petru pod Sv. gorami: 4. avg. in 7. sept.
St. Vid pri Grobelnem: 14. marca; 17. jun.; 20. sept.
Tinsko: 15. dan po binškošnih; 2. jul. ponedeljek po angelski nedelji.
Verče (Sv. Filip): 14. jan.; 22. febr.; 1. maja; 25. maja; 17. jul.; 29. avg.; 16. okt.
Zusem (Loka pri Zusumu): 13. apr.; 20. jul.; 25. avg.; 12. sept.

★

Plemenski sejmi za selekcionirano rodovniško govejo živino

- Gorenjska cikasta (pingavška) pasma: 15. maja v Kranju; 15. oktobra v Mengšu.
- Ormoška cikasta (pingavška) pasma: 2. maja in 26. septembra v Ormožu.
- Sivopšenična (pomurska) pasma: 3. aprila in 3. novembra pri Sv. Juriju pri Celju.
- Svetlolisasta (simentalska) pasma: 25. aprila in 26. oktobra v Beltincih.
- Dolenjska sivorjava (montafonska) pasma: 15. aprila v Velikih Laščah; 10. oktobra v Novem mestu; 22. oktobra v Velikih Laščah.
- Slovenska bela (marjadvorska) pasma: 3. maja v Šmartnem ob Paki; 25. oktobra v Mariboru.
Ako pade določeni semanji dan na cerkveni ali državni praznik, se vrši sejem na prihodnji delavnik.
Nihe ni upravičen, prirejati razen tu objavljenih še kake nadaljnje plemenske seje.
Plemenske seje vodi po začasnih sejmjskih redih od kralj. banske uprave določeni živinorejski strokovnjak.

KAZALO

	Stran
Rodovnik kraljevskega doma	76
Domnevno vreme leta 1939. po stoletnem kalendarju	78
PRATIKARSKI DEL	
Astronomski podatki, prazniki in vremenski ključ	79
Koledar (risbe Maksima Gasparija, verzi k mesečnim vinjetam — Pavel Karlin)	80
Poštna pristojbine	81
Najvažnejše takse	85
POUČNI IN ZABAVNI DEL	
1918—1938 (E. L. Gangl)	33
Misli ob 20letnici Jugoslavije (Božo Borštnik)	34
Ob jubileju našega narodnega osvobojenja in zedinjenja (Dr. Ernest Turk)	36
Na Oplencu (Ljudevit Belšak)	47
Zlomljena perut (Ivan Matičič, ilustriral Viktor Cotič)	49
Kočevska ob rojstvu Jugoslavije in danes... (Lojze Zupanc)	57
V spomin dr. Ivanu Lahu	61
Slike iz življenja dr. Ivana Laha — pisatelja in nacionalnega borca	62
Dr. Ivan Lah v »Vodnikovi družbi« (P. Karlin)	64
Ženin Boštjan (Ivan Albreht, ilustriral Ljuba Ravnikar)	65
O dednih pravicah vdov pri južnih Slovanih (Dr. Metod Dolenc)	68
Bolgarska narodna umetnost (Prof. L. N.)	76
Iz zgodovine gumija	78
»Življenje bilo jim je delavni dan...«	79
Bodi no previdni! (Gospodinja)	80
Novinar Biba (Franjo Čiček, ilustriral E. Justin)	81
Naše kmetijstvo — danes in jutri (Dipl. agr. A. Jamnik)	85
Hišni škodljivci (Mara Novakova)	88
X. vsesokolski zlet (Stanko Trček)	91
V Zabitovcih iščejo higieno (Mano Golar, ilustriral Francè Podrekar)	97
Nekaj iz zgodovine pratike (Dr. Fran Bradač)	99
Zgodovina knjige v 5000 letih (Bibliofil)	102
Kako in zakaj si ustanovimo vremensko postajo (Dr. Oskar Reya)	104
Izlet na Fudži-san (A. R. Slanovec)	108
Nekaj za vsakega in za vse (Joža Jenko)	113
Čarovnice na Slovenskem (Tone Trdan)	119
Iz japonske poezije (Pavel Karlin)	121
Kratice (Albert Sič)	126
Prvi dobrotnik Vodnikove družbe	127
Plinske vojne pred stoletji (Slavko Koželj)	128
Izgubili kremenite smo može. Naši marljivi poverjeniki. Kje najbolj čitajo Vodnikove knjige	129
Koledar v uri za leto 1939.	130
Uganke. Nagrade	131
Sejmi	132
Kazalo	136

Ti ne znaš čistiti čevljev!

1. Nikdar ne smeš obeh čevljev naenkrat namazati, temveč vedno le enega in ga takoj krtačiti.
2. Nato moraš gladiti čevljev z mehko in suho krpo, da dobi sijaj.
3. Predvsem uporabljal vedno le *Smol-pasto*, s katero čistijo čevlje milijoni ljudi.

Smol-pasta čisti, barva in daje najlepši sijaj.

s *Smol-pasto* se čistijo tudi galoše, lakasti čevlji, vse usnjene torbice, usnjeno in poltirano pohištvo, avtomobili, konjska oprava in celo igralne karte!

Za športne in štrpачne čevlje, kakor tudi za mokro in hladno vreme uporabljajte samo

Smol-gumitean mast za usnje
z namke „divja raca“

Gospodinje!

barvajte same doma z znanimi

BRAUNS - ovimi barvami za obleke

to pomaga štediti. Za mal denar je mogoče doseči, da postane z enostavnim prebarvanjem ali obarvanjem iz starega — novo!

Koliko veselja

in koliko radostnih ur daje glasbilo svojemu lastniku! Koliko mladih in starih je našlo v godbi doma ali v prirodi odpočitek od dela in vsakdanjih skrbi! S pomočjo enostavnih poučnih pisem se lahko naučite igrati brez učitelja. Knjižica „Kako postanem dober godbenik“ brezplačno. Prodaja naravnost iz tovarne, odn. tvor. skladišča, zato izredno poceni kakor:

violine od 65 din, kitare od 128 din, tamburice od 60 din, harmonike od 59 din, mandoline od 90 din itd. — Popolna garancija za vsako glasbilo, katero prejmete 8 dni na ogled.

Brezplačno prejmete lepi ilustrirani cenik; zadostuje dopisnica na:

MEINEL & HEROLD d. z o. j.
zal. tovarne glasbil in harmonik, MARIBOR št. 220

JUGOČEŠKA

JUGOSLOVENSKO - ČEŠKA TEKSTILNA
INDUSTRIJA D. D.

KRANJ

Proizvaja: barvano in tiskano blago
iz bombaževine in umetne svile

Zahtevajte samo izdelke te domače tovarne!

Dobro domače sredstvo je več vredno kot tisoč dobrih nasvetov! — Domači fluid »Biljna rosa«, proizvod 100-letne apoteke Gebauer, Bač, očitno je najboljša in najbolj preizkušena domače sredstvo za vse in vsakogar! Zato berite v lastnem interesu celostranski oglaš te stare in znane apoteke v naši Pratikli in zahtevajte malo poskusno stekleničico domačega fluida »Biljna rosa«, ki se pošilja popolnoma zastonj. Dopisnica zadostuje.

»Obnova«
F. Novak, Maribor
Jurčičeva ulica št. 6

Telefon št. 29.05

Dobavlja kompletne
stanovanjske opreme, posteljnino, preproge, linolej, tapetniške izdelke in pribor, železno pohištvo in otroške vozičke, zajamčeno in najceneje.

Pot k sreči. Ni sreče in veselja brez zdravja. In vendar so mnogi ljudje tako lahkomišelní, da se ne čuvajo pred boleznijo. Prehlad — eh, to ima vsak, bo zopet prešlo! Posledica tega je večkrat težka in dolga bolezen, ki ni brez škode za življenje. Že 50 let priznane Kaiserjeve prsne karamele so preprečile že mnogo zla, one ščitijo pred posledicami prehlada. Razvijajo v grlu toploto in raztapljajo sluz. Za časa dihanja na mrzlem zraku. Vam bo ena kaiserjeva prsna karamela v ustih varovala zelo občutljive sluzne kožice Vaših dihal pred prehladom in njegovimi neprijetnimi posledicami. Radi svojega prijetnega okusa so priljubljene pri starih in mladih. Karamele morate v ustih počasi raztopiti: Majhnim otrokom pa jih dajte v mleku ali čaju. Dobe se v lekarnah in drogerijah.

30 vrst kolonjskih vod toči

„Venus“ SPECIALNA
PARFUMERIJA
LJUBLJANA, TYRŠEVA CESTA 9

POLEG PUTNIKA

Kosmetika
Higiena
Fotoamateri in aparati
Fotoamaterske izdelave
Brivski aparati, britvice
Doze za puder
Doze za cigarete
Manikire
Razpršilci za parfum
Zobne ščetke
Glavniki

Slovenska

gospodinja

uporablja za pranje
svojege perila

vedno le domača, slovenska izdelka

PERION

 pralni prašek

in

HUBERTUS

 terpentinovo milo

Odlična sta, naša sta!

Tudi Vi jih uporabljajte in zadovoljni boste z rezultatom: snežno belim perilom. — Svoji k svojim!

Ivan Kravos

Maribor

Priporoča kovače, ročne torbice, aktovke, gamaše, nahrbtnike itd.

Dobri stari časi so prešli. Svet se je v zadnjem stoletju temeljito izpremenil. Dobra stara zdravila pa imamo še. Prosimo Vas, da v lastnem interesu prečitate v tem koledarju oglas o pravem samostanskem balzamu stoletne Apoteke Gebauer, Bač, ki se ga kot prva pomoč ob potrebi in kot domače sredstvo najplemenitejše vrste ne more dovolj priporočati. Nabavite si ga tudi Vi!

Za nakup srečk Drž. razr. loterije se vsem interesentom priporoča

GLAVNA KOLEKTURA DRŽ. RAZR. LOTERIJE

»ŠAGRIN« D. Z. O. Z.
LJUBLJANA, FRANČIŠKANSKA ULICA 5

Hitro, točno in diskretno poslovanje zajamčeno!

Trgovina s papirjem

M. TIČAR

LJUBLJANA

priporoča
vsa pisarniške
in šolske potreb-
ščine, raznovrstni
dekoracijski material
za veselice, papirnate
serviete in krožnike —

ŽITNIK RUDOLF

splošno kleparstvo

specialna instalacija
strelododov in
„Conco“ izolacije
za dravsko banovino

TELEFON

31-46

LJUBLJANA, AMBROŽEV TRG 9

DIPLOMATSKI OPTIK
F. P. **Zajec**
LJUBLJANA, PASAŽA NEBOTIČNIKA

Največji slovenski denarni zavod

Mestna hranilnica ljubljska

Lastne rezerve nad din 26.000.000.—
Vse vloge izplačljive brez omejitve
Dovoljuje posojila proti vknjižbi —

Za vse obveze hranilnice jamči:
MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA

Karl Loibner

CELJE (PRI ZVONCU)
KRALJA PETRA CESTA ŠTEV. 2

Trgovina špacerijskega, delikatesnega blaga in vsakovrstnega semena

MANUFAKTURNA IN MODNA TRGOVINA

A. PETEK, CELJE
PREŠERNOVA ULICA ŠT. 21

prilporoča cenj. občinstvu svojo najnovejšo zalogo modnega in manufakturnega blaga Trgovina je na novo preurejena in povečana, kar pa je glavno, prodaja se do preklica po **engro-cenah**

DOBER IZBOR!

Vaak, kdor zna prav razpolagati s svojim denarjem, se ne more brez premisleka odločiti, da kupi kar je, temveč bo prej gledal na tvornost in ceno predmeta, ki ga kupuje, a vse to pomeni premišljeno izbrati in kupiti. Ali danes je zelo malo stvari, katere bi se moglo brez napake izbrati in kupiti, ter da te za svojo svrhu popolnoma ustrezajo, a med te spada splošno poznano in priljubljeno Thierry-jevo CENTIFOLIJSKO MAZILO za rane, poznano kot izvrstno sredstvo pri svežih in zastaranih ranah, kakor tudi gnojnih ranah in turih.

To mazilo omili bolečine, a zaradi svojega globokega delovanja pod kožo rane dobro prečisti in razkuži.

Podrobno o tem opisuje oglas v našem koledarju.

Naročajte to mazilo naravnost od:

Lekarna pri »Angelu varuh«, ADOLF-a pl. THIERRY-ja nasl., PREGRADA št. 181 (via Zagreb), Savska banovina, Jugoslavija.

ANTON HOFBAUER, Celje, Gosposka ulica 6

trgovina z usnjem Telefon 233

Čevljarke in sedlarske potrebščine, gonilno jermenje. Kovčegi, aktovke, damske torbice itd. lastnega izdelka, znamke „Fenix“

CVETLIČARNA »SPLIT«

sprejema vsa naročila vsakovrstnih šopkov, žalnih in jubilejnih vencev ter vsa v to stroko spadajoča dela

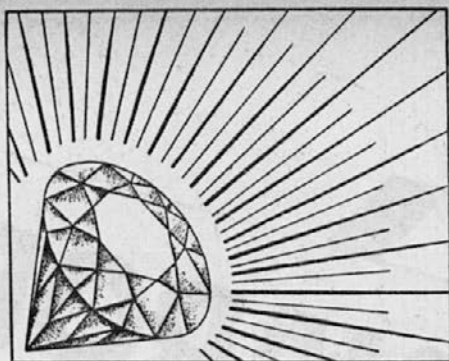
Za cenjeni obisk se prilporoča
IVANKA BENEDIK, LJUBLJANA
Francišškanska ulica št. 8
nasproti kopalšču „Ston“
Društva imajo popust!
TELEFON ŠTEV. 3579

»SLAVIJA«

JUGOSLOVANSKA ZAVAROVALNA
BANKA V LJUBLJANI

zavaruje proti škodam po požaru, vlomu in tatvini, nezgodam, zakonski odgovornosti, proti raznim škodam z avtomobilom itd., razen tega sklepa življenjska zavarovanja po raznovrstnih kombinacijah ●

GLAVNI SEDEŽ V LJUBLJANI —
GOSPOSKA UL. 12 — TELEFON: 2176, 2276

BRILJANTE,

smaragde, safirje, rubine in vse drage kamne, stari nakit, (dragulje), zlato in srebro v vsaki obliki, starinske ure, umetnine itd. Nakup in prodaja pri tvrdki

JOS. EBERCE

LJUBLJANA, MESTNI TRG ŠT. 17
velika zaloga ur vseh vrst! TELEFON 31-49

FRANC CROBATH

DRUŽBA Z O. Z. • KRANJ

*Manufaktura na debelo
Industrija perila in
splošne konfekcije*

Vir za vsakega trgovca. — V detajlu vedno vse modno blago, perilo po ugodnih, konkurenčnih cenah

TVRDKA

„Staklo“

B. TOBER

TOVARNIŠKA ZALOGA ČEŠKEGA STEKLA

ŠT. VID n/LJUBLJANO

Vam ponuja

*steklo, porcelan in vse
kuhinjske potrebščine!*

Zahtevajte ponudbe ali se osebno prepričajte o nizkih cenah in kvaliteti blaga!

JAKOB KOS

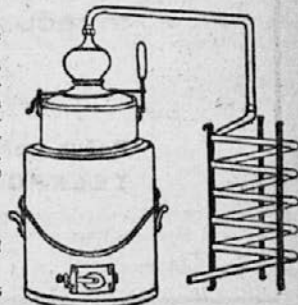
KOTLARSTVO

Maribor, Glavni trg 4

Prevzame vsa v to stroko spadajoča dela, kakor kotle za kuhanje žganja in perila. Bakrene brzoparilnike „ALFA“ tudi s pripravo za kuhanje žganja. Brizgalnice za vinograde in stroje za sladoleđ.

Avlogenično varjenje itd.

Konkurenčne cene!
Prepričajte se!

NARODNA TISKARNA

**LJUBLJANA
KNAFLJEVA 5**

Izvršuje vsakovrstne knjige, časopise, enobarvne in večbarvne tiskovine, slike, diplome in vrednostne papirje, razglednice, revije, delnice, koledarje poljubnih velikosti, posetnice, vabila, letake in lepake, osmrtnice, poročna naznanila in voščila, kuverte, cenike in računske zaključke. Cene zmerne.

**Račun poštne hranilnice št. 10.534
TELEFON ŠT. 31-21 IN 31-26**

Proračuni in ponudbe na zahtevo zastoj. Vsa grafična dela se izvršujejo v najmodernejši tiskarski obliki

ALI ŽE POZNATE

HIŠNI FLUID - »BILJNA ROSA«

najboljše domače sredstvo za zunanjo in notranjo uporabo?

HIŠNI FLUID - »BILJNA ROSA«

poživlja — osvežuje — desinficira — pomiruje — oblažuje bolečine

3 KAPLJICE

zadostujejo. Kjer se te tri kapljice uporabijo, najsi bo zunanje ali notranje, tam bolečine prenehajo, težkoče minejo in človek se počuti zopet sveže in dobro. Zakaj vsaka kapljica vsebuje svoje moči! Ena sama steklenica hišnega fluida »Biljna rosa« vsebuje namreč čudotvorno moč tisočev balzamičnih dišečih zdravilnih rastlin pisanih travnikov, šuštečih gozdov in visokih hribov.

Od tisočev preizkušeno in uporabljano!

Pri glavobolu, utrujenosti je treba le sence in čelo podrgniti z nekaj kapljicami. Pri nahodu in zamašenem nosu je vdrgniti po eno kapljico v vsako nosno votlino. Pri hripavosti, kašlju, katarju je viliti nekaj kapljic v krožnik vroče vode in globoko vdihavati paro skozi usta in nos. Pri pokvarjenem želodcu, bolečinah v želodcu, riganju, krčih je vzeti 3 kapljice na sladkorju. Pri zobobolu je treba boleča mesta dobro podrgniti. Pri revmi, zbadanju, protinu, bolečinah v križu, trganju po udih dobro nadrgnjenje takoj ublaži bolečine. Srbečico kože ublažuje nekaj kapljic. 3 kapljice v čaši mlačne vode dajo izvrstno, osvežujočo vodo za izpiranje ust in grla. Na stotine možnosti uporabe vsebuje steklenici priloženo navodilo za uporabo, kakor na primer pri hemoroidih (zlati žili), izpadanju las, manjših opeklinah, ranah, za ublažitev žeje, za utrujene noge, ki peko, nečisto kožo lic itd.

»Biljna rosa« je vedno gotova da pomaga in bo to vedno!

Cena originalni steklenici (z zakonom zaščiteni) din 12.—. Prava samo iz

100 letne APOTEKE GEBAUER, BAČ (Dunavska ban.)

Po pošti pošiljamo 4 originalne steklenice s poštnino vred za din 52.—, 8 originalnih steklenic za din 96.— franko-franko, to je poštnino plačamo mi. Male poskusne stekleničice pošiljamo na zahtevo brezplačno, in to brez vsake nadaljnje obveze za prejemnika. Dopisnica zadostuje.

Učiteljska tiskarna

registrovana zadruga z omejeno zavezo

Račun poštne hranilnice štev. 10.761

je najmoderneje urejena in izvršuje vsa tiskarska dela, od najpreprostejšega do najmodernejšega. Tiska šolske, mladinske, poučne, leposlovne in znanstvene knjige v enobarvnem ali večbarvnem tisku. Brošure in knjige v majhnih do največjih nakladah. Časopise, račune, etikete, vabila, letake itd.

Okusna oprema ilustriranih katalogov, cenikov in reklamnih listov. Lastna tvornica šolskih zvezkov. Šolski zvezki za osnovne, srednje in meščanske šole. Risanke, dnevniki in beležnice. Vse tiskovine za šole in društva (letake, lepake, izpričevala itd.) dajte v tisk Učiteljski tiskarni! Zahtevajte cenike!

Izdeluje diazomoniak papir

» **JASNIT** « za kopiranje načrtov, ki je edini 100% domač izdelek te vrste v državi

Ljubljana, Frančiškanska 6

LJUDSKA SAMOPOMOČ

reg. pomožna blagajna

MARIBOR — ALEKSANDROVA C. 47

(v lastni palači — nasproti glavnemu kolodvoru)

Domača zavarovalna ustanova za dravsko banovino, zavaruje: za pogrebno vse zdrave osebe od 17. do 70. leta do največ din 10.000—; za doje mladoletne od 1. do 16. leta do največ din 25.000—. Ustanovljena leta 1927, izplačala do danes nad 82 milijonov na pogrebnih in dotah in šteje nad 8000 članov. **Zaupniki** se sprejemajo za vsak kraj d avske banovine proti primerni nagradi. — **Rezervni fond** znaša nad 7 milijonov dinarjev. — Zahtevajte brezplačno in zastoj pristopne izjave. — **Telefon 21-31**

Ali Vas nadlegujejo podgane? V prometu se nahajajo različni preparati, ki jih same ali pomešane med hrano uporabljajo za vabo podganam. Žal pa ne izpolnjuje vsak preparat glavnega pogoja, da bi bil ljudem in domačim živalim neškodljiv. — Rezultat najnovejših raziskovanj je zajamčeno učinkujoče sredstvo, bodisi da se uporablja proti hišnim, poljskim ali vodnim podganam, ki je pa hkrati neškodljivo za ljudi in domače živali. To sredstvo se nakaplja na kruh ali drugo vabo in se imenuje »Raxon«. »Raxon« je oblastveno priporočen in se dobi brez potrdila za strup v drogerijah ter v ostalih trgovinah, kjer so vidni plakati. — Odobrilo ministrstvo za socialno politiko, san. oddelek 5, br. 10.231 od 1936.

Od 3 do 5%

Vam obrestujemo prihranke, ki jih naložite pri nas

Krajkoročna posojila

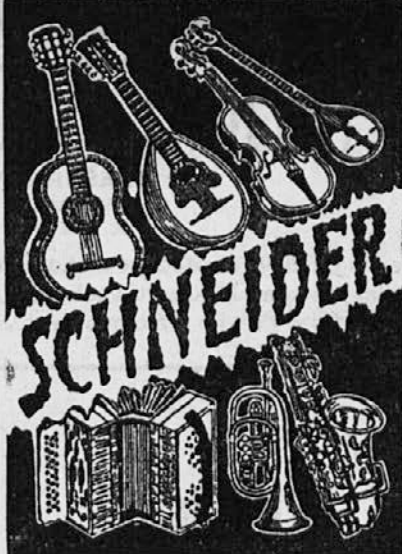
dajemo pod ugodnimi pogoji

Za vse naše obveznosti

jamči z vsem premoženjem in vso davčno močjo dravske banovine

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE

CELJE — LJUBLJANA — MARIBOR

Najboljša glasbila pri največji strokovni tvrdki v državi.

Danes je ime Schneider pojem kvalitete, kjer kupujejo najboljši godbeniki. Tudi Vi boste najbolje in poceni kupili, ako zahtevate brezplačni **glavni katalog**

Kr. dvorskog dobavljača

F. SCHNEIDER

ZAGREB, Nikolićeva 10

Dobavitelj prvih glasbenih zavodov in društev v Zagrebu

KREDITNI ZAVOD ZA TRGOVINO IN INDUSTRIJO, LJUBLJANA

PREŠERNOVA ULICA 50 (v lastnem posloplju)
NASLOV ZA BRZOJAVKE: KREDIT LJUBLJANA
TELEFON: 37-81, 37-82, 37-83, 37-84

Obrestovanje vlog, nakup in prodaja vsakovrstnih vrednostnih papirjev, deviz in valut, borzna naročila, predjmi in krediti vsake vrste, eskompt in inkaso menic, kuponov, nakazila v tu- in inozemstvo. — Safe-depozits itd.

Adolf Prah

tovarna volnenih in
bombažnih tkanin
Kranj

Telefon Interurban števil. 15

Izdeluje:

Najrazličnejše vrste oksfordov, vse vrste pisanih in enobarvnih flanel, barhente, gradle, zefirje, molinose, brisače itd. itd. itd.

Tkalnica

Barvarna

Apretura

Od podjetnika do
delavca slovensko pod-
jeffe brez tujih strokovnjakov!

Oglejte
si zalogo
— pišite
po cenik!

N A J B O L J Š O,
najcenejšo zimsko športno opremo in
vse športne predmete kupite pri tvrdki

B. KOLB & PREDALIČ
LJUBLJANA — KONGRESNI TRG 4

Dolžan Franjo

Telef. 245 — CELJE — Za Kresljo

se priporoča za: Splošno kleparstvo —
Vodovodne instalacije — Strelovodne
naprave — Izolacije streh s „CONCO“
izdelki — Kritje streh, zvonikov itd. —
Avtomatične sesalke za hišne vodovode
in za pojačanje vodnega pritiska —
Solidno delo — Zmerne cene

IVAN BIZOVIČAR, LJUBLJANA
Ortnarstvo / Cvetličarna
KOLEZIJSKA UL. 16 — MIKLOŠIČEVA C. 7

Ima v zalogi vedno sveže
cvetlice v vseh barvah.
Izdeluje najmodernejšo
poročne šopke. V zalogi
tudi razni trakovi. Deko-
racije za dvorane. Cvetil-
ce za balkone. Cepljene
vrtnice visoke in nizke.

Prevzema
aranžmaje.
Izdeluje sveže
žalne in
jubilejske
vencice

TELEFON 39-26

SKRBI?

**NESPORAZUM
V ZAKONU?**

**NEUSPEH
V ŽIVLJENJU?**

NEZAUPANJE?

Obrnite se na znanstvenega psihografologa **KARMAHA**, ki se odlikuje posebno z analizo človeškega značaja, dela na strogo znanstveni bazi eksperimentalne psihografologije, daje vsakemu za nastopajoče dogodke pismene nasvete, ki Vam bodo koristili vse Vaše življenje

ODLOMKI KRITIK IZ ČASOPISOV:

Pariški večerni list (Le Soir) piše sledeče: Karmah je do sedaj eden najboljših grafologov, ki ne dela pod masko raznih šarlatanov. Njegove analize so znanstvene . . .

Atenski (Ekselsior) piše med drugim, da si šteje v čast, ker ga je v redakciji posetil znanstveni grafolog Karmah . . .

Italijanski list (Giornale d' Italia): Karmah je mojster v svojem delu . . .

Beograjska Politika: Fenomenalni grafolog je danes predmet splošnega govorjenja v Beogradu. On vzbuja s svojimi temeljitimi ugotovitvami rokopisa velikansko zanimanje v krogih najodličnejših osebnosti prestolnice . . .

„Mariborer Zeitung“ piše med drugim sledeče: Karmah dela pismene analize na znanstveni in naučni bazi grafologije po natančnem študiju rokopisa . . .

Obrnite se na stalni naslov:

KARMAH • eksperimentalni psihografolog • **CELJE**
Kocenova ulica št. 2, II. nadstropje, kjer dobite brezplačne informacije

Sejati v pusto, slabo gnojeno
zemljo je največji greh, ki ga
stori kmetovalec samemu sebi!

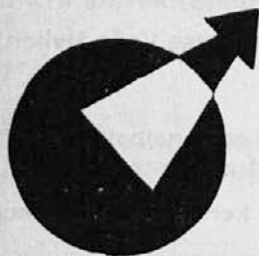
Rodovitnost zemlje
dvignete z uporabo

apnenega dušika in Nitrofoskala I, II in III ter Nitrofosa

Strokovna navodila daje ter sprejema naročila
TVORNICA ZA DUŠIK D. D. RUŠE v Rušah

Plašče, površnike, obleke

krasne jesenske in zimske modele za
dame in gospode nudi v največji izbiri
po zadnjih modnih kreacijah in nizki ceni

F. Lukič
Štritarjeva ulica

Kreditna društva

Mestne hranilnice ljubljanske v Ljubljani

dovoljuje že 30 LET trgovcu in obrtniku zadosten kredit! — S sklepom občinskega sveta ljubljanskega z dne 17. XI. 1908. ustanovljeni zavod ima namen z dovoljevanjem kreditov podpirati kredita zmožne osebe in tvrdke, predvsem one, ki se pečajo s trgovino in obrtjo

Lastna denarna sredstva so znašala dne 31. decembra 1937.: din 2,764.500*—
Varnostni zaklad din 1,205.324*— Rezervni zaklad din 1,222.343*—

Naslov za brzojavke:
THIERRY - PREGRADA

Thierry-Balzam, edino
pristni samo s to z za-
konom zaščiteno
znamko

Varajte se ponarejanja!

THIERRY-JEV BALZAM

se uporablja pri **motnjah prebave, hlipkanju, kolcanju, želodčnih bolečinah, pomanjkanju teka, želodčnih krčih, črevesnih boleznih in driski**. Nadalje pri **oslabeledosti, onemoglosti, nezavesti, proti zobobolu, za grgranje, proti boleznim ust in grla** ter kot blažilno sredstvo **bolečin in trganja udov**.

Oglas po uver. min. nar. zdr. In soc. pol. S. br. 12.947 od 7. apr. 1934

THIERRY-jevo CENTIFOLIJSKO MAZILO (MAST ZA RANE)

Je poznano mazilo proti **različnim ranam**, katero **ublažuje bolečine, izvleče** iz rane **nesnago**, pospešuje **zdravljenje rane** ter se priporoča pri različnih svežih in zastaranih kakor posebno gnojnih ranah in turih, ker je razkuževalno sredstvo.

Thierry-jevi zdravilni proizvodi

(Thierry-Balzam in Thierry-jevo centifolijsko mazilo za rane) se dobivajo v lekarnah, a kjer jih ne dobite z zgoraj omenjenimi z zakonom zavarovanimi znamkami **NAROČITE JIH NARAVNOST OD:**

Lekarne »pri Angelu varuhu«

Naslov za brzojavke:
THIERRY - PREGRADA

ADOLF-a pl. THIERRY-a naslednik PREGRADA 181, (via Zagreb), savska banovina

Cene THIERRY-BALZAMA z zavojnino in poštino vred: 6 steklenic 60 din, 12 steklenic 108 din. 1 velika specialna steklenica 55 din. 2 veliki specialni steklenici 100 din.

Cene THIERRY-jevega CENTIFOLIJSKEGA MAZILA z zavojnino in poštino vred: 2 lončka 28 din, 4 lončki 48 din, 6 lončkov 66 din.

Pri večjih naročilih znaten popust!

Pošilja se po povzetju, ali če se pošlje denar vnaprej.

Oglas po uver. min. nar. zdr. In soc. pol. S. br. 12.948 od 7. junija 1934.

Veliki cenik, poučno brošuro in koledar l. 1939. pošljem na zahtevo zastonj!

Thierry-jevo Centi-
folijsko mazilo edino
pristno s to z zakonom
zaščiteno znamko

Varujte se ponarejanja!

SAVINJSKA POSOJILNICA V ŽALCU

registrovana zadruga z neomejeno zavezo
USTANOVljena LETA 1881.

nudi popolno varnost za vloge na hranilne knjižice in v tekočem računu ter jih obrestuje najugodneje. — Hmeljarji! Nalagajte denar pri domačem zavodu!

Račun pošl. hranilnice 10.994
BRZOJAV: „**POSOJILNICA**“
TELEFON ŠTEV. 2

Blagajniške ure: Ob delavnih od 8. do 12. in od 14. do 18. ure, ob nedeljah in praznikih od 9. do 11. ure

Srečo išči

s srečko državne razredne loterije, ki si jo naroči pri

Zadružni hranilnici

registrovani zadrugi z omejeno zavezo

Ljubljana, Dalmatinova ulica šte. 5.

Srečke dobiš tudi pri vseh
podružnicah „Jutra“

Knjige TISKOVNE ZADRUGE

mora imeti vsak ljubitelj slovenske knjige v svoji knjižnici.
Posebno so priporočljive naslednje knjige:

Slovenski pisatelji, klasiki: Jenko, Jurčič, Podlimbarski, Aleksandrov, Tavčar.

Slovenski pisatelji, sodobniki: Kosovel Srečko, Seliškar, Kozak Juš.

Tuji pisatelji: Stevenson, Duhamel, Stendhal, Zweig, Zola, Gide, Olbracht, Dumas, Gunnarson, Tagore R., Conrad, Baroja, Voltaire.

Shakespearjeva dela, prevel Oton Župančič: Sen kresne noči, Macbeth, Othello, Kar hočete, Zimska pravljica, Ukročena trmoglavka, Komedijska zmešnjav, Hamlet. — Vseh osem zvezkov Shakespearja stane vezano samo din 240.—.

Sienkiewiczjeva dela, prevel dr. R. Mole: Z ognjem in mečem, Potop, 2 zvezka.

Zbirka gledaliških iger »Oder«.

Posebno lepa darila so sledeče knjige:

Slovenski protestantski pisci, izbrai in uredil dr. M. Rupel.

Cankarjev zbornik, uredil dr. Glonar.

Jakopičev jubilejni zbornik, uredil Fr. Albrecht.

Jubilejni zbornik za petdesetletnico Otona Župančiča, uredil Fr. Albrecht.

Album slovenskih književnikov, uredil dr. J. Šlehtinger.

V zalogi **Tiskovne zadruge** so izšli tudi razni politični, gospodarski in socialni spisi, dalje knjige za mladino in zbirka zakonov. —

V KNJIGARNAH TISKOVNE ZADRUGE v Ljubljani in Mariboru
so v prodaji tudi ostale slovenske in tujejezične knjige. — Zahtevajte katalog!

**V VSAKEM ZRNU
PRAŽEN SLADNI SLADKOR!**

*V njem pa tiči izdatnost in redilna
moč in prav v tem je iskati cenovnost
Kneippove*

Kneippova
SLADNA KAVA

Cenjene čitatelje našega koledarja posebno opominjamo na več kot 50 let poznani in priljubljeni zdravilni sredstvi THIERRY-BALZAM in THIERRY-jevo CENTIFOLIJSKO MAZILO.

Natančneje si oglejte oglase o teh z zakonom zavarovanima znamkama v našem koledarju.

Thierry-jevi zdravilni izdelki (Thierry-Balzam in Centifolijsko mazilo) se dobijo tudi v lekarnah, ali morate pri kupovanju paziti na zavarovani znamki ter odločno odbijte ničvredne posnemke.

Neposredna naročila naslovite vedno točno:

Lekarna pri »Angelu varuhcu, ADOLF-a pl. THIERRY-ja nasl.,
PREGRADA št. 181 (via Zagreb), Savska banovina, Jugoslavija.

SLAŠČIČARNA

Priporoča se za
cenjeni obisk

EMAN ILICH

MARIBOR, SLOVENSKA UL. 6

Podružnica: Meljska ulica 2

TELEFON 24-39

»JUGOSLAVIJA«

splošna zavarovalna družba

je ena največjih domačih zavarovalnih družb

TELEFON 25-71

Sklepa življenjska zavarovanja po najmodernejših kombinacijah in najkulantnejše tudi požarna, vlomska, nezgodna in avtomobilska zavarovanja, zavarovanja razbitja stekla, transportna zavarovanja in zavarovanja živine

Ravnateljstvo za dravsko banovino
v Ljubljani, Tyrševa cesta št. 15

Domače
čistilo!

„SLAVIN“
domače
čistilo
čisti in polira
brez kakih
drugih pripo-

močkov vse svetle kovine predmetov iz cina, porcelan, emajl, steklo, les itd. Je tudi neprekosljivo sredstvo za umivanje zelo umazanih rok. Naše gospodinjice bodo odslej rabile edinole „SLAVIN“ domače čistilo, ker je poceni, dobro in domač izdelek. Pazite na ovitke z modro deklico! Zahtevajte pri svojem trgovcu samo „SLAVIN“ domače čistilo!

CELJSKA POSOJILNICA d. d. V CELJU

je najstarejši narodni denarni zavod v Celju

Vse hranilne vloge, vložene pri **CELJSKI POSOJILNICI d. d. v CELJU**, so varno naložene, se ugodno obrestujejo in se izplačujejo točno v gotovini

Denar, naložen v domač denarni zavod, donša koristi vsemu domačemu narodnemu gospodarstvu

Nalagajte svoje prihranke v

CELJSKI POSOJILNICI d. d. v CELJU - Narodni dom

CENTRALA: CELJE (Narodni dom) - PODRUŽNICE: MARIBOR, ŠOŠTANJ

Fr. Strupi v Celju

Na ● priporoča svojo bogato zalogo steklene
drobno in porcelanaste posode, svetilk, ogledal,
Na ● raznovrstnih šip, okvirov itd.
debelo Prevzema vsakršna steklarska dela
Najsolidnejše cene in točna postrežba

MIHAEL DOBRAVC

slikarski, pleskarski in črko-
slikarski mojster - izvršuje
vsa v to stroko spadajoča dela
vestno in po zmernih cenah

CELJE, GLAVNI TRG 15

Dr. R. V. Pearson

ZDRAVJE

s pomočjo zdravilnih lastnosti rastlin

»HERSAN ČAJA«

zmesi posebnih zdravilnih rastlin po predpisih R. V. Pearsona, šef-zdravnika v Bengaliji (Angleška Indija). V dolgotletni praksi je imel dr. Pearson priliko, da ugotovi prednost

»HERSAN ČAJA«

in to z uspešnim delovanjem pri naslednjih obolenjih: pospnenju arterij, obolenju krvnega obtoka, ženskih boleznih, bolečinah pri menstruaciji (izpremambi mesečnega perila), migreni, revmatizmu, bolezni ledvic, bolezni jeter, motnjah v želodcu, zastrupljenju, zaprtju, protinu, črevesnih obolenjih, hemoroidih (zlati žili), splošnem in preneglem odebelenju, kakor tudi proti zgagi.

»Hersan čaj« se dobiva v vsaki lekarni.

Brezplačni vzorec pošlje na zahtevo:

»RADIOŠAN«, Zagreb, Dukljaninova ulica 1

Reg. S. br. 14001/1934.

HERSAN

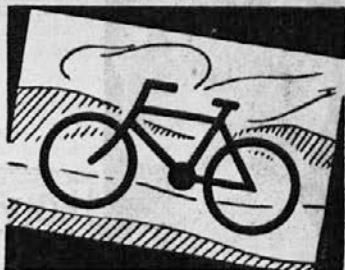
KOLESA, MOTORNA KOLESA in vse nadomestne dele, otroške vozičke in igrače, šivalne stroje — kupite po ugodnih cenah pri tvrdki

S. REBOLJ & DRUG

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA 18 — TAVČARJEVA 9

NAUMANN

Zdravlje nije sve — ali bez zdravlja ostalo ne znači ništa!

Desetine hiljada obitelji, pradjedovi, djedovi, oci i djeca nabavljali su zakonom zaštićeni „Pravi manastirski balzam“ iz 100-godišnje Apoteke GEBAUER, BAČ, već cijelo stoljeće kao prvu pomoć u nuždi i hvalili i cijenili su ga kao domaće sredstvo najplemenitije vrste! I vi imate zacijelo za njege interesa!

Isnutra djeluje snaga pravog manastirskog balsama naročito dobro na želudac. Teškoće sa želucom, kiselo podrigavanje, prehlada želuca, pritisak i bolovi oko želuca i jetara kao i uopće sve smetnje u vezi sa nedovoljnim radom želuca, ublažuju se ili čak potpuno uklanjaju. Pravi manastirski balzam izjerkuje vjetrove iz tijela, otvara slezenu, jetra i crijeva, olakšava i povoljno utiče na stolicu. Osim toga od velike je koristi za hemoroide (zlatnu žilu i šuljeve) i protiv gljst. Omiljeno je i čišćenje krvi ovim pravim manastirskim balsamom. Bolne zube i zubno meso treba također njime namazati. Za liječenje rana, nadalje za mazanje bolnih dojki kod majke-dojilje, naročito je podesan pravi manastirski balzam i ne može se dostatno preporučiti. Čuvajte se zamjena ili od potvorina!

Pravi samo sa zaštitnim znakom manastira, jedino iz

Apoteke GEBAUER — BAČ DUNAVSKA BANOVINA

kamo se šalju sve narudžbe. Odmah po primitku narudžbe šaljemo 6 boca za 60 Din bez naplate poštanskih troškova — 12 boca za 108 Din bez naplate pošt. troškova.

Kmetški hranilni in posojilni dom

registrovana zadruga z neomejeno zavezno

TELEFON 28-47 NASLOV ZA BRZJAVKE: „KMETSVIDOM“

Račun poštne hranilnice 14.257 Račun pri Narodni banki

V LJUBLJANI

Tavčarjeva ulica st. 1

Eskontuje menice

Daje kratkoročna posojila

Izvršuje ostale denarne posle

Zaupajte denar domačemu zavodu

Novе vloge, vsak čas razpoložljive, obrestuje po 4% do 5%.

Za vse vloge nudi popolno varnost.

Otvorja tekoče račune.

Stanje vlog nad 30 milijonov.

Povečajte
blesk svojega
smehljaja s

Kolynos - om!

Lepota, Vaša osebna privlačnost, zavisita od zdravih, svežih in lepih zob. **Kolynos** napravi tisoče ljudi lepše. — Poskusite **Kolynos!** Spoznali boste radost svežih ust in očarujočega nasmeha

Varčujte — kupite
veliko tubo.

Za šolo, društva in dom!

Ceneni projekcijski in snemalni
kino aparati 8 in 16 mm širine.

Epidiaskopi, to so aparati za
projekcijo steklenih diapozitivov, slik
iz knjig, razglednic in filmskih trakov.

*Živa slika je poučna in zabavna; doma,
v društvih, v šoli izobrazuje in stalno širi
obzorje. Projekcija živih slik in diapozitivov
je z modernimi, svetlojakimi aparati
mogoča skoroda povsod; filme Vam
posodi za majhno odškodnino:*

KR. DVORNI

DOBAVITELJ

Drogerija

Gregorič

Ljubljana, Prešernova 5

BREZOBVEZNO ZA VAS, VAS OBIŠČE VSAK ČAS

NAŠ PREDVAJALEC NA VAŠEM DOMU!

CENIKI BREZPLAČNO NA RAZPOLAGO!

Fotografski aparati svetovnih znamk vedno v veliki izbiri na zalogi. — Filme, plošče, papirje in vse amaterske potrebščine dobite najboljše in po najugodnejših cenah pri znani foto trdki

FOTO TOURIST LOJZE ŠMUC

LJUBLJANA

ALEKSANDROVA CESTA 8

podružnica: PRESERNOVA ULICA št. 9

Foto-Galanterija-Parfumi-Kozmetika
Po skrajno konkurenčnih cenah galanterijski, parfumerijski in kozmetični predmeti. — Najkulantnejša zamenjava rabljenih foto-aparatur

Najvljudneje se priporoča

FOTO TOURIST LOJZE ŠMUC

TRGOVSKA AGENTURA ZA
BANČNE in KREDITNE POSLE

NAKUP IN PRODAJA VSEH
VRST VREDNOSTNIH
PAPIRJEV, 3% OBVEZNICE

KUPOPRODAJA NEPREMIČNIN

GLAVNA KOLEKTURA
DRŽAVNE RAZREDNE LOTERIJE

„VRELEC SREČE“

Alojzij Planinšek

LJUBLJANA, BEETHOVNOVA 14

Novo zdravilo proti revmatizmu!

Tri polna leta so me mučile revmatične bolečine, ki so se stalno pojavljale v členku desnega kolena v zvezi z otekanjem, kakor tudi revmatične bolečine v desnem ramenu in zgornjem delu roke.

Bolezen je zbog tega tako silno napredovala, ker ji v začetnem štadiju nisem posvečal nikake pažnje. Bolečine so v začetku trajale navadno po par dni, potem pa prenehale, pa sem mislil, da je minula vsaka nevarnost. Toda to je bila samo prevara. Bolečina se je po gotovem času ponovila, nato vedno česče ponavljala in trajala vedno dalje časa, dokler ni postala stalna ter se razširila na vse dele telesa.

Dolgo sem trpel na tej bolezni, poskušal brez uspeha vsa mogoča sredstva, dokler nisem izvedel za novo zdravilo pod imenom »Nibol« tablete, ki jih izdeluje lekarna Mr. Bahovec v Ljubljani, ki zaradi svojih ostalih proizvodov uživa najboljši sloves v tu- in inozemstvu.

Kupil sem v lekarni malo steklenico s 24 »Nibol« tabletami za din 20— in jemal trikrat na dan po 2 »Nibol« tableti in bolečine so takoj prenehale. Z masiranjem z »Nibol« mastjo in ovijanjem obolelih kolen je po preteku daljnjih 6 dni izginila tudi oteklina. Danes se počutim popolnoma ozdravljenega; čim pa začutim kak prehlad ali trganje, ki se navadno oglašja spomladi ali na jesen, takoj vzamem 2 »Nibol« tableti, da se tako izognem ponovnemu obolenju. Sedaj imam vedno doma tubo »Nibol« masti za din 20— in veliko steklenico »Nibol« tablet za 48 tabletami za din 34—. Tudi pri hripi, glavni ali zobobolu z uspehom uporabljam »Nibol« tablete in jih radi njihovega zdravilnega učinka vsakomur najtopleje priporočam.

Franc Kealič

Zjutraj uporabljajo v vsaki hiši
DIANA franc. vinsko žganje
Zakaj baš DIANA?

1. Ker se je večina ljudi navadila neigrati svoje telo z Diana francoskim vinskim žganjem in ga s tem ojeklenj za dnevno delo in posesti delovanje kože in cirkulacijo krvi in ojači živce.

2. Ker so mnogi nagnjeni k potanju, je treba vsako jutro telo natreti s krpo, namočeno s Diana francoskim žganjem, da se odpravijo neprijetnosti potenja.

3. Kdor vliva zjutraj francosko vinsko žganje v vodo za umivanje, temu ni treba uporabljati dragih kozmetičnih sredstev.

4. Pri krhanju las, pri prihliju itd. ima Diana francosko vinsko žganje odlične učinke.

5. Zaradi svojega prijetnega duha in okusa kakor tudi ostalih dobrih lastnosti, je Diana francosko vinsko žganje odlična voda za zobe in ispiranje ust.

6. Kdor dahne zjutraj skozi nos nekoliko kapljic Diana francoskega vinskega žganja, razredčenega v vodi, olajša odmašenje nosnih kanalov.

DIANA
 FRANCOSKO ŽGANJE

torej jači, jekleni in hladni.

Dobiva se v vsaki boljši trgovini. Zahtevajte izrecno DIANA in vzemite samo DIANO. Slabe imitacije energično zavrnite.

Dr. Oetker-JEV

Prašek danes

Pecilni je ravno

ZVEŠT POMOČEK V KUHINJI

Backin

Pecilni prašek

DR. OETKER-JEV

SVEJA GLAVA

Backin je najboljši

za vse vrste

pečenja

100 g za 100 g

Babymira - krema

se uspešno uporablja zoper SPUŠČAJE, RANE, PRASKE, OPEKLINE, HRASTE, LIŠAJE IN VSE NEČISTOSTI KOŽE PRI OTROKIH IN ODRAŠLIH. NAGLO SUŠI OD ZNOJA ALI MOKRE-NJA OPALJENO IN ODRGNJENO KOŽO.

Dobiva se v vseh lekarnah in drogerijah po ceni din 10'— za škatlico.

KMETIJSKA DRUŽBA

F. Z. Z. O. Z.

V LJUBLJANI — NOVI TRG ŠT. 3

je najstarejša kmetijska korporacija, ki zastopa interese našega kmeta pred oblastmi ter ga štiti pred izkoriščanjem. Glavna njena naloga je sedaj, dobavljati svojim zadrugarjem najboljše in radi tega najcenejše kmetijske potrebščine ter vnovčevati kmetijske produkte, ki so jih zadrugarji pridelali. — Razen tega Kmetijska družba izdaja kakor do sedaj svoj strokovni list »KMETOVALEC«, ki naj bi ga imel vsak napredni kmet in vsaka kmetijska hiša. Kmetovalci, pristopajte kot člani h Kmetijski družbi, ker samo člani bodo v bodoče imeli korist od svoje stanovske organizacije. — Član Kmetijske družbe po novih pravilih je dolžni, ki je podpisal pristopnico in vplačal enkrat za vselej delež 10 din, jamstvo znaša še 10 din. Novi člani plačajo razen deleža še vpisnino 30 din. Naročnina na »Kmetovalca« znaša letno 25 din.

DELNIŠKA DRUŽBA
PIVOVARNE

UNION

V LJUBLJANI

priporoča svoje izborne izdelke:
svetlo in črno „Union“ pivo
 v sodih in steklenicah,
PEKOVSKI KVAS in
ŠPIRIT vseh vrst

Brižna nega deteta

je odločilna za njegov nadaljnji razvoj

Preparati Vasenol so rezultat dolgoletnih opazovanj in izkustev ter so pripravljene na temelju najnovejših učenjaških raziskovanj. Redna nega s preparati Vasenol pospešuje normalen razvoj nežne, občutljive kože otroka in jo obvaruje od raznih vplivov in draženj.

Vasenol

PUDEE IN KREMA ZA DECO

Zadovoljni ste le tedaj, kadar ste dobro oblečeni!

Ne pozabite, da Vam vse to nudi domača tvrdka

Drago Schwab

Ljubljana – Aleksandrova cesta 7

Popolna zaloga vsakovrstnega blaga za obleke, suknjiče, površnike, zimске suknje, damske plašče; nadalje lepa izbira doma izgotovljenih oblek, površnikov, zimskih sukenj, trenchcoat-plaščev, dežnih plaščev itd. za dame in gospode.

Najnižje cene in solidna postrežba Vam omogočajo prvovrstno oblačenje. — Zahtevajte vzorce!

Vsa oblačila po meri se izdelujejo v lastnem modnem salonu, po najnovejši modi in v najkrajšem času.

KMETSKA POSOJILNICA

LJUBLJANSKE OKOLICE
registr. zadruga z neomejeno zavezo

V LJUBLJANI, TYRŠEVA CESTA 18

Nove vloge

vsak čas razpoložljive obrestuje po **4%**

vloge proti odpovedi obrestuje po **5%**

Za vse vloge nudi popolno varnost. — Otvarja tekoče račune in izvršuje vse denarne posle. — Vlagajte svoje prihranke v najstarejši slovenski denarni zavod!

I. JUGOSL. TOVARNA TEHTNIC IN
KLJUČAVNIČARSKA DELAVNICA
TER KONCES. PODJETJE ZA
INSTALACIJO VODOVODOV

IVAN REBEK

C E L J E

USTANOVLJENA LETA 1894.
BRZOJAVKE: REBEK CELJE
T E L E F O N : 1 5 7

*

Dobavlja
razne tehtnice,
izvršuje vsa v klju-
čavničarsko stroko spada-
joča dela, kakor štedilnike,
ograje, železne konstrukcije itd.

Klišeeje

vseh vrst izdeluje

Jugografika

d. z o. z.

V LJUBLJANI
SV. PETRA NASIP ŠT. 23

MR. BAHOVEC

PLANINKA
ZDRAVILNI
ČAJ

Pijte samo
zdravilni

PLANINKA

ČAJ

ki se je izkazal zdravilnim pri sledečih boleznih:

Pri obolenju želodca,
boleznih jeter in žolča,
obolenju in lenivosti črevesja,
hemoroidih (zlati žili),
debelosti, ledvičnih boleznih,
revmatizmu, gihtu in išiasu,
pri glavobolu in migreni,
pri ženskih boleznih in
težavah za časa menstruacije,
težavah v prehodnih letih,
pri poapnenju žil (arteriosklero-
rozi) in pri kožnih boleznih.

Da se doseže redno delovanje pre-
bave, da se izločijo in odstranijo strupi
iz telesa, se priporoča tudi zdravim ose-
bam, da se v jeseni in na spomlad pod-
vržejo 6 do 12tedenskemu zdravljenju
s »Planinka« čajem. Boljše in odpornejše
zdravje, sveži izgled, moč in volja za
življenje se dosežejo s pomočjo »Pla-
ninka« kure.

Zahtevajte v apotekah izrecno »Pla-
ninka« čaj Bahovec, veliki paket za
din 20— in polovični paket za din 12—.

Proizvaja lekarna:

MR. BAHOVEC

LJUBLJANA, KONGRESNI TRG 12

Zastopnik za U. S. A.: STEVE MOHORKO,
Milwaukee, 704 South Second Street

Reg. br. 529/36

Za
vsako
kopel
Cimean
kopalno
tableto!

Ekspozitna hiša »LUNA«, Maribor, samo Glavni trg št. 24
trgovina z galanterijo, pleteninami in posteljnimi perjem

Iz lastne pletarne: nogavice za deca in moške od din 2'50 naprej, ženske od din 5'50 naprej. Volnene jopice za otroke od din 12—, ženske maje od din 30—, moške od din 35— naprej. Pletene, čisto volnene obleke od din 39— (po velikosti). Naročila po meri se izvršujejo točno in se sprejemajo tudi po pošti. Posteljno perje od din 8— naprej, kemično očiščeno. Vzorca brezplačno. Lastna predtiskarija, izdelujemo francoske kroje po meri, po vsakem modelu, prešamo gumba, ažuriramo in entlamo.

*Inserirajte
v Vadnikovi
praktiki!*

Sreča v veselju, veselje v godbil! Pa ne samo veselje — temveč tudi splošno priljubljenost Vam prinaša godba, ki jo izvajate sami, ker so ljudje, ki znajo igrati godbene instrumente, vedno in povsod dobrodošli in vabljeni. Če se hočete tudi Vi prištevati med te ljudi, obrnite se na svetovnoznano trdiko godbenih instrumentov Meinel & Herold, Maribor št. 220, ki nudi svojim odjemalcem brezplačen, tudi otrokom lahko razumljiv pouk v igranju. Važno je le, da kupite res dober instrument s čistim in lepo zvonečim glasom; samo dober instrument daje dobro godbo. Radi tega zahtevajte brezplačen, lepo ilustriran katalog. V njem boste našli res dobre kvalitetne instrumente, ki pa so tudi poceni, ker jih dobite naravnost iz tvornice, oziroma tvorniške zaloge. Godbeni instrumenti so najprimernejša darila za odrasle in otroke.

TOVARNA KEMIČNIH IZDELKOV V HRASTNIKU D. D.

Obratovalešči: CELJE in HRASTNIK

izdeluje in prodaja
naslednje vrste fosfatnih gnojil:

rudninski superfosfat 16 in 18⁰/₀
kostni superfosfat KMF 18/19⁰/₀
fosfatno žlindro 6/10/18⁰/₀

razen teh dobavlja tovarna:

mešana gnojila KAS
kostno in apnenčevo moko
kalijevo sol 40⁰/₀
čilski soliter 16⁰/₀

Opozarjamo zlasti živinorejce na

HRASTNIŠKO KLAJNO APNO,
ki se dobavlja v plombiranih vrečah

Vprašanja in naročila na:

Tovarno kemičnih izdelkov
v **Hrastniku d. d.**

Telefon: Hrastnik št. 2
Brzjavke: KEMIČNA HRASTNIK

Vestnik Vodnikove družbe

Kratko poročilo o XII. občnem zboru 28. marca 1938.

V dvorani Zveze kulturnih društev v Ljubljani zbrane ustanovnike, poverjenike, člane in zastopnike društev je pozdravil predsednik ravn. Rasto Pustoslemšek ter se s tople občutenimi besedami spomnil predvsem bivšega družbinega podpredsednika prof. dr. Ljudevita Pivka in dveh med letom umrlih ustanovnih članov: gasilskega organizatorja Josipa Turka (Ljubljana) in notarja Lava Zevnika (Ormož). Prav tako je pietetno omenil dva pokojna družbina poverjenika: šolska upravitelja Josipa Lapajnetta (Cerklje pri Kranju) in Frana Pogačnika (Št. Vid pri Grobelnem).

Po tej spoštljivi počastitvi je poročal družbin tajnik dr. Pavel Karlin o notranjem poslovanju družbe. Posebej je omenil slavnostno odborovo sejo v spomin 180 letnice rojstva Valentina Vodnika, označil s številkami delo družbine pisarne (6 rednih sej, 704 sporočila in 2519 okrožnic poverjenikom, opominov, pozivov direktnim članom, dopisov časopisom) in se zahvalil naprednemu tisku za zgledno pomoč pri reklamih. Ob koncu je napovedal, da bo Vodnikova družba v novem poslovnem letu stopila v stik z našimi izseljenci in njih organizacijami ter jim iz svoje zaloge darovala večje število knjig.

Blagajniško in proračunsko poročilo je pregledno podal blagajnik nač. Milan Sterlekar, nakar je gospodar prof. Fran Vrhovnik izčrpno poročal o stanju in gibanju članstva. Uvodoma je izjavil, da lahko prvikrat po l. 1930. zabeleži vesel pojav: število članstva ni padlo, temveč je celo lepo napredovalo, kar pomeni v sedanjih razmerah velik uspeh. Od l. 1931. do l. 1936. je družba vsako leto nazadovala v številu članstva; posebno občuten padec ji je povzročila gospodarska kriza l. 1932., ko smo izgubili 2798 članov. V preteklem poslovnem letu je štela VD skupaj 13.451 članov; v primeri z l. 1936. je torej število naraslo za 379. — Teritorialno je bilo članstvo razdeljeno naslednje: Ljubljansko okrožje 8208 članov (porast 303), mariborsko 4346 (porast 248 članov), banovine izven dravske 635 (padec 165), kraji izven države 105 (padec 7). V ljubljanskem okrožju izkazuje največji porast srez Radovljica, za njim pa slede po vrstnem redu Kranj, Kočevje, Krško, Logatec, Crnomelj, Laško in Litija, Novo mesto, Ljubljana okolica in Brežice. Padec izkazuje Ljubljana-mesto in Kamnik. V mariborskem okrožju zavzema prvo mesto porasta srez Dravograd, nato pa slede Celje, Ptuj, Konjice, Maribor desni breg. Nazadovala sta sreza Dol. Lendava in Slovenj Gradec. — Grös članstva tvori naše podeželsko ljudstvo z 8980 člani (porast 715), medtem ko kažejo naša tri največja mesta Ljubljana, Maribor in Celje nazadovanje. Zlasti Ljubljana, ki je središče naprednega življa, izkazuje odločno premalo članstva. — Družba je imela v preteklem poslovnem letu 444 uspešno delujočih poverjenikov. Občni zbor je sprejel z zadovoljstvom na znanje gospodarjevo poročilo in je izrekel posebno zahvalo delavnim poverjenikom, ki so zastavili svoj vpliv in trud za uspešni napredek družbe.

Po razrešnici odboru VD, ki jo je predlagal član nadzorstva ravn. Fran Jeran, je bil sprejet sklep, da ostane članarina v novem poslovnem letu nespremenjena (20 + 1 do 2 din ekspedicijskih stroškov, kakor je to označeno na drugi strani ovitka Vodnikove pratike).

Pri sledečih volitvah je bil spet soglasno izvoljen stari odbor, le industrijca Žaneta Miklavca je zamenjal podban v pokoju dr. Otmar Pirkmayer.

K sklepu je predsednik prečital poročilo književnega referenta dr. Ivana Laha, ki zaradi bolezni ni mogel prisostvovati občnemu zboru. Književni referent je omenil v uvodu svojega obširnega poročila razveseljivo dejstvo, da je Vodnikova družba kljub krizi, o kateri tožijo predvsem kulturni delavci in podjetniki, oddala vse, kar je lani natisnila. To priča, da ima družba že trdne korenine v narodu in da vlada med njo in članstvom najboljše soglasje. Ta uspeh pa ni bil dosežen s kakšnim popuščanjem glede književnega programa, nasprotno, zdi se, da mora družba iz starih kolotočev iskati novih poti dobre ljudske literature.

V duhu tega poročila in v smislu odborovega sklepa je nato občni zbor odobril naslednji književni program:

1. Vodnikovo pratiko za leto 1939. v uredništvu dr. Pavla Karlina.
2. Povest dr. Iva Šorlija »Večne vezi«.
3. Povest Lojzeta Zupanca »Tretji rod«.
4. Knjigo prof. Janka Orožna »Karadordeviči«.

Občni zbor je zaključil predsednik R. Pustoslemšek s pozivom vsem prisotnim, naj v novem poslovnem letu požrtvovalno in marljivo delujejo za prospeh Vodnikove družbe.

— VODNIKOVA

DRUŽBA —

